BIBLIOTEKA
Zakł. Nar. im. Ossolińskich
XVII 1.146

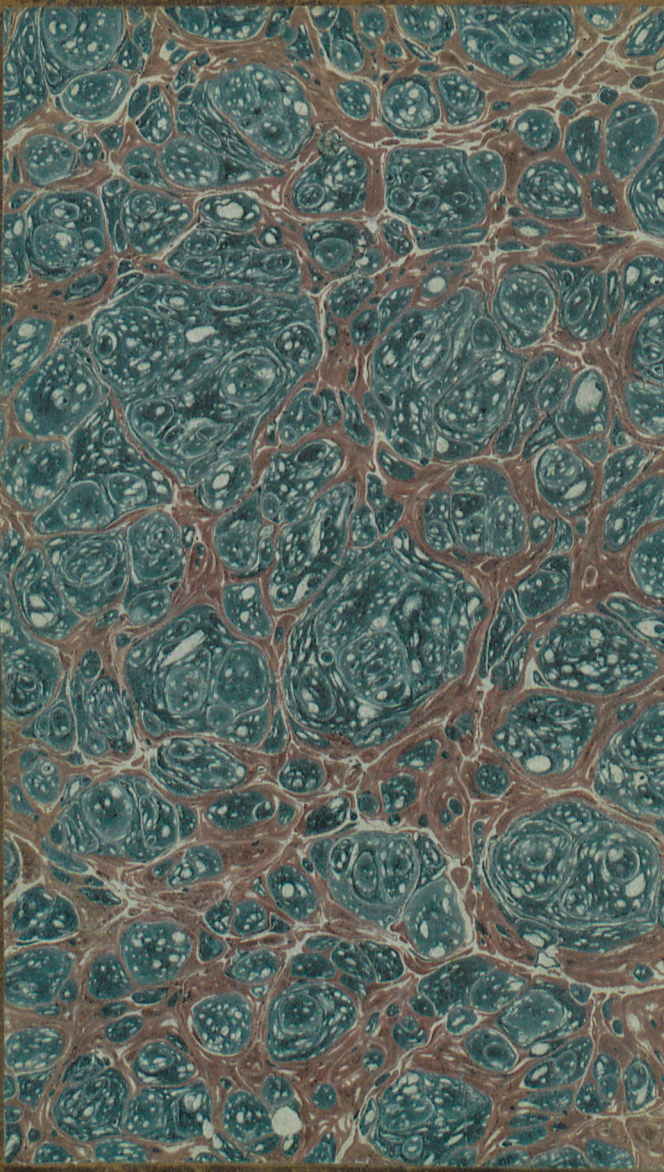

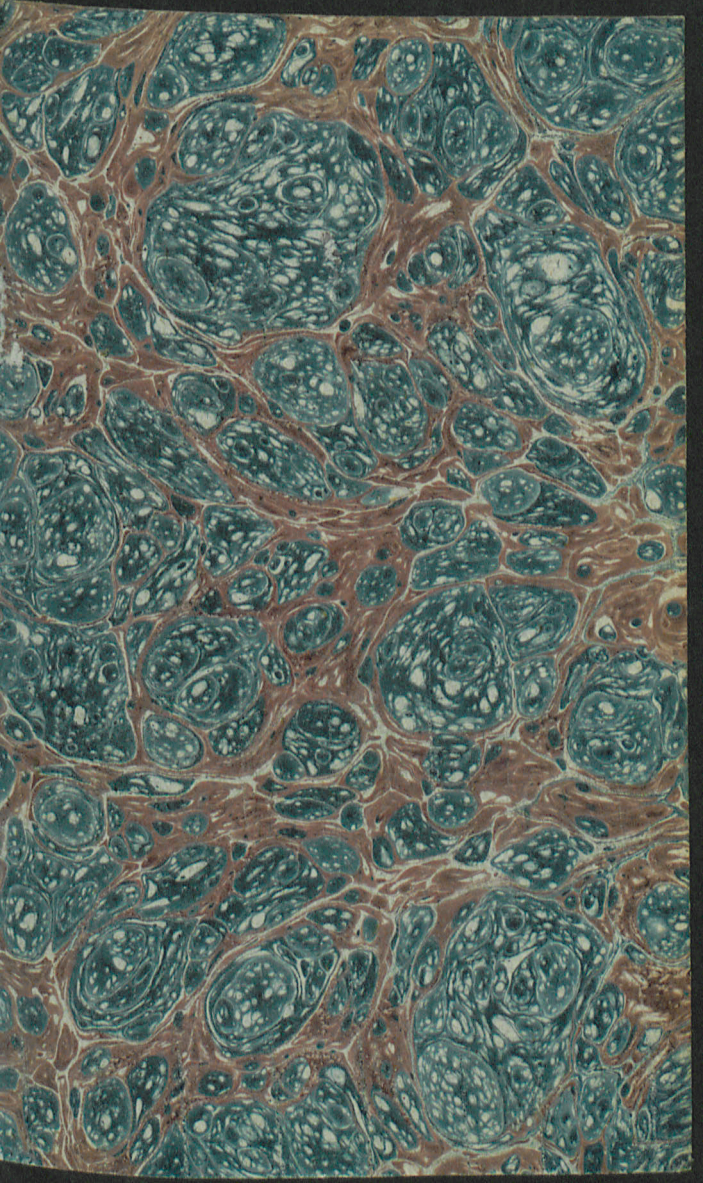

4 15

Editio prima & perrara
vide Braunii Censuram
Scriptor. polon.

Rarissima editio
testante Bauer.

Braunius Cap. 190 usque 203
Kadlubkonis Chronicon recenset.

Historia Polonica,

VINCENTII KADŁVBKONIS

EPISCOPI CRACOVIENSIS.

Liber dono datus à Pre Lucreali Banulski Plebano Capitulo Liber Domus SS. Corp. Chri Can. Reg. Casmin ad Cra

DOBROMILI

In Officina Ioannis Szeligæ. Anno Domini 1612.

Liber Domus SS. Corp. Chri Can. Reg. Casmiriæ ad Cracoviam.

BIBL. Z.N. IM. OSSOLIŃSKICH

XVII - 1146-II

DE KADLVBKONE

IOANNES DLV-GOSSVS.

ANNO Domini 1207. Fulco aliàs Pelka Cracouiensis Episcopus, cùm annis vno & viginti sedisset, Vndecima die Mensis Septembris moritur, & in Ecclesia Cracouiensi sepelitur, genere nobilis, sed actionibus nobilior, plures libertates, priuilegia, & immunitates Ecclesiæ Cracouiensi, apud sedem Apostolicam, & signanter, vt Episcopus Cracouiensis, omnibus alijs Prouinciæ Episcopis ac Ecclesiæ Polonicæ, loco & voce prior sit, & inprimis Gnesnensi Archiepiscopo in consecrando manum imponat, obtinuit. In locum eius conformi electione Magister Vincentius Kadlubkonis de Karwow vico prope Opatow sito, Præpositus Sandomirensis, cùm esset genere nobilis de domo & familia Kosze, licet aliquam dignitatem

aut Præbendam in Cracouiensi Ecclesia non obtineret, propter excellentiam ingenij & doctrinæ, quâ polebat, postulatus, & ab Innocentio Tertio confirmatus. Cui naturæ prægnantis dotes, & fœcundus vterus præclarum ingenium contulerat, quem tàm benigno lumine astra respexerant, vt sine externæ opis adminiculo condendo corpus Historiæ de annalibus Polonorum Magnificum perscriptum, literarum sensu expressserit, & literarum studijs decus & ornamenta, mores ingenuos, & normam certam viuendi adiecerit? Et quamuis ad illa vsq; tempora Duces & Monarchæ Poloniæ, qui apud Cracouiam Principabantur, ad suum beneplacitum sedem Cracouien. contulissent, decedentibus ipsis, nouos pro suo laicali more substituendo, quidam tamen Prælati & Canonici Cracouien. viri elegantes, & fortes columnæ, huic abusioni & corruptelæ viriliter restiterunt, & vnanimiter præfatum Magistrum Vincentium in Episcopum Cracouien. elegerunt, & electionem eius Innocentio Tertio Summo Pontifici præsentarunt, qui præsentatum confirmat, & per Henricum Gnesnen. Archiepi-

Archiepiscopum mandauit consecrari, fuit autem ex Prælatis Cracouien. vnus Ioannes Archidiaconus, qui liberam electionem ipsi à Capitulo Cracouiensi obtinuit.

IDEM.

ANNO Domini 1223. Vincentius Kadlubkonis olim Cracouien. Episcopus, cùm annos quinq; in Ordine Monasterij Andrzeiouien. religiosè exegisset. Octaua die Mensis Martij laborum suorum immarcessibilem coronam à Christo, propter quem omnia deseruerat, percepturus, carnis ergastulo solutus est, & in eodem Monasterio in chori medio sepultus est. Qui dùm Episcopalem Cracouien. adhuc rexisset Cathedram, viuacitate ingenij, qua polebat, de rebus gestis patriæ diserto, politoq; stylo (quæ incipit: Tres, tribus ex causis theatrales odere solennitates) edidit Chronicam, quam sic accuratè, cogitatèq; scripsit, vt ad priscorum laudem maximè accesserit, quos tanroperè admirantur. Multa de exteris gestis, plura quàm de propriis perstringens per varia Historiarum,

quidquid concinnum & aptum Polonis fuit, pulcherima varietate intexuit. Quæ à multis Polonorum celebratur & legitur, & ob raritatem, tàm domesticæ, quàm peregrinæ historiæ, & ob elegantiam scripti, grauitate verborum lucens non vulgarium, licet taxetur, à quàm plurimis quòd verbosus fuerit, alienarum Historiarum diligens, propriarum negligentior scriptor.

MATHIAS MIECHOuiensis.

ANNO Domini 1207. Magister Vincencius Kadlubkonis de Karuow vico prope Opatow, nobilis de domo Kosze Præpositus Sandomirien. propter ingenij excellentiam, per Capitulum Cracouiense in Episcopum Cracouien. electus est, quamuis in Ecclesia Cracouien. nullã obtineret Præbendam, ab Innocentio Tertio confirmatus, & ab Henrico Archipræsule Gneznen. consecratus.

IDEM.

IDEM Vincentius Kadlubkonis Episcopus Cracouiensis, habitum & ordinem re-

hem religionis Cistercien. in Monasterio Andrzeiouien. professus resignato Episcopatu assumpsit, & ex bono factus optimus, nudus, nudum Christum sequutus est, Anno Domini 1218. Et post quinque annos ergastulo carnis solutus in Domino quieuit, Octaua die Mensis Martij Anni Domini 1223. in Monasterio Andrzeiouien. in medio chori sepultus. Hic dùm Cathedram Cracouien. regeret, Chronicam Polonorum (quæ incipit: Tres tribus ex causis theatrales odere solennitates) scripsit. Plura de exteris, quàm Polonorum gestis, nodosè, & inuolutè, in primis tribus libris perstringens.

MARTINVS CROMERVS.

ANNVS autem quo hæc acta sunt, fuit post Christum natum 1206. In sequenti anno Fulco quoq; siue Pelca, Cracouiensis Episcopus, Palatini frater vita excessit: qui sibi, & successoribus suis prærogatiuam loci & suffragij secundum Archiepiscopum in Gneznensi Prouincia, ab Innocentio Tertio Pontifice Maximo

impetrauit. Succeſſit autem ei Magiſter Vincentius, cognomento Kadlubkus, Præpoſitus Sendomirienſis, gente Roſeus, vir doctus, vt tunc ferebant tempora, & pius: qui primus Polonorum, hiſtoriam gentis ſuæ conſcripſit, liberis collegij ſacri ſuffragijs creatus & expetitus, quamuis ipſe in eo collegio non eſſet. Perfecerat enim id collegium per Ioannem Archidiaconum, vt libera ſibi deinceps eſſet electio Epiſcopi. IN QVAM SE PRINCIPES PERVERSO MORE ETIAM TVNC INGEREBANT.

IDEM.

VINCENTIVS Cracouienſis Epiſcopus, cùm baſilicæ Cracouienſi, cuius ſupellex vniuerſa, tacto de cœlo ærario conflagrarat, multa contuliſſet, decimasq; nonnullas collegio eiuſdem Baſilicæ in diſtributiones quotidianas, & in lucernam' quæ perpetua in templo arderet, addixiſſet, Epiſcopatu ſe abdicauit, ne quicquã aduerſante Principe, ac diſuadẽte collegio ſacerdotũ: & in Andrzeiouienſi Monaſterio reliquos quinq; vitæ annos religiosè exegit, cũ 10. annis Epiſcopus fuiſſet.

Præfatio

SVPERILLVSTRI VENERANDO

Summè Nobili & præstabilis sapientiæ Domino

HIERONYMO OSOLINSKI.

Sodalium Sacrorum Koprzywnicensium Præsidi.

RATIONEM non existimo reddendam esse nobis, cur lucem Kadlubkoni, & luci Kadlubkonem demus. Quis enim est patriæ, quæ omnes charitates complectitur, ita non amans, vt non libenter, & sciat, maiores nostros multis ante seculis res præclaras gessisse: & legat, ante quadringentos amplius annos

fuisse

fuisse viros summa virtute & dignitate præditos, qui eas literis mandarint. Habent hoc singulare omnes liberi homines, vt optimi quique & facere, & dicere velint, nec minus sua ab alijs bene facta laudari, quàm ipsi aliorum prædicare studeant. Nec satis scio, an non eadem Fata sint libertatis & literarum. Video Assyrios, Medos, & Persas, nec libertatem, nec literas gustasse, ideòq; , torrentis instar, magni sed turbidi. Hellada admiror, summum in vtroq; studium, summum in vtroq; splendorem, simul vtriusq; casum, & occasum. Romam, cuius nomen terris fatale regendis credebant, qui id cupiebant, ante oculos habeo: quid doctiùs ? quid liberiùs ? At cùm eripuit vitã Pompeio Iulius, illi Brutus abstulit, hunc Octauianus, simulq; illorum Martem & Palladem,

ladem, terra obruit: illicò res Curiæ rudiores, deteriores Imperij: imbellia & impolitia vrbem, & ab illa, orbem occuparunt: Francia quò alijs Europæ oris francior, eò literarum cupidior: Superba Celtiberia, mirum, vt ad omnem ſeruitutem comparata, ita politas has, & politicas Deas ad ſe non aduocat, & illas amplectitur, quas magis glorioſum eſt, non noſſe. VENETA Reſpubl. perfecti regiminis Idea, diuinarum humanarumq; ſcientiarum officina, ſol in ſolo, ſolum in cœlo, ſplendet in vtroq;: ſummos Magiſtratus non niſi ſumi in literis viri poſſidēt: ideòque illorum Imperij, eos, quos mundi, terminos putamus & optamus. In Germania non minus hoc apparet, quæ diſcerpta, in parteis non germanas, vbi liberè viuit, præclara ingenia alit, vbi

alit, vbi seruit, humi serpit. Musulmanni, summo studio studia amplectuntur, sed illarum scientiarum, quas Ægiptus genuit, Astrorum, & quæ ab astris: morũ & honestatis ratio incognita illis planè, hinc fit, vt omnia metu, cęde, perfidia plena sint apud illos. LECHIA nostra inclyta, Diuûm domus. DIÆ LIBERTATIS templum, altisono cardine septũ, non diuersa à sibi similibus. Sẽper libertatẽ, & literas secuta, non semper assecuta. Exempla in numerato. Quo æuo vel docti, vel doctorum amantes, quamuis hoc seiũgi nequit, quę enim ignoti cupido esse potest? Publicæ rei præerant, res patriæ meliores, nec minima mutatio sine publico damno fuit. Hæc quia videri poterunt in Kadlubkone, quidni gratum eum fore existimem? & virum magnum nunquam

antea

antea visum palam nunc cernere & cognoscere, quidni iucundum siet? Senatorem amplissimum, optimè constituta Repub. se Magistratu abdicasse, & otio non otioso deditum, res patrias æternitati cõsecrasse, quidni admiratione dignum siet? Alios duos præterea summos viros, cum optimo, post homines natos, Cazimiro Principe suauissime viuentes, ijsdem studijs occupatos fuisse, quidni vniuerso orbi exemplum esse possit? Eum tuo nomini superillustri planè deberi existimo. Nam cui iustius aut potius? Antiquissimæ Starzarum familiæ viro, peruantiquum ex Rosarum familia scriptorem: Virum Ecclesiasticum in sumo honore constitutum, tibi Ecclesiastico, in patria digno summis honoribus: amantissimum patriæ virũ, qui vt scribere quietius pos-

tius posset, Episcopam Cracouiensem
reliquit, O aureum seculũ, & se clau
stro mancipauit: tibi cui nihil esse pa
tria charius vniuersa Respub. est per
suasa: Deniq; hominem optimum
tibi quo nihil maius, meliusué terri
fata donauere boniq; Dij: quid? quo
is ipse Cazimirus autor Kadlubkon
scriptionis fuit, qui hoc tuum claustr
& instituit & clausit? Sed satiñ? mi
nimè, patere obsecro te hîc veris d
pingi coloribus, vt sciat omnis post
ritas quare tu à nobis lectus & el
ctus es, cui grauissimũ & vetustissim
autorẽ dono demus. Quos tu, non
micorum modo causa, sed quorumu
opem tuam implorantium, labor
fers? Quos tu sumptus generis h
mani planè causa facis? Quid præst
tius tuo diuino iudicio orbis iudic
re potest, qui maximas totius Reg
lit

lites domi tuæ discernis ? qui finium regundorũ difficultates summas, breuissimo tempore determinas ? Summus honor erat Romæ, imò honorũ omnium cumulus, in ætate senili de iure, quod vocabant, respondere, & in arbitrum frequenter eligi. quid tibi honorum deesse potest, qui virili hac ætate, amplissimæ huic Reipubl. ferè vtrumq; præstas ? Tanquam Sacram anchoram rebus dubijs te miser desiderat: certiorem tripode dubius te exoptat: iucundiorẽ ipsa iucunditate quisq; amplectitur. quid ? omnibus officijs quà grauibus, quà amænis perfunctus, quid agis cùm te Larẽ ad tuũ cõfers, cùm in te descẽdis, cùm tecum habitas, cùm, inquam, arcanam illam Periandri Corynthiorum sapientis Principis meditatio-

nem, in qua ille totum esse positum verissimè dixit, suscipis? eam meditationem de qua Africanus dixit, nũquam se minus solum, quàm cùm solus, hoc idem Diuinus Plato respexit, Si Tyrannorum, inquit, mentes recludantur. facile videre est ianuas Tyrannorum, splendet marmore: nec difficile est agnoscere illos, nitent auro: iucundum est aspicere, in fronte gemmæ, in vultu hilaritas, sed hæc omnia nihili sunt, si monstra illa cernere daretur quæ in pectoribus alunt. Externa itaq; tua satis omnibus placent. Nam vbiq; prudentia, grauitas, lepos, rarissimi Comites: sed multa homines simulare, multa dissimulare, possunt, sciunt. sed hoc quærimus, quid agis, cùm nihil agis, aut veriùs cùm nihil agere videris?

tis? cùm ſemotis arbitris parietibus tuis te includis, ludicra fortaſſe aliqua, aut inania, vel, quæ nunc tempora ſunt, inhoneſta, mentem tuam occupant? Tùm demùm Pæana gentis noſtræ BOGARODZICA tibi concinnitur, tùm demùm te quieti tradis. Heus tu, cùm ego te ſatis benè noram antea, tamen tùm primùm te noſſe cepi, tunc ego cor meum tibi mancipio obſtrinxi, tunc mihi venit in mentem; ô ſi benignum Numen ope eiuſdem Sacroſanctæ BOGARODZICE te Reipublicæ admouere vellet, qualem & quantum, Deus Bone, nobis Senatorem dares, at quo tempore? Si fines Reipublicæ aſpicis, vbique aut Bellum, aut præparatio belli, aut in-

fida pax. Si ipsam ? Graues Principum amicitiæ, & arma, & ignes suppositi cineri doloso. Hæc tuo saluberrimo consilio iuuares, autoritate fulcires, opinione virtutis tuæ conseruares. Vale.

Tuus
D D.

LECTOR

LECTOR. Iam Kadlubkonem puto satis nosti, nunc vt ipsius mores noueris, non oderis adloquendus mihi es. latinitas non probatur inquis? Sane & mihi. cui cùm eruendus esset ex antiquissimis ijsque viciosissimis exemplaribus vix credas quantum molestiæ susceperimus. sed quid vis? vitium Kadlubkonis non est, ætatis est. Pone tibi præ oculos omnes omnium gentium circa Annum Christi Millesimum scriptores, statues nostrum inter illos Tullium esse. Vide etiam quanti apud Dlugossum sit ipsius eloquentia. Reuera illi ingenium non defuit, & arguta verborum ac sententiarum compositio, loquebatur illa lingua, qua tunc omnes, elegantissime. sed quid

quid prohibet vt te meam artem doceam? nunquam ego ad illum legendum accedebam sine amuleto, nec recedebam sine antidoto. at quo? Cicerone. Idem tibi liberum est. Certe nisi Leonem Decimum Pontificem Maximum, & Franciscum Primum Galliæ Regem benignum literis numen dedisset, O principes dignos meliore fortuna, & nunc in ijsdem tenebris vixissemus. quid præterea? adfert historias quasdam incertas, confusas, perplexas, quas nos vt bona fide purum putum, quod aiunt, tibi daremus, nec attingere voluimus, quamuis aliter se rem habere sciremus. Fortè aut lapsus memoria, aut librariorum, quod facilius credo, ignorantia. Sed cùm certò sciam om-

am omnia nostra nobis, natura duce, placere, etiamsi incultiora sint aliorum cultissimis, nec puto esse hominem tam insanum, qui ne poma Polonica edat, velit deserta libertate patria in Hispania seruire, vt ibi pomogranatis vescatur, longus hac in re non ero; hoc te solum moneo. Mirari me quod Cromerus summus reuera Patriæ nostræ Mistes illum primum historiam scripsisse dicat, cùm nos duos priores Gallum Anonymum, & Baśkonem custodem Poznanienſem habeamus, tibique daturi, Deo Duce, ſimus. Non ægrè ego fero stylum, errores alios, amore patriæ ardens, condono, sed hoc mihi dolet, quòd meminit aliorum ante se scriptorum, & eos non nominat; viros præ-

ros præterea maximos, de libertate præclarè differentes introducit, nominibus illorum suppressis. Commentator iste quis fuerit scire non possumus, posteriorem tamen fuisse facile intelligimus cum Iagelloniorum meminerit. Non ouum ouo similius, quod aiunt, eadem ratio & rerum & verborum. Tamen nec hoc terruit me, vt labore non paruo, sumptu non vulgari eos tibi darem, quod & te à legendis & ediscendis illis, si sapis, non terrebit. Vale.

HISTO-

HISTORIA POLONICA,

VINCENTII KADLVBEK,

Episcopi Cracouiensis in eamque

Commentarius.

LEgenti mihi illas Illustris Epistolas Cassiodori, non parum disertas, Theodorici Regis, Reipub. Zelatoris occurrit eloquium seu Eulogium quod vigorosè perstrepit, fausto suo proposito, per suum Oratorem Cassiodorum, lib. Variarum secundo Epistola 35. sub his verbis redactum. Acerbum est nimis nostris temporibus antiquorum facta decrescere, qui ornatum Vrbium quotidie desideramus augere. Quod cùm memori mente digessissem, dignum fore reputaui, amore patriæ, exemplo veterum, qui secundum Valerium Maximum lib. 2. Cap. 10. de institutis antiquis, magna charitate patriæ tenebantur, pro nostri Regni Poloniæ inuictissimi incremento non modico, ge-

dico, gesta vetustissima memoratu digna, ab ipso exordio, in Chronica Vincentiana verissimè contenta, proposse repetere, virtutesq; ac vitia, verumetiam victorias cælitus Poloniæ concessas, ad modernorum notitias reducere: vt ad studia bonorum actuum prouocarentur voto ipsorum, & Polonorum inuitarentur corda sequentium. Succedaneorum enim omnimodæ strenuitatis experimenta, omnimoda honestatis insignia, ex Maiorum factis exemplaribus, veluti ex quibusdam speculis dignoscuntur, resultare. Teste Ioanne Policrato in prologo libri primi sic inquiente. Exempla maiorum, quæ sunt incitamenta & fomenta virtutis, nullum omnimodè exigerent aut seruarent, nisi pia sollicitudo scriptorũ & singularis diligentia eadem ad posteros transmisisset. Quis enim Alexandros sciret aut Cæsares? Quis Stoicos aut Peripateticos miraretur? nisi eos insignirent monimenta Scriptorum. Quis Apostolorum & Prophetarum amplexanda imitaretur vestigia? nisi ea posteritati, diuinæ literæ consecrassent. Arcus triumphales tunc profuerunt Illustribus viris ad gloriam, cùm ex quibus causis, &

sis & quorũ sint impressa docet inscripto. Nullus enim vnquam constanti gloria claruit, nisi ex suo vel scripto alieno. Cui alludit Petrus de Vineis Epistola prima sic inquiens: Illos felices describit antiquitas quibus ex alieno præstatur cautela periculo. Status namque sequentis paratur ex principio præcedentis. Vt impressionem cera recipit ex sigillo, sic humanæ vitæ formatur moralitas exemplo. Sanè animaduertens, quod deceat omnes gratanter impendere laborem Reipublicæ, & vtilitates eius respicere, ipsosquè suos decet incolas de augmento suæ patriæ cogitare, quoniam teste Cassiodoro libro primo, Epistola vigesima prima, Vnicuiq; patria sua charior est, quã supra omnia saluã fore quærimus, vbi ab ipsis incunabulis cõmoramur. Et merito: quoniam secundum Tullium libro de officijs I. Cum omnia ratione lustraueris, omnium societatum nulla est gratior, nulla charior, quàm ea quę cum Republica vnicuique nostrum est, chari sunt parentes, chari liberi, familiares & propinqui, sed omnes omnium charitates patria complexa est pro qua quis bonus non dubitet mortem oppetere,

si ei sit profutura. Ab ipsa enim patria iuxta Venerabilem Philipũ de Pargamo, in regiminis speculo parte V. præcepto XVIII. multiplex nobis præparatur vtilitas. Parit enim nobis necessaria ad vitæ corporalis sustentationem alimenta, videlicet, quibus pascimur, indumenta quibus tegimur, habitacula quibus ab imbribus, ventis, æstu & frigore tutelamur. Tribuit insuper nobis patria vitæ necessaria, ad humani generis conseruationem: In patria enim crescimus & multiplicamur, & genus humanum conseruamus. Largitur etiam nobis patria vitæ necessaria, ad vitæ Moralis eruditionem: vt puta Doctores, Rectores, Iudices, per quos in bonis moribus informamur, in scientijs erudimur & vitijs naturæ humanæ infestis refrenamur. Ideo Cato ascribit dicens: Pugna pro patria non solùm armis bellicis, verumetiam gestorum ipsius patriæ cõmendationibus veridicis: Quod quidem indubitanter potest quis ad effectum producere, dum Chronicarum Seriem ad noticiam singulorum gestiat promulgare, De numero quarum aspectibus nostris offert se Chronica Vincentiana inter cæteras præcipua, in Historijs

storijs verissima, in serie verborum prædisserta, aureas patriæ nostræ Poloniæ columnas, veras Patrum nostrorum effigies, originaliter edisserens, ac tumultus bellis diuina luce ordinatos, scalatim enucleans. Circa cuius initium quædam generalia pro specialium notitia declarabo contenta. Si bene vis scire librum, prius ista require. Vtilitas, titulus, intentio, pars Sophiæ. Quatuor causas rem totam perficientes.

Vtilitas coincidit cum causa Finali scientiæ huius libri. Titulus autem sicuti aliquotiens in principio istius Chronicæ reperi, ponitur iste CHRONICA de gestis Principum Poloniæ. Quam lector sciat esse editam à Marthæo quondam Cracouiensi Episcopo, in qua per modum Dialogi in Colloquendo cum Ioanne Archiepiscopo Gnesnensi, tres libros ediderunt, quartum autem addidit Vincentius Cracouiensis Episcopus. Dicitur primo in Titulo CHRONICA, quo nomine vtuntur multi à Chronos Græcè quod est tempus Latinè. Inde Chronicus chronica, chronicum, est temporalis vel terrenus, vel antiquus, & hæc Chronica, arum, scilicet tem

pora, vel temporum series, vel ordo, vel scripta, vbi tempora continentur, vel facta diuersorum temporum. Et corripitur.

Dicitur. De gestis Poloniæ. Vnde Polonia regnum speciosissimum à polo Arctico nominatur, quod in sequentia de S. Stanislao canitur: Vt res gesta protestatur, Verax nomine eloquatur. A polo Polonia. Dicitur etiam Polonia à Castro Pole quod in finibus Pomeraniæ situm fuerat antiquitus. Dicitur etiam Polonia alio nomine VANDALLIA, à Vandalo primo genito Negnonis, qui ex nomine suo fluuium, qui nunc Wisla vulgariter nuncupatur Vandalū censuit appellari: nam & mons de quo fluuius prædictus oritur ab eiusdem nomine vocatur. Hic Negno de stirpe IAPHET processerat. Eatenus Poloni sunt de stirpe Iaphet, qui fuit filius Noe. Cui cum pater benediceret, hoc Spiritu Dei instigante intonuit: Dilatet Dominus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem, sitque Canaam seruus eius. Gen. 9. Hic Iaphet inter filios quos genuit, vnum habuit, cui nomen erat IAWIN, quem Poloni vocant IAN, Rutheni verò IWAN. Iawin genuit Alamphilarem.

Alãphilares

Alãphilares genuit Alay, Alay autem genuit. Anchiſen, Anchiſes autem genuit Aeneam. Aeneas autem genuit Aſcanium. Aſcanius autem genuit Almum. Almus, qui primus Europã intrauit genuit Negnonem. Negno autem quatuor filios genuit. Cuius primogenitus fuit Vandalus, à quo Vandali tæ ſunt nuncupati. Secundum computationem veriſimilem, fuit circa tempora Sancti Ioſeph filij Iacob Patriarchæ. Sic enim Ioſeph à computatione Noe fuit in tredecima generatione. Sic & Vandalus per aliam lineam deſcendendo. Hic Vandalus multos habuit filios, qui generationibus ſuis vltra quartam partem Europæ per Regiones & Regna ſemen ſuum multiplicando poſſederunt, videlicet Ruſſiam vſque ad Orientem, Pomeraniam, Sueciam, Caſſubiam, Sarbiam, quæ nunc Saxonia dicitur, Bohemiam, Morauiam, Styriam, Carynthiam, Carneolam, Sclauoniam, quæ nunc Dalmatia, dicitur, Croatiam, Pannoniam, quæ nunc Vngaria nuncupatur, Bulgariam & alias quamplures terras, quarum multitudo propter prolixitatem in quadam alia Chronica Po-

loniæ ſubdetur, Quæ gentes in Regna multa & fortia poſtmodum excreuerunt, & multas tandem nationes, exterminantes earum Regiones, ſibimet vendicarunt. Sic etiam reperitur in Chronicis Romanorũ. Quorum regnorum omnium POLONIA terrarum maxima mater extitit & Domina, de cuius dicetur poſtea ampliori claritudine. Dicitur etiam Polonia Vandalia, à Vanda Filia Graci, à qua ſucceſſu temporis Vandalitæ ſunt nuncupati. Et de hoc manifeſte habetur in Chronica præſenti: Polonia etiam Lechia nuncupatur, à qua Lechitæ ſuam ſumpſerunt originem, quæ à Lech Seniore filio Annonis nomen accepit. ANNON enim legitur tres filios habuiſſe, Lech, Ruſz & Czech, de quo ſatis clarè ponitur in Chronica Polonorum. Veriſimile tamen eſt, quod iſti ſibi inuicem ſuccedentes, famamq; poſt mortem ſuam habere geſtientes, Prouinciam ſuam ſuo intitulabant vocabulo. Sic etiã patet in Intitulatione Ieruſalem, quod olim vocabatur Salem, deinde Iebus, & tandem Ieruſalem.

Dicitur in titulo: Per modum Dialogi. Vnde Dialogus penultima correpta, idem eſt

idem est quod sermo dualis videlicet qui versatur inter duos. Et dicitur à dia quod est duo & logos sermo, id est duorum sermo.

Dicitur in titulo, à MATTHEO Et ibi tangitur auctor huius libri & operis. Secundum autem alios, & videtur verius ponitur iste titulus. CHRONICA VINCENTIANA de gestis Illustrium Principum ac Regum Poloniæ. Dicitur in titulo VINCENCIANA. Aiunt enim quidam Vincentium quondam Episcopum Cracouiensem huius Operis esse Autorem. Qui cum fuisset verus cultor humilitatis, nomen suum subticuit. Secundum verò alios iste ponitur Titulus: CHRONICA de gestis Illustrium Principum & Regum Poloniæ, per Ioannem Gnesnensem Archiepiscopum, & Mattheum Cracouiensem Episcopum per modum Dialogi edita. Et hoc est verum luculenter, quò ad primos tres libros, quos ipsi loquentes inter se per modum Dialogi scripto tenus ediderunt. Reputo ego inter cætera verius, vt potest colligi, Processu istius totalis libri & successu temporum quòd Autores præsentis totalis Operis fuerunt tres insignes viri. Ioannes Archiepiscopus.

Matthæus & Vincentius Cracouienſes Epiſcopi Primi duo, quò ad primos libros tres in edendo. Vincentius verò quò ad formam in redigendo: ipſe verò ſolus Vincentius, quò ad quartum librum in componendo. Ea enim geſta, quæ ipſi retroactis in ſuis ſcripſerunt temporibus, Vincentius in hanc formam poſuit, & Proæmium præmiſit, motus inſtantia ac votis Ducis Cazimiri. De geſtis verò ſuis temporibus occurrentibus, quartum librum compleuit & illis tribus primis libris adiecit. De Autore autem huius Operis non eſt pertinaciter diſputandum: Cùm ſecundum intentionē Venerabilis Senecæ libro quarto de virtutibus Cardinalibus, Nō audientem debet mouere dicentis autoritas. Cum non quis, ſed quid & quomodo dicatur eſt propenſius attendendum. Veritas ſecundum Damaſcenum, à quocunque proferatur, à Spiritu S. originaliter deriuatur. Et in iſtis præmiſſis Titulis non debet poni hoc verbum INCIPIT ſecundum Remigium ideo, quia Titulus non eſt aliud quàm nomen libri: Hoc autem verbum Incipit, non eſt de eſſentia alicuius nominis. Cum enim quæritur: Quomodo iſta Chronica intitulatur?

intitulatur & malè reddetur. Incipit Chronica, sed debet responderi simpliciter, Chronica de gestis &c.

INTENTIO est, dicta & facta memoratu digna priscorum Polonorum in scriptis seriatim redigere, & Polonos succedentes, seu succedaneos ad res Militares, strenuos virtuosos, & honestos prouocare. Subordinatur autem notitia præsentis Operis parti Philosophiæ Ethicæ seu Morali propter hoc enim veterum exempla strenua & honesta referuntur, vt postea ipsi suorum vestigia sequantur. Iuxta illud Catonis: Multorum cum facta senex & dicta recenses. Fac tibi succurrant iuuenis quæ feceris ipse. Teste enim Ioanne Policrato in prologo libri secundi, Omnia cedunt in vsum sapienti, habentquè materiam virtutis exercendæ, quæcunque dicuntur aut fiunt, euentus laudabiles & ad virtutem animum addunt. Quicunque ad beatitudinem proficit, manu virtutem apprehendit, plenam enim nobis dant fiduciam præterita de futuris, Teste eorum Petro de Vineis parte quarta Epistola LXXV.

CAVSAM autem materialem propriè dictam

dictam notitia præsentis operis non habet, cum sit simplex qualitas in anima: habet tamen causam Materialem impropriè dictam, quæ dicitur Materia circa quam. Et est. gesta memoratu digna Illustrium Principum & Regum Poloniæ.

CAVSA vero finalis, Tractatus est. Diuisio Totalis libri in quatuor libros partiales. Causa verò formalis tractandi est modus agendi prosaicus. Scripsit autem Autor Opus præsens prosaicè potius quàm Metricè, ideò, quia quamuis metrum delectat, tamen quia breuiter & imperfectè Historiam explanat, igitur potius Historias prosaico sermone Autor voluit perfectè describere, quam eas metrico stylo studijsque imperfectis dictare. Vnde Policratus in prologo libri quarti, Non solent, inquit, ad vnguem grandia sine mora lustrari. Nec facile est Prouinciarum longitudinem & latitudinem in momento transcurrere. Sic res magna succinctè quidem à sapiente proponitur, sed nunquam perfectè sub angustia sermonis nimia explanatur. De causa Efficiente, seu Historiagrapho vel Chrongrapho, dictum est in primo titulo. Causa autem

sa autem efficiens mouens, fuit Illustrissimus Princeps Cazimirus, Zelator Reipublicę Regni Poloniæ peroptimus, qui pro suo tempore bonum Regni Poloniæ per veterum gestorum relationem studuit promouere, & in futurum id ipsum pro posse suo adaugere. Causa autem finalis intensiua est cognitio gestorum Illustrium Principum & Regũ Poloniæ. Extrinseca verò est finis propter quem quis studet isti Chronicæ, vt propter vrbanitatem & eloquentiam, vel propter scientiam, per quam possit vitia repudiare, & amplecti virtutes, per quas valeat deuenire in beatitudinem, iuxta illud Psalmo 118. Omnis consummationis vidi finem latum mandatum tuum nimis. Et iste est finis optimus, teste Gregorio Nazianzeno in principio sui Apollogi, sic inquiente: Optimus ordo est, vt totius verbi vel Operis à Deo nobis origo & in Deum consumatio referatur. Non diutius hunc prorraham Prologum, quoniam scribitur 2. Mach. 2. Stultum est ante materiam effluí, in ipsa autem materia succingi: Et merito: quoniam teste Francisco Florentino Poeta laureato, in Proæmio primi libri,

BIBL. Z.N.IM. OSSOLINSKICH

libri, De remedijs vtriusque fortunæ, longior præfatio libellum præueniens nõ aliud quàm prægrande caput premit corpus exiguum. Nihil est enim, sine mensura ac partium proportione formosum, ideó ad textum iam est accedendum.

VINCENTII KADLVBEK.

DE gestis Polonorum Liber I.

Præfatio.

VEteres, tribus ex causis theatrales oderunt solẽnitates. Primi nomen Codrus, secundi Alcibiades, tertij Diogenes. Codrus, quia pauper & pannosus habitu: Secundus, quia specie præinsignis: Tertius, quia & morum venustate conspicuus, & animi erat grauitate fecundus. Primus, ne ridiculam per se pauperiem omnium exponeret risui. Secundus, ne formæ exciperet

cipèret inſe periculum. Tertius ne caſtiſſimam prudentiæ Maieſtatem ſcurrili proſtitueret inceſtui : maluit enim Codrus aliorum ſibi ſubtrahere ſpectacula, quã de ſe alijs prębere ſpectaculum. Quia nullum eſt inter purpuras & pannoſitates ſodalitij fædus. Elegit & Alcibiades potius domi deliteſcere inglorius, quàm formæ diſpendio de forma gloriari, quia nihil tàm naturaliter eſt conſpicuum, quod lipientes oculos non faſcinaret inuidiæ. Rurſus cenſuit Diogenes vulgi conſortia dedignari, propter prudentiam : quia ſatius eſt in ſolitudine venerari, quàm familiaritate contemni. Et huius quidem pagellæ rudis macies, ieiuna ruditas, ab Alcibiadis eſt curioſitate ſecura : ſuperſtitioſus eſt enim faſcium timor, nec habet deſpectus quid de formæ exiſtimatione perdat. Sed nec Diogenis nos licet diuina vrget ſententia, quibus nec ſtillantis gutulam gratiolæ prudentia indulſit, Codri duntaxat territamur imagine, cum publicis aſſidentium expoſita inſidijs noſtra ſit tenuitas, nec etiam pannoſum quo pudori conſuleret habeat amiculum. Non enim adoleſcentularum inter Muſas collaſciuire choris, ſed

ris sed sacri Senatus tenemur suggestui assi stere, non vmbratiles paluſtrium cannarum arundines, sed aureas patriæ columnas, non puppas fictiles, sed veras patrum effigies, de sinu obliuionis, de ebore antiquissimo iubemur excidere, imò diuæ lampades lucis in Arce Regia arcemur appẽdere, & bellicis inter hæc tumultibus insudare. Sed aliud est, quod in circumspectione præcipiti, quadam ostentationis libidine, quod quæstus esurie præsumitur, & aliud quod imperatrix obsequellæ necessitas infligit. Non enim ea me scribendi præsumptio exagitat, non ea gloriollæ instimulat ambitio, non lucelli rabies inflammat, vt post totiens expertas pelagi delicias, post totiens enatata laborum naufragia, rursus in eisdem delectet syrtibus naufragari: non nisi namque asini palato pro lactucis sapit carduus, nec nisi prorsus insipiens suauitate capitur insipida, sed iniusta est iustè præceptionis declinatio. Intellexit nimirum strenuissimus omnimodè strenuitatis experimenta, omnimoda honestatis insignia, ex maiorum exemplaribus velut ex quibusdam speculis resultare. Certius siquidem iter capitur, duce præuio lu-

ce præam-

cè præambula, ac venustior est effigies morum, quàm venustas præfigurat exemplaris. Auitarum itaque virtutum posteris dilargiens participium, mihi scriptori calamo fragili, ac si arundineo, humeris Pigmei onus imposuit Athlantis. Non alia fortè persuasus ratione, nisi quod auri rutilantia gemmarum nitor artificis ruditate non vilescit: sicut & sydera teterrimis Aetiopum demõstrata digittis non nigrescunt: Nec subtilis esse artificis, si ferrum purgatur à rubigine, si aurum eliquatur à scoria. Quia igitur stultum est luctari cum onere, quod declinari non potest, enitar pro viribus, dummodò metalium consectetur comitiua, qui huius auspiciũ itineris dulci corculo confoueant, qui & casum in præcipiti, & lapsum non mirentur in lubrico, quorum aggratulatione socia, nec onus sit oneri, nec dispendiũ videatur dispendio: In via enim iucunda societas, est viæ vehiculum. Illud denique apud omnes precor esse impetratum, ne omnibus passim de nobis detur iudicium, sed eis duntaxat, quos ingenij elegãtia, vel vrbanitatis commendat claritudo, ne cui nos prius liceat despicere, quàm perdiligentissimè despexisse. Non enim sapit Zinziber nisi

ber nisi masticatum: nec est aliquid, quod in transitu delectet: sed est inciuile, re imperfecta de re iudicare. Qui ergo parcè laudat, parcius vituperet.

COMMENTARIVS.

ISTE liber, cuius subiectum est, gesta Illustrium Principum & Regum Poloniæ, principali sua diuisione, diuiditur in duas partes, scilicet, in Prologum seu Proæmiũ, & partem executiuam, quæ incipit ibi. FVIT QVONDAM IN HAC REPVB. Prologus seu Proæmium in tres partes principales diuiditur. Secundum quidem Proæmiũ iuxta Philosophum in sua Póetica tria debet facere: Debet enim Auditores reddere dociles per materiæ facilitatem, beneuolos & attentos. Primò igitur Autor in isto Prologo reddit Auditores dociles per materiæ facilitatem. Secundo beneuolos per materiæ dignitatem, ibi. NON ENIM ADOLESCENTVLORVM. Tertio, Attentos, per materiæ arduitatem seu necessitatem, ibi. SED ALIVD QVIDEM IN CIRCVMSPECTIONE præcipiti. Circa

Circa literam notandum est: Veteres tribus ex causis &c. SENSVS EST. Tres Philosophi oderunt theatrales ludos seu spectacula & solennitates ex tribus causis. Quorũ primus fuit Codrus, qui odio habuit spectaculorũ ludos propter tres causas. Prima est, quia fuit pannosus, lacer habitu, de quo meminit pauper Henricus lib. 1. Secunda causa, ne sic paupertatem suam omnium hominum exponeret ridiculo. Tertio. Codrus elegit sibi subtrahere spectacula, ne alijs de se sic præbuisset despicabile spectaculum. Vnde. si expers vestis nuptialis, de quo Matthæi 22. fuisset Codrum imitatus, non fuisset in tenebras exteriores missus: sed quia lacer venit ad Conuiuiorum delectationes, ideò tanquam despectus & differens ab alijs, missus est in tenebras exteriores. Secundus Alcibiades dedignabatur ludos theatrales propter tres causas. Prima causa, quia speciosus & pulcher valdè extitit, sic, quod quasi omnes fœminæ rapiebantur eius pulchritudine, de quo refert Valerius Maximus libro 1. de Prodigijs cap. penultimo. Quod miserabilem exitum suum aut falaci nocturna imagine speculatus

est, quo enim pallio amicæ suæ dormiens opertum se videret, eodem interfectus insepultus iacens conspectus est. Secunda fuit causa, ne sua specioſitate quempiam scandalizaret. Tertio. Alcibiades elegit domi manere inglorie, quàm de formæ dispendio, id est. cum damno formæ gloriari. Tertius verò Diogenes refutauit theatrales solennitates etiam propter tres rationes. Primo. quia moribus & virtutibus extitit plenus, & grauitate animi copioſus: leuium enim est spectacula intueri. Secunda ratio, Ne prudentiam per spectacula aliquantenus prostitueret scurrili inceſtui, hoc est, confuſioni. Tertia ratio: quia homines in theatro existentes, non sunt digni vt ipſis tales, qualis fuit Diogenes, conuersentur. In theatris enim viri prudentes contemnuntur, & vesani honorantur.

NONENIM ADOLESCENTVLARVM &c. Hæc est secunda pars Prologi: In qua Autor reddit Auditores beneuolos per materiæ dignitatem. Si Illuſtris Princeps Caſimirus Vincentium quondam Epiſcopum Cracouienſem induxiſſet, vt præſens opus compilaſſet, & in compi-

compilando solas Poëtarum voluptates ad lasciuiam prouocantes recitasset, Vincentius in hoc ipsum exaudire non debuisset, quòd sua petitio non fuisset licita ? non enim viris Catholicis licet in voluptatibus Poëticis ad lasciuiam prouocantibus se exercere, & tempus vitæ concessum pœnitentiæ, in negocijs vilibus, & vanis consumere. Sic etiam· Si Princeps Casimirus Vincentio permisisset, vt præsens opus compilasset, negotiaque ignobilia, obscura, & plebeia in eo dictasset, Vincentius ipsum & in hoc nõ debuisset exaudire, quia sua petitio, siue intentio porrecta de vanitate ac superstitione fuisset suspecta. Cæterum, Si supplicatio Principis Casimiri prætendisset, vt Vincentius aliqua figmenta dictasset, in his etiam Vincentius ad exaudiendum Principem Casimirum non fuisset obligatus, quia satis hoc adhuc sapit curiositatem. Quia verò Illustris Princeps Casimirus sugessit Vincentio, vt imagines Patrum, tanquàm patriæ aureas columnas, à radice obliuionis & ignorantiæ de Ebore & Osse Elephantico antiquissimo excidisset, ac perenni munitione posteris, scripturæ testimonio, reli-

quisset, ipsasque veluti lucernas diuinæ gratiæ, inclyto Regno Poloniæ appendisset, per tumultuum bellicorum relationem ad posterorumq; animationem. Idcirco Vincentius ipsius petitioni, tanquam dignæ & iustæ acquieuit, huncquè librum, in quo gesta memoratu digna, referuntur, sic compilauit. Et hoc claret, quòd Autor per literam præsentem reddit Auditores beneuolos per materiæ dignitatem.

SED ALIVD EST &c. Tertia pars Prologi in qua Autor reddit Auditores attentos per materiæ arduitatem seu necessitatem. Primo ponit Quadriplicem modum scribendi, secundo, causam ineuitabilem ad scribendam ipsum impellentem, cum hoc labori se huic subiciens, cum cautela ibi, SED INIVSTA EST &c. Tertio. Captat beneuolentiam singulorum, precando de se cautum Iudicium ibi, ILLVD DENIq; APVD OMNES PRECOR &c. vt videlicet, non omnes latè, & indifferenter de isto opere habeant iudicare, sed solum illi, qui ingenij subtilitate ac excellentia sunt decorati, faciciq; elegantia existant illustrati. Nec mox viso te-

viſo tenore literæ, habeat quis ſtatim præſens opus contemnere, ſed prius ſtylum exactè perpendere. Cum enim exactè ſic ſtylum perpenderit, vrbanitatem in hoc opere inuenire poterit, ſicut patet per ſimile in Zinzibere, quod cum maſticatur, ſapor in eo inuenitur. Si vero maſticatum non fuerit, ſaporem nullum diffudit. Secundum ſimile: In motu enim delectatio non habetur, niſi ad quietem, quæ eſt terminus motus, perueniatur. Qui ergo in præſenti opere de ipſo aliquod Iudicium præferat, inhumanus & iniuſtus fieret, quia nihil baptizatur, niſi prius fuerit genitum. Præſens ergo opus qui non vult laudare, non debet vituperare. Quia irreprehenſibilis eſt nimia laudatio, ac etiam immoderata vituperatio, illa quidem adulatione, hæc autem malignitate ſuſpecta eſt.

EPISTOLA I. IOANNIS ARchiepiſcopi Gneſnenſis.

De immẽſitate Regni Poloniæ, & de victoria ex finitimis eius marinis & trãſmarinis nationibus obtenta.

FVit quondam in hac Republica virtus, quam velut quædam cœli luminaria non scripturæ quidem membranulis, sed clarissimis gestorum radijs patres conscripti, illustrauêre. Non enim plebei aborigines, non vêdicariè illis principatæ sunt potestates, sed Principes succedanei, quorũ strenuitas, licet nube ignorantiæ obducta videatur, mira tamen rutilantia, tot seculorum tempestatibus extingui non potuit. Memini siquidem collocutionis mutuæ virorum Illustrium, quorum tantò fidelior est recordatio, quantò celebrior viget auctoritas. Disputabant Ioannes & Matthæus, ambo grandæui, ambo sententijs graues, de huius Reipublicæ origine, progressu & consummatione. Cum Ioannes quæso, inquit, mi Matthæe, sub quonam conceptam existimabimus nostrarum Constitutionum infantiam: Nos enim hodierni sumus, nec vlla hesternitatis est in nobis cana scientia. MATTHAEVS. Scis quia in antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia, me verò in hac parte infantulum fateor, vt etiam vtrum huius instantis simplex aliqua præcesserit portiuncula, prorsus non nouerim. Quod tamen

perueridi-

per veridicam maiorum narrationē condidici, non silebo. Narrabat itaque grandis natu quidam, infantissimæ numerositatis manum quondam hîc viguisse, vt tanti Regni immensitas vix vnius ab eis iugeris extimatione censeretur. Ideò illos non dominandi ambitus, non habendi vrgebat libido, sed adultæ robur animositatis exercebat, vt preter magnanimitatem nihil magnum extimarent, vt suarum accessiones virtutum, nullis vsq; in terminis limitarent: nec enim virtutes dignarentur limitum ergastulis includi. Hi etiam transfinitimorum fines suæ titulis victoriæ asculpserunt: Non solùm enim eis marinas vndique nationes, sed etiam Danomalchicas insulas suæ coniecerant ditioni: quarum non inualidas legiones prius naualibus fudêre prælijs: deinde intimis Insularum præcordijs infusi, omnem clientulam subijciunt nationum, Rege quoque ipsorum Camito in vincula coniecto. Quibus duorum data est optio, vel vectigales perpetuo recognoscant pensiones, vel cum mulieribus indifferentes habitu, comas muliebritèr promittant, argumentum scilicet imbecillitatis fæmineæ. Illi dum altercan-

tur de altero, vtrunq; suscipere coguntur: minor tamē erat obsequelæ recognitio, quàm ignominiæ cauterium. Prudentius enim famæ consulitur, quàm parātur diuitiæ. Diuitiæ siquidem in infamia possessæ, nomen diuitiarum demerentur. Huius vero Camiti nepos auitam vlcisci volens iniuriam, in ipsos transtulit vltionem. Extorquere non poterat: quia enim Daci prius cum Polonis, deinde cum Bascarnis malè pugnauerant, ad vltionem segniciei, capturi somnum, capita loco pedum ponere iussu Regis coacti sunt, & ministeria vxoribus quæ viris antea fieri solebāt facere, donec ignominiam bello conceptam delerent.

COMMENTARIVS.

ISTA est pars executiua huius operis, in qua iam Autor in prologo sua intentione præmissa, eandem prosequitur intentionē, gesta inclyta Regni Poloniæ describendo. Et diuiditur hoc opus in quatuor libros partiales. Primus liber in tot partes diuiditur, quot in eo Epistolæ continentur. Circa literam est notandum. Secundum Isidorum 19. libro

libro Erimologiarū. Quod Reſpublica eſt ſicut quoddam corpus, quod diuino munere animatur & regitur. Et hoc eſt. Tangit Alimandus in Chronicis lib. XI. quibus aſſentit Policratus lib. 1. cap. 2. ſic inquiens. Reſpublica eſt corpus quoddam, quod diuini muneris beneficio animatur, & ſummæ æquitatis agitur nutu, & regitur quodam moderamine rationis. Princeps capitis in Republica obtinet locum viri ſubiectus Deo, & his qui vices illius agunt in terris, quemadmodum & in humano corpore ab anima vegetatur caput & regitur. Cordis locum Senatus obtinet, à quo bonorum ac malorum operum procedunt initia. Oculorum, aurium & linguæ officia ſibi vendicant Iudices & Præſides Prouinciarū, ac Oratores, Officiales, & milites manibus cooperantur. Qui ſēper aſſiſtunt Principi, lateribus aſſimilantur. Quæſtores & Comites rerū priuatarum, ad ventris & inteſtinorū referuntur imaginē. Pedibus verò ſolùm iugiter inhærentibus agricolæ cooptantur.

EPISTOLA II. MATTHÆI Epiſcopi Cracouienſis.

De mul-

De multis conflictibus Polonorum & triumphis ex Gallis & Romanis.

FAMA est, Gallos pænè totius orbis tunc Regna occupasse, quorum multa millia multis hæ manus strauêre conflictibus: reliquos, diu afflictos, ad sodalicij fœdus compulêre, vt si quid eis aut sorte, aut virtute apud exteros accessisset, æqua vtrisque obtingeret portio. Gallis itaque vniuersa cessit Græcia. Istorum verò hinc, vsque Parthiam, istinc, vsque Vngariam, illinc, vsque Carinthiam, creuit accessio. Vbi post multos cum Romanis conflictus, post multorum multa bellorum discrimina, Vrbes occupant. Præfectos constituunt, quendam nomine Gracum Principem creant. Sed tandem illius gentis luxu segniter dissoluti, mulierum paulatim emolliri lasciuia, priores quidem veneno extinguuntur, cæteri iugo indigenarum substernuntur, sicq; omnium armis inuicti paucorum segnitie vincuntur.

Commen-

COMMENTARIVS.

NOtandum est: Gallus est quidem fluuius Phrygiæ, de quo homines potantes, ebrij & vesani efficiuntur. Inde Gallica est regio. Et sunt tres Galliæ. Comata, Togata, & Braccata. Gallia comata est Lombardia: Gallia togata est Burgundia; Gallia verò Braccata est Theutonia, à longis braccis. Et ideò per Gallos hic intelliguntur Germani seu Theutones.

Item Notandum. Quod fœdus, id est pactum vel pax, quæ fit inter dimicantes, fuit ex quadam consuetudine pacem facientium, quod tenebant porcam inter se, & ipsam porcam percutiebant, & turpiter interficiebant, quasi sic occidatur ille, qui à pace resiliret: Et ideò dictum est fœdus à porca fœda, id est turpiter occisa.

EPISTOLA III. IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua confirmantur gesta, in prædicta Epistola contenta.

Nihil

NIHIL hic fictum, nihil simulatum, sed quicquid asseris, verum ac serium ex antiqua præsumitur historia. Galli enim, vt ait Trogus, cùm eos patria non caperet, trecenta millia ad sedes nouas quærendas miserunt, Ac ex eis portio in Italia consedit, & Romam captam incendit. Alia per strages barbarorum penetrans, in Pannonia consedit, vbi victis Pannonis cum finitimis multa bella gesserunt. Verisimilè igitur ac certo certiùs est, cum hac gente eos concertasse. Non enim sine collisione conquiescunt continuo fluctus oppositi, nec diu vicinari sustinet Leo cum Tygride. Quippè non benè torrentes rippa voluuntur eadem, quos rapit opposito turbine vis eadem.

COMMENTARIVS.

NOTANDVM est. Quod Historia dicitur visio, vel cognitio Antiquitus enim nullus scribebat Historiam, nisi qui inter fuisset, & ea quæ scribenda essent, vidisset. Et dicitur ab Histeron, quod est videre vel

dere vel cognoscere : quia diu præterita ad nostram notitiam & memoriam reducit. Est enim Historia res gesta, à memoria hominũ propter vetustatẽ remota. Et inde Historiographus, & Historiographia, id est, Descriptio Historiæ.

ITEM. Notandum : Quod à barba dicitur barbarus, id est crudelis, incultus, austerus, stolidus, & est nomen crudelitatis. Vnde olim omnes gentes dictæ sunt barbaræ, preter Græcos & Latinos.

ITEM. Pannonia secundum quosdam est mater & origo omnium Slauorum & earum nationum. Pan enim, Secundum Slauorum ex Græco interpretationem, totum habens dicitur. Vnde in Slauonico, Pan dicitur Dominus, seu totum habens.

Item circa istas duas Epistolas notandum est : Quod alias Principem Polonia Regem habere non curauit, vsque ad tempora Regis Assueri Hester mariti, qui reghauit ab India vsque Aetiopiam super centum & viginti septem Prouincias, cuius tempore trecenta millia Gallorum ad quærendum nouas habitationes exiuerunt, Romamque captam incenderunt, & cætera pænè totius

nè totius orbis Regna occuparunt. Quod Poloni audientes copiosum contra Gallos exercitum, Capitaneũ seu Principem constituerunt, & sic prædictos Gallos deuicerunt.

EPISTOLA IIII. MATTHÆI Episcopi Cracouiensis,

DE primi Regis videlicet Graci Principis Regni Poloniæ legislatoris felici promotione, ac Graci filij iunioris nefaria successione.

EXTVNC nonnulli dominatiuam ligurire ceperunt portiunculam, vnde à Carinthia rediens Gracus, vt erat sententioso beatus sermonum agmine, omnes in Concionem vocat, omnium ora in se conuertit, omnium venatur fauorem, omnium sibi conciliat obsequia, ait, Ridiculum esse pecus mutilum, hominem sine capite Acephalum, Idem esse corpus exanime, idem sine luce lampadem, idem mundum sine sole

ſine ſole, quod ſine Rege imperium. Aliam ſiquidem animoſitatis ſuggerit induſtriam, lux rerum illuſtrat circumſpectionem, ſol denique radios munificētiarū, beneficos & omnes docet expandi, quibus velut quibuſdam gemmis Regn̄ diadema capitis, quàm decentiſſimè, condecorat, vt in fronte magnanimitas, in occipite circumſpectio, in lāteribus altrinſecus largæ ſtrenuitatis carbunculus præfulgeat, ſe non Regem ſed Regni ſocium pollicetur, ſi ſe deligant, nō ſibi, ſed toti natum ſe credere mundo. Proinde Rex ab omnibus conſalutatur, iura inſtituit, leges promulgat. Sic ergo noſtri ciuilis iuris nata eſt conceptio, ſeu concepta natiuitas. Nam ante hūc ſeruituti ancillari libertas, & æquitas pediſſequari iuſſa eſt iniuriæ, Eratque iuſticia, quæ plurimum prodeſſet ei, qui plurimum poſſet, licet autē iuſtitiæ rigor non ſtatim ceperit imperare, extunc tamē violentiæ deſijt ſubeſſe poteſtati Et dicta eſt Iuſticia, quæ plurimum prodeſt ei, qui minimū poteſt. Igitur Polonia florētiſſimis aucta per Gracū ſucceſſibus, ſtatuit prolē eius Regni ſucceſſione digniſſimā, niſi alterū filiorū eius fratricidij fedaſſet piaculū. Erat em̄

in cuiusdã scopuli anfractibus monstrũ atrocitatis immanissimæ, quod quidã olophagum dici putant, Huius voracitati, singulis hebdomadis, secundum supputationem, certus numerus armentorum debebatur, quæ nisi agricolæ quasi quasdam victimas obtulissent, humanis totidem capitibus à monstro plecterentur. Quam Graecus non ferens perniciem, vt erat clementior filius erga patriam, quàm pater erga filios, clàm filijs accitis, dirigit propositum, pandit consilium. Inimica, inquit, sunt ignauia virtuti, cani cici delicamentum, iuuentuti segnicies: Non enim est virtus, quæ ignauia est, non cani cies quæ delira, non iuuentus quæ segnis, imò fugienda est, etiam vbi nulla est exercendę animositatis occasio. Porrò sponte se ingerentem gloriam quis vnquam declinauerit, nisi prorsus inglorius? At verò defensa Ciuium salus, æternales transcendit triumphos: nec enim propriæ indulgendum est saluti, quotiens de communi agitur discrimine. Vos itaque vos nostra præcordia, quorum vtrumque nostris educauimus virtutibus, vos in monstri necem, armari conuenit: vos in eius congressum præponi addecet

addecet, non exponi, vt porè, noſtræ vitæ dimidium, quibus huius Regni deberur ſucceſſio. Ad hæc illi: Imò priuignali, pater, odio videremur intoxicari, ſi tantæ munus gloriæ inuidiſſes, penes te ſit iubendi autoritas, in nobis ſubſequendi neceſſitas. Sæpè igitur apertam virorum audaciam, ſæpius nudos, ne quicquam experti virium conatus, induſtriæ tandem niti coguntur ſuffragio. Corrigia enim armentorum accenſa, plena ſulfure, loco ſolito pro armentis collocantur. Quæ, dum auidiſſimè glutit olophagus, exhalantibus flammis intro ſuffocatur. Moxque iunior tàm victoriæ quàm Regni, non quaſi conſortem, ſed æmulum fratrem occupat ac trucidat. Cuius funus crocodilinis proſequitur lacrimis, à monſtro mentitur occiſum, à patre tàm gratulanter quaſi victor accipitur: Sæpè namque mæror funeris, gaudio vincitur victoriæ. Sic iunior Gracus paterno ſuccedit imperio, hæres nefarius, ſed diutius fratricidio fuit ſordidus, quàm imperio inſignis:

Nam póſt, dolo depræhenſo piaculi,
deputatur ſupplicio exilij perpetuitate damnatur.

COMMENTARIVS.

CROcodilus animal quadrupes, dicitur à Crocus, quia croceum habet colorem, & est in longitudine viginti cubitorum. Et dùm ad tergum lapidibus percutitur, non sentit, propter sui nimiam duritiam. Et in aquis nocte, & in die humi requiescit. Vel Crocodilus, quia à Crocos & dilus, id est victus, vnde versus. Herba crocus, dilus, metus, venit hinc Crocodilus : nam Croceis maculis variatur, & est metuendus.

EPISTOLA V. IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

Confirmans gesta in præcedenti Epistola contenta.

NEC enim lex iustior vlla est, quàm necis artifices arte perire sua. Sed tàm degenerem, non sperabam surculum, de tàm generosa vitis propagine : Sæpè tamen vua de-

vua detumescit in acinum, sæpè oleum vertitur in amurcam, sæpe aurum degenerat in Scoriam. Quid igitur miri, si tristes habet tristis ambitio fines? quæ quantò est felicior, tantò miserior, quantò florentissimis vberior successibus, tantò atrocioribus proximior insidijs, quantò imperiosius alijs imperare studet, tantò subiectius aliorum seruituti adijcitur. Ambitionis enim est, omnes omnium ambire angulos, omnium auriculas lambere, ad omnium scabellum prosterni, donec quod appetit vtrinque assequatur. Sunt quatuor Cupidtatis filiæ, Opum ingluuies, honorum ambitio, inanis gloriæ captatio, libidinis prurigo. Inter has, natione cælesti superbit ambitio, ideó humilium dedignata tuguria, superborum ac sublimium colla propria virtute calcauit. Quæ quantas in se habet delicias prunis carbonibus subaccensis, mucrone subappenso, Dionysius familiari suo quàm familiarissime demonstrauit. Sed nunquid immortalia Graci beneficia sic emori debuerunt, vt vllum tanti patris superstit insigne.

COMMENTARIVS.

CAVSAM reddit quod iunior Gracus fraticida, à Dominio Regni Poloniæ iustè est alienatus. Et primo ponuntur prouerbia. Secundo admirationes motuum. Tertio eorundem remedium. Videlicet Gracus iunior iustè perpetuitate exilij damnatus, supplicioque deputatus, à dominioque Regni Poloniæ alienatus, ideò, quod ex ambitione fratrem occidit & iugulauit, ergo meritò à Regno, à quo per mortem fratrem deiecit ipsemet cum turpitudine corruit: quem enim fratri parauit laqueum, ipsemet in eum incidit. Secundũ Guidonium parte secunda prouerbiorum 10. Si iniustè leuaberis, mox iustè çades & his seruies qui tibi seruierunt.

NOTANDVM. Iste Gracus primus Rex Poloniæ, ante Christi incarnationem, annis pluſquam quadringentis floruit, & ante Alexandrum Macedonem annis pæne centum.

Epiſto-

EPISTOLA VI. MATTHÆI Episcopi Cracouiensis.

DE successu ac dominio Vandæ Reginæ, filiæ senioris Graci, & sororis germanæ Graci iunioris.

IMO in scopulo Olophagi mox fundata est vrbs insignis Gracouia, vt æterna Gracus viueret memoria. Nec prius ab exequialibus cessatum est obsequijs, quàm muri vrbis consumatione clauderentur, quam quidam à Crocitatione coruorum, qui eo tempore ad cadauer monstri aduolarant, Cracouiam dixerunt. Tantus autem amor demortui Principis, Senatum, Proceres, vulgus omne deuinxerat, vt vnicam eius virgunculam, cuius nomen Vanda, patris imperio surrogarent. Quæ tàm elegantia formæ, quàm omnimoda gratiarum venustate omnibus àdeò præstabat, vt non largam, sed prodigam in eius dotibus naturam existimares. Nam & prudentum consultissimi eius studebant consilijs, & hostium atro-

cissimi eius mansuescebant aspectu. Vnde quidam Alemanorum Tyrannus, dùm proposito huius gentis populandæ grassaretur, dùm quasi vacans rapere molitur imperium, inaudita quadam virtute, prius vincitur quã armis. Omnis enim exercitus eius, mox vt Reginam ex aduerso vidit, velut quodam solis radio repente percellitur, omnes velut quodam iussu numinis, animos hostiles exuti. à prælio diuertunt. Asserunt Sacrilegium à se declinari non prælium: non hominem se vereri, sed transhumanam in homine reuereri Maiestatem. Quorum Rex incertum est, amoris an indignationis, an vtriusque sauciatus languore, ait: Vanda mari, Vanda terræ, àëri Vanda imperet, dijs immortalibus Vanda pro suis victimet, & ego pro vobis, ô mei Proceres, solennem inferri hostiam deuoueo, vt tàm vestra quàm vestrarũ successionum perpetuitas sub fæmineo consenescat imperio, dixit. Et exerto incumbens mucroni, expirauit, vitaq; cum gemitu fugit indignata sub auras. Ab hac Vandalũ flumen dicitur nomen sortitũ, quod eius Regni centrum extiterit. Hinc homines sunt Vandali dicti, qui eius suffuêre imperijs.

Quæ,

Quæ, quia omnium spreuerat Connubia, imò quia pertulit connubio cælibatum, sine successore decessit, diuq; post ipsam sine Rege claudicauit imperium.

COMMENTARIVS.

VANDA in Dnām & Reginam Regni Poloniæ per Polonos est assumpta, propter patris sui Graci gloriosa & inclyta merita. De eius ineffabili pulchritudine, cùm quidam Rex imò Tyrannus Alemanorum audiuisset, in matrimonij legalitatem ipsam habere postulauit: quam cùm nec precibus, nec muneribus ad suũ connubium acclinare potuisset, minis hostilibus, & exercituum suorum insultibus ipsam ad sua vota flecti cupiens, atq; sperans, congregatis nouis exercitibus, terræ Lechitarum appropinquans, eosdem hostiliter inuadere conabatur. Cuius potentiæ Vanda cum suis occurrit exercitibus. Quam Rex præfatus cum suis turmis ferociſſimis cernens aduenisse, consternatus fugam dedit, fugiendoq; Dijs suis immolãdo, gladio vibrato insilijt. Vanda verò dextris Alemanorum fidelitatis & omagij

receptis ad propria in gloria cum ingenti rediens, seipsam pro tam magnifica gloria, & prosperis successibus, Dijs victimas, in Wisla sponte siliens, humanæ naturæ debitum soluit, & ad inferorum limina descendit: Vnde idem fluuius à Vanda sic in eo victimata, nomen Vandalus accepit, à quo etiam omnes, Poloni Vandalitæ sunt nominati seu appellati.

Circa literam notandum. Poloni memoriam sempiternam Graci habere gestientes, Ciuitatem nobilem & famosam, circa inferiorem rupem fundauerunt, quam à nomine ipsius Graci Gracouiam intitulauerunt, nec prius obsequialibus cessauerunt, nisi ipsã muris clauserunt. Quam tamen alij Cracouiam vocauerunt, propter coruorum multitudinem, qui tunc ad Cadauer Draconis occisi aduolaueruut. Quam Ciuitatem Alexander Magnus fertur destruxisse & sale conspersisse Quæ quidam Ciuitas sub monticulo Wauielnica dicto, nunc autem Skalka vulgariter fuit fundata. Vnde Gracus in monte maiori & superiori, tunc Wawel appellato, Castrum ædificauit, quod suo nomine Grac intitulauit. Poloni verò in ipsius memo-

us memoriam, retro montem minorem Wawielnica dictum Ciuitatem magnam & famosam erexerunt, quam, suo nomine Gracouiam nuncupauerunt. Cuius Graci corpus in loco eminenti, in monte, quem hodie tenet Ecclesia Sancti Benedicti, sepelierunt. Vandam verò sic Dijs immolatam & ex aquis à Dijs emersam, versus Mogilam in alio monte tumulauerunt.

EPISTOLA VII. IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

Approbans prædicta per simile & per rationem.

ASyriorum Regina Semiramis, immaturo filio Regnum credere non audens, se filium simulat, sexumque mẽtita, Regno viri Aethiopiã adijcit, Indis bellum infert, quo preter illam & Alexandrum magnum nemo vnquam intrauit. Multæ quoque aliæ non modo fæminas, sed etiam viros, virtutibus antecessêre. Ideòque non tam in fæmina

fœmina virilem admiror industriam, quam in viris fidei spectatæ constantiã. Licet namque bonis videatur moribus dissonum, fœminam Principibus imperare, pietati tamen visum est, & paternis prolem iuuari meritis, & mortuorum apud posteros non mori beneficia. Cuius virtutis species etiam Siculis exhibita est Tyrannis. Anxillanus enim Rex Siciliæ decedens, paruulorum tutelam probatissimæ fidei seruo Micalo committit. Tantusq; Regis amor apud omnes fuit, vt parere seruo, quàm deserere filios Regis mallent, suæq; obliti dignitatis Reginæ per seruum ministrari dignitatem, Principes paterentur. Quid autem in huiusce nostri tempusculi tempestate fides non parit fidem, sed si concipit, prius abortit quàm pariat, prius expirat partus, quám spirare incipiat, si ad fidei pia vbera genimina pendent viperam, catuli fugunt perfidi, à quibus non modò amici sed & Domini plus dolo coluntur quàm fide. Negociatio enim est non amicitia quæ ad commoditates accedit.

Commen-

COMMENTARIVS.

REgina Asyriorum Semiramis propter filij sui immaturitatem & iuuentutem, fingens se fore masculum, Aethiopiam Regno ac dominio viri sui adiunxit : bellumq; contra Indos faciens, Indiam potenter intrauit : Vbi tamen preter Alexandrum Magnum Macedonem & preter eandem Reginam nemò intrare voluit. Et hoc est argumentum à simili. Quo ad rationem autē sic arguit. Illæ mulieres quæ viros in virtute ac industria præcedūt, meritò debent Regnare : Sed multæ mulieres sunt huiusmodi. Ergo &c. Nota : quia homines intellectu & ratione vigentes natura sunt rectores & domini aliorum 1. Polytic. Multæ etiam mulieres viros in virtute præcesserunt. Isis enī Regina Aegyptiorum Aegyptiacas inuenit literas, vt ponit Isidorus libro 1. Ethicorum Cammentorū Nimpha, alio nomine Licostrates, literas Italicas tradidit seu Latinas, & Regina, soror Tubal, artes Mechanicas adinuenit, Clitre quoque atque Tiburtina aliæq; Sybillæ futura multiplici ratione descripserunt

scripserunt, prout narrat Lactan. 10 lib. Sybillarum. Rursus, Lybia sua virtute & sapientia glorioſissimè regnauit, ita, quod meruit, vt suo nomine Regnum nuncuparetur. Almathæa, quæ alio nomine dicta Derphebes, virgo fuit inclyta, & annis longæua, referentibus Poëtis, sua virginitate dignitatem & diuinitatem obtinuit, Varicinia quoque plurima scripsit in Babilone, iuxta locũ vbi dicũt suũ feciſſe Oraculũ. Quod quidem Oraculum vsque in hodiernum diem intuentibus inducit admirationem. De hac refertur, quod per plurima ſecula vixit, & Tarquinio priſco, nouem libros quos ediderat, attulit, de quibus tres ipſa combuſit, & reliquos Romæ cum magna diligentia ſeruare fecit. Merepeſta etiam ſua ſapientia & fortitudine Regna obtinuit, mamillamque dextram abſtulit, ne in ſagitationum exercitio impediretur. Inſuper, Iacob per conſilium ſuæ matris Rebecæ patris benedictionem adeptus eſt, & ſuper fratres eius dnãtum. Cæterum: Iuditha ciuitatem de manibus Holoſernis liberauit: & Abigail Naabel ab ira Dauid liberauit, quem ipſe Dauid occidere volebat, Amplius Heſter Iudæos cum

dæos cum Mardocheo in Regno Assueri Regis sublimauit. Demum Iabel Zezarum occidit, Canaan humiliauit, & Israel plurimũ exaltauit. Ergo.

Circa literam est notandum secundum Tullium in Rhetorica &c. Prima pietas est virtus, per quam sanguine iunctis & patriæ beneuolis officium & diligens cultus tribuitur Veteres ergo Poloni magna pietate extitisse approbantur, quia his qui patriæ beneficia exhibuerunt, honorem & venerationem, nedum in personis eorum, verumetiam in ipsorũ posteris, vt puta, in filiis & filiabus tribuerunt. Mortuo autem Graco, in memoriam sempiternam Ciuitatem ab ipsius homine nuncupatam vulgariter Cracouiam appellatam erexerunt, filiumque in Regem præfecerunt. Quo parricida comperto filiam dicti Graci Vandam nomine in Reginam adoptarunt, cui ex pietate non modica obsequia sua quanquam fæminæ præstiterunt. Quod pietatis opus & Siculi in paruulis Anaxillai exhibuerunt. Nam dicto Rege Siciliæ Anaxillao decedente, paruulos suos militi suo cuidam fidelissimo nomine Micalo in tutelam Regniq; administrationem ei-

nem eidem committente: Princeps verò ac totus Senatus Regni prædicti suæ immemores dignitatis, ex pietate, quã erga Dominũ Regem Anaxilaum gesserunt, per seruum Micalum sic per Regem deputatum Regni administrationem ac gubernationẽ fieri admiserunt, ipsumq; sibi passi sunt principari. sed proh dolor, moderni Poloni, vix inueniuntur tantæ pietatis & probatæ fidei, plus eñ attendunt vtilitatem, quàm pietatem, tàm diuque in ipsis amicitia & fides durat, quãdiu vtilitas & emolumentũ perseuerat. Talis enim amicitia qua quis quem diligit, propter suum vtile & profectum, non amicitia, sed mercatura dici quædam meretur.

EPISTOLA VIII. MATTHÆI Episcopi Cracouiensis.

De Polonorum triumpho ex magno Alexandro.

HVIVS quoque Reipublicæ administratio humilibus nonnunquam & in certis cessit

tis cessit personis, nulla prorsus vel vulgi vel procerum sugillante inuidia, vtpotè, quorum glorioſis etiam hodie gloriari delectat insignibus. Nam cùm famosus ille Alexander, cuius nuper meministi, vectigales ab eis exigere pensiones tentaret, aiunt Legatis, Legati estis tãtum, an aliâs Regij cẽsus Quæstores? Qui respondent. Et Legati sumus, & quæstores. Ad hæc illi: Prius ergo, inquiunt, intemerata Legatis exhibẽda est religio, vt magnificè susceptos, magnificis veneremur donarijs, Quæstoribus deinde, quæstus exoluatur cẽsualis: debetur enim Cæsari quod Cæsaris est, debetur, ne lesæ criminemur Maiestatis. Legatorũ itaq; præcipui prius viui exossãtur, deinde cutes eorum corporibus exutæ partim auro, partim alga sarcinãtur vilissima, humanaq; pelle sed inhumanè vestitũ metallũ cũ hac remittitur Epistola. Regi regũ Alexandro, Rerũ imperatrix Polonia. Malè alijs imperat, qui sibimet imperare nõ didicit. Neque enim gloria dignus est Triumphali, de quo põpa Cupiditatũ triumphat, Tuæ siquidem sitis nullũ est refrigrium, nullum tẽperamẽtum: imó, quia nusquã est tuæ cupiditatis modus, vbique tuæ mẽdicat paupertatis tenuitas. Licet tamen

cet tamẽ insaciabilem tuæ voracitatis abissũ mũdus saturare nõ possit, tuorũ saltẽ vtcumq; refocillabimus esuriem. Nec te lateat, locum apud nos non esse loculis: ideò præsentia xeniola, fidelissimis tuorum capsidilibus cõmissa, Polonos autem animi virtute, corporis duritia, non opibus, scito censeri. Non esse igitur ipsis vnde tanti Regis vel tantæ dicatur belluæ rapidissima possit expleri ingluuies. Abundare tamen eos verè thesauris iuuentutis non dubites, quibus anima non sopiri, sed tecum prorsus possit extingui auiditas. Ocius, inquit, Alexander, ocius ad nos vsque protrahantur tanti Commentores flagitij: exquisitissimis ocius plectantur supplicijs, imò stirpitus eos eradicari cõuenit, ne alijs ausum pariat temeritatis impunitas. Quotquot igitur ad propulsandas proficiscuntur iniurias, prælio commisso aut cadunt, aut occidunt, inter quos Regis quidam vinculis mancipantur. His auditis Alexander Multùm, inquit, sibi adijcit virtus lacessita: hinc tandem dignum est, vt meæ indignationis virga visitentur. Perinfinitis itaque hostium copijs vndiq; versum Poloniam irrepẽtibus, ipse præambula, Pannoniorum

noniorum obsequela, per posticum ingreditur Morauiæ, alas exercituum expandit, victoriaque Cracouiæ ac Silesiæ subactis Prouincijs, perpetui operis mænia solo prosternit, redigit in fauillas, sulco discissas vrbes iubet sale conspargi. Hinc dū vlteriores agreditur Prouincias, omnium armis inuictus simplicis astu homuncioli conficitur. Omnibus enim de salute desperantibus, quidam aurificij arte præditus, galearum & clipeorum formas ex quouis ligno seu subere præcipit effingi, quarum quasdam litargio, alias felle superliniuit, easque ex opposito solis, quò magis resplendeant, in celso montis erigit cacumine. Quibus Argiraspidæ, inuictus Alexandri exercitus visis, acies ordinatissimas eminere suspicantur. Itaque præcipites è castris euolant, passim discurrunt, hostes hinc inde quæritant, quos putant diffugio dilapsos. Illas namque armorum vmbras, ille ingenij artifex, dudum flammis iniecerat, ne vllum doli deprehendi possit vestigium. Iusserat non paruam robustorum manum in insidijs delitescere, proinde prima discurrentium portio incautè in insidias incidit, occupatur, pro-

sternitur, occisorumq; armis victores indusiatur, se Argiraspidarum socios simulant, & quotquot ex Argiraspidis eis iunguntur, in ore gladij absorbentur, ne vnus quidem ex eis remansit. Cuius fiducia successus sub eadem Argiraspidarum simulatione Alexandri Castra ingrediuntur, insignia præferentes victoriæ. Credunt Alexandritæ suos de hostibus triumphasse: eminus præsalutant, venientes grarulantur, affauent quasi sociorum triumpho. Sed inermes à Polonis obruuntur, & improuisi inter prælia Argiraspidata Lechitæ signa proclamant. Nunciatur Regi non hostium impetum, sed inter suos seditionis esse tumultum. Quem cùm increbrescere videret non sedari, hostiles turmas coadunat suis, se credens Argiraspidis ferre subsidium. Sic in seditionem versi plures mutuis quàm hostilibus concidêre vulneribus. Vix tandem dolo deprehenso, cum perpaucis Alexander euasit inglorius. Sic cessauit Exactor quieuitq; tributũ.

COMMENTARIVS.

Post

POST decessum Vandæ, multis annis ferè centum Poloni Rege caruerunt, sed tantùm Woieuodam & duodecim gubernatores eligebant vsque ad tempora Regis Alexãdri, qui cũ ferè vniuersũ mundum sibi subiugasset, Poloniamque sibi subiicere attentauit, & ipsam tributariam facere, eius Poloni Nuncios occiderunt, & ipsummet Alexandrum plus per industriam, quã per fortitudinem à finibus suis ignominiosè ejecerunt: sic, quòd ipse vix cum paucis turpiter euasit.

CIRCA LITERAM NOtandum. Quod Poloni perpensa cupiditate Magni Alexandri dominari ipsum sibi non admiserunt, quoniam ipsum vitiosum cognouerunt. Vitiosus enim non est dignus vt imperaret & alijs dominaretur, nisi primũ vitia à se remoueat, & virtutibus insistat. Vnde Tullius in Paradoxis Parad. 5. Laudetur, inquit, Imperator, aut etiam appelletur, aut hoc nomine dignus putetur. Quomodo, aut cui tandem imperabit, qui non potest cupiditatibus suis imperare? Refrenet primum libidines, spernat voluptates, iracundiam caueat, auariciam coerceat, cæteras au-

tem labes repellat, tunc incipiat alijs imperare. Benè ergo Poloni Alexandro scripserunt, malè alijs imperat, qui sibimet imperare non didicit, nequè gloria dignus est triumphali, de quo pompa cupiditatum triumphat. Sicut enim liberalitate in Principibus nihil est glorioſius, sic auaritia seu cupiditate, nihil est deterius, vt inquit Tullius libro 1. de officijs.

EPISTOLA IX. IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis,

Confirmans præmissa in præcedenti Epistola.

REM miram, sed fidei plenam. Est enim liber Epistolarum Alexandri, ducentas pænè continens epistolas. In quarum vna scribit Aristoteli in hunc modum. Ne de nostro statu semper sollicitũ dubia distineat hæsitatio. Noueris, nos apud Lechitas perampliſſimè prosperari. Est autem vrbs famosa Lechitarum, Septemtrionali Pannoniæ lateri coniun

coniunctissima, quam Caranthas dicũt: plus viris quàm opibus, plus arte quàm situ munitissima: de hac & contiguis pro voto triumphauimus. In ea verò, quam rescribit Aristoteles, sic habetur. Fama est de Caranthis Lechitarum te cum tuis triumphasse: sed hæc gloria triumphi tuis vtinam titulis nunquam accesserit. Ex quo enim tributum ignominiæ tuorum infusum est intestinis: ex quo Lechiticos expertus es Argiraspidas, tui rutilantia solis apud multos deferbuit, imò tui visum est Imperij mutasse diadema, quod verè verùm fatear, de quibusnam hoc dicatur, nisi tuæ narationis beneficio vsque hodie non intellexeram? Sed stupenda prorsus virorum audacia, non lacessita, non adeò vlla re læsa ab Alexandero Carantharum ciuitas cui dùm aliæ Ciuitates aperirent aditum, prima Caranthas clausit ab eo portas. Cui scripsit Alexander: Si sapitis, valebitis, sin autem, non. Illi autem sanguinij, non inspecta reuerentia, nuncios eius cruci affixerunt. Nec verò minus tàm subtile viri mirandum artificium, quo tàm aduertens ingeniorum artifex potuit circumscribi. Non minus etiam dissimiliter Darij copias idem Alexan-

der eluſit, quas dùm ſuos longè videret diſpares, iuſſit alligari ramos caudis & cornibus boum, vt etiam ſiluæ ipſum comitari viderentur.

COMMENTARIVS.

REfert duas Epiſtolas, quarum prima eſt Alexandri ad Ariſtotelem de ſuo felici ſucceſſu. Secunda eſt Ariſtotelis viceverſa ad Alexandrum reſponſiua, de ſuæ poteſtatis diminutione, ac ſui imperij & dominij ceſſione. Poſtquàm enim Alexander per Polonos ſic pudoroſè fuit deiectus, amplius à vaſtatione dominiorum ceſſauit, & vſque ad mortem in pace quieuit, quia ipſũ nulla gens propter deiectionem ſui, ſicut prius formidauit, imò contemptui habuit. Miraturque Ioannes de tàm ingenti Polonorum fortitudine & audacia, per quam plus quàm per Carantharum confuſa eſt ſic Alexandri claritudo. Miratur in ſuper de hoc, quòd Alexander ſic propulſus eſt per Polonorum induſtriam, cum non modica confuſione extra Poloniæ confinia.

Sic enim ipſum Leſzko ingenioſè ſuperauit,

rauit, quemadmodum ipſe Darium Imperatorem per aſtum ſimilem eluſit. Dum eñ cornibus & caudis ramos fecit alligari, vt ipſum ſiluæ cernerentur concomitari. Quod Darius videns Alexandro ſe ſubiecit, & tributarium fecit.

NOtandum. Sanguinus, ni, eſt quædam parua arbor, cuius fructus & cortex eſt ſanguinei coloris. Vnde ſanguinetum, ti, locus vbi abundant ſanguine. Vnde etiam ſanguinium, nij, id eſt ſignum pacis: de ſanguine enim ſcriptum factum in ſignum pacis mittebatur.

EPISTOLA X. MATTHÆI Epiſcopi Cracouienſis.

De Leſzkonis in Principem ſublimõne.

IDEò ille tàm ſaluberrimæ artis Magiſter, Patriæ, quam ſaluauerat, Princeps conſtituitur, nec multarum poſt virtutũ coadiutus meritis, Regiæ dignitatis celſitudi-

ne insignitur. Estquè dictus Leszko, id est astutus, cò, quòd astu plures hostium confecerit, quàm viribus.

COMMENTARIVS.

LESZKO in Principem creatus & in Regem sublimatus, propter sua merita, quibus Patriam industriè saluat, & ab hoste protexit, per suam artem saluberrimam.

Notandum. Quòd quemadmodum Regnum Romanorum & aliarum gentium Regna, non semper Principes genere aut nobiles seu insignes rexerunt, vt Vespasianus, Adrianus, & plures alij, de quibus refert Franciscus Pòèta lib: 2. Cap: vltimo qui non clari stirpe extiterunt, & tamen eximiè Rempublicam rexerunt: Sic etiam & Regno Poloniæ non semper Principes, vel de clara stirpe existentes, sed aliquando de stirpe humili, virtute tamen insigniti præfuerunt. De numero quorum fuit Leszko primus, qui pro eò quòd solerter saluat Poloniam de manu forti, imò inuicta Alexandri magni, in Principem fuit electus, & demùm meritis sibi amplioribus cooperantibus in Regem fuit coronatus

ronatus. Et meritò : Nihil enim sic ad dignitates promouet, & attolit, sicut virtus, per illam enim secundum Franciscum libro 2. cap. vltimo tutè ad supremos gradus ascenditur, cuius calle deserto, sciunt se Reges in tumulo stare. Vnde & Alexander Macedo hortulanum virtute insignitum in Asia Regem fecit, & fuit ex suis actibus laudatus.

EPISTOLA XI. IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis,

De recommendatione Polonorum

NEMO fontium scaturigines in imo stupet, nemo Cedros in conualibus admiratur : Sed nec ego admiratione digna ducor in humili virtutem. Omnium enim est nutrix virtutum humilitas. Sed eas in humilibus sæpius reprimi solere, quàm repræmiari. Quippè quid virtus humilis, Sol apud Antipodes : rutilare tamèn non desinit apud eos, quos animi generositas non relinquit. Vnde etiam Zostenes, licet ignobilis

ignobilis, Dux factus est Macédonum. Hic enim Gallos exultante victoria compescuit, hic Macedoniam ab eorum populatione defendit, ob quæ beneficia multis nobilibus Regnum Macedoniæ affectantibus, ignobilis ipse præponitur. Qui cùm Rex ab exercitu appellatur, ipse milites non in nomine Regis, sed in nomine Ducis iurare compellit. Quo in facto, inuidiam potentiæ declinauit, nõ apicem dignitatis depressit.

COMMENTARIVS.

POLONI recommendati fiunt pro eò, Quód exigentibus Leszkonis, licet plebei, quia aurifabri, beneficijs & virtutum laudabilium meritis, primo in Principem, deindè in Regem ipsum præfecerunt: Quanquam enim apud nonnullos virtutes in plebeis non præmiantur, sed supprimuntur. Apud enim probos & virtuosos semper præmio virtutis dignificantur, & præmiantur. Quales eo facto proculdubiò fuêre veteres Poloni, qui virtutes Leszkonis aurifabri industrij, benefici, & virtuosi, dignis præmijs dotauc-

dotauerunt, cum ipsum in Regem præfecerunt. Sic etiam Macedones Zottenem plebeium, propter sua beneficia, quibus Gallos vincens compescuit, & Macedoniam à depopulatione defendit in Principem elegerunt, & multis alijs ignobilibus non ita meritis præoptauerunt. Qui sic dignitate insignitus Regia, humilis extitit, non enim se Regem sed Principem appellari fecit: & propter hoc multorum inuidiam euasit, & gloriam suam plurimum adauxit. Quod autem plebei virtuosi perhibentur multis exemplis, hoc in litera deducitur. Quoniam scaturigines fontiũ in locis decliuibus oriuntur, & Cedri in Vallibus generantur. Sic & virtutes in plebeis & humilibus fomentantur, quia humilitas est seminarium omnium virtutum.

NOTANDVM. Cedrus est arbor, quam Græci Cedron vocant, eò, quòd est ardentis humoris, & est imputribilis Et secundum Isidorum, est iucundi odoris, & diu durans, nunquam à tinea vel teredine, id est lignorum verme extenuatur. Et nascitur in Creta, Africa, & Syria, & retinet virorem suũ sẽper. & odor suus fugat serpentes & omnia venenata. Item.

Item. Antipes, dis, est populus subterraneus, contra nos habens pedes, vt quidam putant. Antipedos etiam est genus monstri in Lybia, plantas habens versus crura, & octenos digitos in plantis.

EPISTLA XII. MATTHÆI Episcopi Cracouiensis,

De Leszkonis secundi in Regem Poloniæ mirabili sublimatione.

FVIT & alius post hunc eiusdem nominis Princeps, sed alio pacto Leszko nuncupatus. Orbata namque Rege Polonia, dùm de Regis successione contenderet, seditionis pænè obruitur tẽpestate, singulis primorum tyrannidẽ occupare ambientibus, diuque nõ sine prælio, & periculo, ea conflictione agitati, eligendi tamen censurã Principis, priuatorum deferunt arbitrio, vt potè, quorum insuspecta videtur simplicitas, & à quibus relegata est omnis ambitio, seq; iureiurando vtrique obstringunt: Eligentes quidem,

quidem ne fauore personali declinent, ne deuio emolumẽti exorbitent, ne atrocioris metu potentiæ distorqueantur, ab eo, quod publicis perspexerint commodis expedire. Reliqui verò, ne cui ab eligentium liceat arbitrio discedere. Et quoniam non facilé se offert discordantium votorum concordia, multis quidem deliberatum, sed perpauculis responsum, Vitis, inquiunt, propagatissima petulantibus & maculosis equorum corijs exteratur. Vitis, hoc Regnum est: equi effrænes, vestra elatio, in qua quot affectionum sunt contrarietates, tot maculæ. Eligatur ergo stadium, figatur meta, & cuius equus maculis distinctior primus omnium metam contigerit, eum Regem debere censeri: Cõniuent singuli, affauent vniuersi, stat fixa omnium sententia, sed executio procrastinatur sententiæ, videre horum stadia, illorum solertiã, per exercitamina currentiũ vota diuersorum. Porrò expertissimæ agilitatis, plerisque sudantibus, quidam occulta ingenij nititur versutia, artis ope fretus Vulcaniæ, omnem namque stadij planiciem ferreis conserit exigonis, modica intercapedinis semita, cautis annotationibus distincta, vt dùm

alios

alos clàm exigonorum concursu præpedirent, ipse per semitam, expeditior cursus brauio potiretur. Sed dolus arsque doli vincitur arte, dolo: Duo enim fortuna tenues, conditione humilimi iuuenes, de pedirum celeritate altercantur, tanta pignoris quantitate se obligant, vt victus celeriorem nunquam nisi Regis nomine audeat salutare. Cùmque inuicem colludio vacarent, Decet, inquiunt, vt pro nostræ Coronæ victoria, in campo Regij certaminis decertemus. Hìc in primo consistunt ac subsident impetu, aculeis ossetenus plantas confixi. Qui post longam exigonorum admirationem astum conijciunt, dolum semitæ deprehendunt, & diligentèr quærunt insidias, omni prorsus dissimulata notitia. Et quia vt assolet insperatæ appetitum rei sæpè suggerit occasio, vterque ambitũ concipit, vterque suam secum versat industriam. Adest dies edicti, consedit sacri Senatus reuerentia, astat spectata Procerum venustas, iuuenum aridet vernantia, inter cæteros, imó præ cæteris ille doli Magister, semitæ fidit subsidio, sed & cursorum alter spe non citerior, qui omnem equi calcem ferreo muniue

rat sub

rat subtegmine, Nam reliquus longè à tur ba non solùm exceptus, sed etiam auersus tacita meditatur suspiria. Primò itaque & iterato, ac tertiò dato signo, omnes ex di recto prosiliunt, ille transuerso capitur cursu, non sine quodã vulgi ridiculo. Cùm que omnes exigonorum inuoluuntur pericu lis, ille longi anfractus emerso intuitu, metæ tandem accelerat, quam socius eius antè ipsũ occupat, & Rex omine infaustissimo saluratur. Læsa enim vniuersitas, vt equi vidit ferramina, cum dixit doli esse autorem. Et quia dolus nulli patrocinatur, vltimis affectus supplicijs membratim discerpitur. Ille verò vulgo ridiculus iudicio Magistratus regnum adipiscitur.

COMMENTARIVS.

POSTquàm primus Leszko sine prole decessit, inter Regnicolas Lechitarum, multa disturbia fuerũt suscitata, pro eó, quòd multi Nobiliũ Dominiũ Regni Poloniæ volebant occupare. Nobilibus tandem & cõmunitate conuenientibus extitit diffinitum arbitrio eligentium, vt quicunque in equo

prior, ad ſtatuam præcurreret, ſiue ad metam, hic Rex ab omnibus haberetur. Vnus autem gubernacula ambiens Regni, arte fabrili, campi latitudinem, per quem curſus ſubiri debuit, ferreis exigonis cautè ſuppleuit: vna tamen ſemita, per quam ſolus incederet, vacua dimiſſa. Duo tandem iuuenes agiles, ad ſtatuam ſe currere obligant, vt victus præcurſorē ſemper Regē nominaret. Cùmq; ad metam per campum curſui deputatum curreret, ſtatim exigonis eum ocultè cōſpargunt. Aduenientе itaque die deputato, quo equeſtres deberent currere, ille doloſus ſemitam, quam non ſparſerat, attentat. Vnus verò iuuenum curſorum, prius aculeis offenſorum calces equi ſui adeó ſic muniuerat, quòd ab aculeis ferreis lædi minimè potuiſſet. Alius verò non valens currere cum equeſtribus in plano, non ſine populi vehementi ridiculo, curſu rapitur per anfractus campi tranſuerſo, qui tandem metæ appropinquat, quem ſocius ſuus curſor prius pedeſter, iam verò equeſter præambulat, Vnde & Rex abomnibus nominatur. Hi autem quorum equi ab exigonis fuerant læſi, conſiderantes equum præcurrentes babata integra in calcibus habere, dolum

rè, dolum eius cognouerunt, quem Leſzkonem, id eſt, doloſum, appellauerunt, & tandem ſententia per ipſum data membratim deſcerpitur: & ille pedeſter deriſus per vulgum, currens per anfractus loco ſui per Proceres Regni & vniuerſitatem populi in Regem aſſumitur, & Rex ab omnibus ſalutatur, Leſzkoque ſecundus nomine Leſzkonis ſupplicio traditi ab omnibus nuncupatur.

NOTA circa literam. Stadium, dij, eſt octaua pars miliaris, qua vtuntur Græci in metiendis viarum ſpatijs, auctore Hercule. Qui dùm eſſet fortiſſimus & nimij caloris, fertur vno anhelitu centum viginti quinque paſſus currere, & quia ibi finem currendi fecit, ſtadium à ſtando ideò nuncupatũ eſt.

EPISTOLA XIII. IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis,

Qua approbatur Epiſtola antecedens de mirabili Leſzkonis in Regẽ Electione.

SI latet, ars prodest, confert deprehensa pudorem. Alter honoris onus fert sæpius, alter honorē. Sed ôRegē transfelicē, qui dùm creatur, momento sit perpetuus; perpetuó momentaneus. O magnæ vigilantiæ Principem, cuius oculus somniū in principatu non vidit, sed malim certè, vt ridiculo sim serius, quàm seriò ridiculus, non sine cachino quidem, hinitu tamen equi Darius Regnum adquirit. Straconis quoq; licet à multis derisa profuit subtilitas. Seruiunamque Thyrorum factiosē conspirant, dominos cum liberis omnes occidunt, lares dominorum occupant, Regem inter se creare intendunt, cum scilicet, qui solem orientē primus vidisset. Vnus ex seruis Domino suo iam seni, & filio suo paruulo peperce-rat. A quo seruus informatus, cùm omnes in vnum campum processissent, cæteris orientem spectantibus, plus occidentem intuetur, alijs ridiculum, nonnullis videri furor, solis ortum in occidente quærere. Vt autem primo diescere cæpit, hic primus fulgorem solis in summo fastigio ciuitatis ostendit. Tunc intellectum est, quantum seruilibus Dominorum ingenia præstarent.

Itaque

Itaque dominij eius Straconem Regem creant, post quem & filium, deinde ad nepotes eius regnum deuoluitur. Adeò sub quodam simplicitatis palliolo elegit delitescere prudentia, cùm semper sit inimica virtuti ostentatio.

COMMENTARIVS.

LESZKONIS electio quod fuit mirabilis, confirmatur per duo similia. Primum. Quia Darius fuit ridiculosè, scilicet, per equi hinnitum in Regem electus. Secundum. Quia Straco fuit in Regem fortunatè electus: Seruum enim suum, qui sibi & filio suo à morte pepercerat, qualiter solem orientem prius omnium videret, edocuit. Sic etiam non est mirum, quod Leszko secundus per cursum pedestrem in Regem est sublimatus. Sapienter enim egit, quia artem suam & astutiam occultauit, cuius socius in babatis equi integris astum suum publicauit. Quare Leszko eius dignitate Regia insignitur, qua temporibus vitæ suæ, & in filijs suis de nepotibus potitur: Socius verò eius eadem die qua creatur in

Regem ignominiosè deiicitur, ac membratim discerpitur. Vbi tantæ felicitatis extitit, quod dum creatus est in Regem momento fit perpetuus, & perpetuò momentaneus. ronicè ergo magnæ vigilantiæ fuit, quia oculus suus ipso regnante somnum non cognouit. Melius ergo Leszkoni euenit ex ridiculo, quám illi ex serio. Leszko enim deridetur, sed tandem in Regem electus perpetuatur. Hic verò in Regem eligitur, sed citò turpiter deiicitur: Honorem Leszko suscipit, pro quo iste astutè laborauit. Et meritò: Quia iste astum suum prodidit, propter quod ei nocuit: Leszko vero abdidit, id est, occultauit, ideo sibi profuit. Astutia enim occulta prodest, cognita nocet, nec vnquam mala fides & fraus vtilis fuit.

Circa literam notandum. Trogus pompeius scribit libro XVIII. hoc modo: Cum serui Tyrorum dominos occiderent, domos & vxores eorum inuaserunt, vnus ex seruis misertus est domini sui. Et cũ illi serui vellent ex se illum Regem esse, qui primus solem orientem vidisset, ille seruus ad dominiũ suum Straconem detulit, qui eum informat vt cum

vt cum in campum proceſſiſſent, cæteris orientem ſpectantibus, ſolus occidentem intueretur. Et cum dies aduentare cæpit, fulgorem ſolis in ſummo faſtigio ciuitatis oſtendit, & quia non ſeruilis ingenij ratio viſa eſt, requirentibus autorem, de domino confitetur: & tunc intellectum eſt, quantum dominorum ingenia ſeruilibus præſtarent. Illi ergo ſerui Straconi ac filio ſuo conceſſa venia Straconem in Regem creauerunt, poſtquem & filium eius, deinde ad nepotes regnum eſt tranſlatum. Et quia celebre fuit facinus Seruorum totiorbi, Idcò Alexander Magnus vltro publicæ ſecuritatis, omnes qui prælio ſuperfuerunt, ſcilicet, quando eos expugnauit, ob memoriã veteris cædis crucibus affixit, eorũ vrbe expugnata, genus tantum Straconis inuiolatum ſeruauit, regnumq; ſtirpi eius reſtituit.

EPISTOLA XIV. MATTHÆI Epſcopi Cracouienſis,

De Leſzkonis ſecundi dominio ac regimine, eiuſq; moribus in eodem dominio obſeruatis.

HVIC verò tantum animositatis exércendæ fuit stadium, vt plerisque hostium robustissimis, singularis indexit conflictus, à quibus non solùm vitam, sed & regna & fortunas extorsit. Cui dùm hostis deerat existēs, suos aut contra se, aut inuicem dimicaturos primus inuitabat. Tantaque illi fuit prodigalitas in omnes, vt sibi mallet ex virtute nasci egestatem, quàm ex tenacitate abundantiam, vt se prius egere putaretur, quàm egenis denegare subsidia, vel benè merentibus non dependere stipendia. Nec defuit illi soror honestatis, amica prudentiæ, sobrietas: Huius enim mensæ, huius conuiuijs hæc habita est circumspectio, vt nec vltra quàm natura iussit, nec citra, quàm honestas imperauit, aut exigi liceret, aut impendi. Solertior illi cura, plus animi placere dotibus, quàm corporis. Inquo illud inter cætera emicuit humilitatis insigne: quotiescunque namque regalibus eum insigniri, regia vt assolet, popoſciſſet dignitas, originariæ non immemor conditionis, in habitu sordido prius onestram conscendit regalem ornatum scabello pedum superponens: Subinde Regijs decusatus insignibus, scabello insedit

lo insedit, illis extremæ paupertatis panniculis in supremo onestræ suggestu reuerentissimè collocatis.

COMMENTARIVS.

LESZKO iste secundus quāquā ex stirpe humili processisset, magis tamen virtutum titulo claresceba. Quadruplici autem virtute præcipua in litera recommendatur. Primo in fortitudine. fortis enim adeò extitit, quod multos hostes suos licet fortissimos superauit, à quibus regna & bona temporalia recepit. Et dum hostibus caruit, cū suis regnicolis actus militares exercuit. Secundo commēdatur de liberalitate t. Maluit eñ deficere ex liberalitate imò verius ex prodigalitate, quam habundare ex auaritia seu cupiditate. Præelegit enim per se pati defectum quàm mendicantibus non exhibere profectus, & seruis non persoluere salaria, & ipsorum quæstus. Tertio recommendatur de sobrietate. sobrius enim fuit, quoniam in sua mensa vel conuiuijs nec plus nec minus patuit, quàm honestas exigit, sic, quod semper sibi cura & solicitudo fuit, vt plus vir-

tutibus animi claruisset, quàm virtus corporis splenduisset. Quarto recommendatur de Humilitate, præcæteris enim virtutibus, humilitatis virtute erat insignitus: Nam quãdo in Regia Maiestate debuit residere, prius indutus vestibus vilibus onestrã conscendit. Deinde induebatur vestimẽtis regalibus, iuxta se tantũ vestibus vilibus suspensis & collocatis, in memoriam status prioris, in signum verò humilitatis.

EPISTOLA XV. IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis,

In qua referuntur plura leudabilia de Leszkone secundo

EX hoc sane perdocuit Regem plus humilitate decorum quam purpura conspicuum, imò nec hominem censeri nedum Principem quem ab alijs non secernit humilitas. Vnde Græcis diu fuit solenne, vt qua hora sufficiebatur imperator in excisso locaretur mausculo, priusquã in Imperiali throno assedisset. Cuidam etiam Regum inter epulas

epulas astans, crebro suggerebat paruulus dicens: scire tu moras, quod interpretatur, Domine, tu morieris, quasi vtrique diceretur Principem te elegerunt, nolli extolli, sed esto quasi vnus ex ipsis, Memento quia cinis es & in cinerem reuerteris. Sic te stare putes, si stans cecidisse vereris. Sire virtutes, si res virtute mereris.

COMMENTARIVS.

HVmilitas Regi permaximè est necessaria: plus enim humilitas Regem decorat, quàm purpura clarificat. Imo ne dum Princeps, sed nec homo iustè appellatur qui non humilitate, decoratur. Ideò Græci quãdo Regem creabant, ipsum ad humilitatem inducendo, primum in sepulchro collocabant. Apud eosdem Græcos consuetudo erat. Quod Rege in conuiuio residente, puer clamabat: Rex tu morieris, per quæ verba ipsum ad memoriam mortis inducebat, & ad humilitatem habendã excitabat: Mortis enim memoria facit hominẽ se contemnere & humilem semper esse.

Circã

Circa literam notandum. Princeps superbus nomine Principis censeri non meretur. Et enim patet de Nabuchodonosor, qui dùm eleuatur in superbiam fuit, corruit, sensum perdidit, & tanquam brutum cum feris vixit; humiliatus, tamen post modum in Regnum restitutus fuit. Eatenus Reges & Principes, qui debent esse præ ceteris clari debent superbiam maximè deuitare, quæ est mater omnis obscuritatis, & humilitatem prosequi, quæ est origo omnium virtutum. Vnde Franciscus libro 1. cap. 4. Fundamentum veræ inquit, virtutis est humilitas, nec tanta claritas vlla est, quàm elatio non obscurescit, ille qui clarissimus creatus est, seq; ipsum efferens, non obscurus tantum, sed Princeps fieri meruit tenebrarum, mutatus est em ex Angelo in diabolum, quod si illi accidit, quid alij de se sperent.

Item notandum iuxta Tullium libro 1. De officijs & Boecium de Con. Largitas facit Reges famosos, & claros ideò refert. Policratus, libro 4. cap. 14. Quod Titus Vespasiani filius, ratione liberalitatis, factus fuit amabilis, atque sui patris auaritiam tanta liberalitate curauit, vt tota eius complacentia

tentia in largiendo foret quod vltra posse dona committebat. Qui dùm redargueretur, dicebat: Nemo à facie Principis debet recedere tristis. Vnde cumquodam die nihil contulisset ait: O amici mei totam hanc diem perdidi.

EPISTLA XVI. MATTHÆI Episcopi Cracouiensis,

De tertij Leszkonis regimine.

HVius item filius non tàm patris imperio, quàm paternis multa adiecit virtutibus. Qui Iulium Cæsarem tribus fudit prælijs; qui Crassum apud Parthos cum omnibus copijs deleuit: Cuius ori aurum infundens, Aurum, inquit, sitisti; Aurum bibe. Nam & Gethis & Parthis ac Transparthanis regionibus imperauit. Huic tandem Iulius iure affinitatis gaudet fœderari sororē nomine Iuliam eius matrimonio sociat, eique iure dolis à fratre BAVARIA, donationis verò propter nuptias à viro Sambiensis condonata est Prouincia. Hæc geminas

minas fundauit vrbes, quarum vnam à nomine fratris Iulius, quæ nunc Labusz, aliam à proprio vocabulo Iulin iussit appellari, quæ nunc Lublin nuncupatur. Quoniam enim Iulius hoc ex pacto Romanorum Senatus in se conflauerat inuidiam, qui quasi hostes non quasi Ciues Romani propagationem artauit imperij, hostium illectus amplexibus & quos magis decuisset seruire, docuisset imperare: Ea quæ nomine dotis dederat, à sorore nititur extorquere. Qua ex causa soror eius passa est repudium, paruulo filio cui nomen Pompilus, apud virum relicto, pellex autem eius quæ præsentem etiam æmulata fuit reginam, loco reginæ succedit. Hæc odio æmulæ ab amoris auspicio, quo Regem deuinxerat, prædictarum Vrbium nomina trnsmutauit. Ex hac & alijs toris minus legitimis, viginti filios perhibetur Leszko suscepisse, quibus totidem Principatus assignauit, quibusdam ducatus, alijs Comitias seu Marchias, nonnullis Regna distribuens. Pompilium verò iure primogenituræ regem omnium statuit: cuius nutu, non Slauiæ duntaxat Monarchia, sed etiam finitimorum gubernata sunt imperia. In cuius deuotissimis

obsequijs

obsequijs, fratrum turba piouisa est contendisse, certamine, quem tanta reuerentia, tanta coluêre dulcedine, vt etiam paruulum eius filium paterni nominis Pompilium susfecerunt: nulla prorsus detractione, nullo liuoris zelo distorti.

COMMENTARIVS.

LESZKO secuudus est mortuus clarens insignibus virtutibus, vnico filio Leszkone nuncupato derelicto. Cuius siquidem Leszkonis Iulius Cæsar Romanorum Regna Slauiorum suo subijcere contendens imperio, etiã fines Lechitarum inuasit. Cui præfatus Leszko cum suis Lechitis resistens pro viribus fortissimis, ter cum ipso conflictum habuit, quibus ipsum superauit, & maximam gentem ipsius prostrauit. Et de isto refert Valerius libro De vita Cæsaris. Hic etiam Leszko quendam Tyranum Crassum Regem Parthorum in Prussia prælio commisso deuicit, omnibus ipsum bonis expilauit, aurumque liquatum in os eius infundi fecit dicens: Aurũ sitisti, aurũ bibe. Hic insuper Leszko, GETHIS id est PRVTHFnis, &

nis & Parthis id est Ruthenis & alijs regionibus, vsque ad orientem post Ruthenos imperauit. Videns igitur Cæsar Iulius Leszkonis potentiam, fœderauit secum amicitiam, sororem enim suam Iuliam in Slauiæ partibus existens, tradidit sibi in vxorem, terramque Bauariæ loco dotis sibi assignauit. Leszko verò Iuliæ pro donatione, loco deuirginationis terram Sambiensem sibi tradidit. Hæc Iulia duas Ciuitates fortissimas de voluntate sui mariti construxerat, quarum nomen vni fratris Iulius quæ nunc Lubusz in Saxonia, Alij verò Iulin, quod nunc Lublin dicitur, imposuit. Hæc Iulia, quando filium cũ viro suo Leszkone genuisset, & fratri suo Cæsari nunciasset, Iulius Cæsar cum adhuc in Slauiæ partibus moram fecerat, de ortu nepotis lætus effectus, Pompilius nomen sibi imposuit. Cum autem Iulius de Slauia cum Lechitarum gente ipsum concomitante Romam rediisset, & Lechitæ ipso sic conducto ad propria reuenissent, Romani Iulio multum molesti exiterunt, pro eo, quod Bauariam Imperio subiectam Romano, ditioni Lechitarum subdidisset. Ipse timore ductus donationem de

Bauaria

Bauariâ per ipsum factam reuocat propter quod Iulia soror sua à Leszkone Rege Lechitarum repudium fuit passa, Pompilio filio paruulo apud Leszkonem derelicto. Leszko igitur vxore sua legitima repudiata, de alijs vxoribus seu concubinis viginti filios genuit, quibus terras maritimas, Ducatus & Prouincias assignauit, quorũ nomina sunt ista, Bolesłaus, Casimirus, Wladisła⁹, Wratisłaus, Oddo, Baruinus, Przybysłaus, Przemisła⁹, Iaxa, Siemianus, Semouit⁹ Semomisła⁹, Bogdał⁹, Spiczignieuus, Spiczimir⁹, Zbigneus, Sobesła us, Wissimirus, Czesemirus, & Vissaus. Ex his aliqui castra & ciuitates quas fundauerunt, suis nominibus intitulauerunt. Quibus pater iuxta mare Septentrionale vsque ad Vestphaliam Saxoniam, Bauariam, Duringiam, singulis singulos Principatus assignauit. Pompilium verò primogenitum in Regem omnium constituit, atq; coronari iussit. Terræ autem prædictorũ Principum fuerunt istæ. Bolesłai Pomerania inferior, Casimiri Cassubia, Wladisłai pars Vngariæ, quæ inter fluuios Cissam, Danubium & Macianam cõ sistit. Iaxæ Serbia Wratisłai Rama, Przybysłai, Oddonis Ditwonia, Przemisłai

Zgorzelicia, quæ nunc Theutonicè Brandeburg appellatur, & cæteri cæteras terras & districtus in Slauia & Carinthia, quæ circa fluuios Orbeam, Odram, Philauam dolosam, Vtram, Brzecznicam, Varnam, Haluiam, Sprownã, Hylam Drzewnam, & circa alios dominio perpetuo possederunt, quorũ duo Vislaus Castrum dictum Miedzyboze, & Sobeslaus aliud Castrum, Dalen dictum quod Dalemburg Theutonicè appellatur. Czesemirus autem partẽ Ditwoniæ quæ nunc Olsacia dicitur, & Visimirus Castrum Valen dictũ in ripa maris septentrionalis vbi nunc Ciuitas nomine suo Wissimiria sita est, fundauit, Fuerunt etiam Castra Principaliora principum prædictorum versus occidentẽ, & mare septentrionale vt Brzemia dictũ, inde, quia pondus inimicorum, vt pura Vestphalorum & Frizonum & aliarum nationum sufferebat, sæpius ipsos inuadendo, eisque resistendo. Item Castrum Lyma quod nunc Limburg appellatur: Dicitur namq; Lyma quia petra latissima in medio camporum erupit. Vnde sic Slaui splendorem Lunæ in nocte lucentis lunam appellant, sic Castrum prædictũ in camporum planicie splendens Lu-

dens, Lunam appellant. Fuit etiam ibi Ciuitas maxima, quæ Baruik vocabatur, Consuetudinis enim Slauorum Ciuitates vicos appellare. Vicus enim in Slauonico propriè dicitur ciuitas, in qua forum exercetur, nunc aliquādo dicunt, transeamus ad ciuitatē, sed Vandalus ad Wik, & sic Bauik à fluuio, qui ibi fluit á vico, sic & szleguik à Sledz, qui in Slauonico halec dicitur. Item Castrum Pierszyn, quod Castrum quidem Imperator sub Rege Slauorum per fraudem accepit & cuidam Nobili Micloni nuncupato de Dolewo, alijs de Dalemburg, fertur donasse, & ipsum in Comitem Seruiensinensem creasse Quod Castrum postea idem Imperator fraudulenter à filijs Miclonis accepit. Iste enim Miclo Castrum quoddam in palude circa villam Lubow prope Wisimiriam ædificauit. Quod Castrū Slaui olim Lubeck nomine ville, Theutonicè verò ab ipso Miclone Mickelburg nominabāt. Vnde ad præsens Princeps illius loci Miclonensis appellatur, Latinè verò à Camporū magnitudine Magnum Pole nuncupatur. Item Castrū Gilow. Item Rostok à dessolatione aquarū. Itē Castrum Verla, Item Szwanow. Itē Ostrow. Itē Trzebie-

szow, Wologoſt, Czaſni, Wolyniecz & Cā ſtra circa mare ſeptentrionale ſita fuiſſe ſcribūtur, quæ Poloni poſſederūt. Alia veró Caſtra Duces Saxoniæ, Marchiones Branburgenſes, Duces Stetineñ. poſſident, quibuſdā tamen ex ipſis nouis nóminibus, antiquis mutatis, quædā vero iuxta priorē impoſitionē nominantur.

Item Nōtandum. Ex Chronicis Romanorum elicitur, quód tempore huius Leſzkonis CHRISTVS de Virgine Maria in Bethleem eſt natus. Iulio enim mortuo, Octauianus nepos ſuus ſibi ſucceſſit, ſub quo Chriſtus natus eſt. Imperante autem Nerone Romanorum Principe, qui Sanctum Petrum & Paulum Apoſtolos occidit, Leſzko felicíſſimus Regum Lechitarum in ſenectute carnis exoluit debitum.

EPISTOLA XVII IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis,

In qua prouerbium commune ad cōcordiam viginti fratrum. Poſt obitū Leſzkonis, Pompilium, nemine contradicente, in Regem præfecerunt.

Rara

Rara auis in terris fratrum concordia, Phœnix rarior, vt socia nauiget aula rate. Ex lacu enim vaporans inuidiæ horrendum tempestatis naufragium, Regni socios inuoluit. Sed beata, plusquam fraterna societas, apud quam plus pietatis valet religio, quàm ambitus principandi persuadent. Cuius felicitatis gloria, super omnes emicuit proles Crocinij. Hic siquidem Crocinius, cùm Rex esset Arabum, septingentos filios, dictu penè incredibile, ex pellicibus susceperat. Quorum fiducia ex sanguinibus finitimorum magnum nomen comparauit, imò inuictissimos Regum insigni felicitate perdomuit.

Quorum vtinam successibus nostri
consensissent Pompiliadæ.

COMMENTARIVS.

PE Ractis deuoti Leszonis Tertij funeralibus, inter viginti ipsius filios, tanta fuit concordia, vt filium eius Pompilium fratrem suum sine contradictione, ac quauis inuidia, in regem præfecerunt, cùm tamen concordia fratrum est auis rara in terris, Phœ-

nice rarior, domus verò Regia concors, & amica, nauigans in rate est rarissima, Ideò quia propter inuidiam mutuam socij Regni non possunt esse amici: quilibet enim vult principari & nollet substerni, vbi igitur societas fraterna Beata, imò plus quàm Beata censeri videtur & meretur. Hoc autem inter fratres habetur, cùm plus reuerentia pietatis, quàm desiderium dominandi intenditur, quod fuit in fratribus filijs Leszkonis viginti quatuor.

Notandum. Phœnix est auis Arabiæ, de qua dicit Anib. in Examérion. Phœnix quoque auis in locis Arabiæ perhibetur degere, atqué ea vsque ad annos quingentos longeuè procedit, quæ cùm sibi finem vitæ adesse aduertit, facit sibi thecam de thure & myrha atque ex humore carnis vermis exurgit paulatim atque adolescit, ac processu statuti temporis induit alarum remigia, âtque in prioris auis speciem formamque reparatur.

EPISTOLA XVIII MATTHÆI Episcopi Cracouiensis,

De prin-

De principatu Pompilij nepotis Leſzkonis.

ELoquar an ſileã? pudor eſt aperire pudorẽ, poſtulat in facie mẽda colore regi. Nã quali dignũ putas memoria, ignobile generis dehoneſtamentum, enorme pudoris prodigium. Ille ſiquidem meritorum regratiator beneficus, ille inquam Regum minor Pompilius, eximius, cuiuſdam veneficæ debriatus, illecebris, odijs gratiam, amicitias inſidijs, cruore pietatem, fidem perfidia, tyrannide obſequia, recompenſans. Cui mulierum pro caciſſima hoſce ſæpe ſupplantabat verborum floſculos, Non eſt tranquillitati plurimum confidendum, quia intenſior ſolis ſerenitas in nimbos ſæpius deferueſcit repentinos. Nec minus te tibi aggratulari conuenit, quaſi iam portum ſecuritatis teneas, qui nec dum fluctuum acceſſiones attrigeris, Non vides prominentes vndiq; ſcopulos tuis comminari periculis. Beatum quidem te regni facit ſublimitas, ſecurum pollicetur tui ſanguinis murus inexpugnabilis. Dura loquor, ſed vera tamen. Nec beatum dico, nec ſecu-

 nul-

rum: nulla est beatitudo, quæ suis languet viribus: nulla securitas, quæ suarum partium laborat fractione. Porrò quot patruos habes, tot huius Regni minuta: tot quietis insidias. Dicunt enim decoratissimas orationes, volunt autem gloriam: nam sub rosa spinæ pungitiuum, sub graminis vernantia coluber delitescit. Patronos se asserunt non patruos, non patronos tantum, sed & patres. Sentis ne hæc, atque animo illabuntur tuo? Putas illos nuda nũcupatione delectari. Patruelitas certè nepotibus. Pupillis patronatus. Filiationi paternitas poscit imperare: Hoc illorũ imperium. Non vocali superficiæ signant, sed rerum priuilegijs ostendunt. nec vt illis imperares te regem creauerunt, sed vt interim, quasi pendente imperio, quiuis illorum opportunitatem imperandi nanciscatur: Sæpè nãq; pro tẽpore qualescunq; inserunt stipites, vt surculus inseratur vtilior, Nec verò Regis te dignantur nomine, sed aut ludum tè dicunt fortunæ, aut sui cuiusdam figmenti creaturam. Adde, quàm crebrò auitas tibi exprobrant virtutes, vt hostibus expositum certiùs extinguant, non vt virtutibus exerceant, postremò te puerum esse nec quicquam nisi lu-

dere o-

dere oportere. Illi quidem quibusdam nugis velut seriorum te occupant consilijs, non vt prudentiorem reddant consulendo, sed vt occasiones contra te aucupentur cauillando, aut vt saltem tuæ vota iuuenturis retardent. Senes prorsus ridiculi, qui cum ipsi iuuenescãt, adolescentes tamen quęrunt decrepitos. Elige igitur, seruus malis esse an liber? tuus velis esse, an alienus? semel beatus, an semper miser. Scindi certè conuenit venam sanguinis prouidentiore sanitatis consilio. Non enim libera est vitis propagatio, nisi etiam rescindantur veri palmites, nisi falce omninò propagines amputentur. His & similibus ille persuasus, eadem iubente magistra se in lectum languoris fictè conijcit, amicos quasi consolandi gratia, seu Consulendi necessitate iubet acciri, quibus & causam & diem sui obitus, quasi diuinitus relatum secretius insinuat, singulis quasi singulare secretum instillans, de regni successore constituere vos conuenit, me mea fata vocant, cui satis fuerit remedij, vt sicut vestro regnaui munere, sic vestro videar immortalis, beneficio. Mori namq; omninò mihi non videar, si vestra erga me viderim studia, si-

meas vobiscum concelebrauerim exequias? Nam quid ab eo sperauerim qui, quod mortuo debet, viuenti negauerit, Audi res hinc veras, hinc fictas lamentationum voces, hinc suspiria, inde singultus, hinc planctus lugubres, inde horribiles vlulatus, hinc tunsio pectorum, inde palmarum sonat complosio, hinc torrentes manant, riui lachrimarum, inde vix semitinctæ madent palpebræ, lacerant crinem virgines, matronæ vultum, habitum annosæ, auget omnium lamenta reginæ simulatricis eiulatus, quæ nunc virum, nunc singulos procerum luctuosè amplexa, nescio qua dulci amaritudine, an amara dixerim dulcedine demulcet, vt iam non simulatis, sed lachrimosissimis omnes cõcuciantur singultibus, adeò, vt ad lamentabiles illius modulationes fama sit, imagines æreas fuisse lamẽtatas, & ad lachrimas eius statuas lachrimis manasse. Post funebres itaque superstitiones, quas etiam hodie in funeribus exercet gentilitas, lautissimis epularum excipiuntur delicijs, quos mero aliquanti sper a mærore solutos, Rex vt sese viserent postulat, & vicaria populorum adhortatione, coram ipso blãde consolentur. Ex iucunda ipsorum confessione

sionè sui languoris nasci remedium, suæq; vitæ extrema gaudio potius finiri quàm luctu occupari. Quid ait, ô Regina, quid mæstis mades fletibus? quid mærore consumeris? viduitatem times? His certè vijs ianuam viduitatis non es ingressura, imò in tot mei sanguinis superstitibus, me semper puta superstitem, nunc patruorum præcipuos amicissimorum intimos exhortatos esse velim, quorum velut syderum radijs recreor obtutibus, vt apud ipsos in te nostri viuat recordatio, vt potè, quoniam nostræ salutis reliquũ, nostræ animæ nouerint esse dimidium. Iurant illi se viuos prius velle sepeliri, quàm eius inficiari beneficia. Surrigatur, inquit rex, poculum, surrigar & ego, vt omnes consaluere iubeam, vt valedictiuo inuicem fœderemur osculo, vt ex hoc diuo nectare me præsorbilante singuli delibent. Erat autem aureum poculum Reginæ ingenio artificiosissimè elaboratum, in quo quantum libet exiguus liquor ad summum inundabat, & cum vix esset crater semidimidius liquore sursũ velut vaporaliter suspenso plenus videbatur, Idẽ oris seu narium spiritu afflatus leuiore descendebat, sicut in bullientibus ollis ignea

virtute

virtutè contingit, donec certo fundò, certa quantitate consediſſet. Edem virtus calciapario dicitur ineſſe. Huic tam inſigni potus Iethiferi eiuſdem arte Pincernæ conditus infunditur, quem qui poſt Regem bibiturus erat, ori eius Regi applicari iubetur, nè quid ſiniſtrè poſſit, quaſi Regem præguſtante epotari. Credebatur namq; non ſolùm anhelitu decreſcere, quicquid arte exundauerat. Quicquid verò potionis veræ ac peſtiferæ fuit infuſum, Rege exoſculato, epotare iuſſus eſt, qui Regi poculum applicuerat. Sic eluſos, ſic intoxicatos ſecedere rogat ex amica eorum collocutione inſperatam aſſerens ſibi quietem ſomni ſurrepere. Ebrij creduntur viri, quos veneni virus aut titubare cogit, aut humi proſternit, quorum vitam citra eiuſdem noctis conticinium dolore extorſit. Quorum funeribus etiam ſepulturam ille Tyrannorum atrociſſimus denegat, probans cæleſti extinctos vltione, qui amicum, qui nepotem, qui Regem ex heſternis exequijs ſepelire intenderunt. Eamq; ſub pretextu religionis impietatem ſtatuerunt, planctu ſeu fletu repentino maleficorũ interitu deſperata ſalutis gratia, multiſque alijs argumentis detectam. At

verò his

verò his occidentibus patriæ syderibus omne decus occidit & omnis Polonorum gloria in fauillam collapsa extabuit. Illud namq; illud mundi opprobrium, illa virtutum pestis, ille omnium spurciciſſimus, illi scorto impudentiſſimè gremio infusus, luxu & ignauia totus disoluitur. Nihil omninò beatius æstimat, quàm voluptatibus effluere. Eratq; illi hæc sententia celeberrima, Vngamur vnguentis optimis, repleamur vino, carpamus florem ne marcescat. Hic primus in fuga, postremus in prelio semper fuit, in periculis timidiſſimus ſicubi metu affuiſſet afflatus: in virtutũ verò acies hostis audaciſſimus, quas vnquam oppugnare destitit. In omnibus flagitiorum armis exercitatiſſimus, nullos prorsus haud expertus conatus, quos virtuti nosset contrarios, choros celebrius fæmineos, quàm cætus coluit viriles. Igitur ob huiusce meritorum insignia, peste inaudita elanguit. Ex cadauerum namq; corruptela, quæ inhumata iusserat abijci, mures insolitæ quãtitatis nati sunt, qui eũ trans stagna, trans paludes, trans flumina, trans etiã igneos rogos, tamdiu insectati, donec cũ vxore ac duobus filijs turri eminentiſſimæ inclusos morsibus absumpsere.

COM

COMMENTARIVS

LESZKONE Tertio mortuo, filius eius primogenitus senior Pompilius succeſsit. Quem Pompilium fratres sui viginti, superius nominati, promptissimis fuerunt prosecuti obsequijs, quod amore suo fraterno sauciati, cognoscentes ipsum languescere, festino cursu ad eundem visitandum Krusuiciam concurrerunt, vbi ipsum mortuum inuenientes, filium eius Pompilium, nepotem autem ipsorum in Regem extulerunt. Quo in Regem coronato, aliquandiu cum eo commorantes, omagia sibi præstiterunt, ac ad propria deinceps redierunt. Qui Pompilius iunior flagitiosissimus fuit plus enim choreas virginum quam bella attentauit, & impudentissimo luxuriæ fluxu & ignauia dissolutus, primus in fuga, postremus in bello extitit. In omnibus flagitiosis conatibus exercitatissimus, Tyrannide suorum fidelissima patruorum obsequia repensat. Ad suggestionē eñ suæ vxoris impudicæ patruis suis, odio gratiam, insidijs amicitiam, crudelitate pietatem, in-

tãtẽ immaniter demonſtrauit, qui ſe languidũ & morti appropinquantem ſimulans, patruos conuocat, quos affatibus meliſluis ſimulatæ ægritudinis quieſcendo demulcens, ſe que viuere non poſſe pronuncians, vt de Rege qui ſibi ſuccederet, pertractarent, hortatur atque depoſcit, quos poſtremo in potu valedictionis eis per ſuam vxorem propinato crudeliſſimè mortificat: quorum corpora Tyrannus potius quàm Rex inhumata veluti diuinitus percuſſa iuſſit permanere, inquiens: quod hi herum, hi nepotem, hi Regem heſternis exequijs ſepelire viuum intenderunt. Iſte Pompilius peſſimus cognominabatur Koſzysko, exco, quia paucos pilos & longos in capite habebat, Koſzysko enim ſcopa dicitur: Vnde nec ſcelus ita nefandum in patruos commiſſum permanſit inultum. Putredine enim cadauerum ſuorum patruorum per ipſum intoxicatorum, quos inhumatos permanere iuſſerat, mures inconſuetæ magnitudinis procreati, præfatum Pompilium inuaſerunt, ita quod nec ferro, nec fuſtibus, nec aqua nec igne, nec aliqua celſitudine aut claúſu, ta poterant prohiberi, quando ipſum inua-

debant-

debant, mordebant insequentes. Qui tandem ad quandam turrim altissimam in Castro Kruszwicensi sitam fugiens, cum vxore sua, ac duobus filijs per dictos mures comestus, & diem vitæ viliter clausit extremum.

CIRCA LITERAM NOTANDum. Principes debent sibi cauere à fætore libidinis & luxuriæ, & onere gulæ & intemperantiæ. Dicit enim scriptura. Rex non habeat plures vxores, quæ alliciant animum eius. In quo prohibetur libido luxuriæ & gulæ, quæ est ei annexa. Princeps enim debet esse Deo acceptus & gratus, in se honestus & ordinatus, suis amabilis & venerandus, hostibus terrificus & horrendus, quæ omnia libido aufert. Amor enim mulierum eneruauit potentiam Samsonis, infatuauit sapientiam Salamonis, fædauit sanctimoniam Dauid Regis. Nullum enim imperium durabile, nullus principatus stabilis, quando regnat in Principe libido luxuriæ. Vnde Imperium Romanorum exhaustum ac diuisum est Nerone imperante, cuius gula omnia deuorauit, maculauit libido, exhausit auaritia, fædauit ignauia, luxuria cũ superbia exinaniuit, vt refert Policratus libro

libro quinto capite 11. Nec mirum. Quãdo ẽm Princeps in libidinibus relaxatur, subditi licentius præcipitantur. Vnde Gregorius 5. Moralium super 10. vol. Iob, primo bibentibus vinum in domo fratris primogeniti &c. Cùm inquit, amores voluptati deseruiunt, moribus lasciuiæ fræna laxãtur. Vnde Herodianus concionãs coram Augusto, & loquens de Antonio sic narrat: Egesipus libro 1. Ille non victus est viribus tuis, sed magis victus est moribus suis. Vicit eum Cleopatra vxor, vicit eum Egyptius amor, luxuria victus est, quia maluit vinci cum Cleopatra, quàm sine ea vincere, vicit eum mulier infestior suis aduersarijs. Et de ista luxuria ac denocumẽtis suis loquitur Valerius dicens: Volusienſium erat vrbs opulenta, moribus & legibus ordinata, postquàm verò in luxuriam prolapsa est, in profundum turpitudinum decidit, vt seruorum insolentissimæ dominationi subiaceret.

EPISTOLA XIX. IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

Per quam confirmat in simili, & merito, quòd mors inaudita accidit Pompilio, ex suo scelere nefario.

SIC Abdelitæ propter ranarum multitudinem patriam liquêre: sic Philistini propter extalium corrosionem cum hamis & muneribus aureis arcã filijs Israel remiserũt. Huic ergo pro singulari flagitio, singulare inflictũ est flagitium. Vnde beatus sẽper esse voluit, semel factum est vt semper esset miser. Hoc em̃ fæminea peractũ est prudentia, hic fructus viros sequitur vxorios; hæc messis creberrimè innascitur crebris mulierũ contubernijs, quod in libro legit experientiæ, vir muliere corruptior Sardanapalus. Hunc nãq; Arbactus præfectus eius, cum inter scortorũ greges muliebri habitu & lasciuo, aut pensa virginibus vidisset dispensantẽ. Indignum est, inquit, viros ei parere, qui se fæminam esse malit quàm virum. Ergo à suis ei bellum infertur, qui victus extructa pira, & se, & diuitias suas in incendium mittit, hoc solùm imitatus virũ. Arbactus verò Imperio potitur laude potius

de potius quam vituperio dignior, qui non principādi appetijt potestatem, sed miserabilē patriæ ruinam miserantibus humeris potius suffulsit.

COMMENTARIVS.

ABdelitæ propter multitudinem ranarum patriam dimiserunt, & Philistini propter corrosionem extalium arcam filijs Israel receptā cū hamis & muneribus aureis remiserunt. Sic meritò Põpilius, quia patruos suos toxico morti tradidit, & eos insepultos turpiter projci fecit, vili morte & inaudita à muribus de patruorū corporibus generatis interijt Et quēadmodū Sardanapalus mulierū contubernijs ac illecebris deditus per incendium suū obijt, vt refert Venerabilis Aegidius libro 1. parte 2. capite 16. Sic & Pompilius qui erat multis suæ veneficæ concupiscentijs illectus, meritò turpiter occubuit, quoniā iuxta demeritū pro singulari peccato singulare Deus infligit suppliciū. Iuxta illud Deut. 25. Pro mēsura peccati erit plagarum modus. Et Apocalipsis 18. Quātum abundauit in delicijs, tātū date ei tormētū & luctum.

VINCENCII KADLVBEK

De gestis Polonorum.

Liber II.

QVI quidem liber, in quo scilicet nouorum Regum ac Principum Regni Poloniæ noua nunciatur successio, diuiditur in duas partes, scilicet in Prologum, & Executionem. Executio incipit ibi. RADICE ITAQVE POMPILII: Prologus diuiditur in duas Epistolas proæmiales.

EPISTOLA I. PROÆMIALIS MATHAEI EPISCOPI Cracouiensis.

In qua modum procedendi, & cur similes Historias interserat, proponit.

Sed

SEd sinuosis longiùs euagari non conuenit anfractibus, vt propositi, & suscepti cursus, itineris debito carpatur compendio. Nemò tamen id nostræ imputauerit tentationi, quod quædam ex aliorum historijs principali inseruntur seriei, quæ ex industria iubentur non præteriri: Tùm quia similia gaudent similibus, tùm quia identitas mater est societatis, vt etiam non omninò desit, in quo sese lector exerceat. Nam quis vuas? quis ficus semitæ altrinsecus appensas, imò in sua sponte pallara se ingerentes, prorsus intactas præterear? Addecet ergo talium hillarescere gustu, non onere sarcinari, libet autem vt ex integro tui vasculo promptuarij animæ sitienti aliud iucundius proponatur.

COMMENTARIVS.

SE & Ioannem Archiepiscopum excusat, de insertione similium Historiarum principalibus accomodatarum, imò asserit, quòd propter ipsorum abundantiam eas hic compelluntur necessario ponere, vt lector in hoc

opere habeat se in aliquo exercitare, & per similia gesta similia cognoscere, ac in ipsis plus delectari quàm grauari.

EPISTOLA II. PROÆMIALIS IOANNIS ARCHIEPIscopi Gnesnensis

In qua Mathæum, quòd ipsum in historiarum positione non spreuit, gratiarum actionibus prosequitur.

IMò pronus regratiandi prosternor obsequio, quòd meæ tenuitatis acesam nõ fastidis acredinem. Et mihi quidem non esset pigrum, quod posteris foret necessarium, nisi detractans æmulato meo quoddam ori obijceret silentij repagulũ. Dicunt em̃, haud facilè deprehenditur mẽtiens in his, quæ nemo nouit, nec facilè falsitatẽ vitare potest, qui de ignotis multa præsumit. Procul verò procul absistat à viro fallaci assertio, nè modicum fermenti totã massã corrumpat. Quippe verus homo, falsus fieri per falsa meretur. Sic homo fit pictus, non homo, sic fit homo

COM-

COMMENTARIVS

MATHAEO & Ioanni gesta Regni Poloniæ conscribẽtibus nonnulli detrahebant æmuli dicentes: Non facile inuenitur mentiens, quæ quis non nouit, nec facilè falsitatem vitat, qui de ignotis metam præsumit. Isti tamen viri excellentissimi, quia hæc quæ scripserunt, in veris scriptis, licet fortè nõ ita promptè, ordinatè, & disertè redactis inueniunt: Ideò ipsi nullã falsitatẽ veritati miscuerunt. Quare ipsis iniuriosè inferebantur inuidiæ, detractiones, ac caninæ mordicationes. Hæc autem talia, vt præsumitur, faciebant, qui honorem Regni ac incrementum non diligebant.

EPISTOLA III. MATHÆI EPISCOPI CRACOVIEN.

In qua noua successio Regũ ac Principum Regni poloniæ describitur.

RADICE itaquè Pompilij ſtirpitùs excisa, noua principum initiatur ſucceſſio. Quorum celſitudo, tantò porrectior, tantò creuit ſublimior, quantò ſtipes dinoſcitur fuiſſe depreſſior. Humillimi namque agricolæ filius Semouit nomine ſtrenuitatem induit, adoleſcit induſtria, virtutibus parētatur. Qui ſuis non ſuorum ſuffultus meritis, primus magiſter creatur militiæ, tandem Regia fungitur maieſtate, quod de ipſo pænè ab ipſius Infantiæ crepudijs aſſerunt præſagiū. Fuit enim quidā pauperculus, incola Krutuicenſis cui nomen Piaſt, & coniugi nomen Rzepica, ambo natura infimi, rebus exigui, exiſtimatione nulli, ſed purioris vitæ ſtudio ſublimes, æſtuque miſericordiæ adeò feruentiſſimi vt eorum ſubſtantiola in ſe plerumq; hoſpitalitatis nonnunquam augeretur impendio. Quis non miretur? quis non ſtupeat? vel augmento quid minui, vel diminutione augeri? Idem enim eſt, vel candore nigreſcere, vel nigredine candidari. Rem tàm exilem, rem pænè nullam larga creſcere fecit dapſilitas. Ianua namq; Pōpilij pulſi duo puſilli hoſpites, horum ſubingredi non de-

dignantur

dignantur tuguria, quos domestici affectuose amplexos discumbere iubent, à quibus extremæ venia paupertatis postulata, obsoniolum braxati modicillum liquoris apponunt: Orant ne quid, ne quantum, ne à quibus, sed qualiter & quo exhibeatur affectu, considerent. Velle, inquiunt, nobis adiacet, posse non suppetit. Hæc pro initianda paruuli cesarie, & pro delibandis tonsuræ primitijs, de spicis cadentibus compilata vestris vtinam desiderijs accesserint. Quibus etsi dulcis desit sapor, saporosa tamen affectionis non desit dulcedo. Ad hæc illi. Affectus vester operi vestro nomen imponit: Nam quantùm quis intendit, tantùm facit nec potest esse insipidum quod sale charitatis conditur, quod fauo cordis instillatur. Quid gratum? quid dulce? pium? quid grata voluntas? Nam paleas operis aurea mens operit. Quibus considentibus augeri liquor videbatur, epulæ excrescere, adeò, vt vndiq; mutuata vasorum capacitas, non sufficeret receptui, quæ nè imminui quidem potuêre longissimis quàm plurimum conuiuarum hauſibus, quos eo cum Proceribus, cum Rege Pompilio iusse-

rat hospites corrogari. Sub tanta igitur tantorum frequentia, Semouit ab hospitibus tonsuratur & futuri Regis festiuitas miraculi consecratur præsagio, qui velut inter mortuos cineres gloriæ scintillam, non solùm suscitauit, sed immortales, Poloniæ titulos Zodiacæis pænè signis inseruit. Hic enim non modo eas quæ Pompiliana deseruerat ignauia nationes reuocauit, sed & alias aliis intactas regiones suo coniecit imperio. Quibus Decanos, Quinquagenarios, Cēturiones, Collegiatos, Tribunos, Chiliarchas, Magistros militum, Vrbium præfectos, primipiliarios, præsides, omnesq; omninò potestates instituit.

COMMENTARIVS.

STIRpe Pompilij dicti Koszysko radicitùs euulsa, Proceres Regni Poloniæ ad vrbem Kruszwicien., quæ pro tunc inter vrbes maior, & famosior, ac capitularis apellabatur, conuenientes, ceperūt de futuri Regis electione tractatum facere. Et quamuis aliquem de filijs intoxicatorum Principum eligere dispositissent, tamen diuersis in diuersos sua

sos sua vota dirigentibus, in vnum ex ipsis non poterant concordare, proprium plus, quã bonum commune pretẽdentes. Decreuerunt itaq; aliquem infimæ & modicæ cognationis eligere, strenuum tamen & ex Lechitarum propagatum propagine. Fuit itaq; quidam pauper agricola nomine Piast, & nomẽ vxoris eius Rzepica in vrbe Kruszwicie morãtes, qui aliàs tempore Pompilij Regis Koszyskonis duos hospites, qui creduntur fuisse Angeli: secundum autẽ quosdam Ioannes & Paulus Martyres putabantur esse. Quos ianitores præfati Pompilij Regis à ianua eiusdem ipsis ingressum prohibentes, repulerunt. Qui cùm apud ipsum hospitem consedissent, paratur illis refectio in cibo & potu, ex magno cordis affectu. Qui viso ipsorum cordis magno desiderio, & affectuosa intentione, impetrauerunt à Domino, vt tàm epulæ, quàm pocula adaucta & multiplicata sint in tanta copia, quòd ea multiplicitas vasorum apud vicinos corrogatorum non poterat suscipere. Qui hospites iusserant & Regem Pompilium vnà cum suis proceribus ad conuiuium corrogare: In quo quidem conuiuio filium suum

Semoui-

Semouitum in crinibus totõderunt, & in Magistrum militiæ creauerunt. Mortuo autem Pompilio, Proceribius in Cruszwiciam conuenientibus, ac de electione Regis tractãtibus, duo hospites præfati ad dictum Piast redierunt, quem & miraculose in Regem eligi fecerunt. Nam cùm tantæ multitudini inopinatè ad Electionem Regis collectæ potagia defecissent, at Piast in domo sua modicum ceruisiæ pro se, ac sua familia braxauerat, in tantum liquor ceruisiæ abundabat, quòd omnibus Proceribus ac toti populo sufficientiam dedit. Quo viso Proceres miraculo, memoratum Piast in suum Regem vnanimiter elegerunt. Qui ob hoc Piast est nuncupatus, quia fuit statura breuis, sed robustus corpore, ac decorus aspectu. Piast igitur Regalibus decoratus insignijs, ex Rzepica Coniuge sua filium vnicum suscepit, quem post annos primitiæ Semouit appellauit, qui quatuordecimo suæ ætatis anno patri successit in Regno.

EPISTOLA IIII. IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis

in qua

In qua dicta de electione plebeiorum, videlicet Piast & filij sui Semouit confirmantur.

NON est minimum in humanis rebus minima negligere: sæpè namq; de agrestium fruteculis Cedrina surgit proceritas, sæpius Margarethæ inter arenarum delitescunt minutias, sub cinere maximo viget virtus scintillarum, generosa quoque magnanimitas, nec turritas semper vrbes inhabitat, nec pauperũ prorsus aspernatur tuguria. Nobilitatur enim sæpé palmes, palmite viris. Nobilitat fontem fonte redempta sitis. Nam vt nota de Dauid, de Saule, de Ioroboa seruo Salomonis, alijsque quã pluribus exẽpla præteream. Gordius conductis arans bobus, omnium genere auium circumuolitatur. Quærit augurium. Cui virgo eximiæ pulchritudinis quæ illi casu occurrit, regnũ portendi respondit. Polliceturque se tàm matrimonij quám spei sociam. Inter Phryges oritur seditio, docent oracula Rege discordãtib⁹ opus esse. Rursus de persona Regis quærentibus, Regem iubentur obseruare, quem primum in

mum in templum Iouis in plaustro euntē reperissent. Obuiat illis Gordius, statim eū Regem consalutant. Ille plaustrū quo aduectus erat, templo consecrauit.

COMMENTARIVS.

NON est mirum, Quòd Piast & filius suus Semouit, quamuis plebei, & pauperes in Reges Poloniæ fuerunt electi, quoniam & Saul, de quo habetur 1. Regum 16, ac Gordius arator, pauperes & humiles extiterunt, & tamen olim eximij Reges fuerunt. Et ratio est: Melius enim de agrestium fruteculis cedri magnæ oriuntur, inter arenas Margarethæ occultātur, ac in cineribus ignes confouentur, nobilesq; non semper habitant in Ciuitatibus, sed sæpe in tugurijs agrestium. Possibile est ergo ignobilitatem gñis, nobilitari opere virtutis, sicut palmes ex vite procedens nobilitat arborem, sic & aqua fontis sitim extinguēs, nobilitat ipsum fontem. Non est ergo æquum, in rebus humanis rem minimam & exilem omninò despicere.

EPISTO-

EPISTOLA V. MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

In qua quatuor personas nominatim enumerat de humili genere, quæ in reges fuerant sublimatæ.

DE hoc antiqua cecinêrê oracula, Si quis Gordij iugera soluisset, cum tota Asia regnaturum vtique. Capta enim vrbe Magnus Alexander, iugum plaustri requisiuit, & capita coriamentorum, scisis nodis, inuenit. Agathocles quoque patre figulo natus, forma tamen & pulchritudine corporis egregius, Regi Siculorum Dionysio succedit. Rex item Asiæ Aristonicus de Cythariſtæ filia susceptus etiam Romanos prælio fudit. Ad quid verò interest, vt quis Datomio exprobrauerit, quod operam locare ad puteos exhauriendos, hortosq; irrigandos consueuit? Hic tamen insignis fuit præ cæteris Rex Sydoniæ, ab Alexandro cõstitutus multis Spretis Nobilibus, ne generis id dantis beneficium putaretur. Idem

Alexan

Alexander ex Gregorio milite virtutis causa Ptolomæum prouexerat, qui post eum Egyptum, Africam, Asiam, Lybiæque partem obtinuit. Romani denique tales Reges habuerunt, quorum nominibus erubescant, aut Pastores Aboriginum, aut auspices Sabinorum, aut exules Corinthiorum, aut seruos vernasq; Tuscorũ, aut lupæ nutricios. Frustra igitur mihi degeneres de alti generis vmbra gloriantur, frustra de Gigãte natus pusillus de Gigantæa superbit quantitate. De rosetto siquidem & rosa nascitur, & spinæ pungitiuum. Ignoras eiusdem esse vitis, vinum & acinum, nescis eiusdem venæ aurũ & scoriam, paleam constat in grano concipi, & granum in palea, imo tales esse debere Principes, qui cum paupertate nolunt habere commertium, quia difficilè est enim reuereri virtutes, qui semper prospera vsus est fortuna. Vnde cuidam à sequente dictum est, semper te puta miserum, quia nunquam fuisti miser.

COMMENTARIVS.

Illi Prin-

ILli Principes sunt Reipub. accõmodi, qui paupertates & miserias vitæ sũt experti. De quorũ cõmoditate & sublimitate refert latè Franciscus libro 2. Capite vltimo.

EPISTOLA VI. IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis, In qua dicta præcedentis Epistolæ confirmantur, & quæstio ex præcedentibus mouetur.

ERrare eos penitus fateor, qui aureum nobilitatis thronum in lumbis fingunt, nõ in pectore. Cur non nobilis virtus quem sua nobilitat? sic cursu nuperrimo quendam offendi scrupulum, quẽ tuo munere rogo eximi. Nam vt ex ipso gentilitatis ritu præsumitur: si superstitiosa sunt tonsuræ libamina, cur superiore miraculo videntur consecrata. Cur fidelibus non solúm non sunt inhibita sed celeberrima hodie deuotione solennia? Quod si seria, si vllius est mysterij talium institutio, cur ab eis qui se in cunabulis prudentiæ natos asserunt, cachino ridiculo excipiuntur?

COMMENTARIVS

CONsuetudo tonsuræ præcessit ex superstitioso Gentiliũ more. Quare Christi fideles in hoc Gentiles nedum sequũtur, sed tonsuram pro magna reuerentia venerantur. Et sic, vt præsumitur, tonsura est alicuius vtilitatis & Sacramenti. Quare illi, vt puta Græci, qui dicunt se sapientes, tonsuram ridiculis suis detestando aspernantur, prolixoque crine ornantur.

CIRCA LITERAM NOTandum. Ex Epistola præsenti ac præcedenti duplex nobilitas potest elici. Quædam naturalis, quæ ex genealogia patrum, auorum, & antiquarum diuitiarum consurgit, & sic filij Dominorum in bona paterna succedentes, nobilitate naturali dicuntur nobiles. De qua Nobilitate Phũs 5. Polyticorum dicit. Ingenuitas, est naturalis nobilitas. Diuitiæ antiquatæ & nobiles videntur, quibus existunt progenitorum virtus & diuitiæ. Et idem secundo Rhetoricorum, Nobilitas, inquit, est honorabilis progenitorum. Et ista nobilitas est secundum quid, & non

vera. Vnde Alanus in planctu: quid tibi Nobilitas, quid tibi clarum nomen auorum, si seruus vitijs factus es ipse tuis? Et pauper Henricus: Non præsigne genus, nec clarum nomen auorum, sed probitas vera Nobilitate viget. Et ratio. Quia nobilitas non nascendo quæritur, sed viuendo: Parentes enim nisi aliquid laude dignum egissent, nunquã Nobiles fuissent. Origo enim omnium vna, est vnus parens humani generis, vnus fons, qui vicissim modo turbidus, modo nitidus ad vnumquemq; peruenit. Talis igitur Nobilitas quodam modo est aliena. alieno autem gloriari, ridiculosa est iactantia. Ille verò gloriatur de alieno, qui Nobilitatem auorum reputat in semetipso. Auorum enim merita nepotum degenerantium sunt notæ. Alia est Nobilitas formalis quæ secundum Senecam libro De moribus. Est generositas animi ex operatione virtutũ resultans. Et hæc est vera Nobilitas. Vnde Cassiodorus lib. 10. Epistola 12. Verè, inquit, dicitur Nobilis, à quo probitas actionum non recedit.

EPISTOLA VII. MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

In qua respondet ad quæstionem sibi propositam.

TEMERARIVM est, de incertis temerariam præcipitare sententiam. Vnde tui, si prudentes essent, discere potiùs didicissent incognita, quàm deridere ignorata. Nec enim de ea loquor, cuius initium à Nazareis imitatur Ecclesia, quoniam tondelæ rationem paucos ignorare puto. Sed si causam institutionis noueris, nec superstitiosam, nec ridiculam nostri tondelam ritus agnosces. Instituta ergo est huiusce forma, & formæ solennitas, vt per eam adoptio haberet robur, ex qua propagatur quædam legalis cognatio, sicut ex Baptismo seu confirmatione Spirituali. Sunt autem adoptionis duæ species, Arrogatio, & simplex adoptio. Arrogantur, qui sui iuris sunt. Simpliciter adoptati dicuntur filij familias, qui in Sacris parentum sunt. Et prius quidem adoptandi modus, prior fiebat principali rescripto, secundus verò imperio Magistratus. Nunc etiam non ex petito principali oraculo celebratur apud nostros adoptio, dùmmodo legi-

do legitima non defuerint testium instrumēta. Huius autē adoptionis cognationum, quæ per artificium iuris ciuilis est introducta tanta religio, vt nec matrimonij prætextu possit violari. Sicut namq; Spirituales filij, sic adoptiui, non possunt iungi naturalibus, nec altero eorum emancipato. Vnde Nicolaus. Inter fratres ob filios Spirituales, non potest esse legale coniugium. Vnde quidem nec inter eos quos adoptio iungit matrimonia cōtrahi leges permittunt. Hinc in Digestis, Titulo. De ritu nuptiarum. Per adoptionē quæsita fraternitas, quouisq; impedit nuptias, do nec maneat adoptio. Ideoq;, quam pater meus adoptauit, & emancipauit potero ducere vxorem. Similiter in institutio. Titulo, de nuptijs. Si qua per adoptionem soror tibi esse cepit. quamdiu quidem constat adoptio, sanè inter te, & eam, nuptiæ consistere non possunt. Cùm verò per emancipationem dissoluta sit adoptio, poteris eam in vxorem ducere, quod si in filium vel nepotem aliquam adoptauero, potero emancipatam ducere? minimè, vt habetur eodem Titulo. Itaq; eam quæ tibi per adoptionem filia esse ceperit, vel neptis, non poteris vxorem ducere, quamuis

eam emancipaueris. In hac verò tõsione solenni, ambæ plerunq; species adoptionis concurrunt. Nam qui tondetur, incipit esse tondentis nepos per simplicẽ adoptionem, mater verò eius fit soror adoptiua per arrogationem. Non erit ergo celebre hoc adoptionis genus quod tàm legitima & causa procedit & ratione. Ideò nè dignum detestatione putabimus, quod hunc ritum & concepit, & peperit gentilitas. Talium verò sunt emptio, locatio, mancipiorum obligatio, & alij bonæ fidei contractus. Nã quod in quarto Codicis latam de adoptione & arrogatione sãctionem referari iubet Imperator, nec vlterius esse deferendas. pro illis dictum est, qui suos manseres adoptant, & libidinem illicitam, quodam legis palliant colore, quod intelliges, si illum locum diligentius discusseris. Caueamus autem mouere talia, quibus ipsi vruntur, irreligiosum enim est ea non venerari, quæ non instituit, quæ deuota maiorum veneratur religio.

COMMENTARIVS.

Tonsu-

TONsura apud Christi fideles est instituta in signum & robur adoptionis legalis. Sicut enim ex Baptismo & confirmatione fit cognatio Spiritualis, sic ex tonsura solenni fit cognatio legalis. Adoptionis duæ sunt species. Arrogatio, & simplex adoptio. Arrogatio est, quando ille, qui non habet parentem, seu etiam qui emancipatus est, trãsit cum rebus suis in potestatem arrogantis, & debet fieri autoritate Principis: Adoptio verò est, quando adoptatus est in potestate patris, nec transit cum rebus suis in potestatem adoptantis, & debet fieri imperio Magistratus. Et sic adoptio est personæ extraneæ in filium vel nepotem.

CIRCA LITERAM NOTANdum. Cognatio est triplex: Carnalis, quæ dicitur consanguineitas, sic Maria Virgo fuit cognata Helizabet. Spiritualis, quæ dicitur compaternitas. Legalis, quæ dicitur adoptio. Et ista habent tres species. Prima est Ascendentium, & Descendentium quæ attenditur inter patrem adoptantem, & filium, vel filiam, & ista indistinctè impedit matrimonium, quoniam pater non potest contrahere cum filia, vel nepte adoptiua, ipsa etiam

emancipata. Secunda est, Collateralium, scilicet inter filium naturalem & adoptiuum. Tertia est. quasi legalis affinitas, scilicet inter patrem adoptantem & vxorem filij adoptiui, & è contra.

EPISTOLA VIII. IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua monet Mathæum Episcopum Cracouiensem, vt citiús describat aliorum Regum & Principum gesta, successus & tempora.

IAM velut quodam hæsitationis soluto compede, celeriusculè solitò cursitare libet, quos & gressus rapit liberior, & via delectat expeditior.

EPISTOLA IX. MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

In qua

In qua declarat præclarum succeſſum, & merita Leſzkonis Quarti filij Semouit, & Zemomysl Leſzkonis filij.

SEMOVITO itaq; filius eius Leſzko, Leſzkoni verò filius eius Zemomyſl ſuccedit, quorum vtrunq; animi generoſitas, robur corporis, felices ad omnia ſucceſſus adeó redegêre inſignes, vt omnium pænè Regum virtutes ſuis anteceſſerunt virtutibus. De Zemomyſl autem ille famoſus Mieſzko cæcus gignitur, cæcus ſeptennio educatur, qui ãni exitu ſeptimi diuinitus illuſtratur, viſuq; recepto, ætatem vicit induſtria. Sed tantiſper lumine caſſus ratione cæcutire viſus eſt, quod ſeprem ſcortis pellicum, quas coniuges nuncupabat nocturnales variare vices conſueuerat. His tandem repudiatis, de Bohemia quandam Dabrowkam nomine matrimonio copulat, cuius felici conſortio, glacies infidelitatis diſſoluitur, & noſtrorum labruſca gentilium in veræ vitis palmites tranſmigrat. Huic enim Catholicæ fidei amantiſſimæ

tissimæ non prius nubere collibuit, quàm vniuersum Regnũ Poloniæ cum ipso Rege Christianæ professionis susceptisset caracterẽ. Didicerat namq́, quod dispar cultus vnum erat impedimẽtum matrimonij. Primus itaq́ Polonorum Rex Mieszko gratiã Baptismi susceptit.

COMMENTARIVS.

SEMOVITO Regnante, natus fuit ei filius, cui nomen Leszko: qui patris vestigia sequens, in omnibus virtutibus existẽs præinsignis, in statu adolescentiæ filium procreauit, cui nomen Zemomysl impositum, quod interpretatur Terras præcogitans. Nã cum eodem filio terras Dominio suo subiectas in pace gubernauit, Sic quod à nullo Regnorum vicinorum molestias aliquas pertulit, sed pace tranquilla omnes nationes ditioni suæ subditæ, felicibus gaudebant successionibus. Zemomysl autem de vxore sua genuit filium, qui cæcus natus, per septem annos cæcus educatur. Quod Poloni cernentes, & quod alium filium intra septem annos Rex Zemomysl non procreasset, tur-

set, turbati sunt, & dicebant: ecce iam in Regno Mieszko, id est, confusio, seu turbatio. Sciebant enim quod post decessum Koszyskonis quem mures deuorauerunt, multæ commotiones in Regno Poloniæ fuerunt exortæ, quas iterum valde formidabant, & ob hoc filium Regis cæcum Mieszkonem nominauerunt. Zemomysl autem anno Domini 915. prout Annales Poloniæ narrant, patri suo Leszkoni Quartò in Regno successit Poloniæ. Anno verò Domini 931. Mieszkonem filium suum, prædictum progenuit. Qui Mieszko septimo ætatis suæ anno diuinitùs lumine oculorum accepto, tandem Anno Domini 966. cum sua tota gente Lechitica diuina gratia disponente ac Dãbrowka sorore S. Venceslai & filia Ducis Wratislauiensis, vt creditur, quam Mieszko cupiebat ducere in vxorem sibi, sacrum Baptisma suscepit. De qua anno 967. filium genuit, cui nomen Boleslaus in Sacro Baptismate imponi fecit. Anno verò 968. Iordanum in Episcopum Poloniæ & Præpositum Cracouiensem ordinare procurauit: tunc Ecclesiæ, & Episcopatus cæteri in Polonia per Dambrowkam dispositi ex quibus

dicitur

dicitur, quod hæc Regina maximè catholicâ fuit, & magni meriti apud Deum, Fidem eñ in Poloniam apportauit, nec Zelo Dei connubia cum Mieszko non Baptizato habere voluit, nisi prius ipse cum sua gente fidem susceptit, sciuit enim tanquam vera Catholica, quod dispar cultus vnum est impedimentum, quod impedit matrimonium contrahendum, & dirimit contractum.

EPISTOLA X. IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis

Approbans dicta epistolæ præcedentis.

OMNIVM omninò hic primus Regum fuit, ac Sereniſſimus, per quem huic patriæ noui iubar syderis est infusum, per quem fons gratiæ Baptismi, ad nostri vsq; seculi tempus manauit, cuius gesta non tàm in cortice sunt dulcia, quàm sacro interius veneranda misterio. Illius eñ cæcitas nostra fuit priuatio, quos veri luminis or-

nis orbauerat carentia, Nam quid illius puericiæ septennium, quoniã nostræ insipiẽtiæ, nostri erroris vniuersitatem æstimabis, septennarius enim ob multas causas vniuersitati deseruit. Vnde non dico tibi dimittendi septies, sed septuagesies septies, id est vniuersam transgressionem. Similiter lauare septies, id est vniuersaliter de vniuersis, & mundaberis. Et in Thobia. Ego sum Raphael de septem Spiritibus vnus, id est, de vniuersitate Angleorum. Ille igitur septem annis infantiæ, nos vniuerso nostræ obstinationis tempore calligauimus. Illi anni fine septimi visus restituitur, nos in quos fines seculorũ deuenerunt, septiformis lux gratiæ oritur. Vxor tandem illi copulatur, & nos vniter vnius, id est Ecclesiæ amplexibus fæderamur. Dictus verò est Mieszko, id est turbatio, quia cæco nascente, parentes turbati sunt, vel mystice: quia ab ipso initiata videntur belli Spiritualis apud nos seminaria per illum enim inseminatum est bellum bonũ, vt rumperetur pax mala, aut forte, vt ait Euangeliũ, Non omnes corde in cythara resonãt, nec quotquot in Mysticis ponuntur, Mysticũ habẽt intellectum

COM-

COMMENTARIVS

CIRCA LITERAM NOTANdum. Duplex est pax, scilicet, bona & mala, mala est duplex: Periculosæ malitiæ, hanc habet homo, cum diabolo eius suggestionibus consentiendo. De qua sapientiæ 14. Et non sufficerat curasse eos contra Dei scientiã, sed in magno viuentes & nescientes bello, tot & tùm me pacem appellant. Secunda pax mala est, Dolosæ amicitiæ. Hanc häbet impius cum proximo. Hieremiæ exemplo capite 9. Vnusquisq; se à proximo custodiat. Sic etiam pax bona est triplex. Prima est affectuosæ concordiæ, hanc habet iustus cum iusto. Ad Eph. 3. Solliciti seruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis. Secunda est virtuosæ iustitiæ, Hanc habet homo cum Deo, suis mandatis obediendo. Isa. 48. vtinam attendisset mandata mea, facta fuisset sicut fluuius pax tua. Tertia est. Delicioſæ gloriæ. Hanc habent sancti æterna, in gloria conuiuendo.

Isa. 32, Sedebit populus meus in pulchritudine pacis. Et sap. 3. Iustorum animæ in manu

in manu Dei sunt, illi autem sunt in pace &c. Notandi Lechitæ olim ob zelum in Deum & verbum Christi, extrahebant gladios, dum Euangelium legebatur.

EPISTOLA XI. MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De successu pij Boleslai filij Mieszkonis cæci.

POrrò de tám generoso stipite surculus vegetatior, palma erupit fæcundior Mieszkonides Boleslaus. Qui adhuc tenellas fidei primitias adhuc in cunis vagientem Ecclesiam tàm tenero amplexu, tàm adulta fouit teneritate, vt geminam Metropolim institueret, & debitas suffraganeorum Diæceses vtríq; deputauit. Ipsarumq; Diæcesium distinctiones certis limitibus insculpsit. Nihil enim est quod lumine clariore præfulgeat, quàm recta fides in Principe. Nihil est quod tàm nequeat occasui subiacere, quàm vera religio. Vnde ad cumulum religionis patrem sanctitatis, ac patronum Sanctum Adalbertum

albertum infinitis Bohemorum iniurijs actum, deuotissimé susscipit, reuerentiam exhibet, omni studio veneratur. Quem Sanctus ad plurima, paucis informat: Digna, inquit, vox est, Maiestate regnantis legibus alligatum Principem se profiteri, adeò de autoritate iuris principum pendet autoritas. Ius verò diuinum humano præiudicat. Lex nãq; Domini inreprehensibilis, lex immaculata conuertens animas. Omnium igitur fili quæ agis è diuinæ speculo iustitiæ formam mutuare, nam reuera omni maius est imperio legibus Ecclesiæ omnem submittere Principatum, tàm fidelem eruditionis formam nõ infidelis ille auditor, cordis sacrario impingit, tàm se, quàm suos religionis scabello substernens, omnium de se à iuris non assentatoribus erigens censuram. Et ne vllius possit circumspectionis argui, ne vllum in eo locum vlla inueniret leuitas, altis prudentum gaudebat occupari consilijs. Duodecim namq; elegerat summi consilij viros, quorum Sacra iugiter sugebat vbera: De quorum pectoribus, velut quibusdam diuis fontibus omnimòda virtutum eliciebat rudimenta. Hinc delinquentium culpas & districte nouerat parcere, &

tere & pie reſerare. Nam nec ſine vltione fu-
t pius, nec ſine pietate diſtrictus, adde ex iu-
ſtitia & manſuetudine, quaſi electri purioris
uiuſdam temperati rutilabat in illo ſereni-
itas, vt nec rigor eſſet rigidus, nec manſue-
udo deſolata. Tanta illi alienæ calamitatis
uit compaſſio, vt prius alienis quàm pro-
prijs occurreret incommodis, & in cauſis op-
reſſorum non Iudicem ſe geſſit, ſed Patro-
um. Si quid tamen ſeuerius iuſta in aliquē
xegiſſet ſententia. Modicellæ precis in ter-
ientu expiabat, nonnunquam etiam à ſæ-
iendo delinitus quietis amplexibus quietus
manſueſcebat. Quid plura? illi nihil defuit,
uod naturæ amicum, quod virtuti aſſonum,
uod honeſtati fuiſſet cõſentaneũ. Ideo Impe-
ator Otto ruffus, deſiderio experiẽdi ea quæ
ama De Boleſlao diffuderat, Poloniam in-
reditur, quaſi beato Martyri Adalberto vo-
uam exhibiturus reuerentiam, qui omnibus
iligenter circumſpectis, Fruſtra inquit, fru-
ratorios de hoc viro ſuſpicabar diuulga-
i rumuſculos, fruſtra famam loquacitatis
riminabar, quam nunc potius mutam di-
erim & elinguem, inuidam ac tenacem, quæ
lura, quæ maiora ſepelit ſilentio, quam tu-

ba veritatis præconetur. Vnde hunc noſtri amiciſſimum imperij non in partem vocari ſolicitudinis, ſed plenitudine addecet poteſtatis gloriari, vtpote in quo ipſo ptãtum plenitudo gloriatur, non tàm excelſis honoris gradibus, quàm illius excellentia ſublimis. Imperiale itaque diadema detrahens, capiti Boleſlai non ſine reuerentia imponit, ſuo ergo dyademate caput illius conuenuſtat, & licet argenteas officinas, auream ſuppelectilem, officioſiſſimos etiam officialium ornatus, licet omnia duceret admiranda, ipſius tamẽ virtutes non ſatis potuit admirari, quas dùm velut in quẽdam ſpheræ glomicellum in hũc ſolũ & vidit & inuidit cõgeſtas.

COMMENTARIVS.

BOLESLAVS prius dictus magnus & animoſus, qui Poloniæ chabri nuncupatur, terminos Lechitarum ab alijs deperditos ſtrenue recupareuerat, & ſex Cathædrales Eccleſias Poſnanienſem quam primo fundauerat, in cuius medio Eccleſiæ tumulatus quieſcit Gneſnenſem, poſt Maſouienſem quæ nunc Plocenſis dicitur, Cracouienſem, Wra-

tiſlauienſem

tislauiensem & Lubiecienſem Kuiauienſem quæ nunc Wladislauienſis nuncupatur fundat, & multa Monaſteria conſtruxit & dotauit. Ipſe quoddam tributum in Polonia quod ſtroza dicitur ſtatuiſſe fertur ita, quod quilibet de aratro vnam menſuram ſiliginis & aliam auenæ ad Regis granarium ſingulis annis penſitabat, militibus pro Repub. certantibus, duntaxat exceptis, & hoc poſtea tributum currente tempore in ſalarium duorum groſſorum eſt conuerſum. Ideò illud tributum Stroza dicebatur, quia hominibus in Caſtrorum cuſtodia degentibus, & præcipuè in extremitate Regni exiſtentibus, ad vſum ducebatur. Nã Rex præfatus Boleſlaus, cùm metas Poloniæ in Kiow quod eſt Metropolis Ruſſiæ in Ciſſam & Dannubium fluuios Vngarorum ac Carinthiæ, & Zulawam fluuium verſus partes Turingiæ ad mare Septentrionale ſtatuiſſet, vtiliter recuperando per ſuos progenitores deperdita, ædificauit Caſtra plurima in extremitate Regni Poloniæ, pro conſeruatione Regnicolarum & reſiſtentia inimicorum, & præcipuè in ripis fluuiorum Zulawa, in quibus ſtatuas ferreas pro metis

posuit, & Albea, vltra quam Albeam versus Vestualiam quoddam Castrum dictum Brzemia ædificauit, cui de hoc nomen imposuit, quia omne terrarum onus siue pondus dicitur in vulgari. Hinc Boleslao gladius dicitur fuisse datus per Angelũ, in quo omnes suos aduersarios cũ Dei adiutorio vincebat, qui gladius vsq; ad præsens in armario Thesauri Cracouien. conseruatur, quem Reges Poloniæ ad bella euntes deferre, & semper triumphare de suis hostibus consueuerunt. Obiit autem dictus Boleslaus Anno Domini 1026 in Castro Posnanensi, ibiq; in medio Ecclesiæ Maioris tumulatus feliciter requiescit, gladius autem præfatus per Angelum de cælo Boleslao datus Sczyrbic appellatur, pro eò, quia admonitione Angeli Russiam veniens portam auream qua Castrum Kŋow claudebatur, cum eodem percussit, ex qua percussione gladius modicam læsionem suscepit, quæ læsura in Polonico Sczyrbic vocatur, & ideò gladius ille Sczyrbic nuncupatur. Huius tempore Otto Imperator Tertius dictus Ruffus gratia visitandi limina S. Adalberti quem in vita valde dilexerat Poloniam intrauit, quem Boleslaus honorificè suscepit

& magni-

& magnificè tractauit. Ipse vicem in bono rependens, Boleslaum consortem Imperij ordinauit, sibiq; cum magna reuerentia dyadema imposuit, & Mieszkoni filio suo sororem suam consobrinā in vxorem desponsauit & pro munere Beati Mauritij lanceam & clauum Domini Boleslao donauit. Boleslaus autem Ottoni brachium S. Adalberti Martyris in signum mutuæ dilectionis & ob reuerentiam dignitatis Imperialis inter cætera donauit & condonauit & hoc anno Domini 1001. Licet hoc etiam habetur in CHRONICA Romanorum, vbi dicitur, quod tempore secundi Imperatoris Ottonis S. Adalbertus natione Bohemus floruit. Hic primum Episcopus Pragensis, post reuelante Deo Pānoniam veniens primum Regem Vngarorum scilicet S. Stephanum cū multis alijs Baptizauit. Deinde Poloniam veniens & eosdem in fide confirmans in Prussiam venit, & ibidem prædicando Martyrio coronatur. Et insequenti CHRONICA Romanorū ponitur, Otto tertius visitans locum in Polonia vbi S. Martyr Adalbertus in Gnesna quiescebat, accepto brachio ipsius Romam est reuersus, locans illud in insula in Ecclesia, in qua modo dici-

do dicitur quiescere S. Bartholomæus Apostolus. Ex inde Elicitur, quod Sanctus Adalbertus Polonos ad fidem Catholicam non conuertit, sed eos fideles inueniens, noticiamque singularem cum Boleslao habens, in Regno Poloniæ Archiepiscopus fuit, tanquam nouellos in fide roborauit & ipsis sic verbo & exemplo roboratis, versus Prussiam augendo fidem Catholicam processit, & ibidem Martyrium suscepit, & vt habetur in CHRONICIS Annalibus Poloniæ S. Adalbertus, postquam fides Catholica in Poloniam per Dambrowkam allata quasi 30. annis viguit in Poloniam venit, imò prius fides Catholica in Polonia claruit, quã ipse in Episcopũ Pragensẽ consecratus fuit, fides enim Catholica Anno Domini 966. Poloniam introiuit ipse verò Sanctus Adalbertus Anno Domini 987. in Episcopum ordinatus extitit, Anno verò Domini 997. Martyriũ susceptit.

EPISTOLA XII. IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua

In qua roborat dicta de laudibus Boleslai.

NVNC tandem viri bona laudasti: omnia enim quæ precio nitent aliena sunt, omnia fortunæ bona sunt, non nostra, meas tamen putauerim gemmas, quæ in pectoris nascuntur armario. Vnde quidam ad Philosophum ingressus fuliginosè situm mansiunculæ, suppellectilis ariditatem, ipsum verò habitu pannosum, vultu squalidum, maciè videt horribilem, nasum in rugas contrahit, omnia illi imperat, de omnibus illum obiurgat, cui sapiens: In aliena, inquit, mansione me hodie occupatum inuenisti, meam crastino si libet contemplare lautissimo excipiendus apparatu. At ille, actum puta. Die verò condicto inducit illū Philosophus in ædem quandam, in qua forte tunc quorundam prædiuitum sodalitium erat futurum, Hic, inquit, habito, inquit, nostræ splendor suppellectilis, non ille squalor hesternus. Locat illum sera eminentiore, amictu exornans purpureo. Vernulas enim

vasa, vestimenta, à domino domus corrogauerat, apponit discum argenteum vacuum, & alterum cicutis partim integris, partim concisis refertum dicens. Vescere Sodes. Respondit ille. Quonam vescar? Hoc inane, id horribile. Cui Philosophus: Tam plenæ tam sapidæ sunt prudentibus diuitũ deliciæ. Offert illi duo pocula, vnum aureum, alterum fictile, sal in aureo, nectar in fictili. Hoc inquit est, quod in diuitis fulgore admiraris, id in pauperis squalore fastidis, æstima quid eligendum putas in auri superbia, fellis acrimoniam, an fauum in fictili nectareum. Deinde iubet ex industria sellam, cui ille insidebat clam succidi, à qua lapsus, de laterum queritur læsione. Tùm nonnullis cachino defluentibus, ait prædictus. Nihil hoc noui, talis eñ est natura sublimium, vt quo fuerint celsiora, eò magis ad ruinã prona. Familiare autem est sublimibus familiares habere casus. Et ideò collaterales illis esse debere laterum molestias omnibus, quod detractis induuijs ab aula ejcitur, afficitur contumelijs, flagris conciditur, aperit illi omnia aliena, docet alienis vti posse, abuti nõ debere. Iucũdioresq; in paupertatis diuersorio, quã in

domibus

domibus Regum esse delicias. Iucunda enim res est, læta paupertas : Sed paupertas non est, si læta est. Qui ergo inquit nostrã domum intrauerit, nos potius miretur quam nostram suppellectilem.

COMMENTARIVS.

OMNIA bòna fortunæ sunt aliena. Bona autem mea sũt virtutes animũ decorantes, de quibus homo meritò debet laudari : quia secundum Tullium in paradoxis parad : vltimo. Quantum vnusquisq; particeps est boni, tantum & laudabilis : de bonis autem alienis nullus debet laudari. Et hoc Dominus Ioannes declarat per exemplũ in litera. In quo exemplo habetur quomodo quidam quendam iuuenem corripuit, qui bona exteriora laude digna solum reputauit, & Dominum ex domo laudare voluit.

CIRCA LITERAM NOtandũ. Cicuta est herba nociua à recus dicta quasi recuta, quia succus eius nocet oculis, vel quia in toxico nocendi modos habet occultos.

EPISTOLA XIII. MATHÆI Episcopi Cracouiensis,

De amplioribus laudibus magni Boleslai.

VEreor autem nè Boleslai facta assequi non possim, quibus & elinguis fit disertissimorũ & laudatissimorũ eloquentia obmutescit. Huius namq; vniuersa suppellex aut animi dotibus viguit, aut in armorum strenuitate resplenduit, quibus Seleuciam, Pomeraniam, Prussiam, Russiam, Morauiam, Bohemiam suæ subijciens ditioni, suis posteris reliquit vectigales, in Vrbe Pragensi Secundariam sibi sedem Regni constituens. Hunnos seu Vngaros, Croacios & Mardos gentem validam suo mancipauit imperio, imò & Saxones indomitos adeò domuit, vt in Sala flumine columnam fixerit ferream, quasi quibusdam gradibus sui fines imperij, ab Oriente Occidenteq; disterminans. Nam ab Oriente in aureis Kijouiæ valuis, alteram metarũ impegit vbi Mucronis ictu creberrimo vrbe capta, velut quodam boijce signum

signum in aurea Ciuitatis porta excidit, vbi quendam sui sanguinis Regem creat; ipso Ruthenorum Rege non prælij quidem sed solo ignauiæ metu profligato. Nam cum illi Boleslaus venire nunciatur, vt erat magis piscationum intentissimus, hamum cũ regno abijcit dicens: Eius hamo sumus intercepti, qui Silueos prẽdere nõ didicit, quo vix dicto, in fugam tremebundus conuertitur, fuga turior quàm prælij congressu felitior. Boleslao siquidem triumphum de hostibus post felicem reportante, ac toto pænè illius exercitu defluxo. Iste fugiens tàm viris quàm viribus collectis à tergo surrepit, ratus aut incautum insidijs inuoluere, aut prouidum obruere multitudine. Quibus eminus ille visis ait: O socij puluis pecorum calcibus excussus exiuit à Castris, illi temulentissimi & desides, ante occasũ occidunt, añ impetum succumbunt, arcendi tamen sunt volatiles muscarum aculei, quia etiã contra ignauos molesta est torpedo, turpis est ignauia. Nec nos moueant inexercitatæ plebis centuplati exercitus, quia in paucioribus via liberior & circumspectior strenuitas, nec multo est glorioſior vincens multitudo, quam victa paucitas

cta paucitas. Igitur quia cum sarcinis faciliter nemo enatat, abijci conuenit prædæ occupamina, Iucundius enim est victoriæ iocundari titulis, quàm prædocinijs imprægnari. Ad hæc illi animo inquiunt desideranti. Mora est ipsa celeritas, cui ergo vacat, hostium capita computet legionum, nostri enses interim capitum supputent minutias. Consertissimas itaque penetrant acies, ferrea ferro demetunt papauera, nec Sanata est insatiabilis Leonum rabies, donec extrema rotata sunt cadauera, donec Buk flumen cruoris concretum est, coagulo non angusto, Rursus de curso tempore, Boleslaus Russiam, Ruthenī Poloniā hostiliter ingredi gestiunt, & interiectu quodam fluminis, quod Regna limitabat, Castra ex oppositō metantur. Cum barbarus ille non disiecta quàm despecta Polonorum paucitate suorumq; numerositate recensita, quodam excellentiæ fastu supra se rapitur, neminem præ se hominem ducit. & inanis captiosus gloriæ, glorioso mandat Boleslao. Aper seclusus est ab indagine, sus in volutabro deprehensa, nostrorum cassibus inuoluitur, quàm necesse est nostrorū exercitamina catulorum experiri, & luctuosum

de se

de se prebere spectaculum. Cui ille; Vir vanus in superbia erigitur & quasi pullus onagri se liberum natum putat, me aprum, me suem vocat, nec fallitur. Hic namq; singularis Aper illum forsitan depascet. Sus itaq; robustorum fœcundissima, diuino vtinā vticq; opitulamine sic illos canes exerceat, vt illorum sanguine debrietur. Sed armis dimicandum puto, non verbis. Interea vtriusq; partis Clientuli, se mutuis prouocant contumelijs, vicarijs lacessunt iniurijs. Tum Castrorū latrunculi Castra hostium irrepunt, quorum quosdam obruunt quosdam diffugio impellunt. Qua re cognita Boleslaus, acies ordinat, Castra mouet, classicum iubet instrepi clamorē, hostes insectatur, de omnibus triumphat. Nam & Rex cum primis procerum capti, canum instar copulæ inuexi pertrahuntur. Non iniuria, vt pote, quos suos Princeps catulos nuncupauerat, quod tamē egregius victor ægre tulit Miserum inquit est miseris insultare, quia nihil tibi de aliquo fortuna promittit, quod alij de te promittere nō possit.

COMMENTARIVS.

Virtutes

VIRTVTES animi & fortitudo Magni Boleſlai ſic claruêre, quod eloquentia diſertiſſimorũ & commendabilium Oratorum merita ſua & virtutes enarrare non poſſunt. Sic enim Strenuiſſimus extitit, quoniam Sileſiam, Pomeraniam, Ruſſiam, Morauiam, Bohemiam ſuæ ditioni ſubiiciens, ſuis ſuccedaneis reliquit tributarios ac ſubiugales. Hungaros etiam & Croatios pariterq; Mardos, nec non Saxones ſuo dominio ſubegit. Vnde ita late regnauit, quod vnam ferream metam, in Zulawa fluuio Saxoniæ poſuit, aliam verò in aureis oſtijs Kijowiæ gladio Sczerbic inflixit, vbi ſuum conſanguineum in Regem creauit, Rege ipſorum Ruthenorum de terra propulſato. Circa quod notadũ. Duos triumphos ipſum Boleſlaũ contra Regem Ruthenorum obtinuiſſe. Primus fuit dùm Ruthenis profligatis & Rege Ruſſiæ creato ad propria cum præda magna remeat. Secundus, dùm Ruthenus in Polonia vindicare intendens, circa fluuiũ Regna limitantem penitus profligatur, & ipſe captus more canũ cum alijs copulatus fuiſſet.

CIRCA literam notandum. Claſſicum eſt cornu vel tuba, vel aliud inſtrumentum cau-

tum causa conuocandi factum. Classicum etiam dicitur signum bellicum vel sonus tubæ. Vnde Romulus cum Rempublicam instituisset Romanos in duas partes diuisit, scilicet in nobiles & ignobiles, & vtramq; partem classē appellauit, à quibusdam classicis quia tàm isti quam illi suum signū habebant.

EPISTOLA XIIII. IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis,

In qua quod meritò magnus Boleslaus ex Regno Ruthenorum triumphabat, per similē probat.

EXITVS iactantiæ casus est, finis humilitatis in gloria. Nihil enim displiceutius, nihil Deo ingratius, quàm ceruicosus arrogantiæ tumor, qui multos subuertit, qui nonnullos vertit in belluas. Idem fastus Darij copias nimbis obruit & grandine. Nam Alexandro bellum contra Darium gestiente, mittit ei Darius tria munuscula, pilam qua ludunt pueri, scuticam qua corripiuntur

piuntur, & aureos, cum hac Epistola, Darius Rex regum & consanguineus Deorum, Alexandro famulo suo salutem. Puer es, adhuc reuertere ad parentes, qui famuli mei sunt, Pilam misi tibi vt ludas, cum adhuc puer es, Scuticam quia adhuc correctione eges, Aureos, quia scio te indigere. Et ego si vellem totam terram, quæ vsq; ad tuos pedes est possem talibus consternere: Et cum puer sis, non est tecum confligendum armis. Ad hæc Alexander Regi regum & consangnineo Deorum Dario. Munera quæ misisti longè aliter interpretor Pilæ rotunditas, spõ det mihi imperium Orbis. In scutica tentula, quibus te cum tuis vincam intelligo. In aureis, quod omnis tuorum prodetur mihi ciuiũ possessio: & oportet armis pugnare non verbis. Cumq; congregasset Darius infinitos exercitus, facta est tanta grando cum niuibus in exercitu Darij, quod putares Deum contra quem confligeret. Qui curru desiliens, cui cum vxore ac liberis insidebat, vix beneficio noctis euasit. Vxorem verò & liberos eius cum pluribus cepit Alexander, quos in regali habuit reuerentia, mortuos autem qui audacter pugnauerat, magnificè sepeliuit.

peliuit. Sic namq; sapiens vicit, vt victorē nemò sentiat. Sic Philippus Rex tacita hac lætitia dolorem hostium temperauit, vt neq; apud suos victor exultasse, neq; apud victos insultasse videretur.

COMMENTARIVS

SIMILE ad Boleslai triumphos applicatum. Alexandro enim contra Darium bellante, quia Darius superbiam induerat, ideò per Alexandrum deuictus erat meritò, quemadmodum clarè patet in litera, Et etiam in CHRONICA Alexandri. Similiter accidit inter Regem Poloniæ Vladislaum & Cruciferos de Prussia Anno Domini 1410. Cruciferi enim superbia afflati, Vladislao Regi Poloniæ cum Alexandro alias Vithoudo magno Duce Lithwaniæ fratre suo duos gladios cruentos ante congressū miserunt, quibus ipsos necare intenderunt. Ipsi verò gladijs humiliter acceptis, in auxilium Deo assumpto, Magistrum generalem cum Marschalcone ac commendatoribus, ac alijs ipsorum complicibus, Centum millia, triginta millia, & Qradringentos

occiderunt, quorum reſidui capti Cracouiam vincti & catenis ligati, non pauci ſunt appulſi. Vinculaque grandia ipſimet ſuſtulerunt, quibus Polonos Cruciare voluerunt. Hoc inflixit eis ſuperbia, quæ meretur caſum & nō ſublimia.

EPISTOLA XV. MATHÆI Epiſcopi Cracouienſis,

In qua deſcribit dominia duorum Regum, ſcilicet Mieſzkonis filij Boleſlai magni & Caſimiri filij Mieſzkonis.

TAM ſecundis verò Boleſlai ſucceſſibus, filius eius Mieſzko ſecundus, non tàm ſecundo ſucceſſit auſpicio. Quia enim voluit eſſe contentus gloria, quàm ne attingere quidem nedum trāſcendere quis poterat. Nec ciuibus tàm glorioſus, nec hoſtibus adeò viſus eſt terribilis. Nam ſi qua cum quibuſpiam geſſit prælia, neceſſitatis ea fuiſſe conſtat, non virtutis: coacta, non voluntaria. Non quod nulla illi ſtrenuitas, ſed quia diligentior con-

lor cõseruandi ratio, quàm acquirendi ine-
at libido. Satis enim absurdum putabat,
um in habendo certus haberi modus debeat.
Acquisitionem tamen modum non ponere.
amen & si quæ vllius in bonis occupati cõ-
edatur auctoritas. Ab omni tamẽ iure aliena
st iuris alieni occupatio. Hic igitur eximi-
eriali Ottonis tertij sorore, insignem genuit
Casimirum, de quo diuersimodæ series texi-
ur Historiæ. Dicunt enim quidam, quod
ost Mieszkonis decessum, vxor eius filio
dhuc immaturo regnum tradere, non ausa,
Regni suscepit gubernacula. Quæ quia æquo
iolentior visa est, imò quia patriæ indigeti-
ous quantumlibet primis quos libet inquili-
os & suorum lixas Theutonorũ præponere
æpit, à ciuibus profligata in exilio conse-
uit, paruulo Casimiro sub fideli Procerum
utela reseruato. Qui dum in virile pæne ro-
bur euaserat, immerita ex hæreditationis pæ-
a mulctatur. Timentes enim Proceres, ne
aternas in ipsis prosequatur iniurias, ipsũ
quoq; non dispari exilio propulsa. Alijs
lter visum. Aiunt enim huius matrem par-
uli in partu expirasse, ipsum verò inter ipsa
repundia alterum Herculẽ nouercales ex-

pertum delitias, Pater enim, vt assolet, nunc pueri exosculans oscillum, nunc tenerum demulcens pectusculum, crebris anhelat flãmis, taciris scinditur suspirijs, lacrimosis effluit imbribus, mortuæ licet vxoris cineres, viuos gestat in pectore. Vultus enim filij speculum est matris eius: Quod nouercæ aduertens versutia, dolos versat, instruit insidias, puero necem intentat, ne pellex in se mortua in prole videatur superstes, ne non sua saboles Regni tandem successione potiatur. Secreto igitur quendam secretariũ lenocinatiuis conscribit sermunculis, spõsionum circũuenit blandicijs aureis, persuadet donatiuis vt puerum exponat: Efficacissima enim est beneuolentiarum conciliatrix pecunia, nec est quod non peroret: qui auro allegatiuas & ponderat & in aurat sententias. Vir tamen tàm Deo quám prudentia plenus, vt illum á morte redimat, in eius mortem verbotenùs consensit: quem sub occisionis simulatione tollens, cuidam cænobio committit alendum. Post modicillum verò tempusculi decedit pater, proscribitur nouerca, Regnum destituitur. patria desolatur, seditionantur ciues, grassantur hostes,

hostes, Vrbes, Municipia, domesticis exuta præsidijs, ab extraneis occupãtur, dissipatione dissipatur terra, direptione prædatur. Cæterũ ille fidelis non immemor depositi, quibusdã huius Reipub. amicissimis de puero suggerit, in quo vnicum tantæ desolationis solatium, singulare tantæ cladis remedium, diuino ait prouisum munere, non sua seruatũ industria. Erat autem robustorum collecta manus, quæ vnius tantum oppidi tuta præsidio contra omnium assultus hostium, iam non Regnum, sed exiles regni reliquias defensabat. Horum igitur studio patriæ restitutus Casimirus, patriam ab hostibus eripit, vẽdicarias ab vndiq; potestates eradicat, à singulis circũquaq; Prouincijs Principes abigit ab ortiuos, & debitas reuocat obsequelas. Cũq; omnes gratulatissimi ad illius nomen concurrerẽt, cum omnes eius adorarẽt Maiestatẽ, sola Mazouiorum Prouincia nõ solùm illi nõ affauet sed atrocissimè bellum infligit, quam quidam de sordido famulicij genere, auo originario, sed vir & facundus & strenuus, nomine Masslaus Principãdi ambitione occupauerat, decẽ exercitatissimorũ cuspidariorũ contra Casimirũ armat exercitus, exceptis sagittarijs,

baliſtis bipennatibus, ſpatarijs, imò infinitiſſimis tàm equitum copijs quam peditum, qui eo ſpe queſtus illecti confluxerant, fortunam ſecuti non hominem. Quibus omnibus confectis à Caſimiro, non minores virorum rurſus vires inſtaurat, quatuor maritimorũ acies, totidem Geticas, nec non Dacorum ac Ruthenorum larga aſciſcens ſuffragia, quos nulla occiſio, nulla remoratur difficultas, non vt amico moram gerant, ſed vt hoſticam odij rabiem, vt antiquam inuidiæ ſitim cruore Polonorum expleãt. Sed quoniam à voto procul ſæpè hominum vota recedunt, nec ſemper feriat quocunq; minabitur arcus, res illorum in contrarium ad quæ ſperauerunt relabitur. Omnes enim velut leuem ſtupe fauillam noſter ventilat vnicornis, omnes Caſimirus turbine occiſionis, quaſi procella fulguris inuoluit. Ambitionis autem ille Princeps ad Gethas tranſfugit, vbi celſiore dignitatis gradu ſublimatur. Gethæ namque non parua ſuorum cæde ſaucij, omnes in illum cauſam conferunt, omnium in eo necem vlciſcuntur, quem poſt multa demum ſupplicia eminentiſſimo affigunt patibulo dicentes: Alta petiſti, alta

alta tene, ne scilicet affectatæ fastigium celsitudinis vel morienti defuerit.

COMMENTARIVS.

MORTVO magno Boleslao Anno Domini 1027. filius eius Mieszko secundus eidem in Regno succedit. Qui solum sibi & non Reipublicæ vacat. Tempore enim suo nationes externæ ab obedientia sua recesserunt, & desidiam suam considerantes tributa patri suo consueta dari, soluere denegarunt, imò Castra fortissima per Boleslaum patrem suum in ciuitatibus Regni & præcipuè in Albea constructa, Præfecti eorundem sibi vendicarunt, & suis posteris ipsa possidenda reliquerunt. Iste Mieszko de sorore germana Imperatoris Ottonis tertij genuit filios videlicet Boleslaum & Casimirum. Quo scilicet Mieszkone Anno Domini 1033. mortuo, Boleslaus filius eius primogenitus eidem successit, qui matri suæ multa opprobria intulit. Cuius opprobria mater sua ferre non valens, recepto filio suo Casimiro paruulo Saxoniã versus Brũswik ad suum patrimonium remeat, ibiq;

puerum Casimirum litteris imbuendum disponens, Monasterium Sanctimonialiũ intrauit. Boleslaus autem propter sæuitiam, & immanitatem scelerum, quam exercuit, diademate Regio insignitus, vitam malè terminauit, propter quod nec in numero Poloniæ Regum numeratur. Post cuius obitum multæ commotiones & bella, tàm intranea, quàm extranea, in Poloniæ Regno sunt exorta. Cum autem Regnum Poloniæ ferè annihilatum fuisset per bella redactum, versus Saxoniam ad Reginam pro suo Casimiro Poloni iter arripiunt. A qua cum didicissent qualiter ipsum Casimirum versus Parisias studio artium liberalium destinasset, in quo studio stans, & considerans Ordinem S. Benedicti in Monasteriũ Cluniacense ingressus fuit & ordinem suscepit. Ipsi festinè properantes ipsum inuenerunt iam Diaconum Ordinatum. Consilio autem Abbatis habito, Romam venerunt & Domino Papæ Benedicto IX. obnixè supplicauerũt quatenus ipsis eorum Principẽ restituí mandaret, & dispensaret vt vxorem ducere posset, ne Regnum Poloniæ careret hærede. Quorum dicta Apostolicus vir cõpatiens.

patiens, exaudiuit affectum, & genti Polonicæ carenti Principe, Ducem Casimirum qui in Saxonia Carolus & in Monasterio Lampertus fuerat nominatus, ad tenendum Regni gubernacula exire de Monasterio concessit, sed & vxorem ducere vt posset, misericorditer dispensauit. Ratione cuius dispensationis Dux Casimirus cum gente sua Polonica pro Luminarijs S. Petri & fabrica Ecclesiæ eiusdem denarium de quolibet capite se soluturos perpetuè se obligauerũt. Hic Casimirus de Monasterio Saxoniam ad suam genitricem, & ad Duces Saxoniæ auunculos suos veniens, cum ingenti gaudio est receptus, qui sibi non modicam armatam militiam associantes, ipsum in Regnum Poloniæ deduxerunt. Qui multæ probitatis audacia viriliter assumpta, hostibus hinc inde fugatis, Regnum Poloniæ possedit in pace. Duxitque vxorem filiam Romani Principis Russiæ, nomine Dobroleyca, alias Mariam dictam, ex qua genuit quatuor filios, Boleslaum largum & bellicosum interfectorem Sancti Stanislai. Wladislaum primum. Mieszkonem tertium, & Odonẽ primum. Iste Odo & Mieszko sine prole

decesserunt. Huic Casimiro eodem tempore licet tota gens Polonia ac Slauonica grato assurgens animo ipsum in suum Regē accepissent, sola sibi Masouia resistere non expauit, prout latius patet ex littera.

EPISTOLA XVI. IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

De miris Casimiri Virtutibus.

HIC Herclè verus Hercules Alcydæ virtutibus nullo fuit inferior. Nam de illo etsi multa vera, plura tamen fabulosa docētur narratione. Huic vero viuaces meritorū suffragantur tituli. Inquē Nouercæ ac Medeæ truculentia colubrum iniecit inuidiæ, anguem ambitionis concitauit, fel draconū expuit, virus euomuit vipereum, quem tot monstrorū generibus prostituit, quod in eius regno scandala peperit, quot hostium exposuit periculis. Nam quid eo monstro putes monstruosius, quod cum natura sit mutilū, sit capite amputato non solum corniger, sed pe-

sed petulans cornupeta? Quid ea tetrius bellua, quæ cum non possit alienum, propria cauda proprium caput excerebrat? Asperius nihil est humili cum surgit in altum, Cum premit indigno libera colla pede. Vnde scitis pecuniarum interuentu, Regem ex seruo creaturis, Regina ipsorũ Tomyris matronarum primas ad se corrogat: cum quibus suæ viduitatis querulosæ defletis angustijs, non tàm suam quàm illarum sibi molestam ait depressionem: non tam suæ deiectionis lædi periculo, quam seruili elatione perurgeri petit: non vt suarum adeò miseriarũ, quàm sui, quàm liberorum, quàm suæ illas libertatis misereantur. Inter quas ætatis quædam grandeuæ: In re, inquit, per se lacrimosa consilio opus est, non lacrimis, quia nec flammis flamma extinguitur, nec mærore mæror exuitur. Iubet ergo abiectos ancillarum filios purpureis adornari paludamentis, & currum quo Reges vectari consueuerunt, conscendere, faleratissimis alios asturconibus assidere: Adolescentes verò ingenuos, ac diuæ formæ virgines sordidis loramentis instar boum curui connecti. Reginam quoq; cum paruulo filio, & seipsas funereis deformatas

formatàs induuijs, ad eundem currum eodem pacto applicari. Sicq; verberiunculis ad trahendum eas pellentibus in concionem procedunt. Vbi coram Magistratu prouolutæ, eos qui ad hoc enormitatis eas impulerant non insimulat iniuriarum, sed læsæ Maiestatis iudicium petiuit. Nec verò suam, nec sacri Senatus, sed totius Reipub. hanc esse querelam, non singularem vnius lasionem, sed commune vniuersitatis incommodum, non leuem sané, non breuem, sed mortalẽ huius vulneris languorem, cuius autores nõ seruos sed ipsos seruorum dominos arguunt & conuincunt, qui suam & suorum generositatem, non modo venalem seruis exponant, sed ipso venalitatis veneno ipsam libertatem extinguunt. Turpe viris non esse viros, seruos trabeari. Turpe teri luteo candida colla iugo. Tota igitur mouetur & cõstrepit concio, vt seruus ille iam non regno sed vltimo expetatur supplicio. Reginæ autem filius licet pænè infantulus Rex constituitur. Ex tunc solenne fuit apud Scytas fæminas concionibus acciri, Rege quoque Macedonum procul agente, Inquilinus eius Ipander sordidissimi Cerdonis filius arcẽ occupat,

cupat, Regia se se iubet nuncupatione venerari. Cuius in fauorem, vt populus esset propensior, censuales relaxat pensiones, amputat tributa, omne exactionis onus ait se rege sopitum: Nec defuit illi credulæ multitudinis simplicitas. Ad eius itaque confauoraneos Rex primò cum hac mittit sententia: Ficus radice euulsæ, aureis licet funiculis si carientissimo appendantur stipiti florere possunt an non? Secundo cum hac: Sicci à fonte riuuli, bibulo licet pleni sabulo inundabunt alueis aut non? Tertio cum hac: Ad singulos oscinum hiatus pullus hians hirundinis à murilego educabitur an non? Nouissimè: Humanam sine capite mittit effigiem & ex auro & gemmis artificiosissimè expolitam, & asini caput coronatum cum hoc scripto: Hæc imago vestra generositas gemmis virtutum distincta. Caput hoc Rex vester est. Asinus enim insessor, seruus coronatus. Si ergo hæc membra huic benè conueniunt, benè vobiscum Rege vestro conueniat. Sin aliter sit aliter. His itaq; persuasit Regem Regno conciliant qui Ipandrum in eadem arce cathenis vinctum fame extinguit, naturæ, arguens desertorem naturalibus non

bus non indigere adminiculis: Cui lapidē pro cibo inijciens minister aiebat: Ne pete quos natura vetat transcendere fines. Item cinerem pro potu spargens, Ne pete quod iusto pendere non trutines. Naturam transcendisti, nullum tibi cum natura commertium.

COMMENTARIVS.

CASIMIRVS Herculi Alcydæ dicto comparatur. Qui Hercules, quamuis virtutibus mitis claruit, Casimirus tamen in eo dictis virtutibus inferior nō extitit. Ideò. Quia Herculis virtutes fabulosè prædicātur, Casimirus verò recentibus Historijs in rei veritate virtutibus insignitus clarus declaratur.

Maslaus item reprehenditur. Qui motus inuidia, inflatus superbia, iracundia concitatus, rabie repletus Casimiro Regi ac domino proprio se opposuit, ac secum bella gerere præsumpsit. Vnde ipse tanquam bestia pessima, non potens amputare caput alienum, gestiebat amputare caput proprium, abigendo à Regno Casimirum.

Reprehenduntur quoq; Mazouirani exemplo

xemplo Scytharum ac Macedonum, qui spreto Rege proprio, nobili & illustri sibi Massaum ignobilem & plebeium in Regem assumpserunt, quibus quid accidit & Massao, & Scythis & Macedonibus ab ipsorum Regibus vendicatis latius ponunt in litera.

EPISTOLA XVII. MATHÆI Episcopi Cracouiensis,

De successibus & dominijs Boleslai primogeniti Casimiri.

NEC verò minus inaudita, post obitum Casimiri seruorum pestis ebulijt, quam ne narrationis ordo á veri discrepet ordine, non indebito loco attingemus. Igitur Casimiro filius eius Boleslaus succedit: cui largitatis cognomen antonomastica priuilegiatum est excellentia. Qui sine largitate, nullã estimabat hominis liberalitatem, aut egere non posse, nisi cum dandi non suppetit occasio, Sic inquiebat largitas peticionibus & velocior & tardior, velocior ne sit petitionum

titionum tarda præstolatrix, prius ẽm dari conuenit quàm peti, Ne cuiuscunque petitione nostra nobis exprobretur tenacitas: ne gratiæ beneficium sine gratia impendatur. Nec enim gratis obtinuit quod quis precario impetrauit: tardior esse debet, ne celerius euolet, serius euanescat largitio. Quia ideo celeritas illi non congruit, vt lentissimas etiam petitiones effugiat, imò nunc illas occupat, nunc ab illo gaudeat occupari. Hic dum die quadam vectigales iubet dispensare thesauros, præstantissima quæque munificẽtissimè dispargit. Quidam nunc exilem suæ tenuitatẽ fortunæ, nunc Regiæ splendorẽ opulentiæ commetiens, gemebundus infremit suspiriis tacitis, murmurat labellulis. Sola beans alios soli mihi gratia solis alget, lucente sole solus tenebras patior, solus ego sub sole tuo solatia vera demerui solùm demeruisse pudet. Rex proinde causa suspiriorum intellecta, sinuosissimæ amictum chlamydis suæ detrahit, qua illius humeris deferẽs. Tolle, inquit, auri, quantum libet tuisq; viribus metalli quantitatem compensa, maluimus enim te tuam inualetudinem causari, quam nostræ liberalitatis videri angustias. Tunc ille sinum

e sinum vestis tergentissimæ insarcinans psal-
ebat: Nemo stupet si stipa perit lenitate fa-
uillæ, semina non pereunt tua quæ metit iste.
el ille: semine dapsilitas largo pluit, aurea
amæ fa'x in messe sonat, plus das mihi, plus
netis á me. Non locus hic loculis, non
enter hidropicus arcæ. Te premit, imò
iret tua copia cordis in arce. Omnia largé
uo fauus imbuet ora sapore. Nec sine me
aus tanta meo morietur in ore. Hæc dùm
ui oblitus canit, dùm autem pondus attolere
conatur, pondere oppressus expirat.

COMMENTARIVS

HIC Boleslaus largus, in dando bene-
ficia modum tenuit, nec non festinus,
ec tardus in dando fuit. Non tardus, quia
rius inquit commendari quàm peti. Ideò
e præuentio petitionis fiat in dante signũ
enacitatis seu parcitatis. Hic idem Boles-
s largus citus fuit in dando munere, ne
unus ingratè à recuperante retineatur.
uius liberalitatis habes exemplum in lite-
à de quodam paupere.

CIRCA LITERAM N Otàndum.

Tria sunt, in quibus Rex debet alios excedere: scilicet Potentia, virtute, & Beniuolentia. Debet enim Rex esse potens virtuosus & beneficus. Si enim Rex cupit, vt ametur à populo debet esse beneficus: populus enim non percipit nisi bona sensibilia, Videns ergo Regem beneficum & liberalem nimis mouetur in ipsius amorem. Reges enim liberales maximè sunt amabiles. Boleslaus igitur volens se amabilem reddere his qui in Regno suo fuere, liberalitati insistebat, & suis subditis maxima dona cõdonabat.

EPISTOLA XVIII. IOANnis Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua inuehit contra vitium auaritiæ.

NEscio quem blandus flos rerum spirat odorem. Si possis rectè, si non quocunque modo rem. Ab insano autem non distat, qui pecuniam vitæ præfert, non vitam pecuniæ. Quod vecordiæ genus quendam adeò deuinxerat, vt dum ambiguis in mari

mari iactatur fluctibus, dum alij metu naufragij precioſiſſima etiam ſuppellectile nauem exonerant, ſe ſuis alligatum ſarcinis in præceps mitti iubet, potiorem aſtruens in morte opulentiam, quam in vita egeſtatem. Nec verò abſimilis opum incubus habendi auidiſſimus apud Regem Arabum erat, in quem innumeras opum facultates Regis munificentia congeſſit, Ethnam tamen cupiditatis non extinxit. Nam hic theſaurariam productus in penum, dum inæſtimabiles ſibi gemmas conſpiceret, velut improuiſo traiectus fulmine totus diriguit, morboq; creditus languere repentino efferre iubetur. Cuius in gemmis omnis erat gemitus habendi gēmas. Cauſa denique doloris comperta gemmarum exquiſitiſſimas Rex illi offert, quas ne cui præter ipſum aſſidere liceat, glutire nititur, & meatu Spiritus præcluſo ſuffocatur. Non ſic ille, non ſic, qui vt ciarum nutrices ſemel amputaret ſuas opes in vnam maſſam conflat, in profluentem præcipitat. Peſſimæ, inquiens, ite peſſimæ diuitiæ, perdam vos ne perdar à vobis. Minor enim eſt rerum quando corporis iactura. Damna mouent rerum plus lædunt

damna dierum. Quisque potest rebus succurrere, nemo diebus.

COMMENTARIVS.

VITIVM auaritiæ est præcipuè in illis, qui pecuniam plus quam vitam propriã diligunt. Qui certè à fatuis non differunt. Quia ordinem dilectionis transponunt, eò quod minus magis bono anteponunt. Ideo quia secundum Philosophum in Regiminis speculo parte 9. præcepto 18. dicitur auaritia est bonæ famæ denigratiua, proprij subiecti destructiua, & multi timoris causatiua.

EPISTOLA XIX. MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De glorioſis laudibus largi Boleslai.

ADEO perfunctoria Boleslai visa est opum gloria, vt nihil in eis iucundum putaret præter dandi facultatem. Quarum potissimam ait custodiam, saccum pertusum,

sum, omniq; omninò indignum principatu, qui se rerum sacciparium esse malit, quàm Principem. Vnde Russiæ partibus, imperiosè peragratis opibus illorum capi dedignatur, solo victoriæ triumpho contentus, donec auitorum limites signorum in valuis Kiouiensibus reformaret, ab omnium sopita rebellione, quendam sui suffraganeum Imperij, Regem instituit. Qui vt coram suis appareret glorioſior, Regi supplicat Boleslao. Vt cum sui dignatione occursus amplectatur, auri talenta secundum numerum passuum accepturus. Indignatur à se peti Boleslaus, quod Regiæ celsitudini non competat: absurdumquè videri Maiestatem ad quæstus inclinari. Absurdius esse gratiam venalitate censeri. Precibus tamē victus nec precio factum ita spondet, gratiæ argumentum venienti exhibet. Quare putas Regis barbam venientis apprehendit, quam dilellicans creberrimè concutit. Hoc, inquit, est tremendum caput, quod vos contremiscere conuenit. Item itemq; vehementius concutiens ait: Hic vir, hic est nostro quē nos dignamur honore. Aspicis quantum gratiæ in Boleslai conspectu auri gratia meruit.

ruit. Vngariam hinc adire parat, qui primos illi aditus armis obstruere contendunt, sed corpora illorum plus impedimento fuêre ingressuris quàm arma. Nam cruentus ianitor ensis ianuas, introitus & aperiendo clausit, & claudendo aperuit. Trunci nobiles cadauerum gladio prostrati, etiam vias fecere inuias, vt non sine difficultate trãsmeandi pateret facultas. Videns autem Rex Vngariæ Salomon, tam sibi quam suis prælij imminere discrimen, prælium deprætatur, pacis offert conciliamina, centum millia talentorum. Cui Boleslaus. Polonos, inquit, aurum habere non delectat, sed habentibus aurum imperare. Turpiusq; esse precio vinci, quàm prælio succumbere: nec Regibus conuenire institoria taxare commertia, quibus armis opus est non opibus. Victus itaq; Salomon, tàm bello quàm regno excessit. Cuius in locum alumnus Poloniæ Vladislaus nomine Boleslai sufficitur. Accidit interea instructissimas Austrensium & Bohemorum acies in campestribus Poloniæ castra metari. Quos Rex impiger à tergo præcipitans, omnẽ redeundi adimit facultatem. Cumq; in cautos occupare potuisset,

Absit,

Absit, ait, ne nostræ titulus victoriæ. quodam insidiarum latrocinio fumescat. Sese præsto nunciat: non improuidos esse iubet, crastino secum cominus conflicturos. At verò ille Bohemicus Leo mox à Leonis feritate desistens, vulpina induitur astutia: Indignum est, inquit, vt tanti Regis ad tam exiguos inclinetur indignatio, quin potius in suorum tranquilitate castrorum, crastinum à Bohemicis præstolari non dedignetur obsequium. Noctis ergo clypeo protecti fugam ineunt pro prælio. Quos trans Morauiæ fines insectatus, Aper dente consequitur fulmineo, non ætati parcens, non generi, non conditioni, omnes aut morti mancipat aut vinculis. Rursus Pomeranis è confinio Poloniæ prædam ac manubias agentibus, præceps aduolat Boleslaus, prædones spacioſi fluminis interiectu iam securos conspicatur, & rapidissimo inhæsitanter insiliens torrenti, Amor, inquit, catulorum, feras venabulis impingit. Exclamãt singuli: Occupet extremum scabies, mihi turpe relinqui. Multi ergo armorum pressi mole fluctibus inuoluuntur, perpauci vix enatant, & licet inermes de armata hostium

multitudine triumphant : Fuit autem hic belligerendi tàm studiosus, vt rarus in aula, continuus in castris, rarus in patria, semper apud hostes degeret. Quæ res Reipub: quãtum commodi attulit, tantum ingessit discriminis, quantum in se honesti habuit exercitaminis, tantũ infide peperit insolentiæ Rege si quidem perdiutissimè nunc Ruthenicis, nunc verò penè trans. Parthanis immorante regionibus, vxores ac filias dominorum serui ad sua vota inflectunt, quasdam expectatione maritorum fessas, alteras desperatione deceptas, vi nonnullas ad seruiles amplexus protractas, dominicos occupant lares, firmant municipia. Dominos nõ solùm arcent reuersuros, sed & reuersis bellum infligunt, quos pro singulari temeritate singularibus Domini perdidere supplicijs vix expugnatos. Sed & fæminæ, quæ vltrò seruis consenserant pœnas iussæ sunt pendere nõ immeritas, atrocissimum & vnicum ausæ facinus nulli prorsus flagitio conferendum.

COMMENTARIVS.

Antece-

ANTecedens Epistola in quinque diuiditur partes. In primis quatuor partibus describit triumphos ex Ruthenis, Vngaris, Bohemis, Morauis, Australibus, Theutonicis obtentos. In quinta parte narrat actus bellicosos Boleslai, qui quantum Reipub: Regni Poloniæ fuerunt profuturi, ex parte vna: tantum attulerunt. Incommodi & damni, parte ex altera: Vxores enim Dominorum in expeditionibus cum Rege existentium viros sibi alios duxerunt, cum quibus & Dominica possederunt quos postmodum hæredes cũ magnis periculis à bonis hæreditarijs ac suis vxoribus repulerũt. Pro quo est notandum. Post decessum Casimiri Monachi, Boleslaus largus seu bellicosus vel Aefferus filius eius Senior & primogenitus Anno Domini 1038. eidem in Regno successit. Hic fuit liberalissimus, nullam hominis reputans maiorem virtutem, quam liberalitatis excellentiam. Dyademate verò regio insignitus, cæpit cogitare qualiter Magni Boleslai sui proaui strenuitatem posset induere, & terminos Poloniæ quos præfatus Magnus Boleslaus staruerat recuperare, quæ Successores Reges Poloniæ vsque ad sua

tempora amiserant: sic, quod terras Russiæ potenter ingressus, ad Castrum Kiiow multis prælijs cum Principibus Russiæ commissis, omnibusq; ex ipsis prostratis vsque peruenit! Quibus Principibus sic superatis, ad alios fines Russiæ se transtulit. Ibique plures annos vixit castra & municipia Ruthenorum fortiter expugnando, totiusque Russiæ partibus peragratis, ac omnibus rebellionibus sopitis, & Rege prælio occiso, quendã ex nobilibus suis qui Russiæ præesset Principibus nomine suo constituit. Post hoc Vngariam adijt, volens metas Regni Poloniæ in Dannubio ac Cissaua nec non Morauia fluuijs rehabere. Cui Rex Salomon Vngariæ cum suo exercitu in montanis Russiæ ac Vngariæ occurrit, ad suum Regnum volens prohibere ingressum: sed plurimis de suo exercitu primo progressu prostratis, ad Castra profugit se in ipsis concludendo, pacem precatur, centum millia talentorum auri offerrens Boleslao, vt ab impugnatione sui desisteret. Cui Rex Boleslaus respondit, Polonos aurum habere non delectat, sed habentibus aurum imperare. Turpius enim, ait, vinci precio, quàm prælio. Victum itaq;

ſtraq; ſe Rex Salomon cognoſcens, tàm bello quàm parte ſui Regni inter fluuios prædictos conſiſtente ceſit, felicem ſe reputans in alia parte Regni vltra Dannubium poſſe manere. Interea vero Leo Rex Bohemorũ cum Morauis & Auſtralibus fines Poloniæ inuadens, ipſos crudeliter deuaſtabat. Quod Rex Boleſlaus intelligens, ad ipſum feſtino curſu properat, quem licet inopinatè à tergo potuiſſet inuadere, noluit tamen dicens: Abſit, ne titulus noſtræ victoriæ quodam latrocinio inſidiarum infametur: Indicauit igitur Leoni vt ſe promptificaret, & bellum cum Boleſlao campeſtre committeret. Leo vero tanquam vulpes doloſa, Boleſlao Regi intimat, indignum ſe aſſerens cum tam pauris tam magnifico Rei velle reſiſtere, Sed obnixè petijt vt ſua obſequia cum tributis accipere dignaretur. Sed hæc intimans fugam nocte iniuit, nuſquam in loco Regem Boleſlaum præſtolari præſumpſit. Quem Rex Boleſlaus ſtudioſè per fines Moraui e inſequitur, & in ſecutum nulli parcens, omnes aut morte trucidat, aut vinculis conſtrinxit. Tempore autem quo in terris Bohemorum, Morauorum, & Auſtralium Rex

Bole-

Boleslaus deuastando moraretur, Prutheni & aliæ gentes paganicæ de reditu Boleslai dubitantes, Pomeraniam hostiliter inuadunt. Quod cum ad notitiam Boleslao peruenisset, Bohemorum ac præmissorum terrarum impugnatione dimissa, ad propria conuolat, & hostes in Pomerania reperiens inuasit, quos fugientes per quondã fluuium grandem insequitur ibiq; non pauci de suis non ab hostibus, sed armorum pondere pressi in profundum demerguntur. Et sic tunc fugati sunt hostes. Sed quia 7us annus ab exitu illorum ad prælia, iam finem dabat, in quibus septem annis tám Boleslaus quàm Proceres sui vxores & pueros non viderant, Interea vxores & filias ipsorum serui, ad sua vota flectunt, municipia muniunt, & domos occupant dominorum. Comperta igitur fama tantæ perditionis & nefarij sceleris nobiles, qui cum Rege in expeditionibus fuerant, zelo nimio excitati, etiam Rege prohibente, ad propria sunt reuersi, seruosq; de suis domicilijs tandẽ cum magno labore repulerunt quibus expugnatis pro demeritis supplicia addiderunt. Vxores autẽ suas velut præuaricãtes & adulteras pœnis diuersis crudeliter extinxerũt.

EPISTO

EPISTOLA XX. IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua inuehit contra incontinentiam dominarum Regni Poloniæ.

SCythæ quindecim annis in Asia morati vix vxorum flagitacione reuocantur, nunciantibus, ni redeant sobolem à finitimis quæsituras, sicut quondã fecerunt Amasones, itẽ trina expeditione in Asiam, cum annis octo à cõiugibus abfuissent seruili bello, domini propulsantur. Nam coniuges eorum longa ex præstolatione fessæ seruis pecorariis nubũt. Qui reuersis post victoriam Dominos quasi alienos prohibent. Sed supplicia crucibus luunt, Mulieres quoq; malè sibi conscíæ, quædam ferro, quædam suspendio vitam finiunt, vt has vel illos nec pæna dissimiles nec dispares fecerit sceleris immanitas, quos Mæthia necat, facinus quos inquinat æquat: quosdam verò tantæ animositatis intueor vt non minus turpè putauerint viros constantia destitui, quam fæminas pudicitiæ pati dispẽdia. Vnde Spartani cum in obsidione hostium

stium annis decem damna paterentur & fæcunditatem vxorum viris absentibus nullã esse, iuuenes remittunt, eisq; omnium fæminarum permittunt promiscuos concubitus, ne Respublica præsidij successione orbaretur ex his nati Parthani vocantur. Tanti apud istos odiũ hostium, tanti amor patriæ, tãti fuit iurisiurãdi religio. Execratione nãq; se se obstrinxerant, nolle reuerti, donec vrbem hostium expugnassent. Sic pietas istorum & turpis, & irreligiosa fuit religio, quia nihil temerius nihil sordidius quàm iura matrimonij modo nõ coli, sed cõfũdi, hæc speciẽ pietas impietatis habẽt: igitur & virtus hic quædam fuit & macula nõ defuit virtutis.

COMMENTARIVS.

CIRCA literam notandum. Bonum est consuetudines patriæ reseruare, quia per hoc multa mala possunt euitari. Si enim Amazones opera Virorũ exercere non dimisissẽt ex consuetudine, nunquam domi manentes vitia adulterij incurrissent, quæ tamen meruerunt, quia pecoraneos in viros adoptauerunt. Vnde secundum Isidorum 8. Ethic. Tria sunt genera consuetudinum bellum gerendi

rendi, scilicet Scytharum, vbi fæminæ & viri in pugnam simul transeunt, Amazonũ, vbi solæ fæminæ pugnant. Vnde sic refert Guido in Historia Troiana. Mozonia est regio Orientalis in qua solæ fæminæ degunt. In capite autem huius regionis est Insula, in qua viri morantur & singulis annis fæminæ in Martio ad viros descendunt, cum quibus tribus Mensibus commorantur, sic quod plures ex eis impręgnantur, & domum ad tecta sua reuertuntur. Et dum nascitur masculus inter eos per triennium educatur & postea ad viros transmittitur, fæmella autem inter eas conseruatur, Hæ autem fæminæ non nisi bellicis artibus in sudando se exercent. Quarum Regina nomine Pentesilea cum decem millibus virginum in subsidium Regi Priamo dicitur aduenisse. Tertius modus bellandi est Romanorum aliarũq; gentium, vt pote & Polonorum consuetudo est, quod ibi soli mares pugnant eorumque vxores bonæ & honestæ ipsos cum magnis lamentis in domibus degentes expectãt. Aliæ in lectis non iacent, aliæ carnes non manducant, varié secundum varios modos fidelitatẽ obseruantes se castigãt.

EPISTO-

EPISTOLA XXI. MATHÆI Episcopi Cracouiensis,

In qua describit multiplicem Boleslai truculentiam.

EX tunc in oleastrum olea, & fauus versus est in absinthium. Intermisso namque studio virtutum Boleslaus, in suos bellum ab hostibus transtulit. Fingit illos non iniurias in plebe vlciſci, sed regiam in rege prosequi maiestatem. Nam plebe remota Rex quid erit? Ait non placere sibi viros vxorios, quibus plus causa placeat fœminea quã Principis obsequela. Queritur se non tàm apud hostes deserram, quàm vltro hostibus expositam. Proinde præcipuos capitis accersit, & quos apertè non potest, insidijs aggreditur. Mulieres quoq; quibus mariti pepercerant, tanta sectatus est immanitate vt ad earum verbera catulos applicare non horruit, infantulis abiectis, quibus etiam hostis pepercisset. Astruebat enim extirpari oportere scortorum scandala, nõ foueri. Quem sacerrimus Cracouiensium Pontifex Staniſlaus ab hac truculentia cum reuocare non posset prius illi regni

regni comminatur excidium, tandem anathematis gladium intentat. At ille vt erat in Arcum versus prauum immaniore induitur vesania, quia lignorum tortuosa facilius frangi possunt quam dirigi. Itaq; propè aram, inter infulas, non ordinis, non loci, non tẽporis inspecta reuerentia, corripi iubet Antistitem. Ad quẽ satellites atrocissimi, quotiens irruere intentant, totiens prostrati mãsuescunt, quos Tyrannus indignatissimè obiurgans, ipse manus iniicit sacrilegas. Ipse sponsum è gremio sponsæ, pastorem ab ouili abstrahit. Ipse patrem inter filiæ, amplexus, & filium in maternis pænè visceribus obtruncat. O luctuosum, ô transfunebre funeris spectaculum! Sanctum profanus, pium sceleratus, Præsulem sacrilegus, cruentissimus innoxium membratim discerpit, singulos artus perminutissimè dissecans, quasi à singulis membrorum partibus pæna exigi debuisset. Totus autem stupore, totus quadã horripilatione dirigui, vt vix mente concipere nedum lingua, nedum calamo possim exprimere, hoc in sancto Saluatoris magnalia. Succumbit enim dicentis intellectus, intellectui sermo, & rem vt est, verba non

explicant. Equatuor namq; mundi partibus quatuor aduolare visæ sunt aquilæ, quæ sublimius locum passionis circinando, vultures aliasq; sanguiperes alites à contactu Martyris abegerunt. Cuius in custodellæ reuerentia peruigiles diem nocti & noctem diei continuant. Noctem appellem an diem? Diem potius dixerim quam noctem. Hæc enim altera nox est, de qua scriptum est: Et nox vt dies illuminabitur. Miræ siquidē rutilantiæ tot in singulis locis diuæ fulsere lampades, quod sacri corporis dispersa sunt minuta. Vt ipsum cœlum ornatum, suam terræ gloriam videatur inuidisse, quoniam quorundam decore syderum, & quibusdam putares solis radijs distinctam. Hac vero miraculi alacritate animati, ac zelo deuotionis quidam patrum accensi, sparsas membrorum minutitias colligere gestiunt, pedetentim accedunt, corpus integerrimum etiam sine cicatricum notamine reperiunt, tollunt, a portant, apud minorem S. Michaelis basilicam diuis conditum aromatibus recondunt. Vnde vsq; ad translationis diem, cuius causam ipse non ignoras, iugis dictarum splendor lampadum non desijt. Quo facto truculentissimus ille exterritus, non minus patriæ

triæ quam patribus inuisus, in Vngariam secedit. Quem non malitiæ conscientia facit humilem, sed sceleris audacia reddit contumacem. Rege namq; Vngariæ Wladislao, cuius nuperrimè præmemineram, deuotam illi exhibente reuerentiam imò pedestri veneratione occurrente, Boleslaus tanto super se fastu rapitur, vt digno illum osculo dignari contempserit. Iste, inquit, nostrarum opus est manuum: non autem competit opifici, vt suam colat aut veneretur creaturam: nec decet vt vir fortis vel exulatu miserior vel casu videatur deiectior. Qui licet ægrè dissimulat, tamen Wladislaus ne fortunæ dicatur fuisse socius non amicus, vereri se ait, ne sibi quis minus verè improperet, quod quidam verba tractant amicitiæ non opera, quot occasiones quærit, qui vult discedere ab amico? Per impium enim est eum in aduersis obiurgari, quem in prosperitate colueris, quia prosperitas amicos comparat, necessitas examinat. Itaq; arrogantiæ supercilium, non solũ patienter tolerat, sed perbenignè amplectitur, officiosissimè excipit, omni studet illi placere obsequela: omnem siquidem sacrilegij suspicionem, ille astutissimus á se adeò remouerat vt

rat, vt non modo non sacrilegus, sed sacerimus Sacrilegorum vltor apud nonnullos censeretur. Nam quod mulieres ingenuæ seruili prostitutæ sunt incestui quod coniugalis tam spurcè inquinata est religio, quod factio seruorum in Dominos conspirata, quod tot capita supplicijs exposita, quod Regis deniq; coniuratum est excidium, in sanctum refudit Antistitem. Asseruit illũ proditionis originẽ, totius mali radicem. Hæc ait omnia ex illa exitali vena manasse, & flagitiosissimus in vtroque. Qui cuius vitam sustulit, cum auferre nõ posset famam, contendit incrustare, & quem rebus nõn potest, verbis prosequitur. Pontificem illum non Pontificem, pastorem vocat non pastorem. Præsulem à præssura, nõ præsulem. Episcopum ab opibus, non Episcopum: ex speculatore non speculatorem fuisse. Et quod pudor dici erubescit, ex rerum scrutatore renum scortatorem. Ideòq; illum aliorum libidini fræna laxasse, quia socijs eiusdem criminis deest accusator. Quid plura? omnem eius disciplinam, omnium fuisse disciplinam. Quid ergo, inquit, admissũ, si Regni dedecus, si patriæ prodigium, si religionis submotum est scandalum, si publicũ

Reipub.

Reipub. extinctum est incendium. His licet figmentis apud ignaros aliquantisper derogatum fit Martyri, non tamen sanctitatis abrogari potuit autoritas. Sub nube namq; sol plerunq; delitescit, nube nunquam extinguitur. Non multò vero inaudito correptus languore Boleslaus, mortem sibi consciuit. Sed & vnicus filius eius Miezsko in primo pubertatis flore veneno emarcuit. Sic tota Boleslai domus Sancto pœnas Staõ exoluit.

Quia sicut nullum bonum irremuneratum, sic nullum malum impunitũ.

COMMENTARIVS.

NOTANDAE sex partes Epistolæ describentis multiplicem truculentiam Boleslai, quam primo exercuit in Nobiles Regni Poloniæ, qui eo derelicto in expeditione propter scandala vxorum ad propria redierunt. Secundo describit truculentiam, quã exercuit in fœminas quæ superuixerant per suorum indulgentiam maritorum. Tertio describit truculentiam ipsius quam fecit in S. Stanislaum Episcopum Cracouiensem. Quarto describit ineffabilia Dei mirabilia quæ

circa corpus S. Staniſlai occiſi acciderant. Quinto deſcribit exulatum & fugam Boleſlai ſuperbiamq; ipſius quam Wladiſlao Regi Vngariæ oſtendit in eo quod reuerenter ipſum excipere renuit. Sexto Excuſationes Boleſlai deſcribit. Vltimo oſtendit, quomodo Boleſlaus propter tam nefandum ſcelus excuſabilis eſſe diu non potuit.

EPISTOLA XXII. IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis,

De Boleſlai virtutum exordio, intermiſsione & extinctione.

PRVDENTIS eſt rerum exitus metiri, quia cuius finis bonus eſt ipſum quoque bonum. Nihil enim prodeſt in pampinos geminare ſurculum, niſi profit botros palmitis maturitate, decerpi. Hic ſiquidem homo ab initio præcioſum iecciſſe viſus eſt virtutis fundamentum: ſed terra fabuloſa dehiſcente, opus omne quod in abyſſum corruit, illud in auras euanuit. Nam quod ſtrenuitatis in illo fuit, profundo flagitiorū inuoluitur, quod

tur, quod liberalitatis erat, vento ambitionis exflatur. Ambitiosos enim liberales esse oportere. Cumq; sapiens in principio sermonis accusator sit sui ipsius, cum bonarum sit mentium ibi culpam agnoscere vbi culpa nõ est. In isto abyssus abyssum inuocat, in voce catharactarum suarum, qui cor suum declinauit in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis. Iustũ enim est, vt qui in sordibus est sordescat adhuc. Sed vtinam à Saule saltem didicisset, ad cytare sonum curare vulnera cordis tui. Vtinam corde dulcedinem cordis, quam auriculis attentius attigisset. Beati quorum remissæ sunt iniquitates. Et iterum dixi, Confitebor, & tu remisisti. Dic eñ homo iniquitates, vt iustificeris, vis abolere nefas, aperi scelus, indica culpam. Exuit culpam lacrimosa professio culpæ. Culpa sepulta reum prodit, rea prodita soluit. Clausa cutis virus nutrit, aperta fugat.

COMMENTARIVS

NOTANDVM Deus qui non vult mortem pecatoris, est pecatori misericors

ricors in eo, quia non ſtatim vt pecat, pecatorem interimit, ſed ipſum expedit, vt ſe cognoſcat, & pœnitentiam agat: Sic Boleſlao Deus fecit non enim ipſum ſtatim puniuit, vt S. Staniſlaũ interemit, ſed ſibi vitam proraſtinauit. Ipſoq; Vngariam veniente, beneficia ſibi exhibuit, quia Wladiſlaus Rex ipſũ benigniſſimè excepit. Ipſe ſe tamen cognoſcere noluit, pœnitentiamq; agere minimè curauit: & ideó in malitia manens, factus amens ſeipſum interemit. Quanquam etiam nonnulli aſtruant, quod Boleſlaus pœnitentiam fertur egiſſe. De conſilio enim Wladiſlai Regis Vngariæ Papã adijt, cui nefas ſuũ expoſuit. A quo ſuſcepta pœnitentia, Monaſteriũ quoddã in finibus Vngariæ verſus Auſtriam & Carinthiam ſubijt: & completa pœnitẽtia in domino obdormiuit. In cuius ſepulchro eſt Epithaphium hoc modo: Hic iacet Boleſlaus Rex Poloniæ occiſor S. Staniſlai Epiſcopi Cracouienſis, Apud nos tamen talia non famantur nec diuulgantur populo, ne facilitas veniæ faceret incentiuum delinquenti.

EPISTO/

EPISTOLA XXIII. MATHÆI Episcopi Cracouiensis,

De pij & primi Wladislai succesibus, ac ipsius illustribus & virtuosis actibus.

PROXIME autem regnauit frater Boleslai minor Casimrides Wladislaus, nõ minus strenuitate militiæ illustris, quam religionis deuotione insignis, Cui de humana nihil æstimatum est felicitate defuisse. Hoc excepto, Quod vxore sterili diu solicitum prolis legitimæ anxiabat carentia. Qua ex re mæstissimus cum ab homine consolari non posset, diuino tandem releuatur solatio, quasi enim cælesti eruditus oraculo, Francone Antistitæ suggerente, auream instituit effigiem quam cum Regiæ celsitudinis donatiuo beato Egidio in Prouinciam delegauit, propositum delegantis hac exponente Epistola. Patrum Reuerendissimis Cœnobij. Wladislaus Dei gratia Rex Poloniæ & coniunx regina Iudith filialis reuerentiæ deuotionem.

onem. Et si vlla possit esse, perfecta esse non potuit humana felicitas. Nemo enim tam felix est, qui non cum aliqua suæ felicitatis parte rixetur. Et nos quidem de nostri generositate sanguinis, de corporis aut animi elegantia, de dignitatis solicitudine, de famæ gloria, & de omnimoda copia omnium gloriari non oportet. Non expedit enim, sed illud nos humile lachrimari conuenit, quod inter florentissimos rerum successus, quidam notabilis mæroris stimulus, datus est nobis, qui nos colaphisat, sobolis infæcunda sterilitas, quæ non solùm paternum tollit solatium, sed & graue quoddam ingerit orbitatis obprobrium. Proinde coram vobis patres Sanctissimi nostra prosternitur deuotio, vt hoc sterilitatis infortunium vestrorum meritorum tollat interuentus, Non enim est impossibile apud Deum vllum verbum. Tanta vtriusq; Regum coniugum deuotione intellecta, sacer ille Conuentus triduanum orationibus continuat ieiunium, cum hac Psalmodia, ac primum constantiore vigilantia. Spes vtriusq; spei & fauus & sapor esuriei. Crescit sæpe tuo nectare nostra sitis. Nux nuce nostra caret, Cedrus virentior aret, Flos

alit

alit examen, flos sine flore tamen, Animæ cur hæres, tribulis datus est rubus hæres. Cornu parit cornus, cur sine stipite sumus! Animæ ne soboles, ne desit mascula proles, Vota precesq; notes animæ namq; potes. Necdum verò Cænobitarum expleta fuit oratio, cum Regina de conceptu iocundatur, nondum Legati redeunt & Reginæ fæcunditas prædicatur. Oritur namq; sydus rutilantissimum, aurea exculpitur columna, Tertius nascitur Boleslaus, cuius ex partu languore suscepto, mater satis est intercepta, fuitq; gaudium mærore temperatum & mæror gaudio dulcoratus. In quo pater didicisse potuit, coniunx esse maluerit an pater. Sed ne diu molesta illi esset iugalis viduitas, Regis Vngariæ Salomonis relictæ Tertij Henrici Imperatoris sorori coniugatur, de qua tres tantum suscepit filias. Et licet iam grandæuus corpore noluit tamen ignauia torpere. Sed tamen hostium vndiq; rebellionibus militarem crebrius exercitabat industriam. Et cum plerique consulerent parcendum esse ætati. Respondebat animus mihi de senectute controuersiam facit, hunc ait florem esse suum. Nam cum decrementa sentiam in corpore, in

animo non sentio. Aurum antiquitate probari, virtutes senio augeri non minui omniumq; rerum exercitamina virtutis esse non ætatis. Robusta igitur manu maritimas occupat Prouincias quibus vt rebellandi amputaret facultatem tutissima illorum municipia concremari iubet. Præfectis ibi propriis constitutis. Sed quia ceruix indomita, dorsi petulans, iugum detractat, onus non sustinet, omnes Polonorum Præfectos Pomerani hos excutiunt, illos interimunt. Qua ex re animosior Wladislaus seueriore dignos animaduersione reuisit. Quorum populosiores sinus depopulatus, cum infinitis captiuorum milibus, cum præstantissima eorum suppellectili reuertitur. Cumq; iam pænè in portu securitatis victores sibi blandiuntur improuisè Pomeranorum prosiliunt insidiæ, initur prælium luctuoso vtrinq; dispendio, cædes hora diei tertia initiatur, vix noctis dirimitur caligine, Poloni tamen hostium dilapsis reliquijs campum victoriæ obtinuerunt, quos illic diutius immorari vetuit, Dominicæ resurrectionis religio, licet quadragesimalium tempus feriarum minus religiosè coluerunt. Vnde aliquantisper Poloni felicibus caruere

successibus, vt etiam minima contra ipsos vi-
sa sunt dimicare. Cum enim vrbem Na-
kiel obsidione cinxissent, quædam delusiones
phantasticæ nocturnæ, quædam vmbræ vni-
uersos adeò territabant exercitus, vt hosti-
um agitari crederentur assultibus. Ideò à ca-
stris armati eminus excubantes vmbras ho-
stium insectantur sæpé non hostes, ictus ina-
nes ventis incutiunt stridentibus. Sic in cas-
sum labor impensus est & impensa. Quod
factum non hebetes tantum animos hostium
exacuit, sed domesticos in Wladislaum
erexit carduos, & femoris eius ensem in ipsū
exercuit. Erat enim illi naturalis quidam sed
illegitimus filius: nam ex scorto susceptus,
qui ob materni notam pudoris, vel vt nouer-
cales declinaret insidias in latebris exilij per-
diutissimè delituit. Qua ex causa Zbigneus
est nuncupatus. Hic Achithophel consilio
Ducis videlicet Bohemiæ Vencellai in pater-
num subordinatur excidium, vltro licet se-
ipsam omnibus insuadeat ambitio, auget illi
fiduciam pater decrepitus, frater immaturus,
affluunt flagitij fomites sceleris incentiua,
transfugæ atrocissimi: quorum quosdam in-
uidia Setegij, alios truculentia faceret extor-
res. I-

res. Iſte ſiquidem Setegius cum Poloniæ Princeps eſſet militiæ non ſatis æquabiliter penſa Reipublicæ diſpenſabat, qui non quid rectum, non quid virtus poſtulauerit, ſed quid iuſſerit pecunia, non quantum quis meruerit ſed quantum dare potuiſſet inſpexit. Plures ergo huius odio quam exulis amore vltroneum elegerunt exilium. Et primus Sileucianæ præſes Prouinciæ, cui nomen Magnus, huiuſce conuenitur pactione. Nimis crudelis nimis miſer eſt, quem non ſolum depreſſæ ſed amiſſæ libertatis non miſeret, nec filius eſt qui materni calamitates doloris ſine dolore diſſimulat. Neminem ſiquidem latet quod monſtrum, quæ bellua omnem patriæ ſinum occupauerat, quoniam laceros vngues intimis omnium impegerit præcordijs, vultur edaciſſimus, ſolus matris, non vt materna ſugens vbera, è quibus cum lac emulgere non poteſt elicit ſanguinẽ, qui cæteros velut abortiuos, aut procul omõ abigit, aut faſtuoſo ſuppremit potentatu, quid quod apex omnis, quid quod decus omne ſub illo proſtat, & in quæſtu pro meretrice ſedet. Quis enim expediuit pſitaco ſuum aue? quis omnes docuit Maieſtatis archimetricas

conari

conari rationes? magister artis ingenijq; largitor Setegius, qui fasces, qui dignitatum gradus, qui graduum omnes minutias in artem redegit calculandi, qui tanti molem imperij in trutina venalitatis appendit. Proinde maturius tantæ pesti, tantæ cladi occurrendum. Cui enim ferendum est publica pernicies publicæ honestatis opprobrium. At verò nutrix deliramenti ætas est decrepita, & ad omnia imbecillis infantiæ teneritudo. Ideòq; nec Regi nec Reginæ infantulo idoneris competere, cum neuter consilio, neuter viribus vel sit vel videatur idoneus. Nec enim annosa quærcus affluens carie in fabricæ columnam erigitur, nec lentisci virgulto ruina macerie sustulcitur. Talem igitur & explorari & implorari conuenit, talem votis omnium expetendum, in quo & rebus afflictis extet solatium, & micantis firmamentum gloriæ solidetur. Cuius tàm pereximiæ felicitatis super excellentem te Magne auctorem existima, si confauoraneum ad nos animum inclinaueris. Si Regis primogenitum Zbigneum in id propositi continueris, quē si perfectè nosse velis fidelissimum naturæ ac virtutis consule testimonium, quæ in illo dulci alter-

ci altercatione contendunt, vt incertum sit, natura virtutem, an virtus naturam antecellat. Itaq; diu Magnus secum deliberat, deinde consanguineis deliberatum immurmurat & insuadet consilium, quod cuncti incunctanter amplectuntur, & Wratislauiæ Principem Zbigneum constituunt. Quia verò id sine patris conniuentia perfectum est, moneri pater non potuit, Regina & Setegio flammas indignationis aggerentibus. Ideò se coæquiuocum nominis Regem, Vngariæ, Moraviæ, ac Bohemorum Princeps, nec nō alias Thibianeorum copias in Sileucios contrahunt, Quibus vnde imminebat excidium, inde accumulatior creuit gloria. Constantissimè namq; illorum resistente constantia, seu vrgente potius instantia, fœdus coactus est paciscí cum filio, atque in ipso concordiæ vestibulo, in ipso pænè pacis primordio expirauit. Nam vt filialem erga se pater experiretur animum extremæ valetudinis languorem simulat, filium quasi quoddam fati solatium acciri iubet. Verum ille vera cordis nō dissimulata lætitia morbum incessu vultuq; fatetur. Quippe qualis vultus erit, talia corda gerit. Cum enim humanum sit etiam alienæ cala-

enæ calamitati compati. nullum in isto intellectum est vel fictum compassionis iudicium, imò in timpanis, tibijs, simphonystarum choris, & diuersis histrionum præstigijs merentem aulam ingreditur pompaticè, vt ipse arrogantiæ fastus de ipso præconari videatur: filius enim ante diem paternos suspirat in annos. Cognoscit quidem pater egregij affectum filij, sed paternè ignoscit. & omnes imprudentiæ arguit, qui scilicet tàm prudenti facto durius opinati sunt, ait illum ex industria in rebus iucundissimis non iniucundum patri attulisse solatium, nec enim flamma flammis extinguitur, nec mærore mæror exuitur, presertim cum hilaritate medentis æger nonnumquam hilarescat; Vt autem illius tumorem superbiæ, si omnino explodere non posset, aliquatenus subuerteret fiduciales illi alas ampuret, robustissima illius cautè soluit præsidia. Nam primos Silesiorum, quos viribus ab illo sequestrare non potuit, arte subducit. Vnde grassantius in patris iniuriam consurgit: Wratislauia enim transfugit, excedens Kruszwiciam se recipit, sex Kruszwicienssium acies instruit. Pomeranorum non parua venatur & impe-

trat subsidia, cum suo patre congreditur, dimicat, succumbit, & carceris ergastulo mancipatur. Hic tanta hostium prosternitur infinitas, vt non solũ Vrbis sed campestrium amplitudo lacuum impleta sit profunditas, adeò, vt omnem inibi natatilis esum longi successione temporis nonnulli horruerunt.

COMMENTARIVS.

DIVIDITVR Epistola ista in duas partes principales. In prima describitur suæ sterilitatis opprobrium, & eiusdem opprobrij remedium. In secunda describuntur actus ipsius Wladislai illustres. Circa primam partem notandum. Fortuna humana nulli potest ad plenum prouenire. Aliquis enim est, qui abundat sufficientia pecuniarũ, tamen sibi deficit generis nobilitas. Alter autem est nobilis, sibi deficit pecuniarum facultas, in tantum quod mallet esse ignobilis, quàm nobilis. Alter vero est qui habet vtramq; , sed deflet vitam cælibem, quia viuit sine vxore & liberis, habens bona pro vxore & non potest ; Alius autem habet vxorem & omnia bona: prædicta, caret ta

ret tamen hærede & prole. Alius verò habet omnia prædicta, deplorat tamen delicta filiorum vel filiarum. Ideò nullus potest cum sua fortuna concordare, quando in aliquo ab ipsa discordet & obprobria patiatur. Inter quæ obprobria prolis carentia Wladislaum Regem anxiabat.

Secundo notandum. Orationis puræ magnam esse virtutem: Velut enim fidelis nuncius mandatum peragit & penetrat, quo caro non pertingit, & maximè si humilis, casta & perseuerans fuerit. Vacua enim nunc non redibit. Hoc animaduertens Franco Episcopus Cracouiensis, Wladislao Regi consuluit, vt ad Abbatem vna cum suis fratribus Monasterij S. Egidij, pro obtinenda prole masculina humiliter ac deuotè veniens; & B. Egidio dona offerens, concurreret. Vnde verò huius Sanctæ vniuersitatis, Monachorum prolem masculinam Wladislao Regi Polonorum expoposcit. Et ideo Wladislaus pijssimus pro tàm munere insigni, ad honorem S. Egidij, Ecclesiam eiusdem in Cracouia fundauit, & eam præbendis ac bonis temporalibus dotauit. Hinc etiam ad honorem S. Wenceslai Martyris glorioſi olim

Principis Bohemiæ, Ecclesiam Cathedralem in castro Cracouien. primus fundauit, in qua viginti quatuor Canonicos instituit, & præbendis magnificentia regali condonat. Qui Anno Dñi. 1102. de hac luce migrauit: Cui Boleslaus Krzywousty filius suus legitimus, per preces Monachorum obtentus successit. Circa secundam partem est notandum, secundum Senecam ad Lucillum Epistola 17. Quemadmodum vitia non sunt in rebus sed in animo: Sic virtutes non sunt in rebus sed in animo. Actus ergo fortitudinis non dependent ex parte corporis, sed ex parte animi. Wladislaus ergo quanquam grandæuus fuit corpore, tamen vigorosus fuit mente; quo vigore & militares actus exercuit, & rebelliones hostium composcuit, & præcipuè partium Maritimarum & Pomeranorum. Et meritò: Teste enim Tullio de Senect. cap. 4. Arma Senectutis sunt artes, exercitationesq; virtutum. Nihil enim est iucundius senectute stipata studijs virtutum.

Item notandum: Bonum est vt Rex & Princeps habeat Officiales Regni & sui Dominij iustos, vnicuiq; quod suum est pro suis meritis reddentes. Sic enim & Rex à suis sub-

suis subditis diligitur, & Regnum in facultatibus ac regnicolis adaugetur. Secus si contingat, Regnum in magna pericula peruenire. Sicut tempore Pij Wladislai hoc accidit, propter enim Setegij Principis militiæ mores, imbecillitatem & iniustitiam plures de Regno exulauerunt, & deinde adhærentes Sbigneo Regi in contrarium extiterũt, quod nunquam fecissent, si Setegius æqualitatem & iustitiam in distribuendis pensis Reipub. in omnes habuisset, & non suos quæstus ac pecuniam inspexisset.

EPISTOLA XXIV. IOANnis Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua præcedentem Epistolam similibus comprobat.

DIFFICILE est vt bono peragantur exitui, quæ malo inchoata sunt principio. Vix enim quod ab initio temporis non valet tractu temporis conualescit: Et si non nunquam in bonos vsus versum, desinat esse

vitiosum. Nam quæ salicto planta inseritur, salicti sapit radicem. Vnde iste nescio quid inolitæ in se circumferens originis, non modo disciplina proteruior, sed paterna sit correptione arrogantior. Est autem arrogantia quædam superbiæ species, qua quis præ se neminem ducit hominem. Hinc omnis arrogans odiosus, quæ pestis sacriloga, nonnullos peperit parricidas. Qui quibus hostes pepercerant, patribus non pepercêre. Nonné enim Bactrianorum Regem Eutrandem filius iam regni socius non solùm occidit, sed & non dissimulato parricidio, velut hostem non patrem occidisset, per sanguinê eius currum egit, & corpus abnci in sepultum iussit. Nonné Rex Solgobriorum Nauides patrem in aula obtruncat, cuius etiam sanguinem lingere non horruit, quasi nouo lethi experimento probans, non minus esse dulcem gustu paternum cruorem quam aspectu. Istenê solus videretur flagitio suspectus, adolescentes ingenuos muneribus inuitat, & in patris occisionem informat: non impunè tamen. Nam cum huius parricidæ adhuc patre incolumi ad regnum suspensum, & procerum præcipuos studiosius inclinaret, respon-

ret, respondent facturos dum paternam non deserat prudentiam. Quibus ille: Quæ nam est illa? modicis per inquam præstolare. Appelli iubeas duos greges, balantum vnum, alterum caprarum, & seorsim arietē & hircum, vtrius, inquiunt gregum ducem eligas. At ille: Balantum, Vter grex potior? respondet balantum. Et illi: Inscrutabilis est tui patris iuduſtria, & non poteris ad eam. Ille namq; cum sciret similitudinem amicissimam esse naturæ, non prius nos dilexit, quam illi essemus etiam parricidio conformes. Et sic nos Capris conformat parricidij olocitas. Quibus ergo placere velis similem fieri te oportet. Proinde cursu citatissimo patrem adijt, pugione confodit, Regnum petit, sed proprio iudicio à Regno arcetur. Aiunt enim: Quia Ducē Balantum elegisti, & potiorem iudicasti hirco Arietem. Rectè quidem; sed cur tàm repente ex ariete factus est hircus? hæc igitur feras, quæ hircina olacitate capiuntur. Nos deinceps nec esse capras petulantes, nec hirco subesse delectat. Is eorum exitus, qui sanctissima patrum munia ea colunt reuerentia. Taceo de illo qui etsi non occiderat, quia tamen

per eum non ſterit, quo minus occideret crimibus, æmulo fugiente. Abſtracus miſerabiles in Ilice pendens parricidij pœnas excepit. Malei quoq; Cartaginenſium principis filiũ, prætereo Cartolonem, qui ad patrem exulantem ornatus purpura & infulis faſtuosè venit, quem pater quia coram exulibus ſe habitu felicitatis iactauerat, cum ornatu ſuo in altiſſimam Crucem Ciuitatis conſpectu configi iuſſit, ſtatuens exemplum nequis paternis miſerijs poſt hoc illudat. Qua ex re, liquidé proſpicis, cuius gratiæ ſit apud alios arogantiæ faſtus, quem tanto pater dignum cenſuit piaculo. Attamen huius excesſit medicina modum: nec enim debuit ipſo grauior fuiſſe vulnere vulneris curatio.

COMMENTARIVS.

NOTANDVM ſecundum Philippum de Pergamo. parte vltima, præcepto 45. Hominem anguſtiatum & infelicem, nullus debet ſubſanare & irridere. Eccl 4. Non verearis proximum tuum in caſu ſuo: quoniam cum ſcientia vel dignitate, vel poteſtate temporalis felicitatis proximum tuum excedas, non

das, non tamen ipsum irrideas. Ideò, quia quamuis ipsum per felicitatem ventuosam excedas, te fortè ipse per felicitatis interioris beatitudinem excedit: qui autem pecat tali subsannatione, dignus est correctione & disciplina. Correctio autem est species iusticiæ, Ideò non debet esse maior pæna quam culpa, alias enim non esset correctio, sed crudelitas, quæ secundum Senecam lib. 2. De clementia, est atrociras animi in pænis exigendis; Subsannatio enim vel derisio patris vel matris, morte puniebarur in veteri lege. Prouerb. 10. Populum qui subsanat patrem, & qui despicit partum matris suæ, confodiant eum corui de torrentibus, & comedent eum filij aquilæ.

EPISTOLA XXV. MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De amplioribus laudibus Regis Wladislai & successoris sui Boleslai.

QVANTO autem ille in patrem atrocior, tantò in illum pater fuit pietate

propensior. Quem non solùm carcere, sed & paterna potestate emancipat, cohæredem instituit, certam illi ab hærede legitimo regni portionem disterminat. Igitur Boleslaus licet adolescentulus maturis illum virtutibus anticipat, grauissima morum venustate antecellit, vt ætas vlterior in mente adolescentis, non immeritò suam admiraretur caniciem, vt viros consulares canis albicantibus respargos verticem, ad eius consilia putares infantissimos. Quod quantum apud prudentes gloriæ, tantum illi apud mores improbos peperit inuidiæ, quia virtus sese diligit, aspernatur contraria. Setegius namq; certis instructus prognosticis suæ in illo declinationem versutiæ luxisse fertur, Ecce hic positus est in ruinam multorum, & tuam ipsius Setegi animam pertransibit gloria gladij. Itaq; factionem contrahit seditionis, elicit scintillã odij, flammas conflat inter patrem & filios, discordiæ fouet incentiua, quæ Boleslaus nõ tantum sedat, sed & sementiuam malorum eradicat originem. Setegio enim proscriptioni exposito, partes regni dissidentes conciliat, & quas seditionis occasione occupauerat Prouincias, patri restituit. Non minus in

paternam

paternam pius religionem, in patriæ quoque commoda propensus, tantum enim virtuti, tantum paternæ deuotioni dependit, vt in aurea lamina nomen patris insculpserit, quã aurea cathena in pectus dependere iussit, vt quasi patre semper præsente, filialis iugum disciplinæ, paternæ memoriam reuerentiæ, fugã vitiorum, virtutum custodelam vbiq; secum circumferret, lamina crebrò suggerente. Sic loquere tanquam pater audiat. Sic age tanquam pater videat. Turpe siquidem est sub patris aspectu, aut agi turpia, aut dici scurrilia. Tanta itaq; se illi reuerentia astrinxit, vt non patrem coli, sed numen crederes adorari. Quod pietatis illi non defuit, etiam patre fatis intercepto, quem vt aiunt in veste atra integro luxit quinquennio. Et quoniam virtus est habitus mentis benè constitutæ: Habitus verò est qualitas difficile mobilis. Quod quid filiationis patri debuerat in fratrem transtulit, vt non minus sinceritate deuota custodiret fraternæ intemeritatis arcanũ, licet illum suo nosset insidiari calcaneo. Nam vt è multis pauca perstringam, imò vt ex paucis multa coniectes, robustum Pomerani iuxta Zantok exstruxerant municipium,

quod

quod Zanthocensium imminebat excidio. Quod cum expugnare contendit Sbigneus ignominiosè abigitur. Boleslaus vero non solùm illud solo adæquat, sed Miedzyrzecz & alias illorum vrbes euincit. Rursus Sbigneo muliebriter illacrimante, Parthi Poloniæ fines populantur, quos transflumina tandem consequitur Boleslaus, & hostes passim fundens, captiuos suos ense redimit, & prædones in prædæ prædam conuertit. Quæ adolescentis tyrocinia cis annos aucta pubertatis, animo Sbignei fomitem iniecere inuidiæ. Vnde fraternis arrogatus interesse & præesse nuptijs, quæ putas sponsalia, quæ solatia, quæ sodalitia, quos deniq; paranymphos architriclinari studuit, Bohemicam suscitat, instruit rabiem, vt Boleslao connubialibus feriante ceremonijs regnum eius grassantius depredentur. Sed nouus illos sponsus vino cruoris inebriat, qui vt acrius hostilem compescat audaciam, tres delectorum turmas in Morauiam destinat. Hi dum infinitas prædiciniorum agunt manubias, ducem Morauiæ Swatopelk à tergo conspicantur. Nec liquido claret: Vtrumnè tygridem orbatio catulorum vrgeat stimulantius, an Leones præ-

ones prædæ auiditas vrgentius instimulat, lugendus tamen vtrinq; conflictus, vix multo vtrorumq; scinditur discrimine. Hic militiæ Princeps Wislaus manu mutilatur. Pro qua ob virtutis insigne, auream illi Boleslaus restituit. Quod æmulorum liuor, & maximè non fraterna fratris mordacitas, in ridiculi parabolam conuertit.

COMMENTARIVS

EPISTOLA Præcedens in trés diuiditur partes. In prima describit pietatem Regis Boleslai, qua motus non solùm Sbigneum de carceris ergastulo soluit, sed etiam bona largiens ipsum emancipauit, hæredem fecit, certamq; illi partem Regni ab hærede legitimo videlicet ipso Boleslao assignauit. licet Sbigneus apud patrem suum hæc nunquam meruerat.

In secunda parte prosequitur de laudibus virtuosis Regis Boleslai, quibus licet adolescentulus ipsum Sbigneum, ætate maiorē excellebat, & in admirationem multos viros deducebat, In qua quidem morum grauitate, sicut apud prudentes & bonos magnæ

titulus

titulus gloriæ sibi creuit, sic apud insipientes & prauos, magnus sibi cumulus inuidiæ redundauit. Ideò quia virtus diligit sibi similia, aspernatur autem contraria.

In tertia parte describit actus strenuos Boleslai, primo per se aduersus Pomeranos, secundo aduersus Ruthenos, tertio Bohemos. Et quarto per Proceres suos aduersus Morauos, inter quos Wislaus alias Zeleslaus princeps militiæ manu mutilatur, pro qua sibi manus aurea per Boleslaum datur.

Circa primum est notandum. Nemo adeò ferus est qui non mansuescere possit, secundum Horatium in Epist. Si modo culturæ patientem commodet aurem. Hic tamen secundum Iacobum in Zophilogio, parte 8. Cap. 7. Quantò quis in gradu est sublimior, tantò ad misericordiam & ad clementiam existere debet promptior. Iuxta illud Ouidij 4. Trist. Quantò quis maior, tantò placidior iræ, & faciles motus mens generosa capit. Rex igitur Wladislaus, & conditione sua regali erga Sbigneum filium suum naturalem, pium se existimans, nedum pro suis demeritis ergastulo carceris liberatum emancipauit, sed & partem Regni Ducatum, videlicet

videlicet Siradienſem, ſecundum quandam Cronicam, & terram Glogouiæ aſſignauit, in hoc ſequens veterum exempla Regum qui clementes & pij extiterunt.

Circa ſecundam partem notandum. ſecundum Franciſcum in Proæmio 1. libro. Habet hoc proprium virtus, vt in amorem ſui bonos eligat, in ſtuporem malos. Cui conſonat Tullius libro de Amicitia dicens: Nihil virtute amabiliùs, nihil tàm magis allicit ad diligendum, quam virtus. Nam propter virtutem & probitatem, etiam eos quos nunquam vidimus quodam modo diligimus. Et meritò. Quia omnium bonum appetunt 1. Ethic.

Circa tertiam partem notandum. Boleſlaus Krzywouſty, de cuius nuptiarum ſolemnitate hic tangitur, duxerat in vxorem filiam Ducis Halicien. de qua genuit Wladiſlaum ſecundum & vnam filiam, vt habetur in alia Cronica Polonorum.

EPISTOLA XXVI. IOANnis Archiepiſcopi Gneſnenſis,

In qua

In qua præcedentis Epistolæ materiam continuat.

NIHIL adeò benè fit vel dicitur, quod non possit deprauari. Nam quid in lingua luscinię ? amænitas, quid in lingua serpentum ? Sibilus. quid in lingua canũ ? latratus. Vnde cum dictum est Sapienti : Male de te loquuntur homines. Et ille : Non quod debent faciunt, sed quod solent. Glorioſum verò viro est forti, corpore mancum, virtute videri ambimanum, quod illum virum non latuit, qui multis in prælio fusis, ab hoste tandem gressu subuernatur, á consocijs deplangitur, quorum ille planctum ridiculo excipit, iucundum sibi gratulans accessisse hac in re commercium, vt singuli passus virtutum sint monimenta, non claudicandi obprobrium suam alij vndelibet mendicent gloriam, ego meam corporis cicatricibus insculpsi. Quidam enim inquit, etsi claudicare videantur, non claudicant, sed vel virtutes computant, vel earum incrementa meditantur.

COM-

COMMENTARIVS.

EPISTOLA hæc continet partes duas. In prima Sbigneum reprehendit virtualiter, qui Wislaum de opere virtuoso per vitium derisionis subsannauit, & opus eius bonum & virtuosum, quia fortè per suam derisionem & detractionem deprauare voluit.

In secunda Wislai fortitudinem subiungit, qui manu priuatus in bello propter bonum Reipublicæ, Sbignei detractionem patienter tulit: & maluit esse ambimanus in virtute, & mancus in corpore, quam ambimanus in corpore, & mancus in virtute, quod probat cuiusdam fortis familiaris exẽplo in litera posito.

Circa primam partem aduertendum est, Tripliciter bona quæ fiunt vel dicuntur, per aduersarios deprauantur. Primo adulatione, quæ blanditur cum pernicie. Iuxta illud Isaiæ 3. (Populc meus qui te beatum dicũt ipsi te deceperunt.) Et hoc significatur per amenitatem luscinię, id est Philomelæ. Secũdo detractione: & hoc significatur per serpentum Sibillum. Serpens enim est animal

 proditiosum

proditiosum, in silentio mordet, tortuosè incedit, & terram comedit. Sic detractor & proditor: Illos enim mordet retrò, Qui dū sunt præsentes, adiuuare alias venerari se simulat, nec detrahit, nisi vbi detractor timet, dum videt eum cui detrahit: Tortuosè etiam incedit, dùm incipit à laude eius, cui vult detrahere: Rectitudinem etiam simulat intentionis, dicens; Se hoc non dicere animo detrahendi, vt ei fides adhibeatur, dicit se eum diligere cui detrahit. Terram etiam comedit, quia quod infimum est in homine versat in ore. Tertio, dissensionem & calumniam. Eccl. 1. Calumnia turbat hominem sapientem, & significatur per canis latratum. Hæc omnia fiunt per linguam, quæ secundum Iacobum in Canonica, Cap. 3. est inquietum malum, plena veneno mortifero: Ideò quia pecata linguæ sunt 24. vt patet in summa de vitijs.

Circa secundam partem aduertendum est, secundum Macrobium, lib. 1. Fortis animi est, supra periculi metum agere, nihilque nisi turpia timere, fortiter aduersa tolerare, velut prospera. Est enim fortitudo rerum magnarum appetitio, rerum humilium contemptio

temptio, & laborum cum vtilitate perpensio, quæ inquam perpensio est stabilis, quod hominem insuperabilem facit. Inde Seneca. Facilius est gentem quam virum fortem debellare. Hæc autem fortitudo viguit in Wislao, & in alijs fortibus viris multis, de quibus narrat in litera.

EPISTOLA XXVII. MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De amplioribus Regis Boleslai tertij dicti Krzywousty, successibus & glorioſis actibus.

TANTA verò Boleslai vndiq; fama percrebruit, vt omnes illius animositatem hostes obstupescerint, vt Martis alumnus, Tygridis filius, leonis rabies, draco flammiuomus, ignis, ictus fulminis seu quouis alio feritatis vocabulo à diuersis nuncupare-tur. Tantus illi animus, tantus belligerandi amor inerat, vt grauiorem putauerit otij torpedinem, quàm morbi languorem. Nec minus illum domesticæ fratris exercuere insi-

diæ, quam hostis extraneus. Qui cum fraternæ virtutis odio, cum inspecto nocendi desiderio amorem simulat, fidei constantiam pacisciturr, iurisiurandi execratione se inuicem obstringunt, neutrum sine altero de pace vel hostilitate cum quibuspiam decernere, vtrunque alteri salubritate consilij, auxiliorum promptitudine, quàm fidelissimè suppetere, quorum animo illud inprimis vnanimiter insedit, vt maritimas occuparent Prouincias, vt Pomeranorum retundatur improbitas. Iraq; locum, tempus, modumq; contrahendi, ordinandi, & educendi cohortes eligunt. Quod in ipso penè deliberandi auspicio, proditionis ille Princeps, Pomeranis fertur prodidisse. Nam nec sponsioni condictæ præstitit, nec suam aut suorum copiam collibito exhibuit. Imò fratris paratissimos, tàm amicos quàm obsequiales, occulta persuasione à proposito distorsit. Interea Pomeranorum latrunculi Poloniæ conterminia manu valida insiliunt, flammas injciunt, prædas abigunt. Igitur Boleslaus nihil tale suspicatus, intrepidus tamen cum paucis aduolat, hostes agreditur: quantus furor, quanta temeritas, octuaginta duntaxat viri cum tribus millibus committunt,

tunt. Sed quid hi sunt inter tantos, non frustratur tamen spicarum manipulis, exiguus licet igniculus inuoluitur, cæduntur quidem & cædi malunt, quam cedere Boleslaidæ, sed hostium strages decuplatur, nec cessat leo rabidus turmas transgirare, cuneos perscindere, donec genitalibus fusis, eius asturco procubuit. Tandem demum plures pedestri prosternens conflictu, è campo certaminis non declinauit, sed virtute indefessa fuit hostibus hostis infestior. Nec verò sacri comes palatij Scarbimirus instat segnius, tantò acrior, quantò cruentior. Erat enim dextro lumine tenebratus. Sui quoq; victores per omnia hostes cedunt & sternunt, quorum quidem non victi, sed vincendo fatigati, inter stratorũ cateruas hostiũ obdormiscũt.

COMMENTARIVS

IN HAC Epistola facit tria. Primo describit fortitudinem Boleslai, ex qua inerat illi amor belligerandi, propter quod & hostes sui coram eo obstupebant. Vnde & filium Marthis, qui est Deus belli, filium Tygridis qui est ferox & velox, Leonem qui

audacium Princeps seu fulmen ipsum vocabant. Secundo describit insidias, traditiones ac fraudes per Sbigneum confratrem suum Boleslao factas, quibus fraudibus sponsiones fœderatas rupit, & iusiurandum inter ipsos factum minimè tenere curauit. Imò fœderibus non obstantibus amicitiæ, in malum fratris sui insidiosè ac prodiciosè laborauit: nec aliquod secum dictamen factum ad effectum deduxit, amicosq; vbilibet ac defensores promptos, in suum periculum non modicum sibi destruxit. Tertio subiungit triumphum, quem cum suis octuaginta contra Pomeranorum tria millia obtinuit: In quo Asturco seu dextrarius sibi interijt, & Scarbimirus comes oculum dextrum amisit.

Circa primum est aduertendum. Boleslaus ita fortis extitit, quod animus belligerandi totus sibi affuit, vt grauiorem putaret ocij torpedinem, quam morbi dolorem. Et ratio est. Quia secundum Senecam ad Lucillum in vna Epistola. In omni morbo sunt grauia tria, mœtus mortis, dolor corporis, & intermissio voluptatum: Ocium verò secundum Senecam ad Lucil. Epist. 66. Est viui hominis sepultura, quæ est peior quàm illa

tria. Cir-

tria. Circa secundum notandum. Domesticæ inimicitiæ peiores sunt quam extraneæ insidiæ. Vnde Boetius: Nulla pestis efficatior ad nocendum, quam familiaris inimicus.
Ratio. Quia inimicus extraneus habet se sicut inimicus loquax, domesticus autem sicut tacens.

EPISTOLA XXVIII. IOANnis Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua virtualiter commendat Regem Boleslaum de amore Patriæ.

QVOD amore patriæ suscipitur, amor est non furor, virtus non temeritas. Fortis enim est vt mors, dilectio; quæ quantò est meticulosior, tantò audacior. Nihil namq; audacius in arma ciues prouocat, quã ciuilis timor discriminis? Hoc est: quod Solon Athenienses exhortatus ait; Non minus timidos vos esse velim quam audaces, quia timor circumspectionem suggerit, & circumspectio parit confidentiam, & confidentia gignit audaciam, qua homo sæpè fit seipso animosior?

nimosior. Quid igitur Machabæum cum octingentis viris contra viginti duo millia Bachidis illius viri impulit, vt sui oblitus, suorum potius meminerit quàm vitæ & amor patriæ. Quid quod Saulides in iugeris dimidij perexiguo spaciolo viginti viris cæsis, tot Philistinorum legiones, solo comite armigero, & impegit, & confudit? Aut vnde tantum animi Eleazaro, vt salubrius, cedentibus alijs, suffosi ruina Elephantis obteri elegerit? Quid Trecentos Spartanorũ contra Persas animauerat, vt quingenta hostium millia non horruerint? Vnde compluribus tanta moriendi voluntas? amor patriæ. Nam vt alios sine inuidia præteream, super excellentem audi Codri virtutem. Dorenses enim contra Athenienses præliaturi oraculum consulunt. Quibus responderur; Si hostiũ occiderint Regem, ipsi vincerentur. Quo cognito Rex Athenienſis Codrus, permutat habitum, pannosus castra hostium ingreditur, militem ex industria falce vulnerat, & à vulnerato occiditur. Hostes corpore cognito, sine prælio discedunt. Sic virtus Regis propriæ discrimine mortis, patriæ salutem mercatur. Non est ergo alienum à virtute, priuato incomodo Rẽpublicã saluare. Com-

COMMENTARIVS.

BOLESLAVS tertius sic patriam dilexit, quod cum octuaginta viris tria millia hostium inuadens prostrauit. Exemplo primo Iudæi Machabęo, de quo habetur 1. Machab. 9. Qui amore legis diuinæ & patriæ cum octingentis, viris, Bachidem cum viginti duobus millibus inuasit & vicit. Secundo exemplo Spartanorum, Nam vt refert Valerius libro vltimo. Leonides Nobilis Spartanus cum Trecentis Ciuibus pugnat cõtra Regem Persarum pro libertate patriæ: Quos alacri animo est allocutus, dicens: Sic prandete commilitones mei, tanquam apud inferos cænaturi. Cui omnes paruerunt intrepidi: denunciauit enim eis: Nihil restare nisi mortem, & animat eos ad omnia patienter pro patria sustinenda. Tertio exemplo Ionatæ filij Saulis de quo habetur 1. Reg. 14. Qui cum adolescente armigero suo viginti viros in media parte iugeris prostrauit, & reliquam multitudinem hinc inde dispersit. Quarto exemplo Eleazari, de quo habetur 1. Machab. vlt. Hic enim vt liberaret popu-

lum suum, & acquireret sibi nomen æternũ, visa vna bestia vltra alias eminente, in qua esset Rex, cucurrit ad eam audacter in medio legionum interficiens à dextris & à sinistris. Et cadebant ab eo huc & illuc, & subijt pedes elephantis supponensq; se eidem, & occidit eum, qui cadens super Eleazarum ipsum oppressit, & mortuus est illic. Qui videntes virtutem Regis & impetum exercitus eius, diuerterunt à prælio. Quinto Exẽplo Codri Regis Athenienſium, de quo refert Valer. lib. 5. Cum enim Dorenses cũ Athenienſibus fuissent bella commissuri, acceperant responsum à dijs, quod illi essent victores futuri quorum Rex occideretur. Codrus hoc audiens, salutemq; Reipub. & patriæ præseferens, in habitu pauperis ad hostes transiuit, & ipsos iurgijs prouocando, militem studiosè falce vulnerauit, & à vulnerato est occisus.

Circa literam est notandum, secundum Tullium lib. 1. de Offic. Omnium societatum nulla est charior, nulla gratior, quam ea quæ est cum Repub. Vnicuiq; nostrum chari parentes, chari liberi, familiares & propinqui: Sed omnium charitates patria vna complexa est,

plexa est, pro qua quis bonus non dubitet mortem oppetere, si sit ei profuturus, imò & pro ea dulciter moritur. Plurimi ergo sunt inuenti, qui vitam pro patria dulciter fuderunt. Et ratio est. Quia bonum patriæ excedit omnia bona singularia, parit enim nobis necessaria ad vitæ corporalis sustentationem, ad humani generis conseruationem, ad vitæ moralis eruditionem, secundum Philippum de Pargamo.

EPISTOLA XXIX. MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De vlterioribus laudibus & actibus bellicis Boleslai Regis.

RVMORE tandem prælij diffusius perstrepente, fit ad principem suorum vndique concursus: nec desunt qui proteruum, qui incircumspectum ac præcipitem dicant, quod inconsulto animi calore tanto sese periculo ingesserit, nec decere ducem examinis vspiam euolare sine examine. Alijs egregiè, animosè actum videri cælo tenus efferendum, aiunt co-

aiunt, cotem esse debere Principem, qui suos exacuat, non obtundat, & inter hostium cadauera equi cadauer inspectantes: ecce, inquiunt, ecce ille Alexandri Bucephalus, quem Rex Indorum Porus occidit, quem deinter hostes per caudam ad suos Alexander pertraxit. Sed & comiti Scarbimiro effosi luminis à patre Alexandri mutuantur solatium, qualiter Philippo Montanam vrbem oppugnante sagitta de muris iacta Regis dextrum oculum effoderit, quo vulnere nec segnior in bellum, nec iracundior in hostes, nec moderatus tamen, sed etiam mitis aduersus victos fuit. Boleslaus verò torrentis instar spumatiore impetu rapitur, fit obice torrentior, fit correptione animosior, cumq; vltum ire auidus parat, Sbignei rursus dolo acciti Bohemi præ foribus nunciantur. Vtrum ergo eligendum vetus insectandus hostis, an nouo occurrendum. Ad hoc tutius, illud honestius, neutrum tamen negligit fidelis Machabæorum imitator. Nam & quos Pomeraniam destinat, de Pomeranis victoriam referunt, & ipse de Bohemicorum millibus triumphat: Sic & iniuriam propulsat, & patriam conseruat. Est autem oppidum Kozle

finibus

finibus conterminum Bohemiæ, quod non ab hoste, sed præsidum in Curia igne neglecto concrematur: Veretur Boleslaus, ne ab hostibus muniendum occupetur: Illo itaque ocius accelerat fratris ope subsidiari postulat, cunctanti scribit: Nimis delicatus est, qui honorem appetit sine onere. Nam etsi honesta sit, certe onusta est principan/li solerria; & nos quidem eiusdem horti pariter capimus delitias, sed modo dispari hortum excolimus, cum ratio exigat, vt quem vtilitas delectat, difficultas non terreat. Decebat enim in publicis administrationibus, in Reipub. patrocinijs eum principari, præcipuè qui primogenituræ præeminet principatu. Quod si laboris sarcinam declinare potius eligis, meorum saltem ac meis confaue laboribus, quos omnium commodis intellexeris accomodatos. Penes itaq; te iubendi auctoritas, penes me sit obsequendi promptitudo. Turpe enim est luctari cum onere quod semel susceperis. Ad hæc ille finistimus interpres stomachatur, consternatur, legatos vinculis conuincit, occasiones contra se quæri queritur, Pomeranos, Bohemos, Morauos, & Lemmanorū Duces in fratrem suscitat, vt illum à Regno exterminet.

exterminet. Horret his auditis Boleslaus, & hæsitat, quos prius expectet, aut quos prius imperat hostes. Non imprudenter tamen prudentum secutus consilia; Bohemicos sibi conciliat, fœdus ferit, fratri simul & dolos & vires amputat. Verum ille Parthico plusquam Parthus fugam eligit potius, & Marij exemplo in Mazouiæ carectis delitescit: Quem Boleslaus omnibus eius municipijs interceptis vrgentissimè insectatur, donec humillimè prouolutus, vix optimatum tandem impetrat interuentu, vt miles saltem fratris non Regni cohæres æstimetur. Illud quoq; satisdatione pollicetur, ne quas Boleslao suspectas munitiones ac nouas erigat, aut diruras resarciat. Sed nec tunc inolitæ fomes perfidiæ in illo sopiri potuit nedum extingui. Non enim est facilè à consuetudine reuocari, cum sit consuetudo altera natura. Itaq; sub amoris prætextu tendit laqueos, fodit pedicas, torquet pendilia, casses iacit, hamos inescat, armenta toxicat, & omne dolositatis artificium experitur. Nouissimè fellis acerbitatem, virus euomit pestiferū. Nam Boleslao in Maritimam profecturo, cooperator ille diligens, qua consueuit opera

fratrem

fratrem coadiuuat: Impietas enim sacrilega, sacramento fidem, naturam priuat pietate, fratri suorum subtrahit adminiculum, hostium subsidio seipsum impendit. Qui vti dolũ tegeret, mutat arma, gregarium militem se simulat, fratris castra ingreditur, quibus noctu exploratis cum hostibus impetum facit. Erat interea Boleslaus extra castra suorum diligenter explorans excubias. A tergo igitur hostes occupat, quibus fusis, magister doli, casu, deiecta casside deprehenditur, capitur, coram Magistratu Maiestatis insimulatur. Ciuium castra cum hoste impegisti. At ille: Non inficior me cum hostibus, imò ante hostes ingressum, quia impetum facturos præcurrere contendi. Cumq; rei & facti atrocitatem tota stupet concio: Quidam principis dignitati Satrapa proximus exordiatur. Eloquar an sileam? dolor siluisse dolorem: vulnus enim geminat vulnere spina latens. Sed etsi omnis lingua sileat, sua tamen hominis de homine non silent studia. Hic siquidem non incallidus homo, quo dolum tegat, habitum dissimulat, Regni ambitione se raptim ad hostes recipit, hostibus in excidium patriæ subordinatis, castra Ciuium no-

uium noctu irrumpit, vt Regni extincto lumine & Tyrannidem occupet, & tyrannidem exerceat. Porrò sub habitu ficto cum hostibus, Sbigneus castra Ciuilia conuenit, mihi vt cum aduersario, quo animo id fecerit, induxeritne illos, feceritne cum illis impetū, id in controuersia verti videtur. Et primò huius naturam hominis ante oculos ponendam: Secundò, quæ illi disciplinæ fuerint studia, contemplari libet. Tertiò, quæ in Ciues vel erga hostes affectio demonstrandū. His enim digestis, nec parua quidem dubitatio remorari potest condonationem. Huius itaq; naturam nullum habere cum virtute consortium liquidè constabit, si origo examinantius attenditur. Non enim facilè plāta conualescit, cuius radicem vermis in ipso plantationis exordio cauteriat: Imò qui salici surculus inseritur, salicti insequetur saporem; & ex Pegaso conceptus Burdunculus matris asinariam exprimit ruditatem, non Pegasi prosapiam. Nam quid adulterinæ palmes propaginis propinare potest, nisi acerbissimum labruscæ propaginis stuporem? pestilens enim est succus radicis pestiferæ. Fama est leænam quandoq; commisceri cum pardo,

pardo, Vnde Vnciam nasci dicunt, quæ deprehensa, Leo inuidia, morus cum lupa commiscetur, hinc nascitur Leoxipus, qui vulgo lupus rabidus dicitur. Quam ergo aut iacere aut concipere sementem virtutis potest scorti Seminarium, sed garula ocellorum lasciuia non nihil suspitionis affert, & ipsa Slasantis linguæ teneritudo, nescio quæ tenero supplantat verba palato, sic mellificant fel dulce, Sirenes pixide vipereum virus in ore fauum. Est enim eadem istius natura quæ basiliscí, quæ cicutæ, quæ olosagi, quæ ceraslis: nam & Basiliscus serenitate visus enecat & extinguit. Cicuta quo dulcior eo nocendi èfficatior. Olosagus nunquam crudelior, quoniam cum simplicitate blanditur columbina. Ceraslis verò quandam in cornibus, Maiestate Regem sese gerit reptilium. Horum non natura sed deliramenta naturæ, sed virus atrociss imum. Huic perditissimo tàm pertinaciter inhæsere, vt ea nec relinquere velit nec possit. Quarum testimonia rerum ex anteactis, hac luce clarius enitescunt, quæ quasi vobis non incognita prætereo: quia in re per se prospicua tempus terrere, nihil

agentis est. Accedit adhæc egregiorum morum educatrix disciplina, ad cuius perfectionem nunc Theutones, nunc Praganorum perfectissimos continuis sudoribus vix tandem hic est assecutus. Quem latet ambitio, fastus, cursusquè furoris Theutonici? gerit hunc talis intus hic atque foris. Aut quis ignorat, quæ Praganæ sit Ethicæ præceptio? Sis blandus fili pariter & insidiosus, quia nihil facilius quam sub medici specie animam ægrotantis excludere. Gratiam finge in odio, non odium in gratia, quia tuta frequensq; via est per amici fallere nomen. Vtilitate cole amicitiam non fide. Quia quod est sine succo radix, quod sine fructu folium, hoc sine vtilitate amicitia. Plura semper promittere, promittas: quam præstare velis, quia multa promissio paucos obligat, multos exhilarat. Hinc est quod in isto, non fructus florem sequitur, non germen aristam. Ponderis in trutina pondere cuncta carent. Si ergo vicinus diues cupiditates irritat, si delicatus socius paulatim eneruat & emollit: Si à conuictu mores formantur, cui mirum videatur, hunc talem talia prosumpsisse? At verò acri-

verò acriùs illum arguit, acrius exercita in patriam atrocitas, tui tamen etsi aut occasio, aut facultas quandoq; defuerit, nocendi certe animus nunquam defuit. Cuius rei argumenta sunt non tàm vincula, quàm carceris ergastulum, cruentissima temeritas, factio sacrilega in paternam totiens reuerentiam conspirata: Nec enim ipsi nescitis, quoniam non modo ciuilis, sed & fraterni scientissimus sanguinis semper extiterit. Nam quid totiens etiam hostium in nos expertæ vires, quid affinitates, quid sodalitia, quid tam versuta totiens versata cum hostibus loquuntur ingenia, ne singulare cuiusquam, sed publicum Reipub. discrimen. Cui cum imperare homo ingeniosus non possit, perdere contendit. Quid deniq; huius facti de quo nunc agitur circumstantijs expressius? Scis quem pileolo pileat iste dolum: Hostes antecedit, arma ingerit, sed invitata. Scis cur antecedit, vt si vincat animasse se hostes glorietur, si vincatur nunciũ iactitet cautelam. Rursus cur arma ingerit? vt vincat. Cur mutata? vt si vincatur delitescat, vt quorumlibet fati vergat alea, vtrolibet cadente non desit alterum, aut vin-

cendi fiducia, aut mentiendi industria. Est ne ergo quo ille vel tenui, tàm nudum facinus operiet vllius ratiunculæ panniculus? virtutem allegabis? At in isto nec simia fingi potest, virtutis dotes naturæ? At illa huic non modo non amica sed infesta. Quid ergo fraterna inquis religio, Ciuium amplexus, patriæ salus, publicæ deniq; honestatis iustitia, quem adeò desperatum modicum labi, ne dum in tam horrendum flagitij piaculum incurrere patiantur? At hominum hic omnium semper fuit hostis atrocissimus. Ad naturalem itaq; perniciem, si oculus rationis flectitur, si olaciſſimam huius morum corruptelam, cuius fætore omnis aêr inficitur, vestræ discretionis nares non postponant cognoscere. Si atrocior malignandi pertinacia, quæ isti nunquam defuit, in lance appendatur examinis. Si omne circumstantiarum pondus illum obruit, nec omninò excogitari pro illo possit, vel emendicatū patrocinij suffragium, non est qui neget locum maleficij fuisse, imò quia multiplex funiculus difficile rumpitur, quia multiplici monstrum hoc & vincitur, cathena & vincitur. Non video quod ingenium, quis

Protheus,

Protheus, vel calculum damnationis transfiguret, vel nodum supplicij dissoluat. Nam si ab humanitate derelictus homo, lætam quod absit referat sententiam, nulla res nusquam, aut huic mederi poterit incomodo, aut erratum corrigere: nec enim post incendij fauillam succurritur incendio, nec post naufragium naufragio consulitur, presertim cum voluntario ac deliberato facinori nulla sit vspiam expectatio veniæ. Imprudentiæ verò seu necessitudini etiam iustã deprecationem esse paratam. Lex enim iubet, remissionem veniæ, Crimina nisi semel commissa non habere. Vox hic verba finierat, cum omnis penè concio cuspides in Sbigneum attolit, exclamant: Non modo illum configi, sed morsibus debere amarissimus discerpi. Quorum vix tandem sedato tumultu, Iuris non imperitus quidã: Periniquum, inquit, est, vt mulcta sententiam anticipet. Nos verò in quenquam sententiam ferre non possumus, nisi aut conuictum, aut sponte confessum. Vnde Imperator Constantius, Iudex ait, Criminosum iudicans, non ante sententiam proferat, quam aut res ipse confiteatur, aut per in-

nocentes testes conuincatur. Audistis autem in ipsa litis contestatione reum excepisse. Fateor, inquit, me cum hostibus, imò ante hostes castra ingressum, nec impetum feci, sed impetum facturos prænunciare contendi. Exceptionis autem, si rationis robore nitatur, audientiæ copiam negari iure non oportet. Ratio ergo exigit, vt qui excipit constructiuas, exceptionis rationes non fileat. Sbigneus. Rem, Patres conscripti, spectandam esse non hominem, quia facti causas ponderari conuenit, non hominis ventilari naturam. Principali enim edicto in concionem profectus hostes casu illabor, potentissimis hostium insidijs consisto, declinandi facultas vestigia nulla, retrorsum vires experiri vetat virium disparitas. Nam quod posse putas acinum torcularis prælosub impressum. Quid ergo? noctis & industriæ mox instructus oraculo, arma mitto, collegam illorum simulo, in vos impetum facturos præsentio, & sensim erepens ab hostibus, vt rem Ciuibus detegam, hostes è vestigio subsequentes anteuolo, arma imminere clamito. Sed in ipsis Castrorum initijs, hinc ab hostibus, illinc à Ciuibus

uibus quasi hostis occupor : Ciuem autem ad Ciues licet confugere, ciuile oportere non celare discrimen. Quis inficiari audeat, sed malignandi non interceſſiſſe, animũ primò demonſtrari conuenit : deinde non aliud quam facinus iure fieri debuiſſe. Supremo, in quibus pars aduersa siue robur allegationis ædificat & extruit, nihil subesse roboris euidentiſſimè declarabo. Non est ratio quæ nos in vos, nos & in noſtræ Reipub. perniciem inducere potuerit. Vipereũ enim non humanum est, maternum aluum concutere. Nam nec ea de qua magis videtur, quam aduersarius alligat ambitus causa, stare potest : Nam si est, imò quia est, ambitio vehemens honorum appetitus, quod quis ambit, necessariò appetit : Si appetit, desiderio amplectitur. Quo ergo pacto quis prudens eius rei suspiret interitum, quam summi voto desideriꝰ fore mallet perpetuã. Cuncta etenim quæ vel modica fauoris hominem suauitate alliciunt, perteneri fouentur amplexu. Eum verò ea permaximè delectant, quorum dulcedine natura nos concepit, peperit, aluit, fouit, educauit. Si enim a nido hirundo murileguni, si fucum ab alueo

sauigera vermiculus. Si à formicinio denique arcet formica, incendium quo animo filius aut materno gremio flammas iniiciet, aut in sacerrima patrum præcordia, cruentos hostium gladios exacuet? Non est certè humanū id feritatis hominum cuilibet atrocissimo imputare. Est enim homo animal mansuetū natura. Si ergo pollicitus sum me ostensurū non interuenisse rationem, qua inducti Reipub. machinaremur exitium, & si ambitionem quam præcipuam in nos causam conferunt, sed & ipsam rerum & humanitatis naturam, animum malignandi pari non potuisse docui. Non est dubium quando confiteantur maleficio locum non fuisse, nec verò aliud quam gessimus aut fieri decuit, aut eligi oportuit. Item, quid decentius quam quod pietati accedentius, pietati quam quod omnium necessariò salus postulabat, aut certè dissimulari debuit præscitus hostium incursus, aut detegi. Si dissimulari, habitum non iniuria transfigurandum duxi, ne ab hostibus index deprehenderer. Si detegi, quàm officiosissimè hostes antecurri, ne insuspicatus hostis irremediabilem vulneris iacturam infligeret: præuisa enim iacula minus feriunt:

feriunt: Neq; enim negligenter ferrè potui, non tàm vicini quàm domestici parietis incendium negligere. Namq; cum possis perturbare aduersarios, non aliud est quam fauere, cum quibus quia viribus nequeo, arte confligo. Quippe dolus an virtus quis in hostes requiret; nihil enim rationi familiarius, nihil iuri magis consentaneum, quã vim vi repellere, ac insidias insidijs eludere, quia tam leges diuinæ, quam humanæ bonum dolum admittunt. Sed illud nos in suspectionem trahere videtur, quod penè vna cum hoste castra ingredimur, sed neminem iudicari conuenit suspicionis arbitrio. Nam hoc partim imprudentiæ conuenit imputari. Imprudẽtes enim ab hostibus intercepti cursu citatiore peruertere nequimus. Lege verò cautum est: Negotium gerentes alienum, non interueniente speciali pacto, casum fortuitum præstare non compelluntur. Nam quod astruere conantur nostram naturam nõ habere cum virtute consortium. Proposito non attinet: nec enim de natura nobis cõtrouersia fuit, sed de facti qualitate. Socij enim Licofrontis modo Zophistico ad ea non incallidè illabuntur, circa quæ idonei

videantur argumentorum. Sed aſpicis ipſos ipſorum gladio incumbere. Nam ſi ad inſertionem inſpicitur natura cuncta generoſitatem ſurculi ſequuntur, non ſilueſtrem trunci aut radicis propaginem. Cumq; non habeant quid in medium proferant, conſpicuas naturæ dotes has cauſantur: illas brutorum bruteſcere iubent, & quorum in ſe fortaſſe virus gerunt in alios transfundunt. Arridet, proch dolor, efrons imprudentia, imprudentis linguæ procacitas, limpidiſſimã honeſtatis fontem illambere, quem latet imperio, fama, virtutis odore, flore, Lemmaniades moribus antefere? Quos animi probitas probat, auget, nonne Pragitas? Cui primis meritis par gloria, nonne Pragitis? Virtutumq; ſitis cui ſoli? ſola Pragitis. Elicingo magiſtra diſciplina, tam fructus floré ſequitur, tam germen ariſtam: ponderis in trutina ſingula pondus habent. Cæterum quid paternæ nobis ſeueritatis vincula obiectant & carceres, candentis flos opinionis, nec leditur, nec marceſcit. Nam ſi iudex ſeuerior circa ſententiam infamiam ex his non irrogat, paterna quomodo correptio infamem conſtituet? Audi legem: infamiæ detrimen-

detrimentum minimè tibi affertur, ob id solum quod in carcerem coniectus es, vel vincula tibi iussu legitimi iudicis iniecta sunt. Rursus cum non causa cognita dictum est Sicophantis, sed ad postulatum patroni interlocutione iudicis rursum sit, nequaquam hoc infamiam irrogat. Amplius nullam existimationis infamiam auunculus tuus perrimescat, ictibus fustium subiectus ob crimen habita quæstione, si sententia non præcessit ignominiæ maculã irrogans. Iam verò cætera silentio dignius, quam responsione confutantur. Miramur tamen tantum aduersarijs indulgeri, vt non vindicariæ statim seueritati subiaceant, qui plus iurgijs deberi putant, quam iuri, plus feris conuiciorum argutijs, quam verè arguere contendunt. Nam si quis, inquit, lex, adeò procax fuit, vt non ratione sed probris putet esse certandum, opinionis suæ imminutionem patietur, nec enim ait, conniuentia commodanda sunt, vt quisquam negotio derelicto in aduersarij sui contumeliam, aut palam pergat aut subdolè. Quod si fecerit, duas auri libras publicis rationibus præstabit. Luce ergo clarius per locum à maiori liquet, & causam, & male-

& maleficij locum defuisse. Nec ipsam rerum aut hominum naturam consentire maleficio potuisse. Illud ergo demonstrandum est, quod non aliud aut pietas postulare, aut ratio potuit exigere, quod factum dissimulatum officiose detectum non negligenter accuratum, sed imprudentiæ casum non obesse debere, allegatum est, imò suo aduersarius ense confossus expirauit. Nec paterna nos infamat correptio, & omnes omninò partis aduersæ paleæ in auras exsufflatæ, ac triplex ille funiculus, non hebete rationum concisus nouacula. Sit ergo pro nobis pietas, ratio & iura confligunt, si aduersarios ob contumeliæ probra, & infamiæ lex arguit, & ad mulcta pænam exigit. Non video quo ingenium, quis Prorheus vel nostræ calculum absolutionis transfiguret, vel nodum supplicij amputet illis aut dissoluat. Commisereri tamen conuenit, quia nihil aliud tam peculiare est Imperialis Maiestatis, quam humanitas, per quam sola Dei seruatur imitatio. Igitur sit piger ad pænam Princeps, ad præmia velox. Quo plus iustitiæ, plus pietatis habet. Quid ergo, mi Ioannes, absoluendum censeam an non?

Nam vi

Nam vt ego conijcio. Quid libet incerti
certum sit in ore diserti.

COMMENTARIVS.

EPISTOLAE huius partes sunt 7. In prima parte describit, quomodo Rex Boleslaus post triumphum, cum octuaginta suis Polonis contra millia Polonorum obtentum, à quibusdam Polonis ad ipsum cõcurrentibus, corripitur, pro eo, quod inconsultè feciſſet, quia de tanta multitudine inimicorum, cum ita paucis suis se iniecisset, à quibusdam verò à signo naturali commendatur. Scarbimirus etiam comes, qui dextrũ oculum in eodem prælio amiserat, exẽplo Philippi patris Alexandri consolatur. Ex qua quidem primorum Procerum correptiõe, aliorum etiam vt puto commendatione, Boleslaus ad insequendum Pomeranos iam prostratos fortior efficitur. Et cum ad vlciscendum de his apparatur, Bohemi fraude Sbignei vocati præ foribus nunciantur, propter quod ipse Boleslaus quasi perplectitur. An videlicet Pomerani essent insequendi, vel Bohemi à finibus Regni propellendi:

Insequi

Insequi enim Pomeranos esset tutius, pròpellere verò Bohemos honestius, Boleslaus neutrum negligens, Scarbimirum Comitem insequi, Pomeranos destinat, & solus de Bohemorum multis millibus triumphat: Et sic iniuriantes patriæ propulsat, & ipsam patriam in pace saluat.

In secunda parte, Petitionem Regis Boleslai Sbigneo pro subsidio sibi ferendo merito recitat. Qua Sbigneus audita & siniſtræ interpretata, nuncios Boleslai vinculat, & in excidium ipsius Pomeranos, Bohemos, Morauos, & Lemmianos Theutonicos susciat. Boleslaus sano fretus consilio, Bohemis ac alijs gentibus contra se susciatis pacificatis, & ad pacem redactis contra Sbigneum inuehitur, qui fugam pro conflictu more Ruthenico elegit, & exemplo Marij Consulis Roman. in carectis Mazouiæ se abscondit, quem Boleslaus captis eius municipijs, Ciuitatibus & Castris insequitur & comprehendit, qui comprehensus ad pedes Boleslai prouolutus, vix per preces optimatum promouetur, quod miles de cætero Boleslai, & non cohæres efficitur, cui cautione fidelussoria pollicetur, quod inimicorum

corum Ciuitates vel castra non debent noua erigere, aut confracta reædificare, sine consensu speciali Regis Boleslai.

In tertia parte relapsum Sbignei describit, qui ex consueta sua perfidia, Boleslao aduersus partes Maritimas præliante, amicos sibi deuinxit, hostibus se iunxit, & aduersus fratrem suum Boleslaum prius explorationes nocturnales, deinde impetum cum inimicis fecit, quem Boleslaus captiuauit & Magistratui accusauit.

In quarta parte describitur cuiusdam Satrapæ contra Sbigneum captum, & se excusantem inuectiua.

In quinta parte ponitur cuiusdam iurisperiti interlocutio, ac ipsius Sbignei à morte subita defensio, nisi enim hic Iurisperitus fuisset interlocutus, mox Sbigneus fuisset nedum interemptus, sed etiam diris mortibus frustratim discerptus.

In sexta parte ponitur Sbignei defensiua responsio, ac contra Replicationes Satrapæ sigillata duplicatio.

In septima parte quærit. An Sbigneus ista sua posita responsione diserta satis excusatiua, debeat mitti & absolui vel non? Dicit tamen,

cit tamen, quod sibi videtur ex ista responsione Sbignei factum licet in se sit incertum, quia tamen discretè deducitur, certum videri.

EPISTOLA XXX. IOANnis Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua respondet ad dubium quæstionis motæ in fine præcedentis Epistolæ.

NESCIS quod mors & vita est in manibus linguæ. Nec enim ignoras, aut geminum Ermetis colubrum, aut somniferum Mercurij caduceum. Nam qui ambigua causarum facta dirimunt, lapsa erigũt, fatigata reparant: non minus prouident humano generi, quam si prælijs ac vulneribus patriam parentesq; saluarent. Vnde Imperator: Restituendæ, inquit, sunt clarissimis eloquentiæ luminibus sexaginta auri libræ. Nam omnibus reddetur, quod pro voto omnium priuatis indulgetur. Quis autem ego, aut quando in bicipiti saltem somniauit Parnaso,

Parnasso, vllam iuris scintillam vt iudicialem à me calculum exigere debeas. Cum ipsis iudicibus magis quam partibus terribile sit iudicium. Si litigatores quidem sub hominibus, ipsi autem Deo inspectore adhibito causas proferunt trutinandas, scituri quod non magis alios iudicant, quam ipsi iudicantur; facile tamen ex vtrinq; allegatis definitiua elicitur sententia. Si ex vtroq; latere nihil ex contingentibus fuerit omissum. Constat quidem, neminem condemnari posse suspicionis arbitrio, nisi valida sit, nec elidi possit. Constat casum improuisum præstari non debere. Nam tutoribus siue curatoribus casus fortuitos, aduersus quos caueri non potuit, imputari non oportet; nec esse infamem ob carcerem & vincula, seu ob patris molestiã. Ea verò quæ pater testamento, filios increpans scripsit, infames quidem filios iure non faciunt, sed apud bonos & graues, opinionẽ eius qui patri displicuit, onerant, lex tamen de re militari hanc litem decidit: Miles inquit sine licentia Magistratus etiam siue bene gesserit, puniendus est, presertim cum iste dolum & culpam prestare non possit, quia à procuratore dolum, & omnem culpam prę-

stari debere, iuris declarat authoritas. Minime ergo quis miretur, si torrens Sbignei succumbit facundia, cui iudicij tristitia cum pœnæ intimatione occurrit, quia Medicus non semper sanabit, nec orator semper persuadebit, sed si nihil ex contingentibus omisit, sufficiens dicetur habere propositum. Hæc autem dixerim sine melioris præiudicio sententiæ.

COMMENTARIVS.

CIRCA literam notandum. Iupiter plures habuit filios priuignos Iunonis. Iuno autem nullum dilexit nisi Mercurium, quem & proprijs vberibus lactauit. Hic Mercurius fuit filius Maiæ concubinæ Iouis, tandem medicinæ expertissimus. Hic habuit virgam nomine Caduceum, cum qua animas ab inferis educebat, & contra reducebat, & cum eadem somnum fugabat, & iterum dabat. Cum eadem virga discordiam, eadem faciebat in pacem & somnum, inde caduceator legatus pacis inter aliquos.

Secundo notandum secundum Parsium. Parnassus est mons, in quo fons Caballinus, qui mons

qui mons etiam dicitur Helicon, habens duo capita seu promontoria, in quibus habitabant duo dij, scilicet Apollo & Bachus, qui Poëtis præsidebant. Iuxta ergo illum fontem Caballinum, in monte Parnasso seu Heliconis Musæ habitabant, quæ scientias Poëtis ministrabant, si de illo fonte biberint.

EPISTOLA XXXI. MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De sententia Procerum promulgata aduersus Sbigneum.

SANE hoc ipsum censuræ Magistratui placuisse, ipsa rei euidentia, & iudicati executio demonstrat. Nam ciuium ille hostis, atrociſſimus, ciuis Reipub. inutilis, Cræsana plectitur sententia, perpetuo proscribitur exilio. Non enim hæres esse debuit filius ancillæ cum filio liberæ, quia sic filij quoq; Galaad, quos ex legittima susceperat; Dixerunt ad Iephte; Hæres in domo patris nostri non eris, quia ex adultera natus es, & e-

iecerant eum licet meritorum excellentia pollerer.

COMMENTARIVS.

CIRCA literam notandum, de hoc quod dicit textus, Cræsana plectitur sententia. Venerabilis Boetij, 2. de Con. par. 2. meminit dicens: Nesciebas Cræsum Regem Lydorum, Cyro Regi paulò ante formidabilem, mox deinde miserandi rogi flammis traditum, misso cælitus imbre defensum, vbi talis tangitur historia. Cum Cræsus Rex Lydorum esset pugnaturus contra Regem Persarum Cyrum, ipse consulit Apolinem de successu pugnæ, qui respondit, cum hoc versiculo Regi Cræso, Cræsus perdet Alim, transgressus plurima regna. Alim autem est quidam fluuius. Quem versiculum Cræsus sic intellexit. Quod Cræsus transgressus Alim, fluuiũ perdet, destruet plurima regna ipsius Cyri. Apollo sic intellexit: Cræsus transgressus Alim amittet plurima regna sua, & hoc contigit. Nam ipse transgressus Alim, victus est à Cyro & in ignem positus, sed tanta inundatio pluuiæ facta fuit, quod ignis fuit extinctus & euasit, de

qua multum

quo multum gloriabatur: Dixit filia sua nomine Iaua. O pater, expecta vltimum diem ante quã nõ est gaudendũ. Quadã autem vice vidit Cræsus in somnio, quod esset super altam arborem Iupiter, cum rigabat, & Phæbus siccabat, quod somnium dum retulisset filiæ suæ, illa respõdit. Capiens à Cyro Rege, & suspensum ibi Iupiter, id est, pluuia te rigabit, & Phæbus, id est, sol te siccabit, quod & contigit.

EPISTOLA XXXII. IOANnis Archiepiscopi Gnesnensis,

Super materia præcedentis Epistolæ.

CVIVS illegitima propagatio huic minimè obesse potuit, si alias ad melioris vitæ frugem, accommodatiore opera studuisset, vt idem Iephte ob insigniorum gratiæ studia, iudex esse meruit in Israel. Iero quoque ex ancilla natus, quasi dehonestamentum generis à patre exponitur, sed humanæ opis, egentem apes, congesto circa iacentem melle, multis diebus aluerunt, huic aruspices regnum

portendi canebant. Ideoq; pater paruulum, cum spe Regni instituit : huic adolescenti primo tyrocinio aquila in Clypeo, noctua in hasta consedit, quorum altero Regia celsitudo, reliquo generis humilitas figurata est. Sbigneo ergo non tam natalium suspicio, quam flagitiorum obfuere piacula: nec enim foueri debet in plantario carduus, nedum aspis in gremio.

COMMENTARIVS.

IN EA Epistola duo facit. Primo destruit rationem Domini Mathæi, quem assignat & exemplo probat super hæreditatione, videlicet quod Sbigneus meritò fuit exhæreditatus, quia fuit Spurius, vt quod illa causa non est sufficiens. Secundo idem confirmando adducit exemplum de Ierone, de quo etiam scribit Policratus lib. 1. Cap. 13. Iero summus postea Siciliæ fuit Magistratus, quod virtute promeruerit à patre nobilissimo viro expositus, eo quod de ancilla susceptus, dehonestamentum generis videbatur, & quasi probrosa clari sanguinis macula, sed paruulum & indigentem opis humanæ, apes

næ, apes circa eum melle congesto plurimis aluere diebus, & sic consilio aruspicum ei Regnum portendi canentium, à patre agnitus: recollectus, & diligenter institutus est.

Cum igitur quis vixerit virtuose quanquam genitus fuerit spuriosè, non contrahit infamiam. Verbi gratia. & Alexander Macedo spurius fuit, & tamen Rex eximius extitit. Constantinus ex Concubina genitus fuit, & tamen prælectus fratribus ad imperium venit. Similiter Perses Macedo, Iugurtha Magni Reges extiterunt, quanquam speciosè nati non fuerunt.

VINCENCII KADLVBEK

De gestis Polonorum.

Liber III.

EPISTOLA I. MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De imperfectione naturæ humanæ.

QVIA igitur nemo nisi sapiens sibi displicere potest, cum & simiæ sua non informis videatur deformitas. Vereor ne plus isto nobismet placere studeamus, timeo ne nimis ad inuicem assentemur, ne dum ineptè nobis arrideremus, ineptior in nos displicendi subsannet occasio: etenim adulatione fatuitas, condictione fouetur prudentia, amica tamen & discreta fit increpatio, quæ nunc errata piè corrigat, nunc increpando ignoscat, non præceps oblatret & impudica mordacitas: quæ nodum quærat in scirpo, & fissuram in integro, quando potius tam suæ,

tam suæ, quam nostræ humanitatis memine-rim. Nihilq; in humana esse circumspectione perfectum. Vnde quotiens Zeuxis, præstantissimam voluit hominis exprimere naturam, tot semicirculis inclusit, quot defectibus laborare intellexit, Qui semicirculorum causam interrogatus, respondit. Quia in homine ipsa imperfectione, nihil est perfectius. Callistenes quoq; quærente discipulo, quantò tempore perfectionem disciplinæ assequi possit, dat illi in dextram mirteum virgultum, & sinistram laminam vitream, quæ semper ipse in quendam typum gestare consueuerat, & ait: Cum hæc lamina scopulis allisa, concrustari non poterit, tum hoc mirteum sua proceritate aplanon attigerit, tunc demum perfectionem spera. Interim perfectus eris, si te hic perfectum esse non posse cognoueris.

COMMENTARIVS.

IN HOC Tertio libro, describuntur laudes Boleslai Regis, & suorum filiorum, videlicet Wladislai & Boleslai successorum. Et diuiditur in tot partes, quot in eo ponun-

tur Epistolæ, quarum primæ duæ sunt Proæmiales. Prima Matthæi Episcopi Cracouiensis, secunda verò Ioannis Archiepiscopi Gnesnensis.

Circa literam primæ Epistolæ aduertendum secundum Tullium, de fine Bonorum & Malorum, lib. 5. Omne animal diligit seipsum. Vnde dicit Seneca de Beneficijs lib. 2. Dabo egenti, non vt ipse egeam, succurram perituro, non vt ipse peream. Vnde & homines magis diligunt opera propria, quam aliena, secundum Philosophũ 4 Ethic. Et exinde venit, quod homo opera propria magis bona extollit, super opera aliena, multo magis bona propria, propter quod homo sui ipsius malus est iudex, quia oculus non videt se ipsum. Ideò & simia videtur sibi pulchra, & quilibet homo sibi ipsi displicet, nisi homo sapiens defectus suos perpendens, sibi displicat, & Deo placet.

Secundo notandum, Correctio fraterna debet esse discreta, affabilis, & pia. Inde Seneca in libro de Ira: Corrigendus est inquit, qui peccat, & admonitione, & vi, & moliter, & asperè, melioráq; tam sibi, quam alijs faciendus, non sine castigatione, sed sine ira.

Tertio

Tertio aduertendum est. Quamuis omnia animalia certos habeant defectus, homo autem non certos, sed infinitos defectus patitur, quod Deus sibi constituit, vt se humiliet, ad quam humilitatem peruenit, cum se imperfectum, & defectibus plenum cognouerit, vt dicit Anselmus in libro de similitudinibus. Et tunc perfectus erit.

PROÆMIALIS.

EPISTOLA II. IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

Præcedentis Epistolæ expressa corroborans.

ASSENTIOR, nam in meis exiguis licet viribus, aliorum vires experior, qui sub his quos proferre cogor, clientellis & sudore totus effluo, & anhelus totus succũbo, nostri tamen dimidiatrix oneris, tua societas sudorem siccat, robur suggerit, ac transmeandi auget fiduciam.

COMMENTARIVS.

IN HAC Epistola mutuam & beneuolam, seu placentem ipsis dictationem præbent de se, alijs derogando occasionem. Ex eo quia pro suis scriptis licet exiguis, & ab alijs receptis gestis Domino Matthæo accommodis, Dominus Matthæus ascribit Domino Ioanni laboris dimidiū, animando ipsum ad continuandum, & amplius prosequendū.

EPISTOLA III. MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

In qua describit virtutes & gesta Regis Boleslai, post exulationem fratris sui Sbignei.

IGITVR peste seditionis excussa, hoste patriæ profligato, sereniſſimum Boleslai sydus, rutilantiores virtutum radios expandit. Perampliſſimis enim Pomeranorum municipijs his adactis, illis vltro sese dedentibus: Albentes resistere contendunt, quos vrbi fa-

vrbi famosissimæ, quæ est Pomeraniæ centrum, inclusos obsidione cingit, & obsessis duo scuta ostentans, vnum album, rubrum alterum: Vtrumlibet, inquit, eligitis? At illi Album, quia hoc in se pacis blanditur candorem, illud terribile cruoris minatur asperginem, ciuibus ille sanè. Si ergo Albam vultis esse albam, deditione candidetur. Sin autem nouum illi nomen inscribet cruor, nō alba sed cruenta nuncupabitur. pertinatiore illi, respondent, contumacia imò & alba, & cruenta vocetur, vt albam prædicet nostræ successus victoriæ, cruentum vero tuorum præconetur occidio. Ad hæc Boleslaus: Pape Proceres audent isti, Plagioxipi etiam probris contendere: rideo, quod talpa limcem, quod limax tygridem, quod aquilam in conflictum prouocat scarabeus, sed armis viri, non verbis opere opus est, non querela, proinde ante omnes euolat vallum aggeris, impetu transilit præcipiti. Inauditam audi viri audaciam, non hostium multitudo, non tantus armorum fragor, non vis telorum terret illum, non Saxorum moles obterit, primus valuarum posticum perfringit, primus vrbem ingreditur, tot milium cohortes his cedit, iis

cædit, illas cessim diffugere cogit, omnes de-
niq; velut quodam terrore maiestatis percul-
si, armis abiectis proni procidunt, non sibi,
sed paruulis ignosci postulant, illorum non
suam necem deprecantur. Aiunt sese cruci-
bus magis, quam venia dignissimos. Cumq;
nec ætati esse indulgendum, nec sexui præci-
puorum iuberet, sententia tamen indulgentis-
sima, tamen Principis clementissima omnibus
parcit, omnibus ignoscit. Iustiorem enim
esse, censuit piam humanitatis indulgentiam,
quàm districtam iustitiæ vltionem, quæ res
non modicum illi etiam apud hostes fauorē
peperit. Sua etenim sponte, tam Cholbre-
gensium, quam aliæ maritimorū Prouinciæ,
& cuncti prouinciarum præsides, non cerui-
cosè vt quondam, sed obnixis occurrunt
ceruicibus, & illius sese obsequelæ
humillimè prosternunt.

COMMENTARIVS.

PRIMO describit triumphos, aduersus Pomeranos obtentos. Secundo, subiungit Boleslai clementiam, post victoriam Pomeranis exibitam, qua visa singuli humiliter se subdiderunt suæ ditioni. Circa

Circa secundam est aduertendum. Nullam rem magis Regi aut Principi quàm clementiam esse necessariam. Et de hoc exemplum ponit Seneca, lib. 1. De clementia, Rex apum sine aculeo est, voluit enim eum natura, nec sæuum esse, nec vltionem petere, telumq; detraxit, & iram eius inermem reliquit. Et meritò, Thronus enim Regis roboratur clementia, Prou. 2. Misericordia & veritas custodiunt Regem, & roboratur clementia thronus eius. Vnde & ex Regis clementia, plura bona possunt prodire, quam ex eius iustitia, vt inquit Philippus de Pargamo parte 2. cap. 8. Quod aduertens Rex Boleslaus superatis, maluit eis clementer parcere, quam in eos rigorem iusticiæ exercere, quam clementiam alij marrimi dum cognouerunt, seipsos Boleslao humillimè subdiderunt. Similiter refert Philippus de Pargamo, parte 7. præc. 5. Quomodo quidam Rex, cum quandam ciuitatem obsederat, & eam expugnare non posset, cogitauit se silrem ipsam posse habere clementia & pietate. Fecit ergo machinas eleuari, & intus pomum aureum satis ponderosum poni, & in ciuitatem proici. In cuius suprema superficie erat scriptum:

Detur

Detur amico Regis. Sed nemo id ausus fuit eleuare timens, ne haberetur suspectus de traditione. Fecit igitur Rex proiici, & secundum pomum & tertium, & quartum, quousq; ciues clementiã & beneficentiam agnoscunt, ianuas ciuitatis aperiunt, & ipsum in Regem suum susceperunt.

Secundo notandum, secundum Egidiũ, lib. de Regimine Principum, parte 3. Cap. 13. Dupliciter pugna in bello committitur, scilicet cæsim & punctim. Cæsim fit, cum brachiorum extensione, vt percutiendo cum gladio. Punctim autem fit cum brachiorum extrusione, vt cum hasta vel telo. Modus autem pugnandi punctim melior est, quam modus pugnandi cæsim propter quinq; rationes, scilicet exhibitione armorum, ex resistentia ossium, ex prouidentia vulnerum, ex fatigatione membrorum, & ex retractione percutientium,

Tertio notandum. Melior est pietas & clementia, quam vltio iustitiæ. Vnde Franciscus lib. 1. Cap. 39. Multos inquit clementia honestauit, vltio nullum. Et nihil tàm necessarium inter mortales, nihil tàm gratũ quàm venia. Nemo est enim qui non peccat, nemo

cat, nemo cui non misericordia opus sit: qua negata, quis tam multos criminum & culparũ exterminabit modos?

EPISTOLA IIII. IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis,

In qua Regis Boleslai veram iustitiam virtualiter commendat.

NEMO tamen misericors, nisi iustus: nemo iustus, nisi misericors. Nam iustitia sine misericordia crudelitas, & misericordia sine iustitia fatuitas est. Mitibus est mitis, capris leo, tygribus asper. Sed permira huius Leonis animositas, qui leones ipsos non modo capreas, sed in meticulosos vertit lepusculos, non secus ac Alexander, qui Ambrorum & Sicambrorum, octuaginta millia peditũ, & sexaginta millia equitum confecit, qui vrbis murum primus conscendit, & vacuam æstimans, solus insilit, hostibus ambitur, solus contra tot millia præliatur, dictu incredibile, vt solus tot legionum turmas ceciderit, & fugauerit. Hic

rit. Hic vbi se obrui multitudine videt, truncо propè murum statim se applicat; Cuius præsidi rectus, tàm diu turmas irruentes sustinuit, donec periculo cognito amici ad eum desiliunt. Tandem muris deiectis omnis exercitus subuenit, tunc sagitta sub mamma traiectus, cum sanguinis flexu deficeret, genu flexo, tam diu præliatus est, donec vulneris authorem occidit: & quātò vincendis asperior, tantò victis, fuit clementior.

COMMENTARIVS.

CIRCA literam est aduertendum secundum Senecam libro 2. de clementia. Misericodia est ægritudo animi, ob alienarum miseriarū speciem, seu tristitia de alienis malis. Veritas enim secundum rigorem procedit, sed misericordia hunc rigorem seorsum mittit, remunerans supra meritum, vel puniens contra condignum. Hæc Regibus & Principibus, maximè est necessaria. Iuxta illud Cassiodori libro 2. Epist. 9. Benigni quippè Principis est, ad clementiæ commodum transilire terminos æquitatum, quoniam

quoniam sola est misericordia, Cui omnes virtutes honorabiliter cedere non recusant. Vnde ipsa temperat iustitiam, quoniam secundum Senecam inde formula vitæ. Cum inimicum tuum habueris in tua potestate, vindictam puta vindicare posse. Scito enim, magnum genus esse vindictæ, ignoscere: per hoc enim, amicos multos sibi conciliant Reges & Principes, & inimicos ad conciliationem aduocant. Vnde refert Seneca lib. 1. De clementia. De quodam, qui singulis diebus laborauit, qualiter vindictam de suo hoste habere posset, cùm ipsum vincere non valuit, à sua vxore concilium petijt. Quæ respondit. Fac more Medicorum, qui dum vident, quod vna medela non proficit, contrarium tribuunt: sic tu cum potentia tentasti, & hucusq; nihil perfeciſti, tenta ergo cũ clementia, forte perficies: quod & fecit, & amicum sibi fidelissimum obtinuit. Si verò de reconciliatione spes non habetur, tunc malitia hominum per misericordiam non releuetur, ne ex prætextu clementiæ delictorum impuritas augeatur. Quia secundum Ambrosium facilitas veniæ incentiuum tribuit delinquendi.

EPISTOLA V. MATHÆI Episcopi Cracouiensis,

De amplioribus Boleslai victorijs & triumphis, nec non actibus bellicis, quos occasione amicitiæ Regis Vngariæ Colomãni vulgariter nuncupati exercuit.

IMPERATOR interea quintus Henricus Vngariam ingreditur, cuius copijs Rex Vngariæ Colomannus se longè videns disparem, Boleslai poscit fulciri subsidio, hacce delegata Epistola. Inuictissimo Polonorũ ac Maritimorum Monarchæ Boleslao, Colomannus Vngarorum Rex. Quicquid amicissimorum intimo, ratio suadet, honestas postulat, vt communi conuenienter succurratur incendio. Nam tua res agitur, paries dũ proximus ardet. Nec ob aliud Lemmanorum locustæ vsq; ad nos irreplêre, quoniam vt nostris, quod absit, depastis vineis vestris, facilius insileant oliuetis. Quia ergo res experta experimentis non indiget, non in nobis amicitiam

amicitiam, sed amicitiæ vires in hostibus nos conuenit experiri. Etenim nocte scintillat noctem radiat, verus amicitiæ carbunculus. Tum Boleslaus: In mentem inquit, veniunt illi familiares Pythagoræ, qui moriendi pro inuicem pio contendere certamine. Quorum dum neuter sibi parcit pro altero, parcitur vtrisq;. Pragitarum ergo vrbes aggreditur, prosternit, populatur, à quorum & adminiculis, & studio, prælia intellexit in Vngaros conflata: sic ab amico in se hostem distorquet, vias occupat, redeuntes præstolatur intrepide, confligit, victoriosè triumphat. Porrò liuor inuidiæ, tantam Boleslai gloriam, tanti splendorem triumphi, non ferens discoloribus famam, decolorat plummis falsis inebriat rumorculis, quæ per maritimam dissulcans, Polonos mentitur cecidisse, & hostium vinculis Boleslaum coniectum. Huius figmēti, & author, & Magister fuit Gnieuomir, cui plurimum facundiæ, nihil inerat fidei. Cuius vitæ Boleslaus, in Albensium occidione pepercit, quem de sacro fonte susceptit, honoribus extulit, suffulsit opibus, Maritimæ præsidem constituit. Iste inquam huius commenti dolo, Pomeranis defectionem persuasit.

& Præsules Boleslai ab omnibus præsidijs & municipijs excussit.

COMMENTARIVS.

HVIVS Epistolæ tres partes. In prima refert supplicationē Colomanni Regis Vngariæ, porrectam Boleslao Regi Poloniæ, pro subsidio sibi debendo, in qua petit se, à potentia Imperatoris Henrici Quarti, protegi, ac defensari, cui ipse solus propter inæqualitatem resistere non valuit.

In secunda, Boleslai certamina ac victorias subiungit, quas Boleslaus primo aduersus Bohemos, qui causa seditionis inter Vngaros, & Imperatorem fuerunt: deinde contra Lemanos, vna cum Imperatore Henrico Quarto.

Tertio describit Gnieuomiri Præsidis, Pomeraniæ perfidiam, ac ipsius maximam magnitudinem, qui ductus liuore inuidiæ, Boleslaum vna cum suis Polonis diffamauit, Polonos enim cecidisse, & Boleslaum vinculis coniectum ab hostibus, per totam Pomeraniam passim promulgauit, ac Capitaneos Boleslai Maritimos, à Castris, & Ciuitatibus destituit, & expulit, omnibus ab obedientia Boleslai re-

leſlai reuocatis,& hoc pro beneficijs Boleſlao retribuit, qui ſibi in occidione Albenſium indulſit, de ſacro fonte baptiſmatis illum leuauit, & maritimæ prouinciæ,Capitaneum Generalem conſtituit,

Circa primam notandũ ſecundum Philoſophum. Amicitia eſt mutua beneuolentia. Et habet tres effectus, ſeu operationes, ſcilicet, Concordiam, Beneuolentiam, & Beneficentiam. Amici enim inter ſe ſunt concordes, beneuoli & benefici. Concordia conſiſtit in morum aſſimiliatione. Beneuolentia in voluntatum vnione: Beneficentia in bonorũ condonatione. Vnde ſecundum Philippum de Pargamo, in ſpeculo Regiminis, parte 4. Cap. 17. Amicitia eſt morum aſſimiliatiua, voluntatum vnitiua, & bonorum communicatiua. Primo inquam, amicitia eſt morum aſſimiliatiua, iuxta illud Senecæ ad Luciliũ, Epiſtola 9. Quomodo, inquit, amicus cito fit ſecurus, paria inquit faciamus. Et ſubdit: Ego tibi monſtrabo amatorium, hoc medicamento ſine herba; Si vis amari, ama: verus enim amor aſſimilat amantem amato. Vnde Hugo de S. Victore. Scito, inquit, anima mea,quod quicquid diligis,in eius ſimi-

litudinem transformaris. Ideò quidam interrogatus, quid esset verus amicus. Respondit: Alter ego. Et idem dicit Seneca In libro de moribus. Vnde Tullius in Rhetoricis. Amicitia, inquit, est voluntas, paritatem semper prætendens. Secundo, Amicitia est voluntatum vnitiua. Amicorum enim est idem velle, idem nolle. Vnde Tullius lib. de Amicitia: Cum inquit, amicus amico cor suum præbet, ea vis est amicitiæ, vt vnus quasi fiat animus ex pluribus. In amicitia igitur debet esse communicatio cordium. Tertio est amicitia bonorum cõmunicatiua: Veri enim amici, cuncta adinuicem communicant. Ideò cum Socrati diceretur, de quodam paupere, qui cuidam diuiti amicus erat: Cur ille dives, iste pauper? Respondit. Amicus non est, quia fortunæ particeps non est. Vnde Valer. Maximus lib. 4. Cap. 7. Sincere, inquit, fidei amici præcipue in aduersis rebus cognoscuntur, in quibus quicquid præstatur tutum, à constanti beneuolentia proficiscitur.

Circa secundum est aduertendum. Fulgentius ostendens verũ amicum, describit ipsum ad modum iuuenis, nudatum, caput habentis in fronte scriptum, hyems & æstas circa cor, longè &

longè & propè, in vestimentorum fimbrijs, mors & vita, & fortuna, iuuenis denotat, quod verus amicus nunquam mutatur, sed semper permanet. Caput discoopertum, quod verus amicus palliare nequit; hyems & æstas circa cor designat, quod verus amor in aduersitate & prosperitate perseuerat, & diuelli non potest.

EPISTOLA VI. IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua inuehit contra perfidiam, & ingratitudinem Gnieuomiri, pro beneficijs, à Boleslao sibi exhibitis.

VERE sapientis verbum, positis iuxta se contrarijs, & maiora, & minora esse perspicua. Quantum enim distat Ortus ab Occidente, quantum lux à tenebris, tantum iste à familiaribus Pythagoræ. Nam vt infidelitatis notam in huiusmodi homine, nemo notauerit, cum talium fides sit ipsa perfidia, saltem ingratitudinis debuit periculum horruisse, quia ingratitudine nihil ingratius, quæ etiam emã-

cipatos remancipat, potuit paternæ traditionis meminisse, accepti beneficij non esse immemor.

COMMENTARIVS.

PERFIDIA ipsius Gnieuomir in eo claret, quia terram Pomeraniæ, quam sibi fidenter ad regendum commendat Boleslaus, ab obedientia sua, per sua mendacia conficta reuocauit. Ingratitudo verò eius in eo ostenditur, quia beneficia à Boleslao recepta, nedum negauit, vel dissimulauit, sed non reddidit, imò sibi multa mala intulit, quia ipsum diffamauit, & gentem maritimam à sua obedientia reuocauit. Pro quo est aduertendum secundum Philippum de Pargamo, parte 5. præc. 5. Inter cætera, quæ sunt Deo & hominibus gratiosa, seu quæ hominem reddunt Deo, & hominibus gratiosum, & acceptum, est gratitudo, ad quam gratitudinem inducit hominem quauis creatura. Nam constat, quod mundus propter hominem est factus, & sibi seruit cum omnibus suis partibus. Homini enim seruiunt omnia quatuor elementa ministrantia, sibi abundè vitæ necessaria. Seruiunt sibi

uiunt sibi omnes motus cæli, motus Solis, Ortus, & Occasus, sed prôh dolor, homo de his beneficijs est ingratus, immò cæteris animalibus est ingratior, & Deo, & hominibus, meritò inde odiosior. Animalia enim, bruta recognoscunt beneficia, vt refert Philippus de Pargamo, parte 5+ præc. 5. degentia. Quondam bestia crudelissima, vt quædam narrat Historia, olim in quadam spelunca, iuxta S. Macharium habitabat, quæ dum cæcos filios peperisset, eos ad Sanctum virum adducens, rogabat signo quo poterat, vt lumen filijs daret, quod Sanctus vir aduertens filios, cruce signauit, & eos ad lumẽ adduxit. At illa cum filijs ad speluncam redijt, beneficiorum ingrata non fuit, sed ad memoriam ea reuocans, omnes pelles ouium, quas ei dudum asportauerat, ad Sanctum virũ attulit, & eos omnes ad pedes dimisit, damna amplius non fecit. De secundo legitur in Historia de septem Philosophis. Quomodo quidam miles habebat quendam leporarium, eo tempore fiebat quidam ludus Romæ, ad quem omnes Romani currebant. Fuit autem ad eundem miles prædictus, & vxor sua ascẽdit super tectum, videre talem ludum, dimisso

lepora-

leporario in domo, & puero. Exiuit autem de crepatura muri, vbi puer erat, serpens terribilis cupiens deuorare puerum, canis hoc videns, serpenti se oppoſuit, & prælium cum eo, & volutationes multas in camera fecit, ita quod cuna se euertit, & cadens puer, ſub ea coopertus, illæſus permanſit, poſt multa verò certamina, canis ſerpentem occidit, quamuis veneficatus ac ſatis vulneratus: rediens Dominus, & videns canem ſanguinolentum, credidit quod ipſe puerum ſuum comediſſet, & ſic eum occidit, poſtmodum ad cunam iuit, & ipſa eleuata, filium ſuum ſanum inuenit; reſpicienſq; in camera, vidit ſerpentem mortuum, & cogitauit, quod canis interfeceraſ ſerpentem, qui volebat deuorare puerum. Dominus item de interfectione, canis multũ doluit, quia amicum magnum perdidit. Ex his patet, quod iſte Gnieuomir, ingratior ac deterior, canibus ac beſtijs fuit.

EPISTOLA VII. MATHÆI Epiſcopi Cracouienſis.

In qua oſtendit, quid Gnieuomirus pro ſua ingratitudine ac perfidia, à Boleſlao reportauit.

Meminit

MEMINIT quidem sed sero, sed coactus. Per amplissimis enim rursus instauratis copijs Boleslaus, non circa inutiles prædociniorum occupatur sarcinulas, sed inaccessibiles maritimorum vrbes has occupat, illas euertit, plurimum tamen dispendij circa Wielun oppidum impendit, in quo ille Gnievomir, quia de venia desperauerat, plus cæteris resistit. Cumq; illi ipes indulgentiæ, si dedere sese velit promittitur. Maior est, inquit, iniquitas mea, quam vt veniam mereri possim, & satius esse mortis iugum, quam seruitutis; glorioſiusq; vitam exponi vulneribus, quam dedi supplicijs. quanrò ergo pertinatius obsistit, tantò crudeliores in se animos ac vires prouocat, tanto crebrioribus illiditur assultibus. qui tandem improbè deditioni subactus, fuste capitalem excipit sententiam, alij omnes in ore gladij absorbentur.

COMMENTARIVS.

GNIEVOMIRVS in oppido Wieluń, Maritimæ Prouinciæ obsessus expugnatus, & tandem captus, viliter baculo pro suis demeritis, perfidiæ detractionis, & ingratitu-

ingratitudinis, est decolatus, omnesq; complices sui perierunt in ore gladij.

Pro quo est notandum. Gnieuomiri superbia, per quam lapsus fuit, in ingratitudinem facilè colligitur, ex litera Historiæ. Dabatur enim sibi gratia & venia, si se humiliare ac subijcere voluisset, ipse verò gratiã renuens, in desperationem recidit. Maluit mori, quàm viuere. Ideo superbuit: Dicit enim Gregorius 23. Moralium. Cæteris despectis singnlarem apparere, & superbire, merito ergo vili morte interijt.

EPISTOLA VIII. IOANnis Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua commendat fortitudinem, & animositatem Regis Boleslai, & ad fidem Catholicam Pomeranos reducit.

LAVDO animositatem, truculentiam non laudò, nisi forte Zelo iustitiæ factum sit, non odij animo, vel typo superbiæ. Non est ex officio hominem interficere, nec est reus homicidij

homicidij miles, qui potestati obediens hominem occidit. Laudatur Phinees, qui cum Madianidæ confodit hebeum, & Mathathias idolatram, & Moyses cum Leuitis, per medium castrorum transiens, manū consecrabat in sanguine propinquiorum, imò quandoq; peccatum videtur non occidere, vt quia Saul victis Philisteis, Agab Regi pepercerat, ait Dominus ad Samuelem: Pœnitet me fecisse Saul Regem. Sed fortè in Saule, non indulgentia Domino displicuit, quam præceptionis diuinæ transgressio. Vnde à Samuele illi dictum est. Peccasti: Nescis quia genus ariolandi est nolle obedire; Verum non hæc nobis ad consequentiam trahendum, quia priuilegia paucorum generalem legem non faciunt.

COMMENTARIVS.

CIRCA literam est aduertendum. Primo, quod fortitudo est virtus laudabilis. Vnde Iacobus in Zophilario, libro 1. parte 3. cap. 14. Fortitudo, inquit, est virtus, qua cæteræ virtutes solidantur, roborantur, & moderantur, sine qua virtutes cæteræ nullæ sunt.

sunt. Vnde dicit ibidem. Omnes virtutes sine virtute sunt, si fortitudo comes non fuerit. Secundo habetur ex litera, quod crudelitas est vituperabilis, nisi fuerit amore iustitiæ. Tertio aduertendum secundum Policratum, lib. 1. cap. 12. Arioli sunt, qui circa aras nefarias preces, aut execrata sacrificia faciunt. In quorum ceruicibus est manus Domini, dicente Propheta. Ariolos & vagos, non patiamini viuere.

EPISTOLA IX. MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De virtutibus & laudibus, Venerabilium Pontificum, Alexandri & Simonis, totius Mazouiensis Prouinciæ.

HIC nimirum domus Domini, Zelus, aureo inscribendus calamo, Simeonem & Alexandrum Plocensium, Antistites armauerat, qui vtroſq; hostes peruigili solertia, studiosissimè ab arce Dominica, arcere satagebant. Sicut enim nec minimum loci, vel tem-

poris pun-

poris punctum, ab inuisibilium tutum est insidijs, sic Mazouiensibus visibilium nunquam defuit hostium incursus. Nunc Prussis, nunc Pomeranis, nunc vtrisq; hinc apertè, illinc subdolè irrepentibus, quod non modicum illis, non modo animositatis, sed & industriæ suggerit promptitudinem, vsus enim reddit Magistratum, & ferrum non tam hebes, quã etiam Scabrosum sine assiduitate exercendi efficitur. Ideoq; Mazouiam, & consilijs esse strenuissimam, & vernantissima militiæ florere Maiestate. Inter quos Alexandrum summa dignum admiratione duco, qui tam diuersis ac summis rebus sufficere potuerit. Nã nostri, ecce Gygantes geniti sub aquis, & qui habitant cum eis. Res mira, idem Agnus & Leo, idem lupus & dux gregis, idem Præsul & Miles, simul armatus & deuotus, vt inter iuges armorum excubias, nihil quod suum est deuotionis neglexerit, Ambrosianæ non immemor sententiæ: Arma Episcopi lachrymæ sunt & orationes. Magnus in prælijs Alexander, in diuinis maior obsequijs. Nam vt extructas ab eo Basilicas, cuiuslibet inuidia silentio sepeliat, sub modio tamen lucerna abscondi non potest, nedum Ciui-

tas ſuper montem ſita. Indeuotus enim quo pacto æſtimabitur? qui tam conſpicuum Beatæ Mariæ Virginis templum à primis initiat fundamentis & conſumat, cum pater Salomonis ne templum ædificet, à Domino prohibetur. Res ergo ipſa declarat, quã dilecta illi fuerant tabernacula Domini virtutum, ipſa operis elegantia, formæ feſtiuitas, dulciſſimo illum cordis palato indefinenter oſtendit maſticaſſe. Domine dilexi decorẽ domus tuæ. Quam non tantum in trinſecis ac ſpiritualibus locupletauit ſtudijs, ſed etiam armis communiuit materialibus, neceſſarijs vndiq; ſeptam præſidijs, vt lectulum Salomonis, & ſexaginta ex fortiſſimis filiorum Iſrael intrinſecus, & trecenti ex electiſſimis loricatorum, extrinſecus cuſtodirent, vt verè dicere poſſit. Pulchra es & decora filia Hieruſalem, terribilis vt caſtrorum acies ordinata. Contigit autem Boleſlao, & vniuerſæ penè militiæ, procul agentibus cruentiſſimæ prædationis impetu, Mazouiam Pomeranos irrumpere, qui tota pene populata Prouincia, luctuoſas ſurripiũt ſarcinas, lamentabiles abigunt manubias. Concurrunt Mazouienſium perpauculi, conſequuntur, ſtat hoſtis arena maris nu-

màris numerosior. Nam congressum pauci-tas non præsumit, multitudo contemnit. Istis videtur temerarium, illis inglorium. Cumque isti fugam, recessum illi meditantur: adest Antistes Simon insciti, & infulis Pontificalibus insignis, non tam luctu, quam precum, & suffragiorum deuotione, miserabile spectaculū prosequutus. Qui eminus exclamat, imò in vno tantum filioli spes est vincendi, non in multis est victoria, nec mortis metuendum est discrimen, maximè cum pro salute agitur proximorum. Quia mors corporis hominem non extinguit, sed ad præmium virtutis admittit. Quo dicto suos pugnæ, sese orationi committit, nec cessat donec omnis illa prædonum numerositas succubuit, paucis admodū fuga elapsis. Sic omni suorum excussa præda, sic hostibus prostratis, lætum cum suis reuehit trophæum, imò postridiè, vel amplius infelicis, imo felicis belli reliquiæ cæcorum instar palpitant, quos à fœminis asserunt, & comprehensos, & in vincula coniectos.

COMMENTARIVS.

HAEC Epistola diuiditur in tres partes. In prima Alexandrum & Simonem Episcopos Plocenses, ex amore memoratu digno Ecclesiæ commendat, qui Ecclesiam Dei tàm ab hostibus visibilibus, quam inuisibilibus protegere, veluti veri Pastores satagebant.

In secunda parte, descendit ad Dominũ Alexandrum Plocensem Episcopum, specialiter recommendandum, de suo erga Ecclesiam Dei amore, quam protegebat manuali fortitudine, ac sua deuota oratione. Qui dum fortitudinem corporalem exercebat, orationes suas nihilominus nõ negligebat, sed deuotissimè complebat, cum quibus pro omnibus suis apud Omnipotentem intercedebat. Quam quidem deuotionem in effectum deduxit, dum Ecclesiam solennem S. Mariæ Annunciationis, in Castro Plocen: extruxit, & custodibus tutelauit, pluresq; alias Ecclesias in honorem Omnipotentis Dei erexit & dotauit.

In tertia parte, descendit iterum ad Dominum Simonem, alterum Episcopum Plocensem, commendando de sua fiduciali deuotione, ac erga eandem Ecclesiam Dei sincero amore.

Circa primum est aduertendum, secundum Ve-

dum Venerabilem Egidium, de Regimine Principum, lib. 3. part. 3. cap. 2. Ad opus bellandi duo sunt necessaria, strenuitas, & prudentia: quæ consistunt in hoc, quod homines bellantes debent esse ex regione media, nec nimis soli propinqua; nec nimis à sole remota; tales enim homines, tam prudentia, quam animositate participant.

Circa secundum notandum. Dominus Alexander Ecclesiæ S. Mariæ in Castro Plocen: fundator, aliarũq; plurium Ecclesiarum erector & ditator, Dauid Regem in hoc excessit. Quia Regi Dauid denegata est à Domino ædificatio templi, 2. Paral. 28. Alexandro autem Plocen. Episcopo, nedum vnius templi ædificatio, sed etiam aliorum plurium templorum, extructio est concessa, vt dicit litera.

EPISTOLA X. IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua Alexandrum & Simonem, Episcopos Plocenses, in virtutibus comparat.

MAGNVS quidem Alexander, sed maior vt video Simon Alexandro, qui Patriarchæ & legislatoris in se virtutem expressit. Nec enim nescis Moyse orante, Cantamus Amalechitas confectos. Qui cum lassas manus dimitteret, conualescebat Amalech, & cum erectas manus sustineret, vincebat Israel. Nec ignoras, quod Abraham Loth cum animalibus, & omnium possessione hostibus interempris eripuit. Quibus ex factis intelligis non minimum prodesse, aut merita prælatorum, aut proximorum suffragia, quorum exemplationibus instruimur, quid Deo, quis nostrum debeat, quid sibi, quid proximo.

COMMENTARIVS.

CIRCA literam notandum. Quod mérita Prælatorum sunt valde proficua, subditis ipsorum. Ratio. Quia talia merita Prælatorum, tuentur subditos à nociuis, vt puta suggestionibus Dæmonum, vel versutijs Hæreticorum, ac oppressionibus inimicorum.

Secundo notandum. Quod proximorũ suffragia

suffragia, proximis sunt valde vtilia. Ratio est. Quia sæpe suffragijs proximorum impetratur venia peccatorum, & deletio pænarum.

EPISTOLA XI. MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De virtutibus & meritis memoratu dignis, Venerabilis Patris Martini, Archiepiscopi Gnesnensis.

VALDE pecamus, si aliorum bene gesta non laudamus. Sed nihil mercedis agimus, si ea in quantum possumus non imitamur. Nam cui non inuidus videar, si aurem huius hominis regiæ columnam, si Patrem Reuerendissimum ex tuis antecessoribus quendam muris labijs suppressero. Erat enim eiusdem Sanctæ Gnesnensis Ecclesiæ, cui tu præsides Archipontifex Martinus, cuius nutu, cuius arbitrio, totus huius Reipub. cardo vertebatur. Huic percrebro Pomerani iuges tendêre insidias, nunc texicatis poculis, nunc iugulo, seu quauis nece claudestinata: quia

illis ritum inhibet idololatriæ, tum quia decimas & primitias ab eis exigit, tum vt eo sublato Regni simul & consilij, caput amputent. Cumq; diu dolosam nequitiam effudissent, machinamina euentuum cuncta, vir prudens industria declinabat, diuinis tandem intentum obsequijs in spicimirensi oraculo comprehendere gestiunt, clamor attollitur, hostium impetus in ipsis nunciatur proascijs: quid ergo? fugiendum? at stridens mucro corruscat in ianuis; bellandum? at nulla facultas, nullum adminiculum viribus tremulis: viris imbecillibus; supplicandum? Sed quando cruentos luporum ictus agni balatus placauit? verùm vt erat sursum contemplatione porectus, sic & corpore in altum attollitur: Cuiusdam enim scalæ beneficio, conscendens inter laquearia delitescit: Sic seni vires, pedibus timor addidit alas. Illi cateruati irrumpunt, sacris non parcunt, sancta diripiunt, quendam Diocetem, qui stupore totus dirigerat, prostratum secus aram conspicantur. Archipræsulē rati comprehendunt: non sine tripudio asportant, nec modo illum decimis ac primitijs abrenuntiare iubent, sed omnibus Catholicæ fidei deierare muneribus, immensita-

immensitatem, insuper metalli appendere, ac pacis perpetuitatem arctatur polliceri. Cuius dum vita huiusmodi taxatum commercio nihil horum annuit. Erat enim vir Deo plenus, fiduciam habens in Domino, non tam de propriis præsumens meritis, quàm de Antistitis suffragijs, cuius virtutes diligentem disciplinam latere non poterant. Præsul autem lacrimarum torrentem pronus immergitur, & sanctuarium profanatum, & sancta manu contractari, sacrilega luctuosè deplangit. Qui etiam deuotissimā amplexus precum deuotionem, triduanam continuat inediam, necdum è Sanctuario Pater Venerabilis gressum dimouerat, eum qui soluit compeditos, Dominus vltionum liberè egit. Quadam enim repētina, tàm ipsi quám coniuges, & paruuli eorū correpti sunt vesania, vt sese inuicē nunc ferro, nunc saxis, aut stipite expeterent, at suorū charissimos non modo vt incognitos, sed vt hostes à suis domicilijs persequialiter expulsarent. Qui dum alios contingere nequeunt, proprios artus, aut vt gulis dissecant, aut dentibus demordicant. Qua peste, non sine prodigioso rugitu, non sine horrenda iactatione, plerique illorum expirant. Tamq; diu

vexari sunt, donec supplicij causa intellecta, & sancta Sanctorum cum omni supellectili Pontifici remittuntur. Et quanquam à Diocete popoſcerant pecuniæ quantitatem, violatæ multam immunitatis pollicentur. Sed & Catholicæ caracterem fidei reuerentius profitentur, & Eccleſiaſticis ſeſe muneribus obſtringunt.

COMMENTARIVS.

CIRCA literam primo eſt aduertendū. Quanquam viri boni & virtuoſi, laudibus priuatis, non egeant ſecundum Valer. lib. 4. Virtuoſos tamen parcè & diſcretè cōgruit laudare. Iuxta illud Caſſiodori lib. 11. Epiſt. 25. Conuenienter namq; honorum præſtat augmentum, probitas accōmodationum, nec decet diferri, quæ frequenter efficacem contingunt approbari. Cui conſonat Tullius in Paradoxis. Parad. 2. Vt quiſquis inquit boni particeps eſt, ita & laudabilis, neq; enim vllum bonum eſt de quo is, qui habet, honeſtè non poſſit laudari. Et merito teſte enim Ouidio lib. de Ponto. Excitat auditor ſtudium, laudataq; virtus creſcit, & immen-

& immensum gloria calcar habet.

Secundo aduertendum est. Pomerani Domino Martino Archiepiscopo Gnesnensi propterea insidiabantur, & in mortem suam machinabantur. Primo quia ipsos à traditionibus Gentilicis, vt puta idololatria abducebat, & ad colendum Deum ritu Christianico erudiebat, & hoc ex officio boni Pastorij faciebat. Secundo, quia ab eis decimas exegit, quas sibi Dominus in signum Venerabilis dominij reseruauit, & suis seruitoribus deputauit. Vnde ex hoc elicitur, quod decimæ sunt dandæ fideliter, atq; gratè. Et hoc authoritate veteris & noui testamenti approbatur. Dandæ ergo sunt decimæ, primo ex eo, quia per fidelem dationem earum, datur abūdantia fructuum. Malach. 3. Secundo, quia per dationem Decimarum, consequemur remissionem pecatorum. Tertio, Retributionem æternorum præmiorum. Quarto, dando quis decimas consequitur abundantiam fructuum.

EPISTOLA XII. IOANnis Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua

In qua Dominum Martinum suum prædecessorem, de prudentia in periculis vitæ habita cõmendat.

ARCAM penè fœderis & raptam ab Allophalis, & superna quoq; restituram vltione retulisti, longè tamen hic alius Pontifex ab illo Heli, qui cadens è sella fractis cruribus extinctus est. Nec vituperandum puto, quod quasi meticulosus, quasi mercenarius, non quasi pastor videns lupos sese subtraxerit. Immundum enim est animal, quod tametsi ruminat, scissam tamen vngulam non habet, quæ est discretio sanctorum animaliũ. Nam pedes eorum, pedes recti, planta pedis, planta vituli, pugillatoriæ siquidem peritis nõ magis impetendi, quam cedendi vtilis est industria. Quod in se Dominus prædocuit, in quem dum Iudæi tollerent lapides, ipse transiens per medium illorum ibat. Aut quis certè mortis metu non trepidet, cum ipsa vita vsq; ad mortem paueat & tædeat, eó quòd cautius vitæ prouidendum, quo vberior ex aliquo fructus decerpitur. Vt quid sterilis enim ficul-

nim ficulnea terram occupat, hoc est quod Apostolus optat, Anathema fieri pro fratribus à Christo; omisit enim melius, vt fratribus expedientius prouideret. Et licet platanis miricam videar inserere: Dicam tamen, nec enim flosculus varia insculptus, tugredine auri rutilantiæ disconuenit. Erant enim in eadem naui Philosophus & scurra, oboritur tempestas, omnes cæca inuoluuntur caligine, fit fragor, clamor attollitur, strident fluctus, rugiunt procellæ, nauis nunc abysso fit proxima, in præceps dehiscentibus vndis, nunc celsis vicinior nubibus, sæuo raptante turbine. Quid hic putas cuilibet animi fuisse, ipso etiam nauclero de salute desperante! Ducit alta Philosophus in altum suspiria mortis, vt crebro consueuerat, crebrius meditatur, angustias trepidat, ne post exitum vitam degat confragosam: nec enim corporis mortem veritus est, quam esse vitæ ianuam censebat. Scurra inter hæc metum non modo dissimulat, sed quodam lætitiæ, vel vecordiæ dicam, & histronico membrorum gestu, & fractæ modulamine vocis depromit, & cachino cõcutitur. Oloris exemplo misera inuitans, miserioris vitæ solatia. Quid plura? omnis tandem

tandem cessat quassatio, redit aura clementior aggratulantibus alijs inuicem, scurra virum conrumelijs afficit lacessitq; O tu, inquit, larua Philosophe, qui habitum audes præsumere sapientum, qui nec vmbram geris prudentiæ. Sapiens enim est vt sapientibus placeat, in quem nullus cadit affectus. Ego nec tristor, nec metuo, ac in te cor exangue, fugit mæror, pauor occupat. A me ergo, à me, à prudente disce prudentiam, in quem vt vidisti, medijs in periculis nulla cecidit mentis trepidatio. Cui Philosophus: Dudū, inquit tua tecum scurrilitas inuoluit naufragium, dudum immanissimæ stoliditatis cætus te cum tuis absorbuit. Nihil ergo perditus timere potuit pro perditis, nihil scurra vereri debuit pro vita scurræ, pauendum fuit Philosopho pro vita Philosophi. Fortius ergo Pontifici, pro vita Pontificis.

COMMENTARIVS.

CIRCA primam partem Epistolæ aduertendum est, sicut habetur 1. Reg. 4. Certantibus Israel cum Philisteis absq; Arca, cæsa sunt quasi quatuor millia virorum ex Israel

ex Israel, & reliquus populus est reuersus ad Castra. Iterum accipiente Israel secum Arcam, iniit cum Philistim prælium, pugnauitq; & cæsus est iterum Israel, itaq; ceciderunt tria millia peditum, & Arca Domini capta est, duoq; filij Heli, Ophni & Phinees sunt mortui. Cumq; vi ex Beniamin ibi veniisset, & Heli sedenti super sellam nunciasset, & inter cætera Arcã quod esset capta nunciasset, Heli cecidit è sella retrorsum, & fractis cruribus mortuus est. Prudentius vero Dominus Martinus Archiepiscopus Gnesnensis egit, qui cum per mortem suam prodesse omnibus se non sensit, non ex mollitia, sed ex discretione abstraxit, & in posterum communi bono conseruauit.

Circa secundum notandum. Pastor nõ semper tenetur animam suam ponere, persecutione se offerente: circa quod aduertendum est: dupliciter se offert prosequutio. Vno modo in populo, & sic pastor debet animam suam ponere pro eo. Ioan. 10. Alio modo persecutio offert se in sua persona, sic quod persecutio populo non indicitur, sed ipse Pastor solus quæritur, & sic non debet vitam suam ponere, sed aliquando cedere, vt Christus fecit,

stus fecit, Ioan. 8. aliquando fugere, sicut fugit Paulus, 2. Cor. 11.

EPISTOLA XIII. MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

Beneuolentiam mutuam Ioannis & Mathæi, & quæstiones duas propositas in se continens.

GRATVLOR impendio, quia non est penes te mutui redhibitio minor, aut tardior commodato, sed pusillum quæso superroga, & runcemen quidem meum retrogressum compedit & impedit progressum, vel dissolue, vel rumpe. Ecce enim à Diocete quæstionibus exigebatur metallum. Et alia cum iurisiurandi religione. Id si coactus perstitisset, teneretur an non? Et hæc sponsio supplicijs extorta, obligat an non?

COMMENTARIVS.

QVAESTIONES duas mouet. Prima est ista. An Archidiaconus quæstionibus

stionibus tortus sic promisisset, cum iuramẽto pecuniam tenere ad ipsius solutionem. Secunda Quæstio. Vtrum aliquis tormentis tortus, promittens pecuniam teneatur ad ipsius solutionem.

Circa literam notandum. Est quoddã artificium, seu instrumentum lignarij recuruum, quo cauantur tabulæ domus, vt vna alteri connectatur. Isa. 43. Artifex lignarius extendit, non iam formar id in permica, & deriuatur a runcoras, quod significat herbas.

EPISTOLA XIV. IOANnis Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua dupliciter soluit quæstiones, in præcedenti Epistola motas.

HOHO non ridere non possum. Subrus: sarcina gemis, & vepres vltro ingredefidem, verumtamen in malis promissis rescinde in turpi voto muta decretum. Iniqua est promissio, quæ scelere adimpletur: ad omnem ergo sponsionem, quam vel scelus, vel

etiam scandalum concomitatur, omninò non teneor. Sponsio verò pecuniaria obligat, nisi iustus metus interceſſerit. Iuſtus autem metus non eſt, vbi mortis metus non eſt, vel cruciatus corporis, vel id, quod pro his habetur, de quo habetur, Quod metus cauſa fit, ratum non habetur. Vnde Treuerēſis & eius Præpoſitus à prædonibus capti dare coguntur, & iurare ne repetant. Cumque repetere trepidant, metu periurij abſoluit eos Apoſtolicus, & mandat, vt prædones perſequantur, & Eccleſiæ bona repetant. Eſt autem vbi nec iuſti metus prætextu reſcindi poteſt obligatio, puta Chriſtianæ fidem religionis, cum quiſpiam etiam coactus fuſceperit tenere tenetur. Quamuis nemo ſit cogendus ad id, quod inutiliter cogitur: quamuis coacta ſeruitia Deus aſpernetur, quamuis non ſit beneficium, quod ingeritur recuſanti, nec ſacrificium, quod exprimitur inuito, ſæpè tamen etiam inuitis beneficia præſtantur.

COMMENTARIVS.

NOTANDVM eſt ſecundum Beatū Thomam, 2. ſecundæ quæſt. 89. Iuramenti

ramenti quod quis coactè facit, duplex est obligatio, vna qua obligatur homini cui aliquid promittit, & talis obligatio tollitur per coactionem: Quia ille qui vim intulit, hoc meretur, vt ei promissum non soluatur, vel non seruetur. Alia autem est obligatio, qua quis Deo obligatur, vt impleat, quod per nomen eius promisit. Et talis obligatio in foro conscientiæ non tollitur: quia magis debet quis damnum temporale sustinere, quam iuramentum violare, saltem si est de re licita. tamen secundum Raymundum, quis sic iurauit, potest ab Episcopo petere, vt cogat istum à iuramento absoluere. Si vero hoc impetrare nõ potest, soluat & postea reperat, quia licet iurauerit sõluere, non iurauit, non repetere. Quod si etiam iurauit non repetere, denunciet Ecclesiæ secundum formam Ecclesiasticam, vt eum compellat ad restitutionem; Si videlicet iurauit, quod non denunciaret, tale iuramentum est illicitum, ideo non est obseruandum.

EPISTOLA XV MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De Boleslai miraculoso triumpho, ex Pomeranis penes Ciuitatem Nakiel obtento; & de conductu Angelico nutu Dei ordinato.

NON iniustè ergo Boleslai seueritas in sacrilegos idololatras incanduit, non iniustè vltionem adiecit vltioni. Vix enim illa sacrilegij vltrix pestis quieuerat, cùm nec sacræ fidei reuerentiam, nec pollicitis vllam tenuere fidem. Non timent impudici Apostatæ salutem fugere, nec abhorrent canes persordidi ad vomitum reuerti. Omne itaq; suorum robur vndiq; contrahit, omnes omnium & acuit vires & ponderat. Surgunt castra contra Maritimam, & diuinam agi causam non humanam, primi pilarius antecurrens prædocuit. Est enim Beati Viti Kruszuiciæ Basilica, in cuius pinaculo quidam inæstimabilis habitu formæ visus est adolescens, cuius inedicibilis, vt aiunt splendor, non modo vrbem, sed vrbis quæq; præascia illustrabat. Hic eo desiliens, cum aureo pilo turmas eminus antecedit, non paucis claram nominis

nominis virtutem cernentibus, & rei tantæ mysterium tanta veneratione stupentibus, donec ad Vrbem Nakiel pilum quod gestabat, quasi vibrans disparuit. Hac ego animatus fiducia Boleslaus obsidionibus vrbem includit, fundibulis circumuolat, tormentis concutit, arietibus pulsat, assultibus impedit, nihil roboris non attentat, nihil ingenij non expertum non relinquit. Vident suos vrbani, imò rarescere sentiunt sese virtutibus destitui, qui dum virtute nequeunt, dolo tuti contendunt, treugas deliberandi, orant, & impetrant, suis interea intimant, & insidias parant, incautos occupent, vincula præsto habeant, quibus quos velint vinciant. Cumq; sit post laborem quies gratissima, omnes penè quieti Boleslaidæ indulgent, quam & laborũ suadent dispendia, & præsens Beati Laurentij iubet veneratio. Improuisa ergo de vepriũ densetis prosiliunt agmina, cauerant enim ne strepitu calcis, aut hinnitu caballorum proderentur insidiæ, & omni spe fugæ amputata, non minus pro salute, quam pro victoria pugnarent. Quorum numerositas trans numerum locustarum omne planum operit, impetere tamen trepidant, præcautas enim intel-

ligunt excubijs insidias. Proinde consertim præporrectis vndiq; cuspidibus, velut in quodam circulo prælium præstolantes consistũt. Tunc Boleslaus vultu serenissimo, mente tranquilla: Capreas, inquit, Proceres, video, nostris non inuisas leonculis. Nam quis molestos æstimet aquilis murilegos, tygribus cornipetos, si quid tamen virium habent, nota vobis illorum ignauia, nostri virtute primipilarij, & hodierni gloria martyris omne illud colliqueſcet, cum causa iustior & animet exanimes, & meticulosissimis pariat audaciam. Quo dicto hinc ipse assilit, inde militiæ Princeps irruit Scarbimirus, auget Leonibus famem animositas, fames animositatem irritat. Damis verò terror metũ incutit, metus terrorem centuplat, & vtrumq; plus altero, plus & exanimat, plus & eneruat; dedignatur leonum generositas, gregis imbecillis sanguinem lingere, sola cadauerum strage delectantur. Turpe putant Lechitæ, hostium occidione intermissa, spolijs occupari sacrilegis. Quid ergo linguis omnium loquar? nec tantæ cædis modum verbis assequar? quia numerum occisorum non aliter scire potes, quam si arenas maris, aut cæli stellas miseris in calculũ.

Super quo

Super quo si vacat allegoristas, consule siue albacistas, quos calculandi agitat solertia. Huius rei fidem etiam hodie astruunt aggeres instar montium, ex inhumatis ossibus acerua-ti. Multa insuper millia suis vincta loramen-tis, in Poloniæ colonias transuecta. Extunc ergo & Nakiel, & aliæ quam plures illorum vrbes, huic Regno accessêre.

COMMENTARIVS.

ANNO Domini 1313. Boleslaus Nakiel & alia Castra, nec non Ciuitates Pomeranorum obtinuit. Et sic accidit Regi Boleslao, extra confinia Regni demorante, ac pro trutione Regni laborante, tandem ad propria redeunte Regnicolæ sibi occurrentes, nuntiant qualiter Pomerani rem nefariam aduersus Venerabilem Martinum attentassent. Quod Rex præclarissimus intelligens, licet grauiter suscepisset, tamen motu animi sui, prudenter temperans vltionem ad tempus suspendit, sed modico temporis interuallo, modeste progrediens ad Ciuitatem Kruszwicien-sem, cum suis agminibus fortissimis, vlterius versus Pomeraniam procedere cupiens peruenit, prout latius in litera patet.

EPISTOLA XVI. IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua ostendit quòd ministerio Angelico Boleslaus Nakiel obsedit, & de ipsius tutoribus triumpho.

REX Ammonitarum Thimotheus, contra Machabæos conflicturus acies ordinat. Tùm iuuenes permiri, & vultus & splendoris, vnus à dextris, inde alter apparet à sinistris, & tres istis non dissimiles flammas iaciunt in castra Thimothei. Quibus visis exercitus terga vertit non sine suorum periculo. Quorum viginti duo millia dùm fugere gestiunt, succumbunt. Quem ergo aut illum Boleslai præcursorem, aut hos Machabæi iuuenes æstimare potes, nisi summæ, nisi superexcellentis omnipotentis ministros? Adeò illi suorum cura est, vt pro illis visibiliter nõnunquam cælestibus pugnet virtutibus, à Domino fit hoc, & est mirabile in oculis nostris.

COMMENTARIVS.

Circa

CIRCA literam notandum. Domino semper est cura de suis: Vnde nec eo volente potest cadere capillus ipsis de capite, veritate attestante: sæpiusq; oculo intuente corporali, pugnat Deus pro suis virtute cælesti. Vnde volente Rege Sennacherib, Rege Assyriorum, opprimere Regem Israel, Ezechiam & Ierusalem Ciuitatem Sanctam, egressus Angelus Domini, percussit in Castris Assyriorum centum octuaginta quinq; millia, vt habetur 4. Reg. 19. Similiter Iosue pugnante cum Gabaonitis, misit Dominus super Gabaonitas lapides magnos de cælo, & mortui sunt multo plures lapidibus, quàm quos percusserunt gladijs filij Israel, vt habetur Iosue 10. & de his, quomodo Dominus pugnat pro suis, innumerabilis est exemplorum copia, de quibus plura ponuntur in libris Regum Paralipomenon, & Machabæorum.

EPISTOLA XVII. MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

In qua per modum quæstionis miratur de eo, quod dæmones, dũ suas idololatras à suis inimicis eripuerũt, miracula similia fecerunt.

EGO verò non tam hæc miror, quia nõ aliena sunt iustis iustorum consortia, & Angelicæ vitæ hominibus etiam visibilia non desunt Angelorum adminicula. Sed peruehementissimè stupeo, infamis etiam idololatriæ huiusce prodigia obtingere. Brennus enim Dux Gallorum victa Macedonia, templa spolians Apollinis: Locupletes, inquit Deos largiri hominibus oportere, eos nullis opibus egere, qui eas omnibus largiri solent. Templum itaq; Delphis quod erat in Parnaso assilit, & habebat electa peditum septuaginta millia. Delphi non nisi quatuor millia: repente omnes templorum Antistites, & ipsi vates cum insignibus & insulis, in primã pugnantium aciem concurrunt, aduenisse Deum clamant, eumq; se vidisse cuius dum opem implorant, iuuenem insignis pulchritudinis, & duas Comites Virgines armatas, è propinquis Dia-

quis Dianæ & Mineruæ ædibus, occurrere conspicantur. Mox terræ motu portio montis aburpta Gallorum strauit exercitum, consertissimi cunei vulneribus dissipantur, insequitur tempestas, quæ grandine & frigore saucios absumit. Dux ipse Brennus, dolorem vulnerum non ferens, pugione vitam finiuit. Quis ergo talia nec miretur in talibus, nec stupeat?

COMMENTARIVS.

CIRCA literam est aduertendū. Primo qui exercitum Romanorum apud fluuium Albam confecit, ipsamq; Romam irrupit, cepit, & cæsis patribus, & subacta Italia inuasit Græciam vastans omnia, vniuersisq; terribilis vsq; ad Delphum Apollinis templum, quod situm est in monte Parnaso, processitq; manst triumphator semper inuictus, donec insurgere ausus est in Deos, ipsū Apollinis Delphicum inuadens templum, ipsi usq; Apollinis appetens spolia, scurriliter iocans ait: Locupletes Deos largire hominibus, vt latius patet in litera.

Secundo est notandum. Quod boni bonis asso-

nis associantur & conuersantur, secundum illud Eccle. 4. Cum sancto Sanctus eris. Vnde Deus omnium conditor, omnes sensus, vt puta, aures, oculos, omnia quasi membra, venas & neruos & ossa plurificauit, vt quod vnum non posset, aliud suppleret, & virtus singulorum fortior redderetur, dum altero vniretur, nullum enim in humano corpore membrum, quod altero non egeat: vt cor membrum nobilissimum, nisi ei de aëre pulmo subueniret, viuere non posset, nec etiam pulmo aërem respiraret, nisi ei viceuersa cor, vitam & motum influeret. Et similiter de alijs.

Tertio notandum. Quod Angeli hominibus visibiliter sustragantur & adminiculantur. Dan. 10. Alius Angelus custodit Hæbreos, alius custodit Persas, alij custodiunt Reges & Principes, & Principatus, alij simplices homines, vt Angeli. Cuilibet enim homini vnus Angelus ad custodiam, & ministerium est deputatus. Et quamuis Angeli sint incorporei, non habentes corpora sibi vnita, tamen aliquando assumunt corpora, ad implendum ministerium sibi commissum. In quibus corporibus apparent hominibus, & obsequuntur sicut patet in prædictis exemplis, &

plis, & completo ministerio euanescunt. videlicet Tobiæ exemplo.

EPISTOLA XVIII. IOANnis Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua ad quæstionem admiratiuè in præcedenti Epistola propositam respondet.

STVPERE te non stupeo, quia dæmonum astuvia nedum cogitari quidem, nedum eloqui, sine quadam stuporis horibilatione non potest. Sed mirari te miror, cum noueris Principes tenebrarum, & in Angelos lucis transfiguratos, & lucis opera persæpè mentitos, vt in aureis poculis insuspectius misceant aconita. Num Magi Pharaonis, nū Simon Magus à mente excidit, quid illi qui dixerunt, venimus tibi nostrum Authori præbere fulgorem, quid ille, qui diuinam mentitus Maiestatem. Quid vis, inquit, à me tibi dari Authori? innumerabilis est exemplorum copia, sed summoperè nobis prouendum est, neué labyrinthum Dædali re[illegible], vel tur-

vel turrim arguamur Gygantheam. Quin imo diligentius carpe institutum.

Notandum. Dæmones suos idololatras ab inimicis suis protegunt. Et circa hæc miracula faciunt: quod prouenit ex dæmonum astutia, ex inexplicabili, quam erga homines habent inimicitia. Talis enim dæmonum est fraus & dolositas, quod nedum eloqui, sed nec mente potest excogitari, qui quos possident adiuuant, vt eos in posterum perfidia ac malitia fortificent. Vnde & ipsi in Angelos lucis transfigurantur, & lucis opera mentiuntur. Et patet in illusionibus quas fecerunt Antonio, de quibus late in vita sua. Et homines quos occupant faciunt exanimes, videlicet de Simone Mago, qui se Deū faciebat, de quo habetur in vita Sanctorum Petri & Pauli Apostolorum, Similiter Ioannes & Mamties Magi Pharaonis amentes fecerunt, de quibus habetur. Gen. 7.

Circa primum est notandum, secundum Ioannem Polycratum lib. 6. cap. 17. Non moueat quenquam in templo visum esse Apollinem adductum, inuicti audaciam coercendi, delendiq; exercitum, qui permittente Deo exigentibus culpis multas deleuerat nationes

nationes, cum etiam sit aereas potestates plurimum nequitiæ suæ exercere, in illis qui sanæ fidei experti sunt, & religionis ignari, eis namque gratia subtrahitur, datur que malignis spiritibus licentia nocendi, cum nisi Domino permittente omninò nocere non possunt.

Secundo notandum. Quod astutia dæmonum ad homines decipiendos nedum eloqui: sed nec potest excogitari. Vnde habetur in tractatu de fide, quod diabolus sic malum iugiter machinatur, argute loquitur, artificiosè suggerit, callide decipit, insidiosè inflat, venenatas cogitationes inflãmat, mouet, bellat, nutrit odia, desideria carnis instigat, peccandi occasionẽ parit, & mille nocendi artibus corda hominum pulsat. Vnde S. Antonius, cum quadam vice in spiritu raptus esset, totum mundum laqueis sese cõnectentibus plenum, vidit & ait. O quis istos euadet? & audiuit humilitas. Ideò diabolus serpens dicitur preter eius callidam decipiendi astutiam.

EPISTOLA XIX. MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De Bole-

De Boleslai triumpho ex Imperatore Henrico quarto obtento.

VT libet, adhuc ergo vulnerum non detumuerat liuor, nondum siccatæ corporis erant aspergines, cũ furoris impetus Lemmanici Poloniæ limitibus irrepsisse nunciatur. Tunc Boleslaus. Hoc, iuquit, viri plus virium, plus animi adjicit, quàm incutiat terroris. Nam si meticulosi sunt, meticulosũ quis timeat? si animosi, exanimis est quem animosus non animat? Quippè virtus virtutem suscitat, & animositas animositatem exercet. Statuæ scilicet Gyganteæ: Quid enim stat carethum humile & cacuminatas vero pinus sua ipsa deiecit proceritas, plus enim habent ponderis ad ruinam, quo cæteris sunt altiora, multitudinis sunt infinitæ, certe non indebiles sunt, qui multitudine armantur, de se namq; parum confidit, qui multorum eget consortio. Esto tamen ferrei sint roboris, gratulor, asperam enim non leuem esse conuenit cotem virtutis: nonnè in vobis noui? Noui vtiq; in vobis robusti silicem pectoris, qui quantò crebrius ferro incutitur,

tot præ-

tot præliorum retro transacta insignia, tot vestra insculpti manu, tot victoriarum tituli, quot huius tàm recentis gloria triumphi. Quid denique tàm glorioſa vestrorum cruditas vulnerum, aureis vos in hostes non tàm vrgent stimulis, quam Griphonteis ad volandũ alis attollunt. Cruentis enim leonum rictibus, minus audacter occurrunt perexigua reptilium, nam & lesione ferior, & vulnere sæpè fit atrocior. Sed modestius viri, frenis, vt video, magis opus est quam calcaribus. Militaris enim ante omnia, vos in omnibus, non tàm strenuitatis meminisse cõuenit, quàm disciplinæ. Omnes etenim adeò belli furore anhelabant, vt nec vulnusculum ex conflictu, nec angustiolam ex vulneribus passi viderentur. Iam vero Imperator Henricus susceptæ non immemor iniuriæ, Bythomiense municipium multis conatibus attentauerat, quod quoniam & viris tutum, & situ vidit penè inaccessibile, circa vrbem Glogow copias explicat, ciues improuisos obsidionibus cingit, & quasi quibusdam torcularibus includit, obsides extorquet, deditionis diem constituit: Suas interim Boleslao & exponunt, & deplangunt angustias: Obsi-

des præfitos, non ràm dedendi animo, quàm differendi remedio. Quibus rescribit Boleslaus. Imò nihil ignauius, nihil mitius vermiculoso fauigena, vterq; tamen iste ab alueo, ille à fucinio arcet vespadios: Potius iraque obsidibus quàm libertate carendum. Turius enim est paucorum saluti non parcere, quam pusilanimitatis ignauia plurimos in discrimen adducere. Huius mandati Glogouienses informantur fiducia, vires colligunt, vrbem munium, ruinas illi resarciunt.

Sed Cæsaris castra, inde Ciues, illinc Boleslaus continuis solicitant incursibus. Ni qui castrorum inuigilant excubijs, qui Poloniæ sinus explorant, qui Boleslaidis vndelibet tendunt insidias, qui prædocinia gaudent aut cupari, seu qui vitæ vspiam venantur stipendia, omnes vel vinculis coniecti Boleslao exhibentur, vel mortis mulctantur dispendio. At Cæsar fragoso vrbem turbine inuoluit, molibus tormentorum circumtonat, nimbis telorum obruere contendit, saxea tempestate grandinat, fulminibus ignium coruscat, quæ illi aut industriæ studio declinant, aut in Cæsaris damna retorquent. O verè viriles! ô ferreos animos! ô transmiræ viros

constantiæ, quos nec auri splendor demulcet, nec Imperatoriæ numen inclinat Maiestatis; non hostium terret illos impetus: non laborum frangit asperitas: non ipsa paruulorum pietas emollit. Quia enim patres obliti filiorum acerrime rebellant, nunc machinis eorum paruuli alligantur, & saxis ac spiculis parentum exponuntur, nunc omni tormentorum genere paterno sub aspectu territantur: sed in cassum; Srat enim inconcusso fixa robore patrum sententia: tuitus esse patres prole defungi, quàm patria ciues exui, & honestius libertati quàm liberis consulitur. Frustratis igitur viribus, arte nimis indigna in Sileuci Prouinciã, signa surgunt bellica, sed omine infaustissimo & aliter fausto. Illa enim, illa Sileuciana strenuitas, quæ clarissimis vbique triumphis enituit, quod magno quondã Alexandro tributũ nõ soluit, eadem & Leñano, qui ægre ferentes tantum hostem suæ incumbere Prouinciæ, orant Boleslaum, ne prælium diferat, quia mora trahit in se periculum, & satius esset semel cadere, quam semper pendere: Agat intrepidè; modum aiunt indubitatæ reperisse victoriæ. Mandat igitur Imperatori Boleslaus Rex paratus sit ad prælium, & di-

ferens suæ testis est ignauiæ, tributum exigis. Exigebat enim cruentum in crastino tributu, præstolare. Nam quid à quo exigere debeas, meo cras munere condisces: Vt ergo primi dies illuxit, præcurrunt hinc inde velites, vt numero sic animositate dispares, ex aduerso acies consistit; & quantum Lemmanos auget numerositas, tantò Polonos animosior acuit audacia. Interea Sileuciorum non pauca manus à tergo prosilit, non paucos ex hostibus in se conuertunt, fugam ex industria simulant, à terminis illos eliciunt, longius prouocant, inprouocatos reflectuntur, & obliquato cuspidum vibramine, præporrectas illorum lanceas, simul repellunt & feriunt. Quibus prostratis aduolant alij subsidio, & occidunrur; rursus alij item, itemq; alij donec omnes penè extremorum exercitus conuertuntur. Vnde non tàm mediæ, quàm primæ turbantur acies, quæ cum tumultus causam ignorant, suos fugere non persequi autumant, & ferè diffugio dilabuntur, quos hinc pudor inde Boleslaus consistere impellit. Vt ergo erant primæ Pragitarum phalanges, primo congressu succumbunt, deinde illæ gygantææ Lemmanorum legiones, hæ à Boleslao, illæ

flao, illæ à Sileucianis prosternuntur. Alij cursu dubio inter pugnantium acies, incerti quid agant, quibus ferant auxilium cateruatim hac illac reptant, nonnulli toxicatis Plancorum sagittis depereunt. Quibus primipilariæ Imperatoris cohortes, in pedestre coguntur descendere certamen, caballis in ipso ictu virtute toxici cadentibus. Sic glorioſus Dominus gloriosè magnificatus est. Aequum enim & ascensorem proiecit in mare. Exiles tamen & confractas eorum reliquias, mæsta recollegit Lemmania: qui vitam Cæsaris pro munere, & fugam coluere pro triumpho. Superest argumento loci appellatio, ad quem tãta canum confluxerat numerositas, qui tanto cadauerum esu in quandam feritatem prorupere limphaticam, vt nullis illo pateret commeatus. Ideoque Caninum Campestre locus ille nuncupatur.

COMMENTARIVS.

HAEC Epistola in tres diuiditur partes. Primo, suos Polonos adhuc aliquos vulneribus sauciatos, in prælio Naklensi multifariè animat ad prælium. Secundo, suos Ci-

ues Glogouienſes per Imperatorem obſeſſos, admonet ad reſiſtendum. quod vtiq; Glogouienſes fecerunt, imò reſiſtendo, nec liberis ſuis pepercerunt. Tertio refert prælij cõmiſſi modum, & glorioſum triumphum. Quod quidem prælium commiſſum eſt propè Wratiſlauiam in campo, qui modo campus Caninus appellatur. Anno Domini 1110. Quæ omnia latius patent ex ipſius Hiſtoriæ litera.

EPISTOLA XX. IOANNIS Archiepiſcopi Gneſnenſis.

In qua probat per ſimile mirabile in præcedenti Epiſtola relatum.

SIC ex Ambrorum & Sicambrorum illa cæde quam non longe ante memini, omnes etiam permanſuetæ beſtiæ humanum ſanguinem ſitire didicerant, vt non modo latratiles, quorũ natura ſua ſponte fera eſt, ſed & cati ſoricibus omiſſis in homines vitro procurrerent, ex eorum quoque cruore fama eſt ad talparum quantitatem formicas

ebuliſſe, quæ domiciliorum penetralibus infuſæ non minorem illis cladem inflixere, quã Alexander. Quorum vix tandem pauci herbæ cuiuſdam beneficio ſeruantur, quæ Alexandro per ſomnium contra toxicatas Abigei ſagittas monſtrata, hanc iſtis Alexander contra formicas oſtendit.

COMMENTARIVS.

DE occiſione Ambrorum & Sicambrorum nedum canes, ſed etiam mures & formicæ humanum ſanguinem bibebant, & poſtmodum homines inuadebant, ac ipſis mortem inferebant: Sic etiam illi canes ſanguinem humanum dulcem conſueſcentes bibere, & carnes dulces vorare, mordebant homines, ſic, quod dudum illuc nemo auſus erat iter arripere, niſi per Boleſlaũ Regẽ ſuper morte illorũ canum prouiſione facta: ſicut & Alexander ſuis Ambris, & Sicambris remedium cuiuſdam herbæ præbuit, cuius beneficio à clade formicarum inſtar talparum, ex corporibus generatarum, vnuſquiſq; reſiduorum ſiçet paucorum ſe conſeruaret.

EPISTOLA XXI. MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De dispositione ac crebra ordinatione Ducatus Bohemiæ, per Boleslaum Regem Poloniæ, ac dedicatione terræ Russiæ, per Petrum Comitem de Lausz strenuissimum.

PORRO Ducem Bohemiæ Zeth indilato impetu à Regno exterminat, quem quondam à suis propulsatum, humanissimo Boleslaus excepit amplexu, pijs ablactauit vberibus, quem prius Olomucensium Principem, demum Pragitis Ducem constituit. Tantas autem vices, tanti beneficij retribuit, & cum in se maleficio diffideret, Imperatoriam in Boleslaum hostilitatem exasperat, sed suæ fructum perfidiæ non infideliter demessuit. Quidam enim ex suis de consueta illum obiurgans perfidia, pugione transfigit. Cuius in locum, Dux Borzywoy munere Boleslai sufficitur, quem suorum quoq; prodidit inuidia, imo fraterna perdidit ambitio. Ideoq; rursus in

rursus in Bohemiam regreditur Boleslaus, cruentum fratricidam expulit, & minorem eius fratrem Principatu insigniuit. Quod illi apud Lemmanos plurimum conflauit inuidiæ, quod Imperatoriam sibi vendicaret quasi Maiestatem, cum in regnis contiguis arbitratu proprio, quos mallet potenter deijceret, quos mallet excellenter sublimaret, & iam penè cuncta finitimorum Regna suo coniecerat Imperio, iam etiam transfinitimos, vel gratiæ serenitate, vel quadam stuporis reuerentia deuinxerat, vt qua vix Boleslai nomine attigisset, numen eius coleretur. Non deerant tamen garula quorundam suspiria, tacitæ loquacitatis singultus, plerique magistri subiectionem detrectantes, quorum præcipuus vt erat fortunæ impatientissimus, alienæ Russiæ Princeps Wladarides, conuenit singulos, sollicitat vniuersos, omnes iubet suæ ingenuitatis meminisse, docet, quam sit infame tituli genus, seruitutis cauterium adijcit, minus miserum esse nasci seruum, quam fieri, cum sit illud in clementia naturæ, istud naufragiũ ignauiæ, cui perfacile quis innatat, sed non sine difficultate emergit, multoque honestius esse mortis compendium, quam confragosæ vitæ

dispendia. Eligant ergo vestem debere rumpi an iugulum. Ex occupationibus itaq; Boleslai, tempus defectionis paulatim aucupantur. Omnes vnanimiter ab illo desciscunt, omnes in illum conspirant, omnes quasi cõmune incendium Boleslai gloriam exrinctum ire sacramento astringunt. Sed flabris concitari flamma immensior potest, non sopiri, tàm inuicti siquidem columna roboris, tantis licet impacta vndiq; fragoribus ne concuti quidem potuit, nedum conuelli: Senatum tamen consulit; viribus ne huic malo potius occurrendum, an alias ingenij quadam industria, & à quo prius ordiendum. Cunctisq; quod opus facto videntur tacitè percontantibus, quidam alti sanguinis Princeps & Principis dignitati proximus vir, magnanimitatis generosæ, tàm strenuissimus manu, quàm pectore industrius, ille famæ celeberrimæ, Petrus Wlostides hæsitationis nodum non rumpit, non scindit, sed salubriter dissoluit. Non insipienter inquit à sapiente dictum est, sapientiam clamitare in plateis: facillimum enim est homini viam nosse prudentiæ, si seipsum homo ante cognouerit. En si quidem in homine duo sunt, scilicet, anima & corpus; ad

quid an-

quid anima & industriæ saniori: ad quid corpus & virtutum vehiculo: tolle alterutrum, hominem interimis. Quem libet ergo, vel solo virium conatu, vel ingeniosa duntaxat sine viribus nitentem versutia, non modo mācum, sed omninò nullum existimo: non enim ala sine altera sufficit in volatu, non rota sine reliquis vtilis est in biga, nec verò stante stipite in ramusculis decet occupari, quod quanto facile, tanto minus conducibile, imò ad radicem ponenda est securis, ab ipso seditionis capite initiandum: Sicato enim fonte riuuli facilius euanescunt. Ipsum ergo Wladiridam ante omnes appetendum, & licet inaccessibilis nostri videatur consilij difficultas, leonum ruitu constrepente in ianuis Boleslai. Multi enim nostrorum erant iam illius corupti donarijs. Sperandus tamen est salutaris exitus etiam in difficilimis, non solum enim semitam, non solum viam virtus inuenit in inuio, sed & regia strata vbiq; animositati substernuntur. Malo ergo successum vobis deesse, quàm per experimēta virtutis. Etenim virtute, vel etiam vltimo in mortem proficisci præclarum: proinde suorum delectorum cum assueta manu Russiam ingreditur,

ingreditur, titulum transfugæ simulat, principis truculentiam se ferre non posse, ait; iniurijs actum queritur, dulciores asserit viro forti exilij angustias, quam domesticas delitias. Aggratulatur Wladarides tanti sibi viri accessisse vires, gratulatur & sui quasi diuinitus misso tanti comilitonis sodalitio: actum dicunt de Boleslao, actum de Lechitis. Er quoniam gloria Principum est celare verbum, nulli Petrus verbum detegit suorum ante rē, quibus exilij causas percrebrò quærentibus. Non est, inquit, partus vitalis, nec vtile consilium, si ante diem prodeat in lucem. Non benè, non tutè teneris auis euolat alis: Icarum per me cur iteretur iter? Simul ita & propositum aperit, & ingreditur institutum exemplo inter conuiuas, inter epulas occupat Wladaridem, crinibus abstrahit à mensa, humi prosternit, prostratum vincit, vinctum aquila gallinam asportat, non sine multa pullorum cæde, vmbras vrget, pro maternis alis pluribus amplexis, principali tamen decussatij ornatu præinsigne præstimonij munus Boleslao præsentat. Sic seditionis caput amputat, sic suæ salutis dispendio patriæ salutem mercatur. Sic omne Boleslai Regnum tranquilitati

quilitati conciliat. Cui Boleslaus in Senatus facie festino regratiandi assurgit amplexu, offert, ingerit omnia, omnino recusanti etiam præstantiorum potissima. Tum quia magnanimitas, quantum libet magnis capi dedignatur, tùm ne commercium quæsisse videretur, non virtutem.

COMMENTARIVS.

EPISTOLAE huius duæ partes. In prima crebram Ducatus Bohemiæ per Boleslaum Regem Poloniæ, dispositionem & ordinationem descripsit. In secunda terræ Russiæ reductionem, ipsiusq; ad regimen Poloniæ vnionem, per Petrum suum Comitem de Xiąż deducit, prout omnia latius in litera ponuntur.

Notandum secundum Philosophum 4. Ethicor. & Venerabilem Aegidium de Regimine Principum, libro 2. part. 1. Cap. 13. Spectat ad magna nimium esse plangitum, nec bonorũ exteriorum deprecatiuum. Magnanimus enim parum aspicit exteriora bona, & multum appreciatur virtutum opera. Petrus igitur tanquam verus magnanimus, dedignabatur

gnabatur à Rege Boleslao munera & bona exteriora, tanquam bona minima, & voluit esse contentus in magnanimitate, tanquam in bono excellenti, & precio incomparabili. Magnanimus enim est, sicut bonus tetragonus, qui nunquam deiicitur. Similiter si honoratur, & si magna infortunia sibi occurrunt, nõ deiicitur. Similiter si honoratur, & magna sibi fortuna eueniat, non extollitur, nec pecuniis, nec aliis muneribus vincitur, quia maximè in actibus virtutis, propter quã singula facit delectatur, quia secundum Senecam lib. de Clementia, Recte factorum, id est operum virtuosorum, verus fructus in ipsis est, ne vllum precium illi condignum extra ipsas inuenitur.

Circa vocabula notandum. Icaria, riæ, Insula. Item secundum Isidorum 15. Ethimologiarum. Templum est generale, pro locis enim quibuscunq; magnis, antiqui templa dicebant, & dicta sunt templa, quasi tecta ampla, sed & locus designatus ad Orientem, ad contemplationem templum dicebatur. Cuius erant quatuor partes, scilicet Antica ad Orientem, Postica ad Occasum, Siniftra ad Septentrionem, Dextra ad Meridiem: quod autem di-

tem dicitur templum, quasi Dei platea. Hic autem in præsenti litera, Ex templo dicendū est, & non ex timplo, tractum est enim ex consuetudine antiquorum, quibus responsa dabantur in templis. Quo officio peracto Sacerdos clamabat ad populum clara voce: Ex templo, id est, Ite de templo. Et quia voce audita statim exibant: inde vsus inoleuit, quòd extemplo valet tantum, sicut statim vel confestim.

EPISTOLA XXII. IOANnis Archiepiscopi Gnesnensis.

Super materia præcedentis Epistolæ.

NOVERAT vt video vir prudens, in dandis accipiendisq; muneribus, & si desit comercium, vmbram comercij non deesse. Virtus autem venalitate censeri non potest: quod si posset, non haberet emptorem. Quia vt scientiæ sic virtutis nulla est æstimatio, ideò promptum non est huius virtuti similē assignare. Legisse me tamen memini, cū

Babilonij

Babylonij à Dario deceſſiſſent, nec eſſet ſpes recuperandi, Zopyrus ſe verberibus afficit, naſum, aures, labia ſibi præcidit, Dario ſoli conſilium pandit, transfugæ titulo Babyloniã adit, de Darij crudelitate fingit querellas, iubet illos ex domeſticis exemplum capere, quid ſit hoſtibus cauendum, nota eius nobiliras & virtus, Dux conſtituitur, multa in paucis prælia ſecunda facit, Perſis vltrò cedentibus, tandem & vniuerſum ſibi creditum exercitũ, & vrbem Dario tradit. Sed hoc eſt ſimile per multum difficile. Nam in Zopyro ſimulatio fallatiæ, in Petro ſimulatio cautelæ. At illa prohibetur, iſta permittitur. Illa enim de dolo malo nata, iſta de dolo bono profecta, quam crebrò audis admitti. Cum enim iuſtus bellum ſuſcepit, vtrum aperte pugnet, an ex inſidijs, nihil ad iuſtitiam intereſt. In Petro ergo adeps & nucleus, in Zopyro cortex fuit, & palea virtutis.

COMMENTARIVS.

IN hac Epiſtola facit tria. Primo induſtrium Boleſlaum Regem Poloniæ de liberalitate commendat: Secundo induſtriam ſtrenui Pe-

nui Petri Comitis Boleslai per simile declarat: Zopyrus enim miles strenuus, Darij Babilonis simile fecit, & ipsos cum ipsorum Ciuitate Dario tradidit. Tertio dolum simulium ostendit: quanquam enim vterq; simulationem finxit, tamen Petri simulatio est cautelosa. Et processit ex dolo bono, quem admittunt, tàm sacra scriptura, quàm nostra Canonica. Cum enim Princeps bellum suscepit, licet sibi vti insidijs & dolis bonis, Zopyri verò simulatio fuit fallax, & fraudulenta, processitq; ex dolo malo, quæ prohibetur, & nulla tenus permittitur.

Circa primum aduertendum, secundum Venerabilem Aegidium, lib. de Regimine Principum, 2. part. 2. Cap. 18. Decet Reges & Principes, plurimum esse retributiuos, quia quanto sunt in altiori gradu quam filij, tanto in operibus virtutum, & in retributionibus deberi superare alios. Et secundum eundem, Cap. 18. In retributionibus Reges & Principes debent tria attendere: Scilicet, quomodo dent gratiam, cui dent, & quantum dent. Attendens igitur Rex Boleslaus, tanquam vir sciens & prudens. Quod in Petro Comite suo, pro sua magnanimitate, quæ se-

cundum Senecã, cum sit virtus, caret precio.

Circa secundum Historiale patet in textu. Circa autem tertium notandum, mota ista quæstione, vtrum in bello iusto licitum sit vti insidiosis simulationibus, vt puta simulare fugam, timorem, audatiam, vel aliquid simile. Huic quæsito, breuissimè respondet S. Thomas, 2. secundæ quæst. 40. dicens: Quod insidiosæ simulationes ordinantur ad fallendum: Potest autem aliquis ex dicto vel facto, alterius falli dupliciter. Primo ex eo, quod dicitur ei Amicus, vel non seruatur promissum, & istud semper est illicitum, & nullus debet fallere hostes, sunt enim hæc iura bellorum & fædera, & etiam inter ipsos obseruanda, vt dicit Ambrosius in lib. de Officijs. Secundo, potest aliquis falli ex dicto & facto nostro, quia ei propositum, vel intentum nostrum non aperuimus. Hoc autem facere semper non tenemur, quia in doctrina sacra multa occultantur, maxime infidelibus ne ea irrideant. Iuxta illud Math. 10. Nolite sanctum dare Canibus, vnde multo magis sunt occultanda ea, quæ portamus ad impugnandum inimicos.

Epistola

EPISTOLA XXIII. MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De proditione Vrbis Wislicensis.

VTINAM Boleslao Zopyri nota fuisset notitia: & nota quidem fuit sed serò, satius tamen serò discitur prudentia, quàm nunquam. Nam huius Wladarij filius in se parcus, in patrem prodigus: Omnes priuatæ suppellectilis ac fisci thesauros, in eius redemptionem appendit, præponderare docens religionem pietati, pietatem diuitijs, sed paterno perampliſſimè saucius vulnere, cum aperta non posset remediari vltione, in hostem dolore, in medio dolum concommiscitur. Quendam si quidem Pannoniorum, tàm sanguine, quàm dignitate insignem promissis attentat muneribus, allicit, auro persuadet, non absimilis fugæ, seu transfugij fictionem subornat. Hic non tam veras quam verisimiles sui causas, exulatus nō incalide componit: Hanc dat inter præcipuas, quod semper huius Reipub. amantissimus & coadiutor extiterit: quia suæ machinamenta gentis,

ta gentis vel extenuare studuerit, vel declinare docuerit. Adiecit æmulos calumniandi studio contra se incendisse, & fictis ac hostilibus instrumentis, ob sacræ crimē maiestatis in se latā capitis sententiā. Malle se malum declinare immeritum, quam innoxium caput, indebitæ noxæ submittere. Astruit Pannoniam sese Polonorum ditioni subacturum: igitur non vt transfugam, sed quasi suæ patriæ geminum, excipit Boleslaus glorioſa Wislicensium vrbe, vrbis præfectum constituit, nō siccis oculis, corde amarissimo, vix paucula nedum singula, vix esingultiué queo, miserum pecuale tygridi cruentissimæ, lupo caularum præsidium committitur, Principis etenim nactus absentiam Leodaridem clam accit, accelerare iubet, ne mora trahat in se periculum. Hostes itaq; præ foribus imminere præconatur, principali edicto imperat, qui extra vrbē deliruerit reum esse maiestatis, omni suppellectili fisco accessura, tuendam esse omnibus, & vrbis, & populi salutem. Proinde inclusas muris legiones, cruentis leonum rictibus infudit, teterrimis prædonum votis deuouet, in quorum cruore, quàm inhumanè debachata sit impia barbaries, piget meminisse, extemplo

Leoda-

Leodarides tot animarum, tanto sanguine plus iritata, quam satiata rabie, reuertitur. Illum autem proditionis patrem, perditionis filium, alumnum perfidiæ, primo quidem, excellentissimis numerũ veneratur primitijs, quadam gratiarum actione pompa inebriat, vernantissimis collasciuit amplexibus, ac præcelsæ dignitatis apice sublimat. Cæterũ proditore nihil in sinistrum suspicante, vt improuisum iaculum grauius feriat, vt celsior gradus celsius præcipiter, eodem penè momenti puncto, & extollit, & deijcit, & dejectum orbat lumine, lingua priuat, genitalibus enerua. Absit inquiens, ne de radice colubri, ne de prodigio perfidiæ, prodigium propagetur.

COMMENTARIVS.

EPISTOLAE huius sunt tres partes. In prima describit, quomodo Leodarides, vt vindictam in Boleslao Rege Poloniæ acciperet, sub dolo in quo vindicare se non potuit fortitudine, quendam Vngarum conuenit, qui fraude Boleslaum circumuenit, vt & vrbis famosissimæ Wislicien. præfectus esse

meruit. Secundò proditionem eiusdem ciuitatis describit, ac lugubrem vltionem à Barbaris, seu à Paganis illatam fidelibus condoler, tangit. Tertio repræmiationem illius Vngari proditoris subiungit, ac eiusdem repræmiationis causam annectit.

Pro quorum confirmatione notandum. In regno Lechitarum, à vetustissimis temporibus erat vrbs famosissima, murorum altitudine circumsepta, nomine Wislicia, cuius Princeps adhuc tempore Paganismi fuit Vislaus decorus, qui ex hac stirpe exierat oriundus. Huic vrbi munitissimæ, Rex Boleslaus illum Pannonium exulem puratiuum, quem non vt profugum, sed vt purè alumnum benignè susceperat, & charitatiuo modo pertractans, Præfecturæ officio instituerat. Principis ergo Boleslai Pannonius ille nacta absentia, qui ad interiora Regni descendens, regalia negotia dispositurus moram faciebat. Leodaridem Principem Russiæ, festinè accelerare iubet, absentiam diutinam nuncians Boleslai. Hostes itaq; Wisliciæ appropinquant, & appropinquasse nunciantur. Imperat denicq; proditor ille, vt omnes belligeri, & cuiusuis status homines vtriusq; sexus, ad vrbem tuendam

endam confluant, ac se & sua conseruent, ne vt rei crimine læsæ Maiestatis notentur, & bona immobilia & mobilia, Regio fisco ascribantur. Omnibus verò populis, tàm salutis conseruandæ, quàm vrbis tuendæ, gratia in vrbe conclusis, proditor perditus valuas aperit, populumq; Christianum Paganicæ nationi feriendum exposuit. Sicq; Anno Domini 1136. Idus Februarij, Wislicia destructa, & Christianus sanguis multum profunditur. In cuius quidem populi occisione, & sanguinis effusione, Leodarides non humaniter debriatus, sic impiè sæuit, quod eius crudelis sæuitia, plus humano cruore irritata, quàm rabie sacrata existens, ad propria reuertitur sine omni læsione. Illum autem Pannonium perfidi proditoris filium, vtroq; lumine priuat, linguam præcisam eneruat, genitaliaq; resecat, ne de radice colubri, & de perfido perfidum, quid pestilens nascatur. Naturale enim est simile ex simili generari, secundum Philosophum, 2. De Anima.

Secundo est aduertendum. Quod bonum est prudentiam discere, & in prudentia eruditi, & præcipuè Regi, & Principi, & cuiuis præsidere gestienti. Et meritò. Teste enim

Polycrato lib. 6. cap. 22. Sine prudentia nō modo Respub. non procedit, sed nec minima domus consistit. Vnde in commendatione Vlyssis. Homerus in omnibus illi, docet prudē/tiam affuisse, quam more Pōètico Mineruam nuncupauit, qua adiutrice demeauit, ad infe/ros : Scillam nauigauit, intrepidus Charyb/dim transiuit, non detentus est: ad Lamathones accessit, nec remansit: Syrenes audiuit, nec accessit: Ioseph etiam non diuitiarum multitudine, sed per prudentiam obtinuit, vt dominaretur in omni terra Aegiptijs. Gen. 42. Ideò iuuenes non debent esse duces, quia non constat eos esse prudentes, vt dicitur 3. Ethicorum. Nam prudentia fecit rationes dominari, vt inquit Polycratus lib. 7. Ratio/ne inquit viguerunt, quamdiu literati fuerunt, sed ex quo virtus literarum in eis languet, extunc manus arefacta infirmata est, & cecidit Principatus. Quoniam sapientia ait: Per me Reges regnant, Prouer. 8. Et hinc est quod Aristoteles in secretis secretorum præ/cepit Alexandro, vt studia in suis Ciuitatibus haberet, vt sui homines haberent prudentiam, & literarum scientiam. Subiungens, in hoc tuum honorabitur imperium, decorabitur ro/tum Re/

tum Regnum & illuminabitur, curia, annales, & gesta regalia melius commendabuntur memoriæ. Quis enim Regnum decorum sublimabit? quis eorum gesta per totum orbem vtiliter affirmabit, nisi proles sapientum, qui preter modum dilexerunt scientias, & propter illas ad summum fastigij gradum, conscendere meruerunt.

EPISTOLA XXIV. IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

Super præcedentis Epistolæ materia.

SPONSOR fidelis repræmiatur circumspectus. qui & amico morem gessit, & fidem pollicitis, nec proditoriæ messis frugem neglexit, nec enim decet proditores, titulo proditionali esse conspicuos, quos tristissimũ est, ac periniquum præmio perfidiæ prosperari. Vnde Alexander eos qui Darium in eius operam, vel gratiam occiderunt, extremis iussit interire supplicijs, à cognatis enim suis,

prius aureis vincitur compedibus, qui vt Alexandro placeant, Darium vita priuant, quibus Darius & regna dederat, & vitam. Sed Antigonus eiusdem Alexandri Argiraspides, perfidiæ munus è vestigio rependit, qui cum sui Ducis Herminij contemnunt imperia, ab Antigono superantur, nec solùm gloriam tot bellorum cum coniugibus & liberis, sed & præmia longe partæ militiæ perdiderunt, quæ vt saltem perfidia repararent. Ducem vinctū Antigono exponunt pacta omnium suorum restitutione. Hic protensa cum cathena manu. Cernitis inquit, milites ornamenta Ducis vestri, quæ mihi non hostium quisquam imposuit, quod vos me ex victore victum, ex Imperatore fecistis captiuum. Dij periuriorum vindices, dent vobis tales duces, quales vos vestris Ducibus dedistis, deuoret vos arma vestra, quibus plures vestros, quàm hostium Duces absumpsistis, sed miseros non decent conuitia, vinctusq; cepit ad Antigoni Castra procedere, quem Antigonus illæsum custodibus assignauit transactioni, fidem suã non amputat, omnibus quidem omnia restituit, sed tamen restitutis illos orbis domitores, suis sub hasta distribuit, perfidiæ cauterio fron-

rio frontibus impresso; cuius quis apud prudentes fuerit exitus, ex his vides, quamuis lucifuga hæc inter volucrum reges sub luce volitat, plausu discolore, quam nonnulli hodie non modo non reprimunt, sed virtute profligata præmijs inuitant. Quia verò manibus occisorum visus est parentasse, quia de atrocissimo Polonorum proditore, suscepit supplicium, potuit Leodarides iram Boleslai aliquatenus demulsisse. Omnis enim animositas, licet inexorabilis, ad multam tamen vindictam mansuescit.

COMMENTARIVS.

IN hac Epistola facit tria. Primo Leodaridem commendat ex merito, quia illi proditori Vngaro condignum præmium exoluit, pro admirabili enim seruitio, iuxta promissa beneficia honorum, & munerum impendit, & pro proditione iuxta sua demerita oculis excæcauit, lingua priuauit, & gentilia resecauit. Secundo rationem præmij subiungit, quia nõ decet proditores titulo proditonis esse conspicuos, imò tristissimum est ac periniquum, proditores ac inimicos præmio perfidiæ prosperari. Et

rari. Et hoc probat exemplo duplici. Primum exemplum ponitur in Historia Alexãdri. In vltimo enim bello, quod Alexander gessit cum Dario Rege Persarum, Darius se in fugam conuertit, & in Ciuitatem Persepolim fugere voluit, quem duo consanguinei, scilicet Biffo & Crisolanes, consilium inter se facientes, comprehenderunt, & ipsum catheni s ligauerunt, vulnerauerunt, & semiuiuum in campo reliquerunt. Qui licet ipsis supplicauerat, ipsi tamen minimè pierate moti sibi parcere voluerunt, imò eo relicto recesserunt: Alexandroq; supplicauerunt. Quod audiens Alexander quia Darius à suis propinquis cõpedibus est constrictus, persequi eos statuit, & ipsemet cum sex millibus equitum prosequens eos, inuenit Darium in itinere solum derelictum, & magnis vulneribus afflictum; quem cum vidisset misericordia motus de equo descendit, & exuens se chlamyde ipsum cooperuit, & amplexatus est vulnera eius, cepitq; amarè flere & dicere; Surge Domine Dari surge, & sicut aliquando fuisti Dominus totius Imperij tui, sic esto & nunc, & recipe Dyadema Persarum, estoq; glorioſus sicut aliquando fuisti. Iuro enim tibi per potentissimos De-

simos Deos, quod veraciter abrenuntio Imperio tuo, & opto frui tecum cibarijs tuis, sicut filius cum patre suo. quia nullus Imperator debet gaudere de tristitia alterius, cum ab eo fortuna recesserit. Dic mihi Domine Dari, qui fuerunt interfectores tui, vt vindictam in eis de te exerceam. Hæc cum plorando dixit, Darius extendens manus suas, amplexatus est eum, & osculans illius manus & pectus, dixit ei: Fili Alexander, non eleuetur obsecro mens tua in superbiam, propter victoriam quam habes, & si operatus fueris tot mira, quot dij operati sunt, & manus tuas vsq; ad cælum extenderis, semper recordare nouissima tua, quia fatalis gloria non est data soli Imperatori, sed cui eam prouidentia fati concesserit. Intuere me qualis hesterna die fui, & qualis sum modo, quia miserime humiliatus sum vsq; ad puluerem, qui fui ferè Dominus totius mundi. & nunc memet ipsum in potestate non habeo; sepeliantq; me benignissimè manus tuæ, veniant ad obsequias meas Persæ & Macedones, & à modo regnũ Persarum atq; Macedonum, efficiatur regnũ vnum. Sit tibi commendata Ptiagone mater mea, vt tibi sit in memoriam matris tuæ, &

in c. ic

in ea sit pietas vxoris tuæ: Inxonem filiam meam tibi accipias in vxorem, quia ex bonis parentibus nati filij: decet vt in vnum iungantur. Cum ergo hoc vidissent interfectores Darij, turbati sunt, nihilq; dixerunt ad Alexandrum, volentes cognoscere voluntatem eius. Alexander itaq; reuersus Persepolim mirabatur de ipsius miris structuris, & ibi sedēs pro tribunali, misit literas sub Maiestatis suæ sigillo vt quælibet terra suis vteretur iuribus. Demum præcepit omnibus, dicens. Viri Persæ audite, qui ex vobis fuerunt interfectores Darij hostis nostri, ad nos veniant, vt videā illos, & eis honorem condignum rependam, nihil dubitent, ad me veniant, quia seruicium nobis fecerunt occidendo inimicum meū, per Deos potentissimos iuro, & per dilectam matrem meam Olimpiadem, & per salutem eius, quia præclarissimos eos faciam atq; potentissimos. Tunc omnis Persarum populus siluit, iniquissimiq; homicidæ Darij astiterūt, & voluntarie corā eo dixerūt. Maxime Imperator, nos sumus. Tunc præcepit eos ligatos apprehendi & duci super sepulchrū Darij, & decolari. Illi autē ceperūt clamare & dicere: Maximè Imperator tu iurasti iureiurando nobis

per, po-

per potētissimos tuos, & matrē tuā Olimpiadē, quid velis nosfacere præclarissimos atq; omni-porētissimos pro nece hostis tui. Quibus Alexāder: Nō me decuerat vobis loqui propter popu-lū qui circūstabat aliter quàm dixi. Nā manifestatio vestra nullatenus fieri potuisset, nisi ta-le iuramentum feciſſem. Cogitatio enim animi mei talis fuit ab initio, vt quicunq; homicida illius inueniretur statim decolaretur. Nā qui proprium Dominum imo & suum proximum occidunt, alieno quid facerent? Hæc dicente Alexandro Persæ ceperunt vociferare benedicentes Alexandrum.

Secundum exemplum est de Antigono & Hermipio Principibus, & Alexandri Argiraspidis, quomodo Argiraspidæ pro suæ perfidia cauterio frontibus impresso sunt puniti, vt hoc exemplum patet latè in litera.

In tertia huius epistolæ parte duas causas ponit. Primam, quia manibus occisorum post multam stragem per Boleslaum in Ruthenis commissam Leodarides parentauit, hoc est sacrificauit, id est quia Boleslaus se extemplo in Ruthenis vindicauit. Secundam causam. Quia ipsemet Leodarides illum Vngarum proditorem Polonorum crudeliter puniuit,

nuit. Istæ causæ poterant mouisse Boleslai animum super Leodaride ad miserandum, quia omnis animositas cum viderit vindictam, mouetur ad misericordiam.

EPISTOLA XXV. MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De vltione ac vindicta Ruthenis per Regem Boleslaum illata.

IMO vti erat iniuriarum indignantissimus indilatas Leodaridæ pœnas intorsit, qui nõ arte, non dolo, sed iusto fulminis impetu, apro frendentius ad ipsum vsq; hostem Russiam penetrat, vnde ille malè sibi conscius, quadam repente sibi Metamorphosi in capreã sese transfigurat, lustra nemorum insilit, inter saltus & lucos ferarum delitescit. Quo non reperto Boleslaidæ, truculentius cruentantur, amarius inter desertos greges desæuiunt, quã leones, quàm tygrides partu orbatæ? Non enim ipsis gregum ducibus, non feris indulgent, nec fœtui, adeò totius gregis, non tàm cruore, quàm in strage gloriantur, non vrbibus

vrbibus, non burgis, non municipijs, non pagis parcitur, nec ætas vlli patrocinatur, aut sexus infirmior, nullum dignitatum sublimitas, nullum sanguis generosior, à calice sanguinis redemit, obnixè supplicat, superba auri rutilantia, frustra preces accumulat, toga prætexta, ciclus, purpura, seu stragula antecellit: Calcepa suis Carbunculum, Carbunculus Topasium, Topasius lachrimis inundans, quid tu, inquit, miser ô vicine? quid tu miser, Amathesthe gemis inter gemmas & vides quibus quantis non parcunt: qui mihi non parcit, tibi quomodo parcet? Adeò vindex gladius, hæc ore patulo absorbet, illa voragine flammarum insauillat. Nam torrenti, dū in cursu est, frustra plumas obijcis, & furenti gladio frustra suplicatur. Sic vltione centuplata Leodarides, & fidelis ille Pannonius, doli ac perfidiæ non immeritas Boleslao pænas pendere.

COMMENTARIVS.

PRO istorum quæ in Epistola continentur fortiori confirmatione, iuxta intentionem alterius Polonorum Chronicæ est adu-

uertendum. Boleslaus prout erat iniuriarum vltor atrocissimus, audita tali proditione, ac gentis suæ non modica læsione, mox Russiã ingreditur, Leodaridem iubet perquirere. Sed Leodarides malè sibi conscius repentè, vt capra Syluestris lustra nemorum penetrat, inter saltus & lucos ferarum se occultat. Quo non inuento, Boleslaidæ leonibus truculentiores in populum Ruthenicum grauiter desæuiunt, non castris, non Ciuitatibus etiam parcunt, nec vlli ætati aut sexui, aut generositati, aut nobilitati suffragia conferre gestiunt, quoniam omnem qui reperitur viuere non permittunt. Sic Boleslaus in Leodaride facta centuplata vltione, ad propria reuertitur cum honore.

EPISTOLA XXVI. IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua reprobat Regem Boleslaum de facili credulitate.

CAVEAT ergo prudens vir, omni credere spiritui. Nam vtrumq; vitium, & omni cred

omni credere, & nulli: sed alterum tutius, reliquum honestius. Etenim crudelitas incircumspectionem, incircumspectio negligentiam, negligentia parit ignauiam, ignauia proximo gradu consanguinea fatuitatis est, quæ soror est fæditatum, mater discriminum. Vnde quibusdam prudentum docentibus, nihil sciri preter hoc ipsum, nihil debere credi, quod circumspectius corrigens, Eudemius non nihil inquit, sed pænè nulli debere credi, preter, si quis hoc ipsum dicat, pænè nulli debere credi, esse tamen vbi nec semper nihil, nec semper nulli.

COMMENTARIVS.

CIRCA literam notandum. Ad prudentiæ virtutem spectat non facilè credere. Ex eo: quia prudentia animum omni credulitati retrahendum inducit. Viri enim prudentis est, (vt ait Seneca de 4. virturibus,) prius examinare consilia, & non cito facili credulitate ad falsa prolabi: quia qui cito credit, leuis est corde. Vnde secundum eundem Senecam ad Lucil. Epist. 3. Quædam enim amicis committenda sunt, quædã

etiam legitimorum conscientiam reformidant, neutrum ergo faciendum est, vtrumq; enim vitium est, & omnibus credere, & nullis. Tutius tamen est nulli credere, plurimum enim credulitas fallit, idem ait Seneca. Inde legitur de Ottone Imperatore, qui (vt refert Philippus de Pargamo, par. 5. præcep. 35.) Credens accusationibus vxoris quendam militem iniustè occidit. Comperto autem processu, quod fuisset iniustè accusatus, multum de eius offensa & morte doluit, ita quod vxorem suam quæ minus iustè militem accusauerat, comburi fecit, & seipsum vxori militis interfecti, in manus totaliter dedit. Non ergo immeritò dicit Catho. Nil temerè credas.

EPISTOLA XXVII. MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De Vngarorum perfidia, testamento Boleslai ac successione sui primogeniti Wladislai.

OMNIVM inuictissimus fuit Boleslaus, quem tamen arma vincere non potuerunt, sola

runt, sola semel vicit credulitas. Quendam enim stirpis regiæ, à Rege Pannoniorum adactum exilio, solitò Boleslaus excipit, & exhibet affectum, ac non modo patriæ, sed & regno restituere parat. Quo intellecto Pannonij, dolo credulum circumscribunt. Rege si quidem dolum subornante: Primarũ primi ex parte Senatus, ac vniuersi Magistratus legatorum vices gerunt, Primo asserunt, Omne regnum deuotis gratiarum obsequijs, ad scabellum Boleslai prouolui. Qui sereniſſimũ ipsorum lumen, quod vnicum Pannoniæ remedium, tam sereno amplexu collegerit. Secundo, vultu deiecto pronis ceruicibus querelas, callidissima commenta, astutia deplangunt, & inexorabiles odij causas in regem conferunt. Tertio, subsidiari orant, vt regem propulsent, exulem restituant, nec multo laborandum subsidio, suas illi copias institutо pænè suppetere. Vtramq; tamen Maiestatem, & Boleslai, & exulis flagrantissimè suspirant, vt hæc examen colligat, abarceat illa Vespadium. His ergo Princeps persuasus, cum paucioribus proposito Pannoniam ingreditur; occurrunt illis Pannoniorum cateruæ, multi successiuè accrescunt millia.

Omnes exulem regis nomine consalutant, omnes paulatim trans postremas acies relabuntur. Rem tacitò Boleslaus coniectat, Wszeborium accersit, qui Princeps erat militiæ: Suspicaris inquit, Wszebori quod suspicor? Qui respondit, Quidnam suspicor? Cernis, ait, omnes pænè in caudam relabi, quorum causa hic agitur. At ille: Cur metum aut insidias illorum, aut vtrumq; dissimilem? Cui Boleslaus: Quid ergo non est mora libera, nobis turpe viris non esse viros: Qui præuenit in tempore, præualet in causa: Ictu qui præuenit ictum, victoriam anticipat. At ille: Pernota nobis huius aleæ conditio, damno negligitur iactus anterior. Tum verò quidam alti vir consilij: Tam subito subitos, non competit esse peritos. Difficiles aditus quisq; subit subitus, furentis enim suum in se telum conuertere. Sed cum operæprecium, ne vnde lac speramus tuis vnguibus sanguinem vltrò emulgeas, ne dubium adhuc amicum hostem indubitatum reddideris. Dum hæc inuicem altercantur, immensas eminus cum Rege turmas conspicantur. Aiunt Pannonij Regi nouo: Adminicula suorum accedere, multorumq; multa veneratione, Regiã

debere

debere coli Maiestatem. Quid plura, concurrunt acies & pila minantur pilis. Geminus Boleslaidas hostis vrget, hic à tergo, ille à sincipite. Eia viri, clamat Boleslaus, vt bene pugnetur, bene pugnans effecit hostis, vnus quinq; fugauit, mille duodecem millia, & exerto mucrone, quem gruem vocant; Didicit, inquit, grus noster, ampliora cruoris flumina è ferreis elicere scapulis, & siccare. Igitur non ægydos multitia, non callum toracas, non loricas trilix, non calibs defendit galeas, non ingenij robur, nullum roboris ingenium instar fauillæ cuncta ventilat. Quorumlibet quantūlibet corpora, dictu incredibile, quot quot vno pertingit, vibramine non scindit, sed transuolat, adeò vt quosdam illæsos putares, donec aut suo pondere, aut aliorum impulsu, in diuersa scissim dilabuntur. Audies cæsorum capita, nescio quid horrendum rotatim circuiendo, balbutire horrens, capitibus multorum truncatis cadauera, præ concepto impetu concurrere videres, non paucos loripedes, mancos, semiuiros, plus vulnerum intendere angustiæ, quàm prælio. Nec verò minus acriter instat animosus Wszeborius, qui suos non minus viribus, non minus manu a-

nimat, quàm verbis. Virilius inquit, cõmilitones, Virilius dies in splendoribus exorta gloriæ, in gloria fulget semper educatæ virturis, serenior est meridie, nec scit ocasum Arctamur? Virtus vtiq; in arcto vires colligit, in arcto explicat, in arcto experitur, premimur? palmæ stipes, eò surgit procerior, quò sub grauiori mole radix gemit depressior, concutimur? sic augetur constãtia. Exploratũ enim est columnas concussione stabiliri, & paleas à grano secerni. Alterimur? altriminum enim est hæc natura, vt integra minus oxedinis habeãt, crebrius altrita sentiri acriora. Sed cur nam fuga? fallor viri non fugitur sed hostis insectatur. Orsum omnes orsum, vincimus collegæ non vincimur: fugiebat enim quidã non paruus aut honoribus aut genere, sed animo degener, eius nomen verbo Demosthenes, opere Thersites. Per hunc proh dolor filij Effreni intendentes arcum, mittentes sagittas, conuersi sunt in die belli, cuius ignauia, cuius fuga, non tàm victoriã victorioſe ademit Boleslao, quã titulũ victoriæ nube quadã obduxit, aut vt verius dicam, sole solem illustrauit. Nã adhũc vsq; diem, inæstimabilis Boleslai virtus tametsi crebro audita fuit, non adeò tamen credita

credita Pannonijs. Cuius dum asturco labore, ignoro an vulnere succumbit, pedester non segnior conflictu dimicat & prosternit; quem nonnulli hostium quasi fulminis impetum studio declinant. Tandem non victus sed vincendo fatigatus, tot millibus cesis à prælio diuerrit, quem originarius quidam suo Equi fero suppeditans: Memento inquit, mei Domine, cum veneris in Regnum tuum. Sileat ergo Pannonia, suæ fraudis illam pudeat meminisse, nec victi nomen iactitet, ne ignominioso frustra glorietur triumpho, quem tot suorum cruore militum cernit purpurari, quē tot capitum dispendio mercamur, miserum enim est circumscriptionis solatium quod pluris emeris & minoris emisse mētiris, aut quod prælio plus confinxeris, inutile fuisse æstimare satius æstimo, sæpius circumscribi, quàm semel mentiri. At verò non indignis illum fugæ Principē donarijs donat Boleslaus nec enim irrepræmiatam dissimulare virtutem, aut impunita voluit negligere ignauiam, tribus illū donat muneribus colo fuso & leporum pellicea, colus fæminam, pensum versutum, lepus meticulosum signat. Quibus ille intellectis in oratorio proprio campanæ loramento suspē-

sus, miserum permiserè spiritum exhalat, & sic in colo patibulum, in penso laqueum, in lepore fugã spiritus intelligo. Illum autem illum originarium, ob libertatis insigne, seruitute emancipat, emancipatum locupletat, locupletẽ equestrium prætexta nobilitat. Nihil itaq; Boleslao, vel industriæ defuit aut virtutis, si credulitati parcius laxasset habenas. Cuicumque prudentiam duæ referant hostiariæ innocentia & confidentia, quia em purior conscientiæ radius nihil intro de se suspicit, nihil extra suspicatur, & animus generosior, res etiam impossibiles ad possibilem redigit facultatẽ. Vnde nihil timens, omnia præsumens surrepit credulitas, quia innocens omni credit verbo sed honesto, nec enim de ea loquor credulitatis specie, quam delatio parturit, lactat assentatio, hæc siquidem humano capiti ceruicem pingit equinam, & asininas excrescere iubet auriculas, quæ pestis licet regia, licet omni cõpta venustate, si quãdo ad huius fores principis transitauit, mox procul abstitere iussa est perturpi, confusa rei pudio. Ad summum itaq; de summo Boleslao id accipe, alter Alexander, alter Caro, Tullius, alter non minor Alcida, sed Achilior hic

or hic vir Achille. Qui dum fatale munus iam à se exigi sentiret, testamentales mandat conscribi codicillos, in quibus & auitarum vices virtutum, & regni successionem quatuor filijs legat: Certos tetrarchiarum limites determinans, eatenus vt penes maiorem natu & Cracouiensis Prouinciæ Principatus, & autoritas resideret principandi, de quo si quid humanitus obtigisset semper ætatis maioritas, & primogenituræ ratio litem successionis decideret. Sugeritur ei de quinto filio adhuc infantulo, cur illius non meminit, cur nulla illum legatorum portione subscripserit. Quibus ille imò inquit, longius præmemini & legam, stupentibus illis quænam, quanta possit esse portio inter quartas? Quidam nescio, ioculariter an seriò subintulit: Non cernitis quatuor tetrarchis, quadrigam terrarchiæ fabricatam. Sic isti paruulo quintæ in quadriga rotæ legatur successio. Cum de inofficioso testamento pater arguitur, ait: In pupilla oculi, video quatuor ex hac lachrima manare flumina, & fluctibus collidi oppositis. Quorum quædam in ipsa sui vehementissima inundatione repente ficantur. Continuo ex aurea situla, fons aromatũ

erumpens,

erumpens, eorundem alueis, fluminum gemmis præstantibus ad summum inundat. Cessat ergo inofficiosi querela; æquum enim est partes pupillares, tutoribus debere mandari non pupillis. Iam verò iam ingredi iubeor, quo nemo sine saluberimo accingitur viatico. Salutari ergo sumpto antidoto, felicem functus est diem princeps felicissimus, pater fælicior: de quo incertum est pacis serenitate prosperior, an belli fuerit gloriosior triumphis. Succedit ergo patri Wladislaus, tàm primogenituræ priuilegio insignis, quàm regni successione sublimis, sed ambitiosus altero reliquo fastuosus. Qui eo tristius imperauit, quo iocundius vxoris indulsit amplexibus. Non enim facile de vxore triumphatur, quæ semel triumphasse permittitur. Nec enim vicisse cõtenta est victricis animositas, nisi quæque inuictissimorum collã suis supediter imperijs: Vocat ergo virum semiprincipem, imò semiuirum, qui quarta vnius iugeris contentus portiuncula, tot plusquam principes muliebriter sustineat, quia verò sine difficultate perorat, qui imperat promptissimè, viri animum inclinat. Itaq; Princeps in se humanissimus vxoris atrocitate, ab humanitate desciscit, nam

scit, nam fraterna exuta pietate, hostiles animos induit, & fraterculos adhuc impuberes cruentissima rabie insectatur, eorumq; vrbibus occupatis, ipsos exhæreditare instituit, qui prona supplicatione prostrati, numen muliebre inexorabile placare studeant, & plus lachrimis quàm linguæ beneficio perorare cõtendunt, sed Erebi millies mãsueseris inferias, quã fæmineã semel exoraueris truculẽtiã.

COMMENTARIVS.

EPISTOLA in tres diuiditur partes. In prima Vngarorum perfidia describitur. In secunda mors & testamentum Boleslai. In tertia, successus sui primogeniti Wladislai. Et pro istorum omnium forriori consiliatione, iuxta intentionem alterius Polonorum Chronicæ est aduertendum. Post huiusmodi sæuam Boleslai vltionem, Ruthenis vt præmissum est, asperimè inflictam, Ruthenorum Princeps aliarum circumiacentium Prouinciarum Principũ communicato consilio, cum aliter ipsis populositas adesse minimè videretur, quæ potentiæ Boleslai resistere posset Halicienem Regem, Regis Boleslai generum de

rum de Regno ejciunt: qui ad regnum soceri sui Boleslai confugiens, apud ipsum cũ vxore aliquamdiu fuerat commoratus. Ruthenorum ergo Princeps inuasionem Boleslai, quem vt fulguris impetum abhorrebant, transferunt aliter, dolum credulo intermiscent, vt quem armis vincere non possunt, saltem credulitate vincant. Omnium ergo Principum sibi adhærentium, ac barbaricæ gentis multitudinem, armatorum studiose primitus ercollectum, Primatum primos ex parte totius Regni Halicienſis Procerum, ac vniuersitatis ad Boleslai præsentiam in legatione dirigunt, offerentes seipsos cum natis ipsorum, & omne regnum denatis obsequijs, ad Boleslai scabellum, prouolui, si Regem ipsorum fraterno collegerit amplexu. Pannoni quoq; Halicienſi regno contigui, & de Ruthenorum astutia non ignari, querelas callidissima astutia commentatas deplangunt, subsidiari deprecantes, vt Regem propulsatum regno restituat, suasq; illi copias armatorum subsidio promittunt, vtramq; tamen Maiestatem, & Boleslai & exulis, flagrantissimis precibus exoptant. Talibus igitur persuasionibus deceptus Princeps Boleslaus, Halicienſem Prouinciam

cum par-

cum paruo exercitu ingreditur. Cui quædã Pannoniorum cateruæ, & demum Rutheno-rum amici in mira numerositate conferti alternatim succrescunt, Regem exulem honorabili voce susciptiunt,& Boleslaum consalutãt, omnes tamen successiuè in postremas acies relabuntur. Boleslaus itaq; rem tacitè considerat, quam Principi militiæ Wszeborio apponere festinat. Suspicaris, inquit, Wszeborî quod suspicor ? qui respondit : Quid suspicaris ? qui ait : Cernis ne omnes hos pænè in caudam relabi, quorum causa hic itur,quid ergo non est mora libera : Nobis turpe viris non esse viros. At ille : Tam subito subitos, non competit esse peritos,difficiles aditus quisque subit subitus. Dũ hoc illi inuicẽ altercarentur. Ecce innumeras Ruthenorum & Barbaricas turmas , eminus venire prospicantur. Sic itaq; concurrunt acies , & pila minantur pilis, geminus Boleslai exercitũ vrget hostis , vnus à tergo, alter à fincipire fortiter impugnans. Clamat igitur Boleslaus, Eia viri eia, pugnare nam conuenit, non segniter à prælio diuerti. Quidam autem vir Boleslaides magnus genere , sed degener animo & paruus, fugam de prælio init, cuius ignonimiosa fuga

sa fuga, non tam victoriam victorioso Bolesslao ademit, quàm titulum victoriæ, quasi quadam nube obduxit: aut vt verius dicam, sole solem illustrauit. Nam huc vsq; ad hunc diem etsi crebro, Boleslai virtus tam inæstimabilis audita fuit, non tamen Pannonijs audita, & Ruthenorum gentibus notabiliter extitit inauditè manifesta, cuius equus tàm labore, quàm vulnere, dum fatigatus succumbit, Bolesslaus pedester cum hostibus confligit, dimicat & prosternit, quem quidam Originarius de proprio equo prolapsus, illum conscendere fecit. Et tandem Boleslaidæ non victi, sed vincendo fatigati, funesto à prælio diuertunt, prout latius intextu patet.

Circa primam partem huius Epistolæ est aduertendum. Quanquam Bolesslaus de pluribus posset commendari, vt de incredibili fortitudine corporali, præcipuè tamen de duobus commendatur, videlicet de prudentia ingeniali, & de virtute morali. Vnde dicit textus, quod nihil Bolesslao industriæ defuit, aut virtutis. Vnde ipse vnicuiq; retribuebat iuxta merita & demerita. Merita virtutum non dimisit irrepræmiata. Vnde illum qui ipsum

qui ipsum suo equifero suppeditauit seu promouit, seruituti emancipauit, emancipatum locupletauit, locupletem militem cinxit. Demerita etiam non dimisit impunita, ideò illum profugum tribus, colo videlicet, penso & pelicia leporis, in signum ipsius ignauiæ condonauit. Vnum tamen sibi defuit, quia nimis creditiuus fuit, quæ nimia credulitas, ipsum decepit. Hanc autem credulitatem in ipso causauit. Primò ipsius innocentia, quia sicut in se innocens & fidelis fuit, sic eandem innocentiam & fidelitatem fieri in omnibus existimauit, Secundò confidentia, quia generosus animus etiam res impossibiles, redigit ad possibilitatem & facilitatem. Credulitati tamen delatoriæ vel adulatoriæ ipse Boleslaus aurem non apposuit, sed eam penitus à se cum ad eum veniebat repudiabat. Et meritò. Non enim omni spiritui credendum. 1. Ioan. 4. Circa quod est aduertendum secundum Philippum de Parg. part. 7. documento 24. Quanquã personis grauibus dicta vel facta referentibus, minimè est credendum. Primò laudatoribus seu adulatoribus. Vnde Cato: Cum te aliquis laudat, iudex tuus esse memento. Secundò non est credē-

dum simulatoribus & callidis. Vnde Catō: Qui simulat verbis, nec corde est fidus amicus. Tertiò non est credendum blanditoribus. Vnde Cato: Noli homines nimium blando sermone probare. Fistula dulce canit volucrem dum decipit auceps. Quartò non est credendum detractoribus & bilinguibus. Vnde 1. Ioan. 3. Omnis qui detrahit fratri suo homicida est. Quintò minime est credendum inimicis. Eccl. 12. Non credas inimico tuo in æternum.

EPISTOLA XXVIII. IOANnis Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua confirmat mulieris truculentiam sęuiorē esse omni seueritate.

CVIDAM sapienti natus nunciatur filius: Gratum inquit munus ac beneficium naturæ, sed caueri iubeo, ne vnquam lac sugat, nisi ab vberibus atrocissimæ belluarū. Dicit ei: quærendane est lupa? ait minimè. Nunquid leæna? Non. Tygris? absit. Olofagus? nequaquam. Quod ergo animantium est

tium est omnium atrocissimum? Respondit; quod omnium mansuetissimum est, fœminam signans. Est enim omnis mansuetudo fœminea, omnium seueritate truculentior, omnium truculentia seuerior.

COMMENTARIVS.

CIRCA literam est aduertendum. In libro de Animalibus dicitur. In omni genere animalium fœminæ sunt molliores, quàm masculi preter vrsam & Leopardam. Mulieris tamen ira est maxima & periculosissima. Ecclesiast. 15. Non est caput super caput colubri, & non est ira super iram mulieris. Audax enim est ad omnia, quæcunq; amat vel odit fœmina, & artificiosa cum nocere intendit. Quod tali probatur exemplo. Philip. de Pargamo, parte 8. documento 22. Quædam mulier cum esset in magna tribulatione, & turbatione cum Marito, & ipsum valde odio haberet, quandam contra eum cogitauit malitiam, vt ab eo separari posset. Tandem quadam vice dedit ei potionem, ex quibusdam herbis venenosis confectã qua assumpta, non tamen ebrius videbatur, sed

velut insanus iacebat in lecto, huc atq; illuc volutabatur spumans, nec solùm rationem amiserat, sed etiam loquelam. Vxor cucurrit ad Monachos, clamans & eiulans. Domini inquit, illa per Deũ veritatis. Maritus meus moritur, iam amisit loquelam, nihil petebat nisi fieri Monachus, dum adhuc loqueretur. Nolo quod propter me salus animæ impediatur. Vnde promittere volo castitatem quãdiu ipse viuet, etiamsi Deus ipsum vellet restituere sanitati. Sed pro Deo cito veniatis, & cucula induatis eundẽ, quia proximus est morti, tantum penes eos institit, quod dicti Monachi aduenerunt & eum toronderunt, & magnam coronam ei fecerunt. Mane autem facto cum euigilasset, & ebrietas transisset, & suum caput tetigisset, & se decapillatum taliter inuenisset, & Monachalem habitum se indutũ reperisset, de his non modicum mirabatur. Et cum ab vxore quæsiuisset, quid hoc est, quis eum sic præparasset; illa quasi flendo clamabat: Marite charissime, non recordaris tui, qualiter in ista infirmitate factus es Monachus, nihil aliud petebas, quando dolorem vehementissimum sustinebas. Charissime ergo prosalute animæ tuæ promisi castitatem,

stitatem, videlicet me solam manere, & quasi viduam desolatam. Cumq; ille vellet se Monachum denegare, & velle se manere cum ea, sicut prius de iure debebat, illa nullo modo volo. Ego votum meum iure peto, tu es Monachus. Nolit Deus, quod Monachus iuxta latus meum iaceat. Miser nonne erubescerés, si tuum votum non compleres. Si ad seculum redires, totus mundus te vocaret apostatam. Et ille miser tum propter pudorem, tum propter mulctam, Monasterium est ingressus, eiq; domum cum supellectilibus dimisit. Sed ne longo dispendio te suspendam lege Aureolum Theophrasti, & Medeam Iasonis, & vix modica inuenies mulieri impossibilia.

EPISTOLA XXIX. MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De discordijs & conflictibus crebris, inter Wladislaum Boleslai primogenitum, & fratres suos pupillos, Boleslaum & Mieszkonem.

OINsausta belli conditio, quem paterna colunt reuerentia, hostem sustinent, à quo patrociniũ se parari debuit, prælium infligitur. Verumtamen ex ipso vulnere, nata est vulneris curatio. Ob importabile namq; vulneris eiusdem iugum, ob inexorabiles odij causas Archipontifex Iacobus, cum Procerum præcipuis ad pupillos defecerunt: qui sub Principe militiæ, cuius non longe præmemini, Wszeborio sæpius non improsperè contra Wladislaum conflixerunt. Horũ freti consilio, non iam lachrymis indulgent pupilli, sed armorum studijs animosius insistunt. Est enim omnium artium vbiq; Magistra, est rudium semper eruditiua necessitas. Proinde suorum aliquantisper minus fidens Wladislaus, exterorum turmas contrahit, quos illi manu perpaucula fudêre, vt fama sit eorũ cruore flumen Pilciæ, iuxta quod conflictum est, ripas altius inundasse. Rursus ergo numerosiores, imò innumeras barbarorum legiones quasdam prece allicit, quasdam precio conciliat, nõnullas potestatis cogit imperatu, omnis in fraternum grassari iubet excidium, quid faciat agniculus, rabidis vndiq; luporũ circumseptus excubijs. Nam quod fugæ consilium,

filium, quod consilij beneficium, quod beneficij tandem remedium, vbi tanti vndiq; stuporis atrocitas, & iam omnibus pænè dirutis, aut præsidiatis illorum municipijs, iam quasi voti compos circa Posnanieñ. vrbem, quæ sola restabat sub eorũ præsidio, in quam suas, in quam tibianeorũ congesserat copias, iam obsidionum omne ingenium, omne robur explicuerat per girum, tantò securior, quantò milite copiosior, delituerant interea pupilli ex industria, cum paucis quidem, sed armorum exercitatissimis, vbi secretius deliberantes subsidium, inter quos Mieszko, vt erat & animo promptior, & sermone torrentior. Satius, inquit, viri rebus quam verbis, verum consulitur angustiæ, Nam & securi via secura est in inuio, & strata publica in dumetis. Nonnè planum est falci iter in carecto, nec strictus erit ensi cursus in destricto, quis imbelle Scabrorum vulgus, quis falices locustas horruerit, libeat quæso tàm fortunæ munus, quàm virtutis robur experiri. His dictis paulatim in hostem procedũt, sensim surrepunt excubias hostium, procul à castris occupant, in vincula coniciunt, secreta castrorũ fateri iubent, agnoscunt nil sus-

spicari & inter epulas lasciua securitate torpere, sed ciues eminentissimè scuto è muris exerto, euidens opportunitatis argumentum sugerebant. Adhuc ergo erant escæ in ore ipsorum, & ira Dei ascendit super eos, epulantibus insiliunt, incautos obruunt, stupidos obtruncant, erumpunt valuis parulis vrbani, euolant ex vrbe præsidiarij, cateruas hostium hinc inde ventilant, tardiusculos premunt, spiculantur fugientes, & quasi leones inter caprarum greges passim debriantur. Cæterum eis qui fuga nisi sunt prosperari, longè miserior occurrit calamitas. Nam cui forsitan gladij seueritas pepercisset, inundans vndarum impetus, non pepercit. Nec enim pauciores torrens profluentis fluctibus inuoluit, quàm fulmen ensis absorbuit, adeò vt pleraq; illius reptilia, fluminis cruore cadauerum asserantur suffocata. Nec absimiliter in hoc prælio Wladislao succesit, quam naufrago institori, qui vix nudus emersit naufragio, munitissimè tamen præsidiatis vrbibus, imperatoriam adit serenitatem, cuius erat sorore vxorius, à quo subsidiari suplicat, & quæ emendare nequit, emendicare studet suffragia, Cracouiam interim vastis obsidionibus val-

bus vallant, non iam pupilli, sed Principum strenuissimi, Boleslaus & Mieszko. Illamque tygridem quæ vrbis defensabat præsidia, deditioni accedere iubent, quæ vix vrbe tandē excussa & opibus, virum sequi compellitur, quo cum in exilij calamitatibus contabuit.

COMMENTARIVS.

HEC Epistola diuiditur in duas partes principales, secundum duo bella præcipua inter ipsos commissa. In quorum vtroq; pupilli triumphales extitere. Pro quorū fortiori confirmatione, iuxta intentionem alterius Chronicæ Polonorum est aduertendum. Wladislaus Boleslai primogenitus, non motus fratrum lachrymis, nec Poloniæ Procerum precibus instantissimis, exercitum fortē, tàm de Russia, quàm de alijs circumvicinis partibus congregat. Et primo Henricum de Sandomirieñ. deinde Boleslaum de Mazouienſi, ac de alijs terris fugam inire compellit, & eorum dominijs pænè omnibus improbè occupatis, ipsos omnimode exhæreditare proponit, cum quo Wszeborius Princeps militiæ vice

tiæ vicè pupillorum, sæpius non improsperè conflixit. Cuius facti confidentia Princeps paruuli lachrymas omittunt, & armorum studijs animosius insistunt. Proinde Wladislaus de suis minimè confidens, extraneorum turmas attrahit nationum, quas in fraternum iubet grassari excidium, qui tandem de nulla virtutis potentia, amplius præsumentes ad Posnanienſem vrbem, quæ sola iam restabat præsidio, cum fratre Mieszkone conflixerunt, circa quam Wladislaus omne robur sui exercitus explicuit, & obsidionis ingenium animosè gessit, tantò securior, quantò militiæ seu milite copiosior existens. Et dum à quanto tempore Wladislaus in obsidione Ciuitatis Posnanieñ. moram facit in terris Poloniæ, per barbaricam gentem sui exercitus, nèc em crudelissimè inferendo, Iacobus Archiepiscopus Gnesnensis ad stationes exercituum accedens, papilionem seu tentorium Wladislai, in suo curru paruulo intrauit, ipsumq; sub obtestatione diuinæ vindictæ obiurgando monuit, vt à fratrum persecutione cessaret, & super effusione Christiani sanguinis, stupratione virginum, ac violatione matronarum, quæ incessanter barbarica gens

sui exer

sui exercitus nefariè exercebat. clementer cõpatiens, ad propria placatis fratribus studeat declinare. Qui dum more Pharaonis corde indurato, sacri Præsulis monitionibus parere contempsit, ipsum Archipræsul veluti contẽptorem, & Christianæ fidei inimicum, ibidẽ mox anathematis vinculo innodauit, quo facto currum de papilione exire faciens, staturam papilionis seu tentorij, casu inopinato vector currus cum curru confregit, quæ cadens cum parte tentorij Wladislaum ferè oppressit, præsagium futuri mali Wladislao demonstrans. Nec ob hoc Archiepiscopo fuerat indignatus: sed casum huiusmodi fortuitum sustinuit patienter, propter quod dubium non est, prolem suam partem Regni Poloniæ, post ipsius decessum possedisse. Deniq; Sandomiritæ, Mazouitæ, & Kuiauitæ, & Poloni dominos suos pupillos, feruentissimo affectu insecuti, frequenter Wladislai exercitui parant insidias, incautos trucidant, capiunt, & in vincula conijciunt, & tandem cum pupillis industriosè deliberantes staciones Wladislai cautè inuadere deliberant, ita signo de turre castri, extrinsecus dato latentibus, in staciones Wladislai vno momento, & hi de castro,

castro, & hi de latibulis irruere non pauescunt, interea quidam pabulans milles strenuus quosdam de Castris Wladislai occupat, atq; capit pabulantes, vt patet latius in textu.

EPISTOLA XXX. IOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua per naturale exemplum declarat Wladislai interitum condignum.

EST quoddam volucrum genus, quos nonnulli Vranices, alij verò Seponas vocant. Earum est natura, vt omnium oscinum etiam suæ naturæ, nisi tempore conceptus dedignentur consortia, & quot pullos quælibet educatura est, tot nidos in diuersarum Cedrorum cacuminibus ædificat, & in singulis singula oua ponit. Vnde sepona, quasi seorsum ponens dicitur. Alias volucrum ad conandum cogit, sicut cuculus curucam, porro pulli simul nascuntur & euolant, imò stupendæ pernicitatis volatu mon-

tium, &

tium, & arborum superant suprema, & celsis emensis nubibus, quia in humili aspernantur quiescere, sub ipsius ætheris puritate, alto in confinio soporantur. Vnde Vranices, id est cælestes dicuntur, Vranos enim Græcè, cælum Latinè. Sæpè vento prohibente ad ima non possunt descendere : & sic instar fulicarum in aere fame dispereunt. Sic sua istum Sepona, hoc est vxor transfigurauit in Seponam, qui dum Cedros occupare studuit, alienas in auras vranices euanuit. Qui turbine ambitionis obstante, ad se redire non potuit, & fame id est concupiscentia alienorũ interijt. Sæpè siquidem carentia propriæ appetitũ gignit alieni. Vnde lucra sectantes accessoria non modo sua, sed & seipsos nonnulli perdidere. Illius transmarini vulturis exemplo, qui dum vmbram pede captat in gurgite, aspergine gurgitis madefactus simul præda excutitur, & vita, hoc est quod filijs Israel præcipitur, quodsi quenquã sibi Regem crearent, non alienigenam sed contribulem, qui opum pondera non multiplicaret, qui terminos terræ propriæ vel alienæ non mutaret. Non enim procul est vt leges transcendat, qui metas terrarum transmutat.

gè ira'q; ſatius eſt mallè defungi proprio, quàm inſidiari alieno.

COMMENTARIVS.

IN hac Epiſtola ſunt tres partes. Circa primam notandum ſecundum Philipum de Pargàmo, in ſpeculo regiminis parte 5. præcepto 54. Duplex concupiſcentia in ſcripturis reperitur. Prima eſt virtuoſa, quæ dicitur actus voluntatis. De qua Sap. 6. Concupiſcentia ad regnum perducit æternum & perpetuum. Alia eſt concupiſcentia vitioſa, quæ eſt actus ſenſualitatis. Et illa triplex reperitur. Prima eſt honorum, & hæc prohibetur. Secunda poteſtatis quæ abhorretur. Tertia diuitiarum. Et illa eſt duplex. Prima conſiſtit in acquirendo, & hæc propriè dicitur cupiditas, & prohibetur: Secunda conſiſtit in retinendo, & iſta dicitur Auaritia, quæ etiam prohibetur & Deus offenditur, & proximo iniuria infertur; & omni malo ſeminarium præſtatur. 1. ad Tim. 6. Radix omnium malorum eſt cupiditas, quam quidé appetentes à fide errauerunt, & inſeruerunt ſe doloribus multis.

Circa ſe-

Circa secundam aduertendum. Dicit textus; Appetitus alieni facit carentiam proprij. Ideò quia lucra sectantes accessoria non modo sua, sed & seipsos nonnulli perdidere. Dicitur enim 1. Ethic. Quod propter diuitias multi pereunt, & hoc maximè contingit ambitiosis, qui ambientes principatum alienum, & ipsis principari inuidentes, principatum proprium amittunt, & mortem meruerunt. Exemplo Saulis, de quo habetur. 1. Regum vltimo.

Circa tertiam notandum. Habetur Deuthor. vltimo. Dixit Moyses Israeli: Cū ingressus fueris terrā, quā Dominus Deus tuus dabit tibi, & possederis eam, habitaueriscq; in illa, & dixeris: Constituam super me Regem, sicut habent omnes per circuitum nationes, eum constitues, quem Dominus Deus tuus elegerit de medio tuorum, non poteris alterius gentis hominem Regem facere, qui non sit frater tuus. Cumq; fuerit constitutus, non multiplicabit sibi equos. vt habetur in textu. Ex quo tres conditiones insinuantur Prima. Quod homines non assumant sibi Regem alienigenum seu extraneum, sed hæredem & succedentem per hæreditariā

innationem

innationem. Et hoc etiam Venerabilis Aegidius de regimine Principum, 3. part. 2. cap. vlt. intendit & triplici via ostendit. Prima sumitur ex parte Regis: Secunda filij: Tertia populi. Primum sic patet. Quia Rex cõsiderat, quod filius suus in Regimen Regni succedat. Secundum patet sic: Filij in vices patrum succedentes, non inflantur neq; elati efficiuntur, vt in tyrannidem conuertantur. Tertium patet sic: Quia populi facilius filio Regis, quàm vni extraneo obediunt ex consuetudine, quæ est altera natura. Secunda conditio. Quod Rex opum pondera non multiplicet, secundum Polycr. lib. 4. cap. 5. Et aurum sibi Reges thesaurisant, cum ex calumnia quæstum, de paupertatibus aliorum abundantiam, de rapinis diuitias quærunt, & singularem sibi beatitudinem in calamitatem multorum statuunt. Tertia conditio. Quod Reges terminos terræ propriæ vel alienæ non mutent. Non enim decet secundũ Aegidium, lib. 3. par. 2. cap. 9. Regem per vsurpationem & iniustitiam dilatare suum dominium. Nam vt dicitur in Polyt. Durabilius est regnare super paucos, quàm super multos, quod maxime verum est, si huiusmodi mul-

modi multitudo ciuilis potentiæ acquisita sit per vsurpationem, & iniustitiam.

EPISTOLA XXXI. MATHÆI Episcopi Cracouiensis.

De successibus Boleslai Crispi fratris Wladislai.

HVIVS religionem sententiæ pænè superstitiosè coluit frater, & successor Wladislai Boleslaus. Nam etsi familiare sit Adæ filijs lucra sectari, consultiùs tamen iste sibi consuluit cupiditatum causas amputare, quàm occasiones ambitus aucupari. Igitur suæ dignitatis primitias erga fratres, plus quã fraterno consecrat affectu. Non ea tamen deferens, quæ ratio successionis postulásset, sed impertinentes quoq; Prouincias, sacra indultione collargiens Mieszko, videlicet & Henrico: nam Casimirum vtpotè adolescentulum, quasi filium familias in domo sua aliquantisper habuit, non vt vlli gratiam participij prorsus inuideret, sed ne tenellum vitis palmitem, sine paxilli adminiculo vento leuitatis

exponeret. Nemo enim ex insipientibus sibi est relinquendus, quia quod est flammæ oleum, hoc adolescenti libertas. Vnde quidam Brissinas, inquit, infantiæ fascias natura texuit, aureas adolescentiæ cathenas prudentia fabricauit. At verò Wladislaus sui non immemor, cùm sufficientem sese vlciscendi non haberet facultatem, Regem Pragitarum vtcũque sibi conciliat, cuius ope Ruffi flammas Draconis contra Boleslaum solicitat, causam affinitatis pro se cogentissimam sanguinis rationem pro vxore & liberis, apud Imperatoriæ culmen Maiestatis allegat, presertim cum in ipso sit asylum refugij, portus naufragantium, desolationis solatium, vnicum desperationis remedium, totius denique calamitatis subsidium. Proinde non tàm allegationibus persuasiuis, quàm importunis illius ineptijs processus, Imperator Boleslaum crebris legatorum interpelationibus fatigat, vt fratrem nõ Regno, sed patrimonij cõsortio restituat. Qui quantò pertinaciùs monitis parere detrectat, tantò acriùs animositatem in se Imperatoris exasperat. Quia nec impunè contra stimulũ calcitratur, nec securè contra torrentis impetum nauigatur. Igitur omne Imperij robur

in vnum

in vnum virum coniurat: manus omniũ contra Boleslaum, manus Boleslai contra omnes bicorne illi diadema proponitur, aut Regno cedat, aut campestrem belli conflictum non declinet. Sed vtrumq; vir industrius de die in diem procrastinans, sine bello confligit, sine prælio triumphat, amputat enim ac intercludit omnia vndiq; versum pabulorum subsidia. Vnde in castris hostium paulatim increbrescente rerum inedia, illud inuictissimarũ robur legionum, illæ famosissimorum phalanges famis peste contabuerunt. Non parui deniq; temporis interiectu, exule vltimũ functo diem, non minis insistit Imperator, sed precibus, non armis instat, sed gratia, vt sicut in fratre delinquente districtus extitit, sic in reliquijs eius non impius appareat, vt saltem ipsius orphanorum ipsum misereat: nec enim æquum est paternæ acerbitatem vuæ, gingiuas filiorum obstupescere. Quia verò natura pietatis est imperatrix, & pietas gratiæ collactea, Boleslaus qui ab Imperatore vinci non potuit, naturæ non dedignatur obedire, imperio & gratuito amplexu fraternos ab exilio excipit, quorum nomina adaltioris Boleslaus, minoris Leszko siue Mieszko Lori-

pes, minimi Conradus. Eosq; sacra Sileuciñ donat Prouincia, tàm ob gratiæ insigne, quã ob orbitatis solatium. Nam tertium nomine Conradum cuidam Cænobio coniecerat, nescio propria professio an paterna deuotio. Quia verò quasdam illi Prouinciæ vrbes, ad abundantiorem cautelam donationem excepterat, multorum ea res malorum peperit occasionem, & fouit incentiuum pænæ, siquidem in ipso ingressus vestibulo, non donationis, non beneficij titulo, sed hæredibus vtpotè legitimis, successione legitima dicta sibi accessisse Prouinciam asserunt Wladislaidæ, imò ad similitudinem postliminio reuersorum iure, postliminij restitutionem petunt, submouetur illorum intentio transactionis exceptione. Renunciastis, inquit Princeps, hac in parte iuri vestro, cum sit iuris exploratissimi omnibus licere, quæ pro se indulta sunt renunciare, probationem illi exceptiones non exigunt, sed replicant renunciasse. Nos fatemur sed expoliatos, sed coactos, ideoq; ius restitutionis nobis competere, qua pendente, nolunt pendere, sed expoliatorum iure poscunt restitui, ne, quod ius non patitur, inuiti agere cogantur. Vrgentioribus interea occupato

occupato Principe, occupant illi municipia arte muniunt, roborant præsidijs, quod pius Princeps æquanimiter tulit, asserens nihil honoribus, nihil vtilitati Reipub. hac in re detractum, si quæ sunt aliena reddantur. Nã frondium, inquit, robur, est gloria stipitis, & robur stipitis gloria frondium. Sed non desunt artifices, quorum ingenio, quorum arte lux in fumum degenerat, sol furnescit in tenebras. Hi per crebro candentes, admouent suggestionum prunas. Non vides, inquit, prima nepotum auspicia, iam nunc iure patrisare gestiunt. Nam quid de radice paluiri, nisi spinacius, quando sine aculeis nascitur ericius, cognati saporis esse constat lupinum cor, & lupini cordis brodium. Quibus ille non mouetur quidem, nec enim suæ plantationis surculos eradicare studuisset, sed vt consulentiùs morem gerere videretur, motum animi simulat, nec qualia potest, sed qualia cogitur, illis prælia infligit. Quouis autem animo gesta fuerint, nõ vulgaria credas Wladislaidas taxasse commercia, qui totiens tot principum conatus nõ solùm exsufflauere, sed in paruo probatæ militiæ glomicello, de tot exercitatissimorum

millibus persæpènumero triumphauerunt. Sic leonis catuli tygridum atrocitatem non nunquam examinant; præcipuum verò industriæ studium, in populandis Getharum Prouincijs Boleslaus impendit, quos non tàm personis, quàm animabus constat esse infestos, quorum quibusdam vix tandem post multa bellorum discrimina subactis, hoc edicto iussit promulgari, vt qui Christianæ caracterem religionis elegisset, absolutissima donatus libertate, nullum in personis, nullum in fortunis pateretur dispendium, qui autem sacris legum gentilitatis ritum deserere neglexisset, vltimo capitis infortunio indilatè plecteretur. Sed admodicum parens vapor illorum religio fuit, tantò videlicet breuior, quantò coactior. Mox etenim fallax illa ranunculorū lubricitas, in apostasiæ resilit gurgitem, inclytis idololatriæ sordibus obscuriùs immergitur. Quod scelus quantò segniùs, quantò interpellantiùs propulsatum est, tantò grauiori Poloniam adegit discrimine. Sufficere siquidem sibi arbitratus est Boleslaus, si quod Principis est, dependetur Principi, licet quod Dei est, denegetur Deo. Non enim vlla exigitur apostatici vlrio piaculi, dummodò salua sit

ua sit tributalium reuerentia pensionum. Sed qui salutis fidem, qui salutare fidei rescindere fœdus animo horruit, coactæ seruitutis pactum qua obsecro deuotione custodiuit? Omnis namq; seruitus in sacco miserabilis est, in purpura miserabilior, nec solùm tributa non dependunt, sed contingentia quæq; occupant: occupata dirumpunt, dirupta luporum instar asportant. Vnde factum est, vt quem Zelus Dei moliter torpentem non mouit, durior saltem tribulationis ictus stertentem excitaret. Itaq; in globum coacta exercitatissimorũ numerositate Gerhicas parat irrumpere Prouincias, nulla prorsus arte muniras, sed situ inaccessibiles. Est autẽ lucus in ipso transmeatus vestibulo, desertis vndiq; consertis rapsalibus, in quo limosi abyssus bituminis sub quadam graminis vernantia delitescit, asserunt exploratores ac Duces exercituum transeundum lucum exploratissimum reperisse compendium. Erant siquidem & hostium corrupti donatiuis, & amicorum insidijs subinstructi, ac omnium electissimorum primæ certatim ruunt acies, per angustum semitæ limitem, cum ex insidijs altrinsecus hostes ebulliunt, nec vene-

natis, vt altàs assolent, iaculantur spiculis, sed quasi cuiusdam torcularis impressos prælio, cominus confodiunt, ipsis vltrò in cuspides more aprorum, his vlciscendi animo, illis succurrendi studio ruentibus, maiorque numerositas propriâ mole impetus accidit, quàm occidione corruit, nonnullos armorum pressos pondere dehiscentis abyssi profundum absorbuit. Quidam ramalium nexibus ac veprium intercepti obtruncantur, omnes repentinæ caligo mortis inuoluit. Sic arte proditoria ceciderunt arma bellica, sic bello imbecilli virtus inclytorum emarcuit, quorum nomina, personas, generositatem, prosapiam, dignitates, strenuitatem, industriam, fortunas, vt superficierenus quidem cursim attingere, nec dum differendo exequi omnis disertissimorum sufficeret facundia, quos lamentationum varietates à diuersis diuersimodè deploratæ vsq; hodie lugubriter deplangunt. Extunc tam in semet, quam in filijs bellici Boleslaum deseruisse successus, quorũ natu maior paterni duntaxat hæres nominis, obitum patris obitu suo anteceſsit. Minor verò cuius nomen Leszko Mazouiensem, & Cuiauiensem Prouincias huius Legati testamento

stamento hæreditat, Leszko filius meus Mazouiæ, simul & Cuiauiæ vnicus in solidum hæres esto. Frater meus Casimirus pupillares gerens interea vices, non tutorio procuret officio, sed paterno foueat amplexu. De Leszkone si quid humanitus obtigerit, idē frater meus Cazimirus earundem Prouinciarum vnicus, insolidum Hæres esto. Iam si quidem emancipatus Cazimirus fratris demortui Henrici, nō absimili testamento Principatui successerat. Discessit autem Boleslaus ætate matura, non denexa, & appositus ad numerum Patrum suorū.

COMMENTARIVS.

HAEC Epistola diuiditur in sex principales partes. In prima describit Bolellai pietatem erga fratres suos, Mieszkonem videlicet & Henricum, & Cazimirum exhibitam, quibus non solùm partes hæreditarias testamentaliter per Patrem ipsis assignatas tribuit, sed terras alias ad eos non spectantes hæreditariè condonauit. Cazimirum verò, qui infantulus fuit, quasi filium nutriuit, & nutriri commisit, & partem hæ-

reditatis suæ & Dominij, vsque ad ætatem maturam conseruauit.

In secunda parte. Industrium triumphũ Boleslai aduersus fratrem suum Wladislaum, & omnem fortitudinem Imperatoriam contra Boleslaum in vnum collectam ostendit. In quo dictus Boleslaus sine prælio, mirabili modo conflixit, & absq; bello triumphat.

In tertia parte. Eiusdem Boleslai naturalem pietatem explicat, qua pietate naturali, mortuo fratre suo Wladislao exule motus Boleslaus, filios dicti fratris sui mortui, Boleslaum videlicet, Mieszkonem loripedẽ, Cõradumq; ad se aduocat, & gratè excipit. Quibus Prouinciam Sileuciam gratiosè ad consolationem orbitatis certis cum ciuitatibus sibi exceptis condonauit. Minimus verò ipsorum videlicet Conradus, fortè paterna ductus deuotione, Monasterium subintrat.

In quarta parte. Discordias & bella inter præfatos filios Wladislai exulis, videlicet Boleslaum & Mieszkonem loripedem parte ex vna, & Boleslaum Regem Poloniæ parte ex altera prosequitur. Quapropter dictarum ciuitatum in Sileucia, ad abundantiorem cautelam per Boleslaum exceptarum, à possessi-

one ne-

one nepotum ortum habuerunt. Quas ipsi habere gestientes, prædictas discordias, & bella Boleslao crebrius inflixerunt, & tandē ipsas Ciuitates exceptas Boleslao, circa magis ardua occupato obtinuerunt.

In quinta parte. Boleslai diligentiam præcipuam circa Getharum seu Pruthenorū subiugationem determinat. Quos Boleslaus post multa bella cum eis commissa subiugauit, & ad fidem Catholicam conuertit. qui in ritum Paganicum citò post hoc recidiuantes, Boleslao in suo Regno multa mala infidelium oppressione, ac rapinarum more luporum, & asportatione fecerunt, contra quos iterum dùm Boleslaus bella mouit, per fraudes & dolos ipsorum miserabiliter succubuit, & ideò ab illo tempore Boleslaus bellare cessauit. Et meritò: Boleslaus enim gentibus recidiuis in sua perfidia dimissis, voluit dunraxat tributo gaudere, & non fidem Catholicam pro diuino honore dilatare.

In sexta parte. Describit Boleslai obitū, & suo filio Leszkoni, ac fratri proprio minimo, videlicet Cazimiro, cuius ipse Boleslaus tutor fuit, testamentum factum.

Circa quod aduertendum est, secundum intentionem

intentionem Philosophi, 2. Rhetoricorum, & venerabilem Aegidium lib. de Regimine Principum, 1. par. 4. cap. 2. Sex sunt mores Iuuenum vituperabiles. Sunt enim Iuuenes ventibiles, in agendis modum non habentes, passionum secutores, creditiui, contumelioſi, & mendaces. Primò, inquã, sunt ventibiles. Et meritò. Anima enim sequitur complexiones corporum. Sicut igitur in corporibus iuuenum humores sunt in magno motu, sic ipsi habent voluntates, & concupiscentias valde ventibiles. Secundò iuuenes sunt, modum non habentes, omnia enim faciunt valde. Vnde dicitur Rhethoricorum 2. Quod iuuenes amant valde, oderunt valde. Hoc autem ideò est, quia sunt acutæ iræ, & habent vehementes concupiscentias iræ. Iuuenes igitur quia magis viuunt passione, quam ratione, ideò bonum est, ne libertati propriæ committantur, sed potiùs frenis & cathenis habenarum, seu obedientiæ compescantur. Ideò Boleslaus Cazimiro iuueni tanquam insipienti, & passionum insecutori, ventibili, & modum in suis actionibus non habenti, Regni partem non tribuit, nec ipsum libertati propriæ commisit, sed ipsum sub obe-

sub obedientiæ suæ manibus fouit, & educauit. Iuueni enim libertas est nociua, & & obedientia proficua.

EPISTOLA XXXII. IOANnis Archiepiscopi Gnesnensis.

In qua super materia totius operis nonnulla refert.

PAR erat non absimile nos tibi debere conuiuij apparatum, & aliquo appetitus fomentario, hoc etiam inconditi saporē obsonij palato persuadere. Sed & te somnus vrget, & nos naturæ dormitionis hora præmit, imò tantus in me sopor somni irruit, vt citra gratiarum actionem linguæ officium amputetur. Ideoq; quod supererst, erratorum venia ineptiarum indultis, ne à conuiuis expetita obdormiscamus in Domino.

COMMENTARIVS.

IN hac Epistola facit tria. Primò suum morem solitum, à principio huius operis hucusque obseruatum, exponit. Hunc enim modum

modum hi Patres venerabiles seruauerunt, quod ambo super eadem materia dictaueranr. Mathæus materiam principalem differuit, & Ioannes gesta similia adduxit, vt magis lucidè explanassent rem gestam per similem materiã ad propositum adductam. Secundò causam adiecit se retrahentem, scilicet, fatigationem nimiam virium, quæ & officium linguæ sibi impediuit, & gratiarum actiones referre ipsum non sinit. Tertiò de erratis veniam, ac indulgentiam à legentibus hoc opus petit, & demùm huic operi finem imponit dicens: Obdormiscamus in Domino, per secula seculorum.

AMEN.

VINCEN.

VINCENCII KADLVBEK

De gestis Polonorum.

Liber IIII.

CAPVT I. PROEMIALE.

De munere periculoso, & difficili in conscribendis Regum, & Reipublicæ gestis.

ADERAT autem quidam vernaculus atramentarium gestans cum calamo, ac fumantem demum gerens faculam. Hic vniuersas conuiuij pensiones, fidelissimè compendio cautionis annotauit. Cuius supputatione solertiùs dispecta præses epulantium, ait: Euge frugi, euge vernacule, qui tam cautionandi cales industria, vt nihil de commisso tuæ dispensationi stipendio aut deperire sinas, aut in sinu obliuionis relabi permittas, res ad præsens postulat, & ratio exigit, rationalitatis officio te debere insigniri: Esto deinceps

deinceps vnicus ac singularis huius Reipub. rationalis. Quicquid igitur instantis propositi personis, dignitatibus, officijs, negotijs, æstimaueris concedere, tuo munere dispensetur, tuis cautionibus annotetur. Totus dirigit ille clientulus, tanta rerum propulsus maiestate, imparemq; sese obtestans, causas vndiq; subterfugij aucupatur, qui vix tandē imperio magistratus effractus. Arctor, inquit, nimis, nec vlla est mihi hac in re desperatio displicendi. Nam hic veritas odium parit, inde indignatio minatur suplicium. Nā quis horrentes quæso tubulos nudo pede impingere non horruit? Quod si aliquid aut fauore, aut metu ex cognitibus frutim suppressero, fraudati census non effugio cauterium. Sed longè aliud messoris est munus, aliud officium agricolæ spinetis occupetur, agricola nostri sudoris est, spicas licet sparsas vnam in messem colligere.

COMMENTARIVS.

ISTIVS Quarti Libri, de reliquis gestis Illustrium Principum ac Regum, inclytissimi Regni Poloniæ propriè, Author fuit Vincencius

Vincencius Kadlubek Episcopus Cracouiensis. In quo libro non per modum Dialogi, vt in libris tribus præcedentibus progreditur, sed modo simplo, materias gestorum differendo, exequitur. Non ergo per Epistolas in hoc libro, per Dominum Vincencium gesta Regni Poloniæ differuntur, sed per capitula explanantur. Ideò Princeps Cazimirus committendo Domino Vincencio rationalitatis officiũ, appellat ipsum rationalem huius Regni Poloniæ, singularem ac vnicum, videlicet in præsenti Proæmio. Et diuiditur iste liber in tot partes, quot in eo gesta Regni Poloniæ personalia, & memoratu digna, Dominus Vincencius describit. Quorum omnium ordo, & numerus, in processu patebit: præcipuè autem iste liber diuiditur in duas partes, scilicet in partem Proæmialem, & Executiuam. Executiua incipit ibi; Defuncto itaq; Boleslao, &c. Proæmium autem diuiditur in quatuor partes personales.

In prima parte Dominus Vincencius Autor huius operis, causa humilitatis nomen suum subticendo, refert se fuisse fidelissimum, ac studiosissimum conscriptorem, ac

Notarium gestorum Regni Poloniæ.

In secunda parte, refert idem Dominus Vincencius rationalitatis officium sibi per Principem Cazimirum commissum, propter suæ fidelitatis & industriæ Chyrographum. Deinceps enim Cazimirus, visa Domini Vincencij Episcopi Cracouien. diligenti, ac studiosa, breuiq; ac vtili, negotiorum Regni Poloniæ conscriptione, qua nihil deperire sinebat, aut obliuioni tradi permittebat, sed singula gesta dignitatum, officiorum, negotiorumq; conferebat, prece multa dicto Domino Vincencio supplicauit, quatenus illa gesta, sic scriptis redacta, ordinatè collegisset, & gestis in tribus libris præcedentibus adiungeret.

In tertia parte, Dominus Vincencius causas allegat, & assignat, quæ ipsum ab hoc officio scribendi potuissent excusare. Quarū prima fuit in sufficientia Vincencij, ad hoc officium excelsum peragendum, istam causam ipse ratione humilitatis suæ allegat. Dū enim Vincencius attenta difficultate in gestorum Regni conscriptione plurimum pertimuit, ac dissimilem seu insufficientem se reputans, ad officium rationalitatis tam excelsum,

celsum, possidendum, & peragendum, causam subterfugij quæsiuit, qui tandem vix imperio optimatum Regni Poloniæ deuinctus, & compulsus, cum displicentia non modica hoc opus Chronicographicum est agressus. Secunda causa excusans, quam allegauit, fuit displicentia non modica ex gestorum Regni veridica conscriptione. Cùm enim in scribendo gesta Regni veritas mera refertur, plures concitantur in odium, & concitati in odium scribenti, & vera gesta referenti, minantur suplicium. Teste enim Terentio in Andria. Hoc tempore obsequium amicos, veritas odium parit. Quem allegat Tullius lib. de Amicitia, & subiungit dicens: Molesta est veritas, siquidem ex ea nascitur odium, quod est amicitiæ venenum. Si verò Chronicographus ex timore, aut fauore, veritatem inficiatur, dignus est velut fur & latro, vt caterio furum plectatur.

In quarta parte Proæmij causam ponit, quæ ipsum ad opus exercendum alliciat, scilicet facilitas gestorum disparsorum in vnum colligendi. Non enim hic Dominus Vincencius aliquid dicit se adinuenisse, sed solùm gesta hinc inde sparsim conscripta in

vnum librum ordinatè reposuisse. Facilius enim est parata colligere, quàm aliqua ex proprio ingenio inuenire. Multa enim sunt, quæ per doctrinationem habemus, modica verò, quæ per inuentionem acquirimus.

Circa literam præsentem, & Epistolam præcedentem est aduertendum. Opus præsens Chronicorum, conuiuij nomine transumptiuè nuncupatur. Vnde secundum Polycratum lib. 8. cap. 10. ad Philippum de Pargamo, par. 5. prec. 46. Triplex reperitur conuiuium, scilicet, Plebeium, seu vulgare, Ciuile, & Philosophicum. Primum conuiuium est, quod non temperatur Philosophi arbitrio, & sæpè prodigalitatis, aut auaritiæ nota est. In his homines se poculis ingurgitant, & distendunt, & donec horexim rabidam excutiant, aliquid festiuitatis, aut amicitiæ, credunt esse subtractum. Ad tale conuiuium homo non debet properare, quia non solùm fit gratia refectionis, sed aliquando causa perditionis. Tale enim conuiuium parauit Absolon fratri suo Amon, in quo eum interfecit, 2. Reg. & similiter Boleslaus Beato Venceslao, & in tali conuiuio, Herodes decollauit Ioannem Baptistã.

In isto

In isto conuiuio vrgeat vanitas, & voluptas, ideò sine graui pecato sæpè non contingit. Secundum conuiuium est ciuile, & hoc est medium inter Philosophicum, & Plebeium. Et secundùm Polycratum vt supra. Ciuiliter conuiuari, est hilari vultu, largâ manu, diligenti officio conuiuium emanare, id est, dulcorare, & quod in vsum suppetit, habita ratione, personarum loci, & temporis. Singulis dispensare, non ex tristitia, nec ex necessitate, cùm hilarem datorem & Deus diligat. Maximè enim secundum Polycratũ, in hoc conuiuio amenitas, & vultus hilaritas exigitur. Quidquid enim in olla fuerit, & in mensa splendet, insipidum, & insultum est, si non hilaris vultus saporem augeat charitatis. Vnde Aesopus. In tenui mensa, satis est immensa voluptas. Nobilitat viles frons generosa dapes, commendat cibos, conditq; clementia vultus. conuiuam satiat plus dape frontis olor. Tertium conuiuium est Philosophicum, & hoc omninò est castigatum, & suis regulis limitatum, sobrium enim est, & omni luxuria priuatum. Non enim tale conuiuium impedit societatem, nõ reuocat memoriam rerum gestarum, non exs

cutit, nec aliquis à quocunq; virtutis officio retardatur: qui enim versantur in talibus conuiuijs, possunt nulla cibi, potusque, impediente molestia, suis officijs insistere. Et meritò. Philosophia enim secundum Alphorabium, lib. de diuisione Philosophiæ, est humanarum diuinarumq; rerum cognitio, cum studio benè viuendi coniuncta. Ipsa enim est quæ vniuersis præscribit modum, vnde, & nihil rectè procedit, nisi se ipsa rebus asserat, quod verbis docet: Quid enim prodest, verbis, manibus, ventilare in scholis virtutis officia, si non actibus ex vita solidentur? Opus ergo Chronicorum, & cõscriptio gestorum Regni, in notitiam futurorum nomine conuiuij ciuilis, & Philosophici, nuncupatur pluribus ex causis. Primò, quia secundum Polycr. lib. 6. cap. 10. Sicut in conuiuijs, hoc est, in iucundo conuiuantium cætu, omnia debent esse nuda, & in amore, & in fide, nihil debet esse absconditum. Sed si fieri posset, oculos in pectora sua inuicem è mutuo transferrent conspectu: sic negotia in chronicis digesta, debent esse nuda, & manifesta, fideliter ex charitatiuo affectu expressa. Secundò. sicut in conuiuijs, iuxta Va-

iuxta Valerium Maximum, libro 2. cap. 2. de institutis. Antiqui maiores natu ad tibias egregia superiorum opera carmine comprehensa pangebant, ad ea imitanda iuuenum virtutem alacriorem redderent. Sic in gestis chronicorum priscorum, virtutes, & gesta referuntur, vt succedanei ad virtutes, & gesta laudabilia, similiter facienda prouocentur. Tertiò, quia secundum eundem Valer. lib. 2. cap. 1. Conuiuium solenne maiores instituerunt, cui preter cognatos, & affines, nemo interponebatur. Sic in chronica solùm gesta Regni principaliter debent explanari: quanquam & gesta possunt adduci aliorum deseruientia, tamen ad principale propositũ. Quartò. quia sicut in conuiuijs homines debent esse modesti, & pauci loquaces: iuxta illud Catonis. Inter conuiuas, sic sis sermone modestus, ne dicare loquax, dùm vis vrbanus haberi: Sic gesta in chronicis contenta, debent compendioso & vrbano sermone comprehendi, & perstringi, sicut se Vincentius fecisse attestatur in principio huius Proæmij. Quintò. iuxta Polycr. lib. 8. cap. 10. In conuiuijs obseruandum est, vt instituendæ familiæ, & domus regendæ cura, & seruilis

obsequij moderatio, vni alicui demandetur, ne quid ineptum, & intemperatum appareat, ne quid stupendum, aut erubescendum emergat: Sic & gesta, cùm per chronicas explanantur, vni alicui perito, literato, & consulto, conscribi demandantur, per quem officia, dignitates, & negotia singularum personarum commodosè describuntur. Et hoc perhibetur feciſſe strenuiſſimus Principum Cazimirus, filius Boleslai Krzywousty, Princeps Poloniæ, qui Præses epulantium in litera appellatur. De cuius vita in libro præsenti tractabitur. Ipse enim visa diligenti gestorum conscriptione, Domini Vincencij Kadlubkonis Episcopi Cracouieñ. commisit sibi, tanquam perito, literato, & consulto, officium rationalitatis, vt eadem gesta conscriberet, & vnicuiq; quod suum est, dispensando attribueret, vt textus Proemij atteſtatur.

Secundò notandum circa hoc, quod dicit textus. Vix tãdẽ imperio magiſtratus effractus, &c. Hoc imperium Magiſtratus, id est Principis Cazimiri, & Optimatũ suorum fuit deuota supplicatio ipsorum, quæ Magiſtratus petitio, habetur pro imperio.

Caput se-

CAPVT II. EXECVTIVVM.

In quo Vincencius prosequitur gesta & negotia Regni Poloniæ.

DEFVNCTO itaq; Boleslao, successit frater eius tertius Mieszko, qui sicut erat natu fratri proximus, sic non interpelata Regni successione continuus. Astupebant illi contingentes Prouinciæ, adfauebat vndiq; remotissimorum Principum sublimitas, assurgebat omnis dignitatum gloria, arridebat omnium fortunarum elegantia. Nunquam illi, aut votorum successus, aut bellorum defecêre triumphi; in omnibus par beatissimis, si qua tamen dici potest caducorum beatitudo, super omnia beatorum vota transcenderat; in vtroq; sexu numerosæ prolis substantia, & masculina quidem prole, omnibus terribilis, fæminea verò, cunctis gratiosus, vtrorumque affinitatibus, quàm plures mundi partes deuinxerat. Dux Bohemorum Boleslaus gener eius. Dux Lotaringiæ Fridericus Imperatoris nepos eius.

Marchio Dedonides gener eius: Dux Maritimæ Boguslaus gener eius: Ducis eiusdem filius gener eius. Dux Galitiæ socer filij. Dux Pomeraniæ socer alterius. Dux Rugianæ socer tertij. Nam quidam filiorũ eius inconiugati decesserunt: Sunt autem nomina filiorum eius. Odo, Stephanus, Boleslaus, Mieszko, Wladislaus, quorum duos, videlicet & Stephanum, ex filia Regis Vngarorum, reliquos ex filia Regis Ruthenorũ susceperat. Quid amplius? nihil prorsus illi visum est humanæ felicitatis ad tumulũ defuisse; quamuis nemo tàm sit felix, qui non cum aliqua suæ felicitatis parte rixetur. Accessit ad hæc, imò super hæc tantæ celsitudinis apex; summa Regum exæquans fastigia. Sed summum sæpè infortunium, summa parit prosperitas, præsertim cùm omnis gloria, quò sublimior est, eò ad lapsum procliuior. Iste siquidem tot prærogatiuarũ fretus priuilegio, cuiusdam, proch dolor, securitatis insolentia, in quendam incircumspectionis torporem prolabitur, cùm nulla sit in summo tranquillitas. quod si illa est, breuiuscula est, ipsa sui serenitate proximum pronunciat tempestatis naufragium. Surrexêre siqui-

xêre siquidem viri Belial, viri pestilentes, persequentes pietatem, subuertentes iudiciũ, nihil æquum iudicantes, nisi quod impium; nihil pium consulentes, nisi quod iniquum. Audi consilium. Non est, inquiunt, Princeps, qui meticulosus est: porrò quis eo meticulosior, qui etiam timet, ne timeatur. Si ergo imperare vis, timeri te oportet, non timere. Rursus t Deuotè coli Princeps conuenit, non fastuosè contemni: Vbi autem est deuotio, ibi reuerentia: vbi reuerentia, ibi timor. Est enim reuerentia, cum pauore mixta dilectio: ergo timore sublato, nullus deuotioni, nullus reuerentiæ, locus relinquitur. Quapropter, ne populus insolescat, instanter causæ insolentiæ amputãdæ. Ideòque in fortunis eos mulctari oportet, non rerum luxu dissolui. Est namq; nouerca reuerentiæ mater contemptus rerum lasciuia. O prudens prudentum consultatio! Nec enim absimili persuasus consilio, Salomonis filius Israelitarum consultationi respondit: Minimus digitus meus, grossior est dorso patris mei t. meus pater cæcidit vos virgis, ego cædam vos scorpionibus. Quo terrore scissæ sunt à tribu Iuda, & Beniamin decẽ tribus,

tribus, & creauerunt Regem sibi seruum ejus Ieroboam. Cognitis ergo consilijs, consequens est, vt agnoscas eorundem iudicia. Vrsum in nemore occidisti? O quam piaculare flagitium perpetrasti, sacram enim indaginis immunitatem perfregisti. Non irrationabiliter tamen allegas, ab eadem fera mellifices tuos demembratos, quosdam penitus extinctos, absorpta mellificia, greges armentorum interemptos. Sed ponatur, omnem omninò, eadem spirante bestia, hominum securitatem expirasse, sunt quidem hæc vltione digna, sed non sine potestatis autoritate abs te vlciscenda. Non enim nescimus quid in propriarum vltores iniuriarum iura censeant. Contempta itaq; iuris dignitas, iudiciariæ indignationem seueritatis habet vltricem. Nec dispari passu, instantis atrocitatis sceleris, ambulat cum crimine læsæ Maiestatis. Non est ergo, quod septuaginta mulcta talentorum hoc in casu remoretur, cum omnium similium, in eo, quod similia, idem sit iudicium: alius aduenam, seu peregrinum obsequio suscepit, trahitur in ius plagij, accersitur hic aduena, seruus est aut ingenuus? Si liber est: qua fronte

fronte liberum caput seruituti mancipasti? nec enim inficiari potes, quod tui luce clarius declarat calliditas ingenij, reum te euidentissimè conuincit ipsa rei euidentia. Si seruus es, alienum possides mancipium, vt iusto titulo, nec bona fide, cùm neutrum probare possis, eas namq; instrumentorum, seu attestationum rationes, quas asseris, nostri disciplina temporis non patitur. Igitur Plagij conuictus nomine pœnæ septuaginta compone. Amplius: Iudæum scholares casu percusserunt, eidem pœnæ, ab eisdem Iudicibus, tanquam sacrilegi adjciuntur. Vicinum pecus penes te professus es, abigeatus conuinceris, infer fisco septuaginta. Sed humanissimè tecum agitur, si numerata pecunia possis absolui: cùm ad pondus fisci, exploratissimo debeas iure in metallum potius condemnari. Estimat ille minus oneroſum, numerata exonerari quantitate, quàm instantissimè prouisam offert, numerat, gratiam ebolitionis postulat. Inspicit Thesaurista, considerat Apocripharius, consternatur, proclamat, Pape. Vnde tàm repentè vobis, tàm nouus histrio ridiculos prostituit, nebulo prorsus ridiculus,

qui squas

qui squaminis, ac paleis æris cuiusdam abiectissimi, nos circumuenire contendit. Quibus illi: Nonnè currentis monetæ mulctam debeo? Dicunt ei: Sanè vtique numisma Principis numera non paleam. At illi: Trapesitarum est ea culpa, non mea. Aiunt illi: Caue stultiloquio, profundiùs impingas, trapesetas ne nominaueris, ne falsarij numismatum temetipsum condemnes, quia bestia, quæ montem tetigerit, grandiabitur. Quibus ille: Infixus sum in limo profundi, & non est substantia: obsecro tamen, quid me iubetis facere? Suffocant eum: Redde quod debes. Respondit: Quidnam reddam? numeratum debeo, numerare cõtemnitis? Habebant autem solidos aliquos ex argenti vena puriore nuperimi numismatis, & recenter eorum arte fabrefacti, illud vnum, & vnicum, instantis esse temporis, numisma, & afferunt, & exigunt: ea verò, qua te absolui estimas, exautoratam esse monetam, & iam pridem abiectam, non dubites. Non deest illis malitiæ societas callidè subornata, iurant omnes, imò peiorant, numismate non modò reorum quosdam absolutos, sed plurima militum depensa stipendia. Quid tandem?

tandem & tortoribus mancipatur, Cathenis constringitur, ergastulo includitur. Quicquid est in personis, quicquid in fortunis, aut prædijs, fisco deputatur. Qui ad extremam assis exonteratus vnciolam, imò ad extremũ vnciolæ minutum, quæstionibus districtissimè perurgetur se esse soluendo confiteri. Fama est etiam, emeritos sacri ministros altaris, inter istorum fascias pædagogorum, & inter ipsa ærepondia expirasse. Isti sunt tui Iudices, isti sunt tui Consules, Cracouia. Dé his dictum puta, consilium sua de re iniqui, est toxicum in pixide medicantis, iudicium in lingua impij, est gladius in manu furiosi. Multa preterea silentio pretereo, quia non tàm vera, quàm ab æmulis conficta existimo. Nec enim super Principes, prudentia præditus Princeps, hæc aut ignorare, aut dissimulare potuisset, sciens quod latentes proreta scopulos periculosè ignorat, prominentes verò periculosiùs dissimulat. Enimverò tàm crassa, tàm supina ignorantia in virum, tàm probatæ circumspectionis, cadere quomodo potuit, presertim cùm oppressorum vndiq; lachrimosior, vt aiunt, eiulatus querulosis perstrepit vagitibus, San-

ctissimo

ctiſſimo Cracouienſium Antiſtite, cuius nomen aureo inſculpendum eſt calamo, Getkone tuba exhortationis iugiter preconante, ac maleficos crebriùs à maleficij pertinacia dehortante. Nec enim negligere, aut silentio ſepelire pius Paſtor quieuit, tàm ærumnoſam ſui cladem gregis, abſq; ſuæ ſalutis diſpendio. Hic matronam ex induſtria quandam habitu lugubri, vultu mæſtiore Præſidis conſiſtorio eminus aſſiſtere iubet, vt quod ſibi accuſationis competere putauit, intrepidè proponat. Quæ accedens, & pro matronali reuerentia conquieuiſcens ait: Habebam ego ancilla tua Domine gregem tonſarum non mediocrem, Huic paſcendo, filius meus mercenarios conduxit: quorum negligentia grex totus luporum ſæuis morſibus occubuit. Ait Præſes: Quiſnam eſt filius tuus? Qui reſpondit: Ego ſeruus tuus ſum, & filius ancillæ tuæ. Qui ſunt mercenarij? Reſpondent: Præſto ſumus, audientiæ copiam expetimus. Tùm Præſes: Quantum libet. At illi: Gregem ſub noſtra fuiſſe cuſtodella non inficiamur, ſed per nos deperiſſe non iniuria diffitemur. Huius namq; matronæ priuignus, quem fruſtra filium vocat

venandi

venandi auidissimus; canes non tàm atroces, quàm rabidos vbiq; secum circumducit, quorum rabies non solùm à nobis, sed à viris illustribus creberrimè illi est exprobrata. Istorum canum turba gregem secus viam pascentem insilijt, lacerat, nobis ne quicquam vociferantibus sternit & interimit. At contra. Iuuenis lupos asserit esse in causa: Casu, inquit, conspicor lupos gregi cominus imminentes, canes copulis denudari iubeo, lupos cum canibus, per opaca nemorum vna vobiscum insector, reuersa interim pars luporum gregem desertum fundit, & exanimat: Vestræ igitur id esse negligentiæ, qui gregem deseruistis non meæ culpæ, qui lupos abegi omnibus est perspicuum. Ad hæc Præses. Vtriusq; quidem partis verisimillima narratio est, sed neutra decisiuam sententiæ rationem, seu rationis robur allegat. Neutra enim testibus, aut alijs munitur adminiculis, viderentur quidem mercenarij innoxij. Quia nemo cogitur casum præstare fortuitum, nisi aliquid specialius conuenerit. Sed quia culpam seu dolum præstare non possunt, nec exceptionem quam de canibus proponunt, fidem afferunt æsti-

mationi gregis, quis neget obnoxios, videtur nobis iusta sententia Proceres respondent, quid aliud sententiari possit non videmus. At ille: Imò diuersum quidem ratio iuris imperat. Nam quod istis probandum erat, ex aduersarij confessione liquide constat. Rabidos namq; à se foueri canes diffiteri nequit, cum illud sit omnibus euidentissimum, sed ex sua iussione secus gregem denodatos non inficiatur in iure. Quid aliud queso cruenta latrantum fecerat atrocitas, inter balatus innocentulos, cum sit omnis rabies innocentiæ inimica. Cum itaque tàm valida sit præsumptio, vt nec probatione contrarij, nec alia præsumptione possit elidi, standum est præsumptioni, nec enim eius fabellæ, quam de lupis ineptè allegat, vel exilem proponere valet assertiunculam. Proinde qui damni occasionem dedit, damnum nouercæ seu matri resarciat. Eius exemplo cuius bos cornupeta, seu caballus calcitrosior quempiam damnificet: Hæc placet sententia, acclamant omnes: placet.

COMMENTARIVS.

Capitulum

CAPITVLVM hoc diuiditur in quatuor principales partes. In prima parte Mieszkonis tertij filij Boleslai Krzywousty, senis vulgariter nuncupati in inclyta successione, post decessum sui fratris senioris Boleslai Crispi describit. Et successus suos prosperos, in votis, amicitijs, ac triumphis vtiliter depromit, beatumque beatitudine humana, si talis aliqua est in hac vita, & præcipuè in prole masculina, & fæminea astruit, ex qua sibi partes mundi plurimas in amicitiam confæderauit, & dignitates, ac beatitudines vniuersorum Regum excessit, & superauit.

In secunda parte ostendit, quomodo hæc summa prosperitas fortè occasio extitit, quod postmodum iste Mieszko senex, propter instigationem tantum suorũ paucorum consiliariorum ac officialium, ad Tyrannidem multiplicem se conuertit. Propter quam tyrannidem finalem, nedum à patria, verum etiam & à Regno est propulsus, & in perpetuum profligatus. Cazimirus verò frater eius minimus, ille cui pater portionem testamentaliter non delegauerat, & Boleslaus Crispus frater eius, ipsum tenerrimè fo-

uerat in Principem Cracouienſem, per multas preces eſt receptus, & iuxta Prophetiam patris ſui Boleſlai Krzywouſty, Dominus totius Poloniæ factus.

Hic enim Mieſzko dictus ſenex ob grauitatem morum, propter omnium proſperum ſucceſſum, torpore incircumſpectionum ſe reſoluit, ac nefarijs animum ſuum inclinauit, ipſoſq; in eorum periniquis conſilijs auſcultauit, in tyrannidem inſuper proſilijt, ſuos regnicolas multis calumnijs ſpoliauit, inhumaniterq; oppreſſit, quas calumnioſas ac tyrannicas oppreſſiones ferre non potentes, præmiſſis Getkonis Epiſcopi Cracouienſis, pijs ac paternis hortamentis, quas cum ſequi renuit, ipſum Mieſzkonem de Regno eiecerunt, & fratrem ſuum Cazimirum Ducem, tunc Sandomirieñ. in Principem Cracouieñ. ac totius Poloniæ Dominum receperunt. De numero iſtarum tyrannidum quinq; in litera ſpecialiter exprimuntur. Quarum prima, quæ ibi tangitur. Vrſum in nemore occidiſti. &c. eſt iſta. Tunc enim in Polonia ſiluis ac nemoribus, nec non feris inabundantia exiſtentibus, liberum erat vnicuiq; feras venari, & præcipuè feras nociuas eucl-

uas euellere, & occidere, vt puta, Vrsos qui mellificia, & aluearios deuorabant, & euacuabant, mellifices verò alios dilaniabant, alios mortificabant, gregesq; pecorum sæpiùs interimebant. Mieszko igitur suis regnicolis malignando, & tyrannidem in eis exercendo: Si quem cognouit, quod vrsum sibi nocentem occidit, ipsum mulcta septuaginta talentorum argenti pænauit, & easdē ab ipso rigorosè extorsit, dicens: Grauiter pecasti, violentiam enim mihi vrsum occidendo fecisti, ac facta violentia thesaurū meum tibi vsurpasti. Et quanquam tibi nocumenta intulit, non tamen debuisti autoritate propria in vrso te vindicare, sed auxilium Principis implorare. Ideò quod me Principem contempseris, pro illo facto meritè punieris, hoc enim crimen proximum est læsæ Maiestatis.

Secunda Tyrannis calumnioſa, quæ ibi tangitur, alius aduenam seu peregrinū obsequio suscepit. &c. fuit de homine ad seruiendum susceptо. Si enim quispiam Regnicolarum hominem pauperem ad seruiendum sibi susceptit, & ordinauit, per offi-

ciales eiusdem Mieszkonis ad Iudicium est tractus, & examinatus: An ille homo per ipsum ad seruitium susceptus esset, liber, vel seruus? Si respondit liber, punitus mulcta septuaginta talentorum argenti, quia liberũ hominem seruituti mancipauit, & sic crimen Plagij incurrit. Est enim plagium crimen, quod quis committit, quando liberum hominem scienter vendit, vel emit. Si verò respondit, seruus est, vel seruilis conditionis est, eadem pœna septuaginta argenti talentorum punitus, quia alienum seruum, nec bono titulo, nec bona fide sibi ad possidendũ vendicauit, & sic etiam crimen Plagij incurrit. Et si talis ad probandum se obtulit, quod talem seruum bono titulo, & bona fide possedit, dicti Officiales probationes suas non admiserunt, sed simpliciter ipsum sic tyrannicè, ac minus iustè punierunt. Tertia tyrannis calumniosa, quæ tangitur in litera ibi. Ampliùs Iudæum scholares casu percusserunt. &c. fuit illata scholaribus. Vno enim tempore Scholares Iudæum ex casu percusserant, qui Scholares per eosdem Officiales ad Iudices sunt ci-

sunt citati, & velut scelerati grauiter sunt puniti. Et si propter defectum solutionis, non poterant ipsos punire in ære, tantò grauius punierunt eos in corpore. Quarta tyrannis calumniosa, quæ tangitur ibi in litera. Vicinum pecus, &c. Inferebatur omnibus, qui pecora vel pecudes errantes vicinorum inuenientes conseruabant, & retinebant, quousq; Dominus legitimus ipsorum constaret, & sic ad se eadem reciperet. Tales pecorum conseruatores, dum Iudices, & Officiales iniqui Mieszkonis Principis, sciebant ipsos adaccersitos, reos criminis abigeatus asserebant, & sic eos mulcta septuaginta talentorum argenti puniebant, quos non solùm in possessionibus, & in pecunijs, verùmetiam in corpore acerrimè punierunt. Quinta tyrannis & crudelitas, quæ tangitur ibi. Fama est etiam emeritos, &c. inferebatur ministris sacri altaris, hoc est Sacerdotibus. Officiales enim iniqui domos Sacerdotum latenter subintrabant, & sic ipsos Sacerdotes in lectis dormientes, ipsorum lectisternijs suffocabant, & quicquid reperiebant de pecunijs,

& possessionibus, sibi anferebant. Ecce quanta malitia istorum officialium fuit, qui nedum in laicis, verùm etiam in clericis, ac sacerdotibus tyrannidem exercuerunt, tàm etiam nobiles, quàm Plebeios tyrannicè oppresserant. Quorum malitiam, quia Mieszko ad pia Getkonis hortamenta, non compescuit, neq; castigauit, ideò merito à Principatu electus, & expulsus fuit. Dicit enim Polycr. lib. 8, cap. 21. Finis tyrannorum est confusio ad interitum, si in malitia perseuerant: nec reuocantur ad veniam, nam & ipsis flagello paratur incendium, cùm in correctionem sic processerint filiorum.

In tertia parte capituli, plurimum tyrannidum, ac malitiarum, per eosdem Officiales Mieszkonis Principis factarum, à positione ac naratione se excusat, quia estimat talia facta magis conficta, & excogitata, quam in rei veritate ad executionem deducta. Primò ex eo. Quia non est verisimile, quod tales malitias, ac alias plures tyrannides, imò deteriores, quæ referebantur de Mieszkone, ac suis officialibus, idem Mieszko Princeps prudens, aliosq; Principes excedens in prudentia, in suo dominio fieri, & exerceri

exerceri permisisset, aut dissimulare, vel ignorare potuisset, eó, quòd tales tyrannides ac malitiæ latere non potuissent, vergebantq; in sui Dominij vilipendium, & decrementum, fuissetq; in ipsa crassæ ignorantiæ luditium, cui tamen dictabat ratio, quæ semper deprecatur ad optima. Secundò ex eo, quia tales tyrannides & innumerosas oppressiones populi Dei lachrimantes, & in cœlum pro vindicta Dei clamantes, Venerabilis Pater Getko Episcopus Cracouiensis, Pater pius, & pater verus fieri nullatenus permisisset, qui assiduè prædicabat, & maleficos à maleficijs ipsorum paternè reuocabat, sicut & has tyrannides, quæ referuntur in litera, non sustulit, sed ipsum Mieszkonem velut alter Natan Propheta Dauidem, pro suis sceleribus ac tyrannidibus, crebris exhortationibus monere studuit, vt animi feritatem erga Regnicolas deponeret, terram suam velut matrem filius, non vt filius nouercam, fauoribus gratuitis, confoueret, hortabaturque vt officiales rabidos compescuisset, qui modis disciplinæ penitùs abiectæ, in populo Regni sæuire debachantur, laceratoq;

grege ipsius cruore debriabantur.

In quarta parte, operam studiosam Venerabilis Patris Getkonis Episcopi Cracouiensis ponit: Quam quidem operam idem Getko erga suum gregem pascendum habuit, Mieszkonemq; parabolicè, seu fabulosè de malitia suorum officialium, ac oppressione Regnicolarum castigauit. Ex qua parabola seu fabula, idem Mieszko contra seipsum sententiam tulit, ac promulgauit, vt litera satis clarè deducit.

Circa primam partem istius capitis aduertendum. Iste Mieszko ob grauitatem morum senex appellatus. Anno Dñi. 1145. Abatiam Landensem Ordinis Cistercienstium, adhuc in iuuenili ætate existens, fundauit, & eandem de suis bonis sufficienter donauit. In Calisz verò Ecclesiam in honorem S. Pauli, de lapidibus dolatis fundauit, & construxit, in qua Præpositum, & aliquot Præbendarios instituit, & dotauit. Ecclesiæ quoq; Gnesneñ. partem externam cum plumbo tegere fecit. Hic Boleslao Crispo in Regno successit, in omnibus par beatissimis fuit, si qua tamen dici potest, caducorum beatitudo.

Circa

Circa secundam partem aduertendum. Quòd sæpè in principio Dominij magna fortunia sunt, infortuniorum in fine eiusdem Dominij fomenta, atq; feminaria. Vnde Franciscus lib. 1. cap. 16. In Regno, inquit, à fortuna inchoato incertum Principium, & finis incertior. Nonnè vides, vt res hominum turbinum more voluuntur, & quietum mare tempestas turbida, lucidum mane, nubilum vesper insequatur? vt inter initia planum iter, inconfragosum desinit? sic prosperas insolentias, improuisas calamitates, & lætissimæ cursum vitæ incesta mors claudit, & sæpè primordio dissimillimus finis est. Vide igitur vbi desinas: vita omnis à fine describitur, & in finem. Planè senties qui principium non sensisti. Secundò notandum. Ad bonum principium spectat prudentia, cuius filia est Cautio, ideò oportet Principem esse cautũ. Est enim cautio secundùm Philippum de Pargamo, in regiminis speculo, par. 5. præcepto 31. Virtus per quam instruimur, qualiter bonum à malo, verum à falso discernere valeamus. Hæc autem instructio discernendi, seu valor maximè potest à bonis con-

nis consiliarijs haberi: Ad quos quidem Consiliarios secundum eundem Philippum, vt supra, tria requiruntur quæ debent habere, & tria quæ debent cauere. Debet namq; bonus Consiliarius habere sapientiam ipsum dirigentem. Vnde Ambrosius. Qui se committit ei, quem non putat plus sapere, quàm ipse sapiat? necesse enim est, vt præstantior sit à quo Consilium petitur, quàm ille qui petit. Secundò. debet habere iustitiam ipsum roborantem, vt scilicet, non timore, vel captiuitate in Consilijs dandis moueatur. Vnde Eccles. 38. Ante omne actum Consilium stabile: Illi enim sunt stabiles, & firmi Consiliarij, qui sunt amatores veritatis. Mali verò Consiliarij sunt, qui proponunt commodum temporale, & proprium vtilitati communi, vel factum hominis facto Dei. De quo sapiens: A malo Consiliario serua animam tuam. Tertiò. Consiliarius debet habere experientiam ipsum cautelantem. Debet enim esse experientia multiplici perspicax, & industria. Et ideò meritò eliguntur senes Consiliarij, secundum D. Ambrosium, Homil. 1. in Exameron, quia senectus est in Consilijs vtilior.

vtilior. Tria etiam sunt à bono Consiliario vitanda. Primò, festinantia subita. Ideò considerandum est diu, quod faciendum est semel. Quia dicit Seneca: Diu delibera, cito fac. Secundò, vitanda est ira, quia impedit animum, ne possit cernere verum, vt dicit Cato: Vnde Gregorius in Regestro: Ira, inquit, si semel mentem possidere cæperit, iustum esse deputat. Tertiò vitanda est crudelitas. Nunquam enim est vtile, quod est crudele, inquit Tullius de Offic. Cap. II.

Circa tertiam partem notandum. Duplex est ignorantia. Quædam voluntaria, quædam non voluntaria. Ignorantia voluntaria est duplex: Quædam formalis, alia virtualis. Ignorantia formalis, quæ dicitur, affectata est, quam quis habet de agibilibus, volens non scire dominium eorum vt liberius peccet: Sicut adulter non vult scire grauitatem adulterij, vt peccet liberius. Ignorantia virtualis fit quatuor modis. Primò, quando quis vult aliquid, quod sequitur, impedimentum rationis. Secundò, quando vult aliquid, quod non tollit vsum rationis, sed solum ex propria pro-

teruia

teruia vult esse sui capitis. Tertiò, quando vult aliquid, quod non tollit vsum rationis, sed solum impedit ab illo, quod deberet scire, vt si quis deberet præcepta diuina audire, & illo tempore vellet insistere ludis, ille ignoraret tali ignorantia. Quartò, quando aliquis non affectat ignorare, sed propter sui mobilitatem, & pigritiam non facit tantum, quantum potest, & debet facere. Et illi duo vltimi modi dicuntur, ignorantia neglecta, & vocatur ab alijs negligentia crassa, & supina.

Circa vltimam partem sciendũ. Quando partes litigantes deficiunt in probatione, tunc standum est præsuppositione, vt de hoc latè habetur in iure Canonico, & hoc etiam legitur fecisse Mieszko, qui ex præsuppositione tulit sententiam, dicens. Qui damni occasionem dedit, damnum nouercæ resarciat, innixus diuine legi de bone cornipeta, seu caballo, qui si alicui damnum intulit, ad damnum soluendum possessor eius obligabatur, vt de hoc habetur. Exod. 17.

CAPVT III.

In quó

In quo Episcopus Cracouiensis Getko Regem Mieszkonem monet, & corripit cum suo periculo.

TVM demum Deo plenus Antistes, pleniore nacta dicendi oportunitate agit: Diuinum ad modum Præses glorioſe ſententiaſti oraculum, Diuinæ conſtitutionis promulgaſti ſententiam. Eatenus, cum tuas habere robur conſtitutiones noueris, ſi tuis ipſe conſtitucionibus vlla contrarietate non deroges. Audi obſecro, quorſum reſpiciat & quam ipſe tuliſti ſententiam, tuum de te pacienter excipe Iudicium. Hæc matrona, Cracouienſis eſt Prouincia, tu niſi diſſimulare velis eiùs filius: Grex tonſarum eſt populus Prouinciæ. Huic paſcendo, non paſtores, ſed hoſtes inſtituiſti, qui ea, quæ ſua ſunt, non quæ gregis, quærunt. Vnde meritò, non iam filius, ſed priuignus appellaris: Priuignali enim hoſtilitate induitur, qui calamitatis maternæ non miſeretur. Tu ſanes rabidos, id eſt Officiales truculentiſſimos, non in copula diſtrictionis

circumdu-

circumducis, sed disciplinæ iussione solutos, passim vtiq; finis debachari. Hi atrocitate cruenta, morsibus virulentis in gregem penitus confractum incessanter desæuiunt: nec aliud sentire videntur, quàm vt gregis lacero iugulo, & gregis cruore debrientur. Tuam igitur violasti sententiam: quia in quo alium iudicas, te ipsum condemnas. Vnde verendum nobis est districtioris iudicij examẽ districtius. Nam Sanctus Dauid non opprimi, sed numerari iusserat populum, diuinæ tamen indignationis offensam iniurrit, quam nihilominus eiusdem contritienculæ memento prorsus expiauit: Dic ergo fili, dic vnà cum Dauid: Ego sum qui pecaui, ego iniquè egi: dic iniquitates tuas vt iustificeris, alioquin dum securis ponetur ad radicem absportabere, quod absit, sicut galus galinaceus. Sed silici frustra inseritur Oliuæ surculus, nec eget sal infictuatum imbre prudentiæ. Maiores namq; odij causas in Præsulem præses concitat, asserens talia, non Zelo pietatis de se prolata, sed inuidiæ typo de Principe ablatrata: nec enim dolore caret, seu prurigine, quantumlibet leniſſimus contactus. Vnde tàm de Præsule, quàm de a-

lijs vl-

lijs vtrum ire parat, quasi de Principe duriùs aliquid fuissent opinati. Et præsuli quidem occultiùs proscriptionis meditatur excidium, alijs verò finitum capitis infortunium, aut cuius libet mutilationis dispendium. Sed frustra iacitur rete ante oculos pennatorum. Nam Antistes omni sapientiæ probatur industria, & ipse illius declinat machinamenta, & alios declinare docet: nec minus paternæ admonitionis instat proposito, non animo nocendi, vt illi autumant, sed studio corrigendi. Nulla enim est apud perfectos in malo mutui redibitio.

COMMENTARIVS.

CAPITVLVM hoc in duas diuiditur partes. In prima parte ponitur Getkonis paterna correctio. In secunda parte Mieszkonis abduratio, ac in pœnis conuersio.

CIRCA PRIMAM partem quatuor facit. Primò Venerabilis Pater Getko, volens vt Mieszko ab eo paternam susceptisset correptionem, captat ab eo beneuolentiam, Commendando ipsum Deo, quòd protulerit iustam ac diuinam institutionis

sententiam: de qua habetur Exodi. 21. Secundo captata beneuolentia præmittit vnum documentum Principi necessarium, qui gestit vt suæ constitutiones habeant robur, & per alios deducantur in effectum, scilicet, vt Jura regni & constitutiones suas teneant, conseruent, & custodiant. Tertiò. fabulosam parabolam applicat ad propositum, & Mieszkonem castigat de truculentia, & tyrannide suorum officialium, quos, vt abijciat, & compescat, sententiam quam ipsemet tulit, allegat more Prophetæ Nathan, vt habetur 2. Regum 12. Quartò. vt Mieszko tantoçiùs suos officiales truculentos compescat, grauitatem sui sceleris à minori ostendit, maius enim fuit scelus Mieszkonis, quo opprimebat populum, quàm Dauid Regis, qui fecit computari ipsum.

Circa secundam partem tria facit. Primò Mieszkonis obdurationem ac in peius conuersationem ponit, qui sui patris monita paterna renuit, & tàm in eo, quàm in Regnicolis vltionem sumere cogitauit. Secundò ponit Præsulis Getkonis industriam, qua sibi à tyrannide Mieszkonis cauit, & Regnicolas cauere auisauit. Tertiò ponit eius

ponit eiusdem Præsulis in corrigendo paternæ monitionis perseuerantiam, quia homines perfecti non reddunt malum pro malo. Vnde ad Rom. 12. Nulli malum pro malo reddentes. Circa quod aduertendum secundum Cassiodorum. Sex sunt gradus retributionis: Tres pertinentes ad malos. Primus, non reddere bonum pro bono, sicut Nabal Dauid 1. Reg. 25. Secundus, reddere malum pro malo, sicut Ioab Abner. 2. Reg. 3. Tertius reddere malum pro bono, sicut Iudæi Christo. Alij tres gradus pertinent ad bonos. Primus est, reddere bonum pro bono, sicut latitè Sauli. 1. Reg. vltimo. Secundus, non reddere malum pro malo, sicut Dauid Sauli, 1. Reg. 24. Tertius, reddere bonum pro malo, sicut Elizeus militibus Syriæ, 4 Reg. 6. Quorum de numero fuit Getko, quem & si Mieszko persequi non cessabat, ipse tamen Mieszkonem paterna correctione castigare non dimittebat, imò magis, & magis perseueranter instabat, vt tyrannidem ab eo remouisset, & animam eius ad vitam salutis reduxisset. Ideo Getko capta dicendi oportunitate, Mieszkonem paternè corripu-

it, ac disciplinauit. Hæc autem virtus, pœna disciplina, secundum Philippũ de Parg. suscipienda est patienter propter tria. Primò, propter Castigationis dilectionem. Heb. 12. Qui est filius, quem non corripit pater. Secundò, propter peccatorum correctionem. Tertiò, propter tentationis deiectionem. Scribitur enim de lapidibus. Quod si maritus ponat magnetem sub capite vxoris dormientis, poterit experiri, an sit adultera, vel fidelis. Si adultera, statim ejiciet se de lecto, ac si manu hominis exportata esset. Si fidelis, conuertet se dormiendo ad virum, & deosculabit ipsum. Sic moraliter, anima quæ est fidelis sponsa Christi, suscipit patienter correctionem: quæ verò est adultera, tenetur corrigi. Similiter Princeps qui gratuitè suscipit paternam correptionem, in principatu obtinet diutinationem, qui verò correctionem aspernatur, ejcitur, vt Mieszkoni accidit.

CAPVT IIII.

De consilio per Optimates Cracouienses, contra tyrannides præmissas Mieszkonis facto.

sed ad

SED ad vocem sapienter cantantis aspis obsurdescit, & ad tonantis cæli minas, quasi contra cœlum pugnaturus in feras tricius exhorrescit, imò tanquam in proprij jugulum capitis coniurassent, tanquam vltro in Principis factionarentur excidiũ, pressuras iniurijs augent, & iniurias pressuris accumulant. Quæ res inexorabiles odij causas in principem congessit. Nam deliramentum capitis membra sæpè luunt, membrorumq; lapsus in capite nonnunquam redundant, quasi enim consentire videtur, qui cùm prohibere possit, non prohibet. Proinde primi Prouincialium, & Consulares viri secreta secum deliberatione disceptant. Turpe, inquiunt, est, factiosos videri, sed turpiùs ignauos existere. Indignum est ingenuitatem ancillari, longè indigniùs reginam Prouinciarum inter scorta prostitui. Durum quidem tot calamitatibus premi, sed duriùs in tanti Maiestatem Principis impingere. Estne vllum remedium, rebus tàm confractis, ampulis vitreis inter maleum constitutis, & incudem.

COMMENTARIVS.

CAPITVLVM hoc in tres diuiditur partes. In prima effectum ex correctione procedentem facit. Nam aliqui ex correctione emendantur: Alij verò ex correctione deteriorantur. In secunda parte ponit, quomodo Mieszko cum suis Officialibus à Consularibus, Paternam correctionem Venerabilis Patris Getkonis non sunt secuti, sed in deteriora sunt prolapsi. Post Getkonis enim paternam correctionem oppressiones iniurijs adauxerunt, & iniurias oppressionibus accumulauerunt. Et inde est, quòd causas inexorabiles odij, quòd ad pacem exorari, seu nullis precibus flecti potest, apud Regnicolas contra Principem Mieszkonem coacernauerunt. In tertia parte, Consilium Optimatum Cracouiensium ponit, in quo tria grauia, & tria grauiora disceptantur contra deliberantes, & sibi mutuo in abdito consulentes, remedij quæsierant. Circa primam partem aduertendum. Qui corrigitur, aliquando ex correctione emendatur, sicut Pollenius, de quo refert Polycr. libro 8. capite 9. Hic enim cum è conuiuio, non post Occasum solis, sed post ortum surexisset, domumq; rediens, Xe-

ens, Xenocratis Philosophi parentem ianuam vidisset, vino grauiter delibutus, serto caput redimitus perlucida veste amictus, scholam eius intrauit, nec contentus tam deformi introitu, consedit. Quem Xenocrates cùm conspiceret, omissa re quam disserebat de modestia ac temperantia, loqui cæpit, cuius grauitate sermonis resipiscere coactus. Aliquando verò hic qui corrigitur, per correctionem deterioratur, sicut Alexander, quem cùm Calystenes discipulus Aristotelis, ab eo missus, exultantem obiurgaret, & mores eius componeret, ipse eundem Calystenem occidit, vt refert Polycr. lib. 8. cap. 14. Sic etiam fecit Mieszko cum suis Officialibus & Iudicibus, quia ad correctionem sui Præsulis Getkonis, maiorem vesaniam induerunt, ac in deteriora deciderunt. Circa secundam partem notandum; secundum Polycr. libro 3. cap. 13. Consentientes esse, qui notum errorem reticent, aut corrigere cum possent, dissimulant. Ideò eorundem malorum participes existunt.

CAPVT V.

In quo remedium in capitulo præcedenti quæsitum, videlicet Mieszkone de Regno Poloniæ proscripto, per electionem Cazimiri Ducis Sandomirieñ. ad effectũ deducitur.

TVM quidam virorum Illustrium præinsignis: Est, inquit, non procul hinc oliua quædam generosioris inter ligna fructifera, propaginis frondibus, amæniſſimis propagatior, virore perpetuo festiuior, olei, non tàm stillans irriguũ, quàm speciosis vndiq; balsami profluctibus inundans, qui omnibus est notiſſimus, cunctis tamen incognitus, omnibus domesticus, cunctis peregrinus, fructus elegantior omni gemmarum præstantia. Nec enim latere vos arbitror, quæ, aut quantæ sint Cazimiri virtutes, quæ fama virtutum omnium pigmentaria suauitate redolens, omnem odoraminum fragrantiam transcendens. Nam extrinsecis ipsius corporis dotibus ocupari non conuenit, quæ ipsa sui venustate intuentium obtutus, quasi quibusdam solis radijs perstringunt; super generoſiſima

rosissima enim, tàm formæ, quàm lineamentorum elegantia mediocriter staturam transcendens, mediocrium ipsa staturæ proceritas, blandus illi aspectus, quadam tamen reuerentiæ maiestate conspicuus, pudicus semper sermo, quadam tamen acrimoniæ festiuitate conditus. Cui verò tàm inscrutabile pectoris armarium, præstantissimum cordis thesaurum, tàm inæstimabilem animi supellectilem, aut natura fundauit, aut gratia stabiliuit? Incertum est vtrum in illo naturâ gratiam vincat, an gratia naturam: adeò fororia inuicem altercatione colludunt, vt vtráq; vincere studeat alteram, neutra tamen alteri munus inuideat victoriæ. Nam Politicis illum virtutibus natura ornauit, purgatoriis verò gratiæ diligentia expoliuit. Quicquid enim ad naturalem seu Politicam iustitiam, temperantiam, fortitudinem, prudentiamué spectare dinoscitur, & verbo præceptionis aperit, & operis exemplo demonstrat. Nemo, siquidem, vnicuiq; quod suum est, fidelius dispensare nouit, nec in aliquo vnquam infallibilius viguit, aut æquitatis virtus, aut indignationum ratio. Nam quod querulantium strepitu nonnunquam

offenditur, quod causidicorum inportunitates ægre fert, duo sunt in causa: Odium scilicet calumniæ, & amor concordiæ. Vnde multis ob calumniam sæpè impressum est in fronte cauterium, multi naso, lingua, nonnulli capillari, ad insigne videlicet confusionis perpetuæ. E contra concordes gratiæ amplexu, ad pacis perpetuitatem inuitat: quorum alterum opus est iustitiæ, reliquum vis temperantiæ. Est enim iustitia calumniarum vltrix, Temperantia concordiarum imperatrix, quæ quanti sit penes hunc, eius probat modestia, astruit mansuetudo, docet humilitas. Qui suæ interdum quasi oblitus dignitatis minimorum sese ingerit, & contemperat consortio. Non lenitatis prurigine, sed beneficio virtutis, liberalitatis studio limites temperantiæ punitus excedit. Nec enim vt plerisq; moris est, aut inhiat acquirendis, aut incubat acquisitis; sed instar Tagi fluuij, quo largius effluit, cò vberius arenis inundat. Est enim auro præstantior liberalitatis largitio. Iam verò dotes fortitudinis eius libet attingere, lugis illi laboris exercitatio. Rara nisi seriis, nunquam nisi honestis intenta. Est

tenta. Est enim vita strenuorum semper actuosa, est ignauiæ torpor ipsa quiete tediosus. Cui quoties extrinsecæ desunt bellorum occupationes, venandi exercetur studijs, quia non paruum est virtutis seminarium otij declinatio, nec minima seriorum excitamina, vir fortis interdum elicit ex ludicris. An ignoratis Regem Ponti Mitrydatem, cuius futuram celsitudinem etiam cælestia signa prædixerunt. Nam & eo, quo genitus anno, & eo, quo regnare cæpit, stella Comeres per vtrumq; tempus illuxit quadraginta diebus, vt cælum omne flagrare videretur, quæ in ortu siue in occasu quatuor horas consumebat, per quod probatur sextam cæli partem magnitudine occupasse. Puer insidijs tutorum veneno vinci non poterat, venandi studium elegit, quo septem annis, neq; vrbis, neque ruris tecto vsus est, sed per siluas diuersis montibus regionum pernoctabat, ignaris omnibus quibus in locis mansitaret. Quibus rebus & insidias vitauit, & corpus ad omnem patientiam durauit, hinc de augendo deinde Regno cogitauit. Itaque Scytas inuictos perdomuit, qui ducem Magni Alexandri

xandri cum triginta millibus deleuerunt; qui Cyrum Regem Persarum cum ducentis millibus trucidarunt: qui Philippum Regem Macedonum cæperant, Pontumq; & Cappadocium occupat; inde Asia explorata Byrniam transcendens oportuna quæq; victoriæ suæ meditatur. Quia verò virum fortem, non tàm robur corporis, quàm animi commendat integritas, non minùs pectoris monstra, quam nemorum bestias studet Cazimirus domuisse. Eius quanta sit magnanimitas, quanta Constantia, quæ animositas, quæ in ipso etiam animositatis torrente patientia, non est promptum expedire. Audire vultis ridiculum, sed insigne patientiæ: Quidam ad aleæ duellum hunc Principem sollicitat, congrediuntur, confligunt, iacet in medio pignus victoriæ argenti quantitas immensa, vacillat aliquantisper belli fatū, & fluctuat in talorū ambiguo. Pauet ille, suspirat, ac trepidat, totus inter spem ac timorem, stupidus totus, exanimis. Tandē iactus fatum duelli dirimit, & calculum victoriæ Principi sentēciat. Tū lusor quadam doloris correptus vesania, pugnum exerit, contorquet summo vibranime, maxillæ Principis incu-

pis incutit, & noctis beneficio de manibus circumstantium elapsus, in fugam conuertitur: qui vix tandem repertus consistorio præsentatur, & à cunctis reus, vt potè manifestatis carptim dismembrandus appetitur. Quo de se nihil nisi crudele mortis ludibrium præstolante, ait Princeps: Ne moueatur, Proceres, vestra grauitas, quia leuitatis est causis ex leuibus indignari. Digna enim non est eius indignatio, cuius animus intra se tranquilior causas indignandi non ponderat; imò iniquum est examen cuius trutina iactatur in turbine. Quid indignatione dignum, quid quæso indignum pauper Ioannes admisit? Hoc enim erat nomen eius. Quid si fortunæ tecum causatur iudicium? Nonnè certa est, quæ in causa non dispari causam pauperis supprimit, & potentis potentiam extollit. Iniqua in vtroque, crudelis in paupere, adulatrix in potente. Non iniuria ergo vltionem iniuriæ, quam à fortuna extorquere non potuit, à filio fortunæ vt potuit exegit, quin, vt verius loquar, lucrum lucro addidit, & fortunam in me vicit munere. Illa nummos, quibus abundabam, contulit. Iste aureum prudentiæ gestamen,

ſtamen, quo Principes carere non debent, fabricauit: quia meminiſſe me docuit, periculoſum eſſe Principi ludibrijs intendere, periculoſius, etiam in nummis lubrico fortunæ ſubmitti. Prudentia enim principandum eſt principibus non fortuna, grates ergo ingentes Ioanni, cuius gratia nihil amodo leuitati, nihil caſibus vltro fortuitis de me vlterius promitto. Sic iniuriator ille Principis amplexibus excipitur, & Principatus quam largiſſime donarijs afficitur. Omnia in viro forti, tàm patientiæ conſtantia, quàm prudentiæ induſtria, qui acceptæ probri iniuriæ, non ſolùm æquanimiter fert, ſed gratanter ignoſcit. Non inprudenter excuſat, gratia rependit, muneribus repræmiat. Sed vnde hæ omnes omnium virtutum filiæ? omnis earum familia? quicquid operis, quicquid officij exerceant, ad prudentiæ refertur iudicium. Verbi gratia. Geſtat patientia, quæ eſt filia fortitudinis, tres in eadem ſarcina maſſas: maſſam languoris, maſſam laboris, maſſam contumeliarum, ſeu iniuriarum. Quam videns prudentia: Quid, inquit fers filia? Ad quam illa gemens ſub onere: A[illegible]tiera mater: exonera turgentem, ad te ſar-

ad te sarcinam tua soror hanc proferri iussit. Cui prudentia. Agnosco meæ sororis delitias, consuetà nosco munuscula, sibi nos ancillari iubet, tibi tamen ô patientia compatimur. Sustine modicillum, faciam quod hortaris. Rudes itaq; massas mittit in caminum desideriorum, conflat, excoquit, examinat, & in laminas producens ductiles, miro artificio aureos effingit ornatus. Sic prudentiæ magisterio ex obiecta infortuniorum materia, fabre fiunt virtutum insignia. Claret hoc in filio prudentiæ, de quo mihi sermo est. Qui cum sit princeps Consilij strenuus, prodigus, prouidus, cautus, circumspectus, cum vndiq; prudentiæ fulciatur industria, inter simpliciores tamen simplicissimus videri studet, tùm vt arrogantiæ periculum declinet, tùm ne humilitatis deserat vestigia, tùm vt de simplicitatis palea vberius elliciat grana sapientiæ. Prudens enim virtutis fructum in conscientia metit, minus perfectus in ostentatione. Vnde Lilius. prudentia, nihil simplicius, simplicitate nihil prudentius. Nam qui nescit commessationum assiduitatem virtutibus esse inimicam. Nec enim sicaria nomen, & speciem libe-

em liberalitatis mentita virtutes inuitat, inebriat, intoxicat, ex industria tamen sub quodam simpliciratis vmbraculo, conuiuiorum celebritates, non solùm non declinat, sed celeberrimos, ac prodigos crebrius instaurat apparatus, causas ob multas. Quarum prima est, vt quod sibi virtutis desit, ex infatuatis aliorum sensibus condiscat. Est enim prudentia experimentum fatuitatis, sicut fatuitas cos est virtutis. Stulto siquidem in stulticia deprehenso, sapiens sapientior, erit. Secunda causa est, vt aliorum de se agnoscat iudicia: liber enim dicitur Bachus, & liberam de hominibus promulgat sententiam. Tertio vt secretius contra se fabricata machinamenta quæ à sobrijs elicere nequit, ab ebrijs extorqueat. Furtim enim ebrietas animi Sacrarium irrepit, & patentius sobrietatis arcanum. Nemo prudens nectar infundit, vasi rimoso quo totum effluit. Ideòq; vir sapiens opere precium habet, eorum non inprudenter experiri prudentiam, quibus penitiora consiliorum arcana committit. Infusus namque liquor sine difficultate, rimas inuenit in fictili. Postremo diligi maluit pius Princeps, quàm ti-

quàm timeri : amore si quidem Regem suum examen apum sequitur, non timore. Gratia autem conciliandæ gratiæ, quia communis est apud omnes conuiuendi ratio conuiuiorum honestati pro tempore indulger. Eatenus tamen vt nihil ebrietati de se licere permittat, vtpotè, quem sæpè comes individua non deserat animi sobrietas. Scitis quo pacto stipatur interim literatissimorum lateribus altrinsecus, quorum tàm sobrietas, quàm scientia paucis est incognita, cum his nunc sanctorum exempla Patrum, nunc virorum gesta Illustrium, vicaria relatione retractat. Interdum organicis præcinens, aut succinens concentibus, cælestis meditatur harmoniæ dulcedinẽ, theologicis nonnunquam exercetur inquisitionibus. Vtramq; partem quæstionis, vtrinque argutissimis vrgens rationibus, rerum subtilium indagatur sagacissimus. Si ergo quisquã delator ex inuidia temulentum asseris Cazimirum temulentorum consortio, cur prudentem non astruis iuge prudentum exercitio, habes liuor edax quo doleas, & si reperire non queas, quod carpas. Nunquam enim hæc oliua sine fructu fuit, quem

vel foueret gratia, vel carperet inuidia. Proinde sub huius vmbra nos auram quietis captare conuenit, & eius Oleo nostri tumor doloris, salubriter fomentatus detumescat. Alioquin illa filij Gedeonis nos arguet parabola, qua docetur, qualiter ligna Regem creatura ficum vel oleam, vt eis imperarent hortata sunt, quibus abnuentibus carduum elegerunt, à quo ignis egressus omnia pænè absumpsit.

COMMENTARIVS.

CAPITVLVM hoc diuiditur in tres partes principales. In prima parte rei commendationem Principis Cazimiri ponit, laude dignum, per quendam virum præinsignem factam: quia ipsum commendando, primo enim præmittit corporis formositatem, staturæq; mediocris commoditatem. Et meritò, vt ait Aegidius, de Regimine Principum: Omnes gaudent habere Principes pulchros, & formosos. In secunda parte, commendat ipsum Cazimirum idem vir, præinsignis virtutibus Politicis, ac purgatorijs redimitum, quæ in eo reflorebant, vt

bant, vt dubium extitit. An virtute Politicæ purgatorias excellant, vel versa vice purgatoriæ Politicas superent. In ipso tamen ille virtutes sic refulgentes, sub inuicem non inuidebant, sed se mutuo coadiuuabant, & promouebant. Et primo ipsum ostendit virtutibus Politicis fulcitum, vt puta, Iustitia, Temperantia, Fortitudine, & Prudentia: hæ enim sunt quatuor columnæ, quibus thronus Principis roboratur. Inter quas quatuor virtutes, primo ipsum commendat, de Iustitia, quæ in ipso veriſſime viguit, & in hac similem quempiam sibi non habuit. Qua quidem suffultus iustitia, pluribus calumnioſis cauterium in fronte impreſſit, multis linguam, nasum, capulauit, eó quòd iustitia est vltrix calumniarum. Secundò. comendat ipsum de secunda virtute Politica, seu cardinali, scilicet temperantia, qua insignitus multos concordes fecit, quasi enim suæ oblitus dignitatis, pluries suorum inferiorum consortio se immiscuit: In quo consortio mansuetudine, modestia, & humilitate adhibita, multos concordat, & ad pacis perpetuitatem reduxit, quia Temperantia est imperatrix, concordi-

arum. Et quanquam sic adornatus, extitit Temperantia, adornatior tamen fuit liberalitate, cui natura ab infantia modum dandi, & abundandi non posuit. Tertiò commendat ipsum, de tertia virtute Polytica, scilicet Fortitudine, quæ fuit semper in vtili, ac necessaria, nec non honesta exercitatione. Et si bellis non intendebat Dominium suum tuendo, quia forte non opus erat, tamen venationibus occupabatur, ocium seu torporem ignauiæ deuitando, exercitaminaque vtilia ac necessaria, in his venationibus sibi eliciendo, more Regis Ponti Mitridatis, qui septem annis morabatur in nemoribus, & siluis, vt patet in litera. Et non solum præfatus vir, præinsignis commendat ipsum in genere de fortitudine, sed etiam de qualibet sua specie, vt puta, magnitudine, constantia, animositate, & patientia, præsertim in ipso tamen commendat patientiam refloruisse, quam in effectu ostendit, cum circa ludum aleæ, per quendam militem maxilatus fuit Ioannem, vt etiam patet in litera. Quartò. commendat ipsum de prudentia, quæ in ipso cum suis speciebus, videlicet prouidentia, ratione cautione, circumspe-

eumſpectione, ſic refloruit, quod omnes alias virtutes direxit, & gubernauit, vt exemplū in litera deducitur. Quintò. commendat ipſum virtutibus purgatorijs redimitum. vt puta, fide, ſpe, & charitate. Viris enim literatiſſimis ſobrietate, ac ſcientia refulgentibus, ſe ſemper ſtipabat, ac tractatus ſaluberrimos, ad honorem Dei, & ſalutem ſuam ſpectantes tractauit, & in diuinorum meditatione ſæpè pro loco, & tempore permanſit. In tertia parte, præmiſſa hac multiplici recommendatione, animos omnium Regnicolarum admonet, atq; hortatur, quatenus viſis ſuis virtutibus principatu dignis, ipſum in Principem Cracouien. ac dominij totius Poloniæ ſuſcipiant. ſi geſtiunt Mieſzkonis tyrannidibus truculentis obuiare, & in dulcedine pacis tempora ſua deducere, minas tranſumptiuè ſubiungendo, vt patet in litera.

Circa primam partem aduertendum. Quod vir præinſignis, de quo loquitur in litera, præmiſſa Cazimiri pulchritudine, & formoſitate, ſtaturæq; mediocris commoditate, addit decorem ipſius in geſtibus eius corporis. & primo in aſpectu dicit, 4. in

Aegid. lib. 1. de regimine Principum. 2. par. 2. cap. 10. Eos qui principari debent, & dominari, etiam ab ipsa infantia sunt admonendi de modo viuendi, vt maturè se habeant circa eleuationem oculorum, & videndi modum, vt non habeant oculos vagabundos, nam ex hoc iudicantur leues corde, paruifici, & pusillanimes. Vnde talia de Cazimiro non sunt prædicata, sed quod blandus, & iucundus erat illi aspectus, quadam tamen reuerentia ac Maiestate conspicuus. Secundò. super addit decorem eius in sermone, secundum enim Aegid. vti supra homines in sermone pecare tripliciter, scilicet loquentes lasciua, falsa, & impræmeditata, quæ in Cazimiro non sunt reperta.

Circa secundam partem est aduertendũ iuxta Venerabilem Aegid. de regimine Principum, tàm Macrobius, quàm Plotinus, quatuor gradus virtutum distinguunt. Nam quędam sunt virtutes Politices, quędam purgatoriæ, quædam purgati animi, & quædam exemplares: Exemplares virtutes sunt in ipso Deo. Virtutes Politicæ sunt acquisitæ, per quas homines tantũ se habent in rebus humanis, vt prudentia, iustitia, fortitudo, & temperan-

temperantia. Virtutes verò purgatoriæ, & purgati animi sunt, per quas quis tantũ se habet ad diuina. Nam aliqui sunt tendentes in diuinam similitudinem, & tales dicuntur habere virtutes purgatorias. Aliqui verò sunt iam asecuti illam similitudinem, & tales dicuntur virtutes purgati animi. Princeps igitur Cazimirus his de virtutibus Politicis, & purgatorijs est recomẽdatus, & ex quo colligitur multiplicibus bonis fulcitus fuisse. fuit enim perseuerans, quia modica tentatione imminente non cecidit. Fuit etiam continens, quia non solùm modica tentatione super ipsum cadente non cecidit. sed etiam contra fratris fortes passiones se opposuit, & petit. Fuit insuper temperatus, quia in bene faciendo delectabatur. Fuit etiam & Heroicus, id & valde bonus, quia contemplacioni diuinæ intendebat.

Secundò notandum. Virorum strenuorum vita debet esse laboriosa, Iuxta illud Senecæ ad Lucillum, Epistola 31. Generosos inquit, animos labor nutrit. Tertiò aduertendum. Quanquam expediat cuilibet ludos alearum fugere, maximè tamen conuenit hos principibus summoperè deuitare propter

peccata

pecata plurima, tales ludos committantia. Ideò dicit Seneca lib. 1. cap. 5. Aleator quantò in arte doctior, tantò nequior. Nihil enim est, quod tam hominem deformet, & dehonestet sicut ludus aleæ. Quintò notandum secundum Aegid. vti supra prudentia inquam est virtutum moralium directiua, virtutes enim morales se inclinant, in finem sibi conuenientem, vt temperantia inclinat ad sobrietatem, sed sufficit inclinari in finem debitum temperantiæ. Nec in finem aliarum virtutum moralium, nisi sciamus quomodo possimus consequi talem finem, quod fit per prudentiam, ideo prudentia secundum Aegid. est bona qualitas mentis directiua in finem virtutum moralium, quomodo etiam prudentia est virtutum intellectualium, præceptiua vt ibi require.

Quintò notandum. Ioannes Valensis in tractatu, de quatuor virtutibus Cardinalibus, quatuor species patientiæ ponit, tamen Dominus Vincentius, tres ipsius patientiæ species distinguit, scilicet, patientia contumeliarum, & iniuriarum. Sextò notandum, secundum Diuum Hieron. super Ozeam. Prudentia absq; simplicitate malitia est, & simplici-

simplicitas absq; prudentia stultitia nominatur, hæ enim virtutes sic se ad inuicem habent, quod vna alteram temperat. Et hoc Saluator in Euangelio imminebat, vel innuebat dicens. Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Eatenus vir Cazimirus prudentissimus simplicitate extitit decoratus, qua quidem simplicitate nihil fuit in eo prudentius, & prudentia nihil simplicius, vt dicit textus. Sciendum est, septimo circa hæc commendat Cazimirum de vera conditione prælati, qua ipse floruit, in eo quod maluit diligi quam timeri. Quomodo autem faciendum hoc sit, docet Aegidius, debet enim princeps tria in se habere, vt à populo ametur, scilicet. Quod sit beneficus & liberalis, magnanimus seu fortis, iustus seu æqualis. Vulgus enim non percipit, sensualia nisi sint bona. Octauo sciendum. Commendat Cazimirum de indulcione conuiuiorum. Cazimirus enim honestis conuiuijs aliquando inhiauit, per quæ sibi multorum gratiam conciliauit, nunquam tamen in his ebrietatem incurrit, sed semper sobrietate pululauit more Traiani, de quo Polycratus lib. 5. cap. 8. No-

no aduertendum. Commessatio nimia, est virtutibus inimica. Vnde Hieron in Canon dist. 44. Ventris ingluuies ad luxuriam facile prouocat, & omne bonum opus dissoluit. Vnde venter & genitalia sunt sibi vicina, & ex vicinitate membrorum, consæderatio integratur vitiorum. Quod pulchrè probatur figuratiuè. 1. Reg. vlt. in Regno Nabuchodonosor.

Circa vocabula aduertendum, sobrietas secundum Aegidium, vti supra est virtus reprimens nutrimentales delectationes. Est autem hæc virtus Prælatis præcipuè principibus necessaria. Primò propter dignitatem officij. Secundò. propter subtilitatem iuditij. Tertiò. propter vtilitatem Christi. 1. Timoth. 2. Quartò. propter expectationem præmij. Ex quibus elicitur. Quod & si Cazimirus conuiuia ciuilia celebrauit, in ea tamen gestus Philosophicorum conuiuiorum gessit. Nam scientificorum virorum consortium habuit, cum quibus salutaria documenta, & sanctorum exempla pertractauit, & ad Musicorum cantum, meditatione diuinorum se occupauit, iuxta ergo legem diuinam se rexit.

Nota

NOTA.

GETKO Episcopus Cracouiensis, à Lucio Papa tertio petijt Corpus S. Floriani, & impetrato eo, Ecclesiam S. Floriani in Kleparz fundauit, Cazimirus iustus nuncupatus.

Idem Cazimirus Monasteria in Sulcziow, Ploczko, & Koprzywnica fundauit.

CAPVT VI.

De Cazimiri nuncupati, Iusti Ducis Sandomirien. in Principem Cracouien. ac Dominium totius Poloniæ susceptione.

HIS itaq; omnes persuasi, tùm Casimiri fauore, tùm adipiscendæ studio libertatis, Cazimirum suspirant, conueniunt, orant, sollicitant, vt si Regni dignitate non capitur,

capitur, misericordiæ suplicatione inflectatur, si regnare non appetit, misereri non contemnat. Ad quos ille, Antiqua inquit, imò antiquata penes nos est huius tentationis cauillatio: nec enim tàm repente à nostra potuit excidisse memoria, qualiter primi Principum, Aiax & famosus ille Suatoslaus cuius glorioſa hodie viget prosperitas, & cuncti pænè proceres me licet renittentem ad idem regnum pertrahebant, vt propulsato piissimo Principe fratre nostro Boleslao, in fausta vendicatione securius imperarem. Sed malui fraternæ pietatis amplexum omnium prę ferre imperio. Nam qui fratrem odit, sui homicida est quia, quia fraternum in se cor amputat, propriis semetipsũ præcordijs exenterat. Quoniam igitur tunc puer innocentiæ fonte lauui pedes meos, quomodo in sanguine rursus fraterno inquinabo illos? O quam egrei ad Principatum gradus, in me homicidium, in fratre fratricidium, in fratricidio paricidij temeritas. Quo namq; pacto in eius exterminium consurgam, qui me plus quam fraterna fouerit teneritudine, quem plus quam filiali deuotione semper coluerim? Perinquum prorsus est iniquis prosperari comertijs. In-

bijs. Instant illi. Sanè inquiunt Princeps Sereniſſimè, Boleſlai parendum erat pietati, quia tunc nulla honeſtas cauſæ interceſſit ſolo factionis impetu, contra illum perſtrepente. Nunc alia ratio pactum reformat, cum omnes extrema vrget neceſſitas: quibus niſi tua ſuccurrat miſeratio, niſi tam obſtrangulatæ Reipub. relaxetur per te ſpiriculum, ſuffocari neceſſe eſt, cum nulla ſit aliorſum tranſmigrandi facultas. Vix itaq; tam creberrimis inſtantiarū importunitatibus, quàm amiciſſimorum impulſus conſilijs, Cracouiā cum perpaucis adit cauens, ne violenta magis ipſius occupatio videatur, quam vltronea Ciuium electio. Occurunt illi alacritate indicibili exercitus numeroſi cataruatim, vndiq; turmæ profluunt, exultant, gratulantur, Saluatorem proclamant aduenisſe: omnis illum ætas amplectitur: omnis adorat contio, dignitas omnis veneratur. Valuæ quoq; ciuitatis licet inuictiſſimis, inſtructæ præſidijs vltro patefiunt, vltro ab arce deſiliunt, quos Mieſzko vrbis præſidio præfecerat, cunctiq; prona ceruice ſcabello Cazimiri aduoluuntur. omnium itaq; concurrunt vota, omnium coniurant ſtudia, & princeps ab omnibus adoratur. COM-

COMMENTARIVS.

CAPITVLVM hoc in quatuor diuiditur partes principales. In prima parte ponitur omnium Cracouitarum ac Regnicolarum in Cazimirū mētis directo. Qui persuasi cōmendatione præcedenti cuiusdam præinsignis viri, tùm fauore Cazimiri, tùm studio adipiscendæ libertatis & euitandæ. Tirannidis Mieszkonis, intentiones suas in Cazimirum direxerunt, ac ipsi studiose suplicauerunt, vt si Regni culmen non ambiat, nec regnare appetat, petitioni tamen ipsorum benigne annuens, misereri non contemnat.

In secunda parte ponitur, Cazimiri, ad petita ipsorum responsiua excusatio, quæ procedebat ex fraternæ charitatis, spontaneo precordio. Quemadmodum etenim prius eiusdem Regni principatum sub fratre suo Boleslao Crispo, per eosdem Regnicolas petitus renuit accipere: sic vniformiter sub Mieszkone recusat idem regnum suscipere fraterna suffultus charitate, quā quidem fraternam charitatem, si abiiceret, ipsemet sui homicida fieret, in fratre fratricida, & contra

infratri-

infratrici odio parricida vt litera deducit.

In tertia parte ponitur Regnicolarum instantior suplicatio, causæq; ac necessitatis legitimæ per eosdem allegatio.

In Quarta parte ponit Regnicolarum importunas instantias, ac amicorum rationes consultiuas, Cazimiri consensus, ac in Cracouiam Cautus, iucundusq; nec non felix ingressus, quo omnes ipsum in Dominum susceperunt, & constantissime pro illo se morituros, corporali mediante iuramento vnanimiter spoponderunt.

Circa primam partem notandum, duplex causa in litera tangitur, qua regnicolæ sunt moti pro susceptione Cazimiri. Prima est, fauor regnicolarum erga Cazimirum: Cum enim Cazimirus regnicolis fuit, sic multipliciter virtutibus Politicis & purgatoris commendatus, mox, animis eorũ fuit amicabiliter affectus. Et meritò Teste enim Tullio lib. de amicitia. Nihil est virtute amabilius. Nihil quod magis aliciat ad diligendum. Nam propter virtutem & probitatem, eos quos nunquam vidimus, quodam modo diligimus. Secunda causa est affectus libertatis adipiscendæ.

Qui liber

Qui libet enim homo libertate afficitur. Vnde secundum Polycratū lib. 7. cap. 17. nemo est qui non gaudeat libertate, & qui vires quibus eam tueatur non optet.

Circa secundam partem aduertendum. Cazimirus excusando se de Regni susceptione, alegat & præfert charitatis fraternæ amplexum, ne per eiusdem Regni susceptionem incurrat eiusdem fraterne charitatis contrariū, videlicet odium perpessimum charitatis fraternæ, atq; Dei expulsum. Consistit enim fraterna charitas, iuxta Hugonem in paradiso animæ in quatuor, vt pura, si quis proximo tanquam sibimet, bonum in anima, bonum in corpore, bonum in honore, bonum in rebus exterioribus cupit prouenire. Si ergo aliquis in aliquo istorum quatuor deficit, charitas in eo non est, sed odium, & hic sui ipsius homicida est, quia scribitur 1. Ioan. 3. Omnis qui odit fratrem suum, homicida est. Quia ergo sub altero principatum ambire non est charitate, roboratū, ideò digne, Cazimirus principatum renuit, nec ipsum sub fratre suo Mieszkone accipere attentauit.

Circa tertium est aduertendum. Sæpius q̄

ius quæ fieri non debent, multoties vtilitatis ac neceſſitatis, aut honeſtatis cauſa legitima interueniente, licitè admittuntur, alua affectus bonitate. Vnde Polycr. lib. 1. cap. 4. Cauſa, inquit, actum poterit decorare, ſi aut neceſſitate ſubſiſtat, aut ingerit vtilitate, aut honeſte ſplendeſcat, tum ex affectu mentis, tota valeat ſubſtantia operis colorari. Affectus enim operi nomen imponit. Ergo iure Cazimirus non debuit principatum Cracouieñ. & Dominium totius Poloniæ acceptare. cauſa tamen legitima tunc interueniente, ſcilicet Regni ſalute potuit hoc facere.

Circa quartam partem aduertendum, Secundum Petrum Bleſneñ. Epiſtola 32. Ea eſt lex amicitiæ & conditio charitatis, vt amici intimi in neceſſitatibus ſuos interiores affectus exteriori opere proſequantur, eo quod ſecundum Tullium libro de amicitia, Amicorum eſt idem velle. Sic ergo Cazimirus legitur feciſſe, qui ex ſe Principatum Cracouieñ. nec non totius Poloniæ renuit accipere, votis iuuictus amicorum, eundem principatum tandem curauit ſuſcipere, Non eſt enim dolus qui ſeruit fidei

uit fidei, & militat charitati. Secus autem est, si Domini Poloni fidem, & sacramentum religionis sibi spopondissent, quia ibidem subiungit Polycratus dicens: Hoc tamen cauendum docent Historiæ, ne quis illius molliatur intentum, cui fidei ac sacramenti religione tenetur astrictus. Nam & Sedechias ob neglectam fidei religionem, legitur captus, & exoculatus. Et subiungit. Sed nec veneni, licet videam ab infidelibus aliquin vsurpatum, vllo vnquam iure indultum lego licentiam. Non quod tyrannos de medio tollendos esse non credam, sed sine honestatis religionisq; dispendio. Magna igitur pietate Domini Poloni, tàm erga Patriam, quàm erga Principem Mieszkonem tenebantur, quia & patriæ salutem reddiderunt, & Principem profligatum de Regno non occiderunt, vt scilicet reatum suum cognouisset, & pro pecatis pœnitentiam congruam egisset, animamq; suam in via salutis posuisset. Impletum est ergo in eo dictum Polycrati, quod scribit libro 1. cap. 21. dicens. Finis tyrannorum est confusio, & ipsis flabello paratur incendium, cum ad correctionē processerint tyrannicè filiorum.

Caput

CAPVT VII.

De Mieszkonis senis proscriptione, ac ipsum de Regno mirabili eiectione.

HIS imperterritus Mieszko, summæ magnanimitatis princeps, suorum consilia, fidem animos, & robur explorat. Sed sero. Quia neglecto diu languori, non facile succurritur. Nec est in maris fundo consultatio naufragij, eodem namq; momento, quo iurisiurandi religione, illi sese obstrinxerant pro illo constantissimè morituros, & fidei obliuiscuntur, & Principis. Sed & charissimi eius, tantorum prorsus beneficiorum immemores ab eo dilabuntur. Inter quos Dux Odo, cuius primogenitus hostis atrocissimus, proprij radicem stipitis eradicare contendit, in proprium verticem flammas congerit; in patris exordium pertinacissimus, non vt quendam Bactrianensem, quod absit imitetur parricidam: sed vt nouercæ filios, quibus pater post se suc-

cessionem spoponderat, à Regno arceret. Regem siquidem Bactrianorum Eucratidem, cuius supra meminimus filius iam Regni socius à Patre factus, ambitu interfecit. Qui quasi hostem iam patrem occidisset, per sanguinem eius currum egit, & corpus inhumatum abijci iussit, sed non sine vltione. Huius enim paricidæ vnicus paruulus, aui morte anxiatur: anxius ignaris custodibus nemus ingreditur, dolorem anxietatis morsibus ferarum optat finire. Quibus diebus aliquot per lustra vagabundus, fungis & radicibus laboranti stomacho succurrit. Nouissimè cuiusdam gustu radicis, pestiferæ in languorem prosternitur: quo fatigatus quasi animam exhalaturas oscitare cæpit: oscitantis ori serpens illabitur, cognita forsitan suæ pestilentiæ radice illectus: hic introreptans herbas crudas, & indigestas, ad os stomachi reuocat, & ad vomitum impellit. Pater interea venatibus indulgens, diutissimè quæsitum ac desperatū. Sic tandem vomitantem inuenit: qui cum rugitu & per adolescentulum prouoluitur, lachrimas effundit, ad os moribundi os applicat, & hiantem osculis fatigat. Illico serpens oscu-

pens oſculantis labio morſum inpingit, quo læſus pater ac territus, repente reſiliit, & ſerpentem vix cum parte labij abſtrahit, & obterit, paruulumq; ſemianimem ad ſuos reportat, & in breui redditur ſanitati adoleſcens, omni veneno euomito, patrem ex vulnere ſerpentis infuſum, virus in Veſaniam vertit, qua ſæuiſſime agitatus, cum alios oppetere non poſſet, linguam, labia, mordicatim ſibi detruncans abſorbet, ſic propria membra dimordicans, vix tandem expirauit. Agnoſcisne hîc diuinitatem vltricem. Nam adoleſcentis pietatem, idem ſerpens medendo remunerat, & paricidij nefas patricidam occidendo vlciſcitur, quorum ex altero penſandum, quantum gratiæ mereatur filialis deuotio. Ex reliquo autem, quantum ſupplitij timere debeat contempta parentum religio. Igitur Mieſzko non tàm fraternis eicitur armis, quàm ſuorum perfidia, qui pænè ab omnibus deſertus patria ſimul excidit, & regno, finitimo verò cũ tribus contentus filijs oppidulo, circumdederũt illum vndiq; infortuniorum agmina. Nam gener eius Sobeſlaus principum ſtrenuiſſimus, à Regno Bohemorum profli-

gatur, alter gener Dux Saxonum, & Bauariæ, ab hostibus circum quaquè imperitur, imo à quibuscunq; solatium sperari debuerat propriis adeò necessitatibus vrgentur, vt nec modicillum subsidij polliceri possent, omnes quoq; Maritimorum præsides, non solum obsequelis renunciant, sed hostilitatis arma in illum capessunt. Omnes Cazimiri gaudent subesse imperio.

COMMENTARIVS.

CIRCA literam aduertendum, secundum Philosophum in Ethic. Filij parentibus non possunt æquiualens reddere, nec possunt eis sufficienter recompensare ratione triplicis boni, ab ipsis recepti, scilicet nutrimenti, doctrinæ, seu naturalis educationis, & informationis. Ratione quoque ad tria filij parentibus obligantur, scilicet ad reuerentiam, vitæ necessaria, & obedientiam. Vnde Eccl. 7. Honora patrem tuum, & gemitus matris tuæ ne obliuiscaris. Hæc reuerentia fieri debet tripliciter, scilicet, Ore, Corde, & Corpore. Primò corde, vt ipsos de toto corde diligant, super omnia

per omnia post Deum. Dicit enim August. super Cant. Ordinauit in me charitatem, amor parentum est præponendus amori filiorum. Secundò ore, vt nec diris, nec asperis verbis cum ipsis contendant, sed blandis verbis ipsis respondeant, & ipsorũ reprehensiones patienter, & humiliter sufferant, Iuxta illud Catonis. Patientia vince parentes, quod est contra illos, qui parentibus maledicunt, & ex hoc diuinam maledictionem incurrunt. Exod. 2. Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Tertiò corpore, vt si debiles sunt corporaliter, quod portentur, & eis manualiter seruiatur. Eccl. 3. Fili susci pe senectam patris tui, & ne despexeris eum in vita illius. Ad hanc reuerentiam sic exhibendam, inducunt nos ne dum sacra scriptura, sed etiam natura, & acerba pæna, naturaliter enim secundùm Polycr. lib. 5. cap. 4. Parentes veneramur. Et hoc tali exemplo deducitur, quod scribit Philip. de Parg. par. 5. præc. 52. Quidam paterfamilias de vxore sua adultera, tres filios videbatur habere, quorum solus vnus ei fuit legitimus, quem dum scire cupiebat ab vxore, non potuit exqui-

 Mo-

rere. Moriens tamen illum hæredem constituit, qui suus legitimus filius extitit. cum verò quilibet diceret se legitimum hæredem trahuntur ad iudicium. Iudex autem protulit, vt quilibet eorum in corpus patris defuncti iaceret sagittam, & qui melius percuteret, in medio cadaueris hæreditatem perciperet. Cumq; eorum duo sagittis valde percussissent, qui verus erat filius, dicit se nunquam percussisse patrem suum, & si quando cæteri percuterent, non dimitteret nefas, & hæc dicens flebat. Iudex iudicauit eum esse verum filium, & per consequens hæredem, quia natura ad hoc faciendum compellit eundem. Ad reuerentiam etiam parentibus exhibendam, debet nos inducere pœna acerba, quam multoties infert Deus parentes maledicentibus. Vnde August. de Ciuit. Dei refert, quod quædam nobilis mulier de Gezaria, habuit tres filias, & septem filios. Quæ cum nuper defuncto suo viro tristaretur, & tunc à filijs commolestaretur, male dixit qui in Vesaniam ac tremorem membrorum sunt conuersi, & ob suam nobilitatem ciuium aspectum non ferentes, per mundum vagabantur: quorum

pœna cun-

pæna cunctorum videntium terrebat aſpectũ. Duo autem ex ipſis, Paulus & Paladias, cum intrauerant Eccleſiam S. Stephani, ob merita ipſius ſunt curati. Illi autem qui parentibus reuerentiam non exhibent, ſed eos maledicunt, aut manus violentas iniciunt, timeant ne executionem Dei grauem incurrant.

CAPVT VIII.

De ordinatione Poloniæ per Cazimirum, ac de ipſius totali gubernationis adoptione.

CVI dum omnes vrbes Prouinciæ, ac municipia, ſine bello gratulanter parefiunt; Sileuciana viſa eſt rebellare Prouincia, Cuius Principatum Mieſzko Wladiſlaides fratre abacto Duce Boleſlao rapuerat: hanc non minimis extortam conatibus Boleſlao Cazimirus reſtituit, ſed & fratris eius ſtrenuitatem eiuſdem videlicet Mieſzkonis, quorundam largitione oppidorum obſtringit, fratremq; ipſorum Conradum,

Glogouiensis Marchiæ Principem fecit, Odonem verò Posnanienſi principatu insignit. Leszkoni autem Prouincias paterno relictas, testamento confirmat. Præsidi earundem omnibus prædito virtutibus, Principi Sironi eius curam committit: Eiusdem Sironis nepoti Samborio Gdanensi Marchia instituto, quendam quoq; cui nomen Boguslaus, seu Beodorius maritimis ducem constituit. Nam Gnesneñ. Prouinciam, quæ est omnium apud Lechitas Metropolis, cũ suffraganeis vndiq; municipijs, proprij principatus corpori connectit. Sed & Russiæ nonnullas iubet accedere prouincias. Przemisslieñ. cum oppidis contingentibus, Wladimirieñ, cum Ducatus integritate. Brzesczie cum omnium suorum incolaru. Drohiczin cum suorum vniuersitate. Sic itaq; Cazimirus fit Monarcha Lechiæ. sic quatuor fratrum Wladislai, Boleslai, Mieszkonis, Henrici quarti Principatus in solum, Cazimirus confluxerunt, sicut pater longe prædixerat, de quatuor loquens fluminibus. Per quæ quatuor Monarchias figurat per alueos quatuor Principatus, Cazimirum per aureã siculam, virtutes eius per fontem aromatum

significans

significans : Igitur seruitutis loramenta dirupit, & exactoria iuga dissipat, disoluit tributa, vectigalia relaxat, onus non tam alleuiat, quam penitus exonerat, angarias, ac perangarias expiare iubet.

COMMENTARIVS.

IN HOC capitulo ostendit: Primò, quomodo Sileutiam rebelantem subegit sibi, & inter fratres, scilicet Boleslaum longū, Mieszkonem loripedem, & Conradum filios Wladislai exulis distribuit.

Secundò. Quomodo Posnanienſem Principatum Odoni primogenito Mieszkonis sēnis, assignat & donauit.

Tertiò. Quomodo Leszkoni & nepoti suo filio, Boleslai Crispi Mazowiam, & Kuiauiam, testamentaliter sibi per fratrem, & auum assignata donauit, & literis testimonialibus confirmauit. Cui propter iuuentutem tutorem quendam nobilem Sironem dedit.

Quartò. Quomodo Samborium eiusdē Sironis nepotem, Gdanensi Marchiæ præsidem fecit.

Quintò

Quintò. Quomodo Boguſlaum Marchiæ inferioris ducem conſtituit, Gneſneñ. verò Prouinciam cum ſuis ſufraganeis, ciuitatibus. ac Cracouia, Siradia, Lencicia, Sendomiria, Lublin, nec nonnullis Ruſſiæ Prouincijs, ſcilicet Przemiſlieñ, Wladimirieñ, Brzeſten, Drohicen, cum Caſtris, municipijs, & oppidis, ac earum appendrijs ſuo annectit imperio. Sic itaq; Cazimirus fuit Monarcha Lechiæ, ſecundum Prophetiam ſui patris Boleſlai, factam in agone morris ſuæ, vt habitum eſt de hoc, lib. 3. Epiſtola 27.

Vltimo oſtendit. Quomodo patriam libertauit, & oppreſſiones ſeu quæuis grauamina à ſuis regnicolis relaxauit, & omninò amouit.

CAPVT IX.

De Regni Poloniæ Conſtitutionibus, ac antiquis conſuetudinibus, earundemque caſſationibus.

FVIT autem huic genti ex antiquo perſolenne, & quaſi conſuetudinis autoritate approbá

approbatum, vt quisq; potentum quorsum libet pompaticè vergens, pauperum non tantum paleam, fenum, stipulam, sed annonam horreis ac tugurijs per fractis, prædatiuè diriperet. Nec tantum depascenda quãtum caballis per conculcanda profunderet. Erat & aliud non absimili temeritate antiquatum: Quotiens à potente aliquid vel exilis legatiunculæ ad quemlibet esset instanter perferendum: Iussi sunt Satellites veredis pauperum insilere, & vnius horæ momento infinitissima stadiorum millia cursu citatissimo transuolare. Quæ res multis multo fuit periculo, quorundam caballis irredibialiter eneruatis, quorundam penitus extinctis, nonnullis cum probati essent irreuocabiliter abductis. Vnde latrociniorum, nonnunquam homicidiorum obrepsit occasio non modica. Fuit preter hæc à Principibus pertinaciter vsurpatum; Vt bona decedentia Pontificum, quasi quodã prædocinio diriperentur, aut à principali fisco inferrent: quod quia diuini iuris est, nullius in bonis est. Quod autem nullius in bonis est, occupanti conceditur, sed Deus non irridetur, nec irrideri debet vllius phantasiæ ridiculo. Igitur ne

tur ne talia de cætero fiant, iubet æquitatis Princeps sub anathematis interminatione inhiberi. Adunt Sacris institutis infulati octo Sacri Antistites, Sbislaus Gnesnensis, Archiepiscopus, Getko Cracouiensis, Siroslaus, Wratislauiensis, Cherubin Posnaniensis, Lupus Plocensis, Onolphus Kuiauiensis, Conradus Pomesanienſis, Gaudencius Lubucerum. Est autem octenarius primus solidorum numerorum inter pares, & numerus beatitudinum, quod signat solidas esse debere constitutiones, & beatos fore ipsorū cultores. Omnes itaq; vna voce pronunciant. Qui pauperum annonam, aut vi, aut quolibet ingenio acceperit, aut accipi iusserit, anathema sit. Qui legationes ocasione cuiuslibet angariauerit, aut angariari iusserit quadrupedem, anathema sit; excepto vno casu, quando videlicet hostes alicui Prouinciæ imminere nunciantur. Nulla est enim iniuria, si tunc vtcunq; saluti patriæ consulitur. Rursus, qui demortui bona Præsulis inuaserit, aut inuadi iusserit, siue Princeps ille fuerit, seu quælibet Illustris persona, seu quæuis officialium, sine omni exceptione, anathema sit. Sed & qui spoliatum susce-

tum susceperit Pontificium, sine sublatorum integra restitutione, aut certa restitutionis sponsione, tanquam sacrilegij eiusdem consentaneus, eiusdem innodetur anathematis participio. Approbant vniuersi, & cunctis gratissimas afferunt sacrarum prohibitionum sanctiones, quibus intemerata ex eo accedit perennitas. Quod Apostolico tertij Alexandri priuilegio roboratur: diuino cuius oraculo principatus Cazimiri confirmatur, ne paterna illi voluntas vllum pariat præiudicium, qua cautum fuerat, vt penes maiorem natu principandi resideret autoritas, vt in principatu litem successionis ratio primogenituræ dirimeret.

COMMENTARIVS.

CAPITVLVM hoc diuiditur in duas partes principales. In prima consuetudines malè antiquitus in Regno Poloniæ solitæ ponuntur. In Secunda parte, ad instantiam Cazimiri Principis præclarissimi, per Archiepiscopum Gnesnensem Sbislaum, cum suis septem Suffraganeis dictæ consuetudines singullatim cassantur, & sub excommunicati-

municationis pæna prohibentur, neć non per omnes, tanquam Sacræ ac omnibus vtiles constitutiones approbantur, & Alexandri Papæ tertij priuilegio roborantur. Qui tertius Alexander Cazimirum in Principem Poloniæ sic electum confirmat, non obstante patris dispositione, qua cautum fuerat lib. 3. Epistola 26. Quia senior semper fratris Principatum & regnum obtinere debeat. Informatus enim fuit per Regnicolas Dominus Apostolicus de Mieszkonis multiplicibus tyrannidibus, ob quas ipsum à Principatu sic abiectum, non reuocauit, sed Cazimirum electum confirmauit, & gratiosè roborauit. Circa literam est notandum, secundum Boetium, & Ioannem, de Sacro busto in tractatu de radicum extractione. Triplex est numerus, scilicet linealis, superficialis, & solitus, linealis est, qui consideratur penes vnicum processum, scilicet non habens respectum adductionum numeri in numerum. Sed superficialis est, qui præuenit ex ductu numeri in numerum semel, etsi eiusdem numeri in semetipsum, vt bis duo sunt quatuor fit numerus quadratus, numerus vero solidus est, qui prouenit ex duplici ductu numeri in

eri in numerum, & si eiusdem numeri in eun-
em numerum vel suum quadratum fit nu-
erus cubicus. Et sic corpus solidum di-
itur firmum, & numerus beatitudinum, de
uibus Math. 5. sic istæ constitutiones ab
sto Episcopis factæ fuerunt firmæ, quia
à Regnicolis acceptæ & priuilegijs Ale-
xandri Papæ roboratæ.

CAPVT X.

De Mieszkonis senis suplicatione Cazimiro porecta, pro sui ad principatum restitutione.

FRATER interea fratrem obnixa su-
plicatione fatigat, non interpelata precū
instantia solicitat. Ponit illi ante oculos
tremulæ senectutis defectus, luctuosum nu-
tus eiulatum, funebria neptum lamenta, cre-
bros nepotum singultus, quibus melius es-
set occisis gladio, quam interimi fame,
cuiusdam ergastuli angustijs inclusis. Sa-
ciusque agit finitiuo semel intercipi articu-
lo, quàm guttatim infortunijs distillare.

Meminisse illum rogat, qua teneritudinis dulcedine apud ipsos eius fota sit adolescentia: quo studio: quo amplexu educata iuuentus: quo demùm fauore, qua solertia, quibus, nisi dissimulare velit, eorum beneficijs, non solum patrimonij primitias, sed & principandi fuerit assecutus auspitia: quã filiales quoq; quàm deuotè, quàm intimis erga ipsos semper feruen. præcordijs eius affectiones extiterint. Vbi nam, inquit, illa tàm gratuita sponsionum vbertas? vbi tàm intemerabilis illa fidei perennitas? Si vlla igitur adhuc supereſt tantæ scintilla dulcedinis, si viuit vlla tot gratiarum scintillula, summo nobis erit beneficio patriæ restitutio. Minus enim miserum est domestico teri iugo, quàm exilij calamitatibus tabescere: Imperandi siquidem onus, & Regiæ celsitudo Maiestatis viris decrepitis, viribus imbecillibus non conuenit. Nam nèc lentisci virgultum, nec stipitis annositas carientis, molibus congruit fulciendis: immò prouidentiùs agi cum hac Republica non potuit. Cui non peregrinus, non barbarus, non prædo quispiam insultat, sed Princeps imperat legitimus: cuius incunctã-

ter impe-

ter imperium factio proditionalis, naturalium odio Principum, hostibus prostituere intendebat, eodem forsitan proditionis ingenio circa te militatura. Turius ergo est, & magis honestati consentaneum, te tuorum fulciri nepotum obsequijs, quam stipari proditorum insidijs. Alioquin illud verendum est Sapientis, Væ soli, quia si ceciderit, non habet subleuamen.

COMMENTARIVS.

MIESZKO senex cum iam exilij tædio fuisset affectus, humili qua potuit Cazimiro prece suplicauit, vt ipsum nõ principatui, sed tantum paternæ ditioni restituere dignaretur. Cuius preces vt facilius Cazimirus dignaretur exaudire, allegat sibi tùm propriæ personæ miserabile senium, tùm nurus flebilem eiulatum, tùm etiam lamenta nepotum, ac beneficia in ætate tenera, eidem Cazimiro per ipsum exhibita, atq; erga ipsum Regnicolarum proditionalem industriam, vt sic timens citius ipsum assumat. Deniq; Sapientis dictum adducit. Eccles. 4. vt in textu.

CAPVT XI.

In quo Cazimirus petitionem fratris sui examinat, & exauditione dignam iudicat.

AD hæc Cazimirus: Ingratitudo, inquit, est accepti dissimulatio beneficij. Cuius Comites sunt repræmiationes. Odiū & arrogantiæ supercilium. Quorum societas, aut societatis contagium nunquam nobis in animo fuit: immò fateor, ac semper fateri velim fratris, ac nurus me immortalibus obnoxium beneficijs. Nec iniusta enim est eorum postulatio, quæ nonnisi debitam patrimonij restitutionem continet. Nam Principatum forsitan repetendi nullum illi ius competit, quia priuilegium meretur amittere, qui concessa sibi abutitur potestate. Si tamen pertinaciter abusum fuisse constiterit. Expedit enim Reipub. ne quis re sua malè vtatur. Quod autem ab efficacissima hæreditatis portione illum retardare videatur: prorsus non video. Suboritur exinde murmur, &

mur, & increbescit seditionis tumultus inter Proceres. Aiunt enim. En quod verebamur accidit. Rarò coruus coruum exoculat: Rarò frater fratrem stirpitùs exterminat. Nostrum hic agitur discrimen, nostrum euidentissimè periculum. Huius enim restitutio, nostrum est exterminium; quia non differet, cum tempus acceperit atrocissimam iniuriarum vltionem exercere, imò truculentissimam vltionis tyrannidem. Geminus profectò nobis hostis imminet, & Mieszko propter suas, Cazimirus propter fratris iniurias. Quid ergo eodem certè surculo amputari conuenit, eiusdem surculos propagines. Frustra enim extirpatur carduum, inter ea socia manente radice. Intellecto autem Cazimirus, tàm discriminosæ seditionis exitu, ad se deuolui asserit, non animo restituendi fratrem hæc à se dicta, sed studio experiendi animos ipsorum, acceptissimamq; sibi esse eorũ erga se constantiam.

COMMENTARIVS.

CIRCA literam aduertendum est, secundum Franciscum, lib. 1. cap. 91.

Duo sunt beneficentiæ vulnera, Exprobratio largientis, & Recipientis obliuio, vtraq; mater ingratitudinis est beneficij nouerca. Illa ingratitudinem parit in altero, hæc in se. Et hæc quæ parit ingratitudinem in altero, fit quatuor modis. Primò, iuxta Senec. de benef. Ingratus est qui se accepisse negat quod accepit: ingratus qui dissimulat: ingratus qui non reddidit: Secundò. Quia obliuiosus nunquam videtur esse gratus, quia non permisisset labi beneficium de memoria. Vnde Cato: Accepti beneficij memor esto. Tertiò. Quia obliuio præcludit viam redeundi ad gratitudinis virtutem.

Secundò notandum secundum Cassiod. lib. 9. Variarum Epist. 19. Rerum causæ semper in semine sunt, quia illam læsio remedetur, cuius origo non tollitur. Et hinc est, quod Domini Poloni cum viderent fauorem Cazimiri pro Mieszkonis reuocatione, timentes de periculis ex hoc euenturis, cogitabant etiam Cazimirum de Regno ejicere, quia sublata causa auferrur & effectus. Ipse enim dictorum periculorum ipsis imminentiũ causa fuisset, per hoc, quod Mieszkonem ad Regnum Poloniæ admisisset.

Caput

CAPVT XII.

De modis per Mieszkonem quæsitis, quibus potuisset Cazimirum à Principatu Poloniæ destituere.

AT Verò Mieszko ad Imperatoria conuertitur suffragia, querulosè coram Imperatoris Friderici Senatu deplangit, hoc modo; Nullo actore, nullo iudice, nullis attestationibus, aut instrumentorum adminiculis, non citatum, non conuictum, non confessum, exui primogenituræ priuilegio Principatus destitui, prærogatiua patrimonij, denique possessione per vim excuti, & arceri. Cui non iuris allegatio, non dicendi acrimonia, non amicorum interuentus, non precum instantia, non sponsionum fides patrocinari potuit. Cazimiri licet absentis virtutibus in contrarium allegantibus. Nam nec Polonis eligendi Principem posse adimi potestatem, quia nihil interest, inutilem habeant, an vllum, neq; Cazimirum sola virtutũ inuidia debere defungi Principatu, imperatorius

torius apèx ſententiat. Sic Mieſzko vnde ſperauerat ſolatium, retulit infortunium, qui nondum ſui penitus oblitus, etſi minus honeſtum, ſalutare tamen reperit conſilium. Cuidam enim ſuorum quondam quæſtori, per maritimam vectigalium filiam matrimonio copulat. Cuius ope non obſequelam quidem, ſed amicitiam, ac fauorem maritimorum aſſequitur. Horum fiducia cum aliquantulis armatorum noctu ſurrepit, Metropolim diluculo circumſiliſt, expugnat, victor ingreditur. Qua perfidiata, omnes patrimoniales, quam breuiuſculè munitiones, eadem pænè facilitate qua perdiderat, recuperat. Fratre, vt aiunt, occultiorem illi recuperandi oportunitatem ſugerente. Quia verò minorum ſucceſſu, ſpes maiorum ſæpè concipitur, venit illi animus principatum repetendi: diuq; inter ipſos nunc verbis, nunc armis altercatur. Sed Mieſzko longè viribus inferior, plus ingenio, plus arte contenderat. Nam quotiens intentius arma videt imminere, iurat patrimonium ſibi ſufficere, deierat Principatum. Cùm autem arcus belli remittitur, ait: Coacta iuramenta robur non habere. Inter-

re. Interdum illa nititur induſtria, de qua legitur apud Demoſthenem, lupi cũ paſtoribus de inimicitijs iurgantur. Ad quos Paſtores: Cur nobis moleſti eſtis? Dicunt lupi: Quia cum inimicis noſtris fœdus pepigiſtis. Si ergo de pacis perpetuitate nobiſcum paciſci vultis, hoſtes noſtros, id eſt, canes abigite. Similiter cum canibus paciſcuntur, vt ab eorum hoſtibus, ſcilicet à paſtoribus abſcedant pacem cum ipſis habituri. Quo facto in ſtrage gregis liberiùs debachantur. Ait itaq; Mieſzko ad fratrem: Neſcis Wladiſlaidem Boleſlaum hoſtem nobis communem? Hic namq; noſtrã Lemmanis venundare geſtit libertatem, quatenus aliorum tributis ſuam aliquantiſper apud illos alleuiet ſeruitutem. Hic ſemper inſidiatur noſtro calcaneo. Tùm vt paternarum à nobis iniuriarum exigat vltionem, tùm vt nobis radicitùs euulſis, vacantem, quod abſit, ſolus occupet Principatum. Hinc eſt quod cautius inter nos, aut ſeminat diſcordias, aut ſeminatarum fouet incentiuum. Hunc igitur ſi deſeris, cedo querelæ ac omni primogenituræ, iuri omninò renuncio. Quem dum Cazimiri repudiat credulitas,

astus Mieszkonis mox in amicitiarũ sibi iura compaginat. Huius consilio filium gratiæ reformat, Lemmanorum Principes, ac Procerum præcipuos rursus circumuolat, per quos ab Imperatore venia contra Cazimirum impetrata, plurimos sibi conciliat, & in fratris corrogat excidium. Quorum primi dum in eminentiore cuiusdam aulæ suggestu, de Cazimiri exterminio deliberant, & coniurant, omnem illis consultandi seu nocendi facultatem, repentinus amputat interitus. Aula namq; licet roboris perpetui, nulla vi, nulla turbine impacta, sed occulto numinis iudicio repertè conuulsa, pænè omnes obterit, quosdam exanimat. Sic inimicorum eius animositas emarcuit. Nec mirum, cùm eius innocentiam eodem ferè miraculo, Dominus clarescere voluit, quo Matris suæ partũ dedicauit. Romani siquidem ad propagandam suæ gloriæ perpetuitatem, quoddam templum in honore Appollinis exstruxerant, non minus admirabile artificio, quàm robore. De quo consulentibus oraculum quamdiu permanere, seu stare debeat. Respondetur, donec virgo pariat. Qui hoc arbitrantes in perpetuum obtingere non posse, vtpote

se, vtpote de natura impossibile, vocarunt illud templum Appollinis æternum. Sed eo momento quo Beata virgo peperit, æternitatis illa fabrica vltrò collapsa est, & redacta in cinerem. Vides igitur Cazimire, quid Creatori, quid eius matri debeas, qui te nõ tàm defensare, quàm irradiare tanto dignati sunt miraculo.

COMMENTARIVS.

CAPITVLVM hoc in tres diuiditur partes, secundum tres astus, siue modos. Primus modus fundabatur super Imperatoris coercitione. Mieszko enim cernens beneficium suæ restitutionis in fratre Cazimiro non esse, ad Imperatorem Fridericum primum confugit, sibique suæ destitutionis modum minùs iustum exposuit, suffragiaq; super sua restitutione postulauit.

Secundus modus fundabatur super amicorum sibi per affinitatem conquisitione. Cum enim Mieszko apud Imperatorem suffragia non obtinuit, ad quendam Boleslaum olim per Maritimam Prouinciam Quæstorẽ, quem iam Cazimirus Iudicem inferiorem

Pomera-

Pomeraniæ creauerat se conuertit. Cui filiam suam matrimonialiter copulat, amicitiam maritimorum, exinde non modicam sibi adaptans, &c. vt in textu patet.

Tertius modus. Mieszkonis astus fuit Poeticus, vbi fingit hominem loqui cum brutis. Hic inquam modus fundatur super amicorum à Cazimiro distractione, & eorundem in sui amicitiam confœderatione, per quod Cazimiri potestas videbatur diminui, & facultas Mieszkonis augeri, vt in textu patet.

Circa literam sciendum, secundum Iacobum in Zophilogio, par. 2. cap. 4. Duplices sunt fabulæ. Quædam sunt Aesopicæ, quæ fingunt animalia muta loqui. Aliæ sunt Lybisticæ, quæ fingunt homines loqui cum brutis, & de hoc ponitur exemplum in litera.

CAPVT XIII.

De alio dolo aduersus Cazimirum, per Mieszkonem senem facto.

NON minus tamen inuicti robur culminis subuernare nititur, insidians æmulatio. Eius-

latio. Eiusdem namq; arte ingenij, fidelissimorum illi latera subducuntur, qua Bolesłaus paulò ante desciuerat. Ex alieno etenim infortunio æmuli eius propriæ fortunæ aucupantur auspicia: æger siquidem imò ægrotatiuus erat Mazouiæ Princeps Leszko, sed probata suorum strenuitate robustissima, quibus vt æstimaret subductis modicillum roboris supereſſe Cazimiro: Aiunt ergo: inter ipsum & fratrem intemeratissimum, fœderis pignus reperisse vnicam duntaxat, fratri non abnuat Campestrium, Kuiauiam Prouinciolam, quæ Leszkone decedente cognationis ratione illi competeret: Leszkonis enim erat, cuius languorem non principatus deinceps deceat, sed miserioris qualecunq; vitæ solatium. Hoc pacto inijsse vniuersæ controuersiæ intrant finem. Cæterum Cazimirus deliberatorijs responsum iudicijs suspendit. Interim illi Leszkonis Procuratorem, ac militiæ Principem, cuius prouidentia totus illius regebatur Principatus, secreta collocutione conueniunt, rem quasi ratam à Cazimiro habere detegunt; mentiuntur Cazimirum ægrotantis nepotis, possessione fœdera fratris mercari: Delibera, inquiunt,

inquiunt, quid eligas? Nam si consentis, quod absit, conditione pupilli seu adulti, contra ius deteriore facta, te ipsum ipso iure à tutela seu cura submoues. Si autem renuis, inextricabili hostilitatis labirinto te apud Cazimirum inuoluis. Nam Mieszko tàm iniqua horret taxare commertia eius. Si sapis, patrocinio tutus eris de vtroque. Igitur Leszko suasu Procuratoris cum vniuersitate sui potentatus, in patrocinia Mieszkonis transmigrat, & Mieszkonidem permirè, tàm industriæ, quàm allegantiæ, iuuenem Mieszkonem sui successorem Principatus testamento instituit. Sed iuuenis qui expectationis victus tædio, & suimet impatiens Principem sese mox gerere cæpit. Quod Leszko, licet æger, ægre ferens ad Cazimiri pedes pœnitentia reductus, pronus aduoluitur: Pecaui, inquiens, pater in cœlum & coram te, nec sum dignus vocari filius tuus, fac me sicut vnum ex mercenarijs tuis: quem Princeps humanissimus cum lachrimis exosculans, excessum defectionis ignoscit. Nam & mulier, vt ait lex, breui reuersa nec creditur diuertisse. Tùm Leszko: paterni religionem testamenti pia veneratione confir-

he confirmans, propriæ quoq; testationis robur adijcit, quo Cazimirum ex integro sibi successorem pronunciat, quod supremæ voluntatis arbitrium die supremo conclu/dit. Vnde nimirum priore testamento, seu codicillo nihil egisse visus est, quia prius legatum virtute posterioris expirat. Nec enim creditur consensus, nisi duret consensus.

COMMENTARIVS.

MIESZKO senex inimicos Cazimiri subordinauit, qui se seruituti fidelissimæ Cazimiri præstiterant. Quam fidelitatem assruentes, Cazimiro consulerunt, vt Kuiauiam Leszkonis Ducis Mazouiæ sui nepotis, tunc ægrotantis fratri suo Mieszkoni seni iam Ducatum Gnesneñ. occupanti litem redimendo traderet: Qua donatione facta, amplius inter eos quęuis controuersia & pax sempiterna, perduraret. Super quo dum Cazimirus deliberat, illi mentientes Sironi Leszkonis tutori, hæc quasi rata referunt, eidemq; Sironi consulunt, vt si vellet & Leszkonis obtinere tutoriam, & Cazimiri non timere

timere inimicitiam ad Mieſzkonis ſe deberet conuertere tutelam. Cui dum ipſorum conſilium Leſzkoni conſulit, vt ad Mieſzkonis tutelam committat, Kuiauiam à ſe abſtrahere per Caſimirum non permittit. Leſzko igitur cum conſilia Sironis ſui tutoris ſequitur intentionem Mieſzkonis, Leſzko ſe committit & filio Mieſzkonis iuueni, Mieſzkoni Mazouiam & Kuiauiam poſt ſui deceſſum teſtamentaliter tradit. Qui Mieſzko ductus ambitione, victuſq; expectationis diutinatione adhuc Leſzkone viuente cæpit ſe Principem gerere. De quo Leſzko dolens, dolum inter ſe & Cazimirum ſeminatum repperit, pœnitentia igitur ductus ad Cazimirum recurrit, & gloria ipſius obtenta Mieſzkonem eiecit, Cazimirumq; ſuum patruum ſucceſſorem legitimum. Ducatus Mazouiæ & Kuiauiæ facit. Et hoc vltimo die vitæ ſuæ in morte concluſit, Iuxta teſtamentum per patrem ſuum Boleſlaum conditum, vt habetur ſuper lib. 3. Epiſtola 31. Et ſic per teſtamentum poſterius priori derogauit: meliuſq; roboris prius teſtamētū effecit. Conſtitutio enim poſterior derogat priori, & teſtamētum quod fit in morte efficaciſſimū eſt, & omnibus derogat.

Caput

CAPVT XIV.

De Cazimiri miranda ac stupenda victoria, per bellum admiratione dignum, obtenta.

SIC fratrum non sopita, sed aliquantisper interpellata discordia, hostem naturа asserens ocij torporem, ad exteriora aplicat, virtus Cazimiri patriæ dedignat limitari ergastulo, qui Russiam ingressus primam Brestensium vrbem aggreditur, tàm viris quàm arte, ac loci situ munitissimam obsidionum vndiq; arctat angustijs, quàm sororis suæ primogenito à fratribus per erorem iecto restituere instituit, Matre ob clandestrinas odij causas filium non esse mentiente, sed prolis desperatione suppositum. Quæ res etsi veritati præiudicium non pariat, apud plurimos tamen eius opinionem grauare visa est. Vnde ciues indignum asserentes quendam spurium, Principibus debere principari, acerrimè rebellant: sed & exercituum duces plurimum in illo scandalizantur. Cuius o-

casione seditionis fremitus constrepit, & in
sacri palatij Principem summæ virtutis vi-
rum Nicolaum attolitur. Indignatur enim
eius vesania, non consilio tanti Maiestatem
Principis in id insipientiæ desipuisse: vt man-
seri cuiusdam contra filios causam non ne-
potes elegerit assumere, vt vilis lucelli gra-
tia Lechitarum gloriam tantam, discrimi-
nosis tàm sordidis prostituerit comertijs.
Nec desunt qui pertinaciſſimè astruant illum
cum hostibus, de prodendo exercitu pepi-
gisse. At verò vir fortis ac industrius, quę-
dam illorum prudenter dicta exterminat,
quędam æquanimus tolerat, nonnulla dis-
simulat, ne seditionarius magis videatur
communis coadiutor propositi. Aduolat in-
terea quidem velitum, qui non pauca ho-
stium agmina, non pronunciat quidem,
sed cominus imminere indicat & deiurat. A-
dest namq; Dux Belziæ Vsendolus, cum
Principibus Laodomirienſium, cum Halicia-
ensium præcipuis, cum electis Tibianorum
turmis, cum Parthorum millibus vrbis sub-
sidio, videre videor prominentium nemus
lancearum, illa Barbarica Beltarum insignia,
illam armorum rutilantiam, ordinatiſſimas
agminum

agminum acies, adeòq; modestos, adeòq; tranquillos acierum processus, vt immobiliter moueri videantur, quatenus castris obsidentium sensim irrumpant, aut instructione prælij disciplina, gloriam victoriæ nanciscantur. Quorum occursui mox belli classicum intonare iubet Cazimirus, arma capessit, Bucephalo impiger insilijt, in hostem non suffucatum, intrepidus ac impauidus progreditur suorum, quibusdam obsidionis studio intentis. Nonnullis in vrbis exploratione occupatis, ex alijs causis passim vndiq; disparsis, stupenda prorsus audacia, ne dixerim temeritas in manu tam perpaucula, suis pænè omnibus ignaris, cum tot hostium millibus pænè solus congredi non formidat, cum partitarum nimbi sagittarum grandine densius, horrentibus vndiq; stridonibus occurrant, non difficulter, inquit, socij vesparum examina dissipat Vespadius. Imò solus grifalconis aspectus imbecilles miseriunculorum turmas diuentilat, findentis igitur instar fulminis, prima partis aduersa acie fusa, muros armorum ferreos cuspide transcerebrat, ense dissecat, hostes quasi agni fenum humi prosternit. O rem

non minus fidei quàm ſtuporis plenam, non illum tàm robuſtorum impetus obruit, non tanta incurrentium moles obterit, non tàm mucronum acies tranſuerberat, non tam denſa telorum ſpicula confrigunt, non torquentium preſſura torcularium exanimat, ſed frendenti nefrendo perſimillimus quos canum aſſequitur, quoſq; propria rabies impellit, dente tranſuolat fulmineo. Qui non victus, nec vincendo fatigatus, frementes in ſe fluctus hos excipit. Illos modo ſcopuli retundit, & obterit, cuius alliſione omnis procellarum rugitus, omne pyraticum robur colliqueſcit. Quippè vincit conflictu lapis ollam quo icta. Quæ cum rupe gerit prælia teſta perit. Tum demum longiùs perſtrepente, belli diſcrimine ſucceſſim accelerant. Cazimiridæ propriæ ſydus gloriæ quaſi iam extinctum lugent. Qui victricis viſo aquilæ ſigno, per medias cadauerum ſtrages gratulabundi penetrant, tantoq; victoriosius inſtant, quantò ſuo cadit ictu. Petra ſtat inuicta, feriens fert olla, quod g'orioſius conſpicantur Principem triumphaſſe, adeò vt de tot millibus hoſtium vix Pegaſi agilitate ſolus illorum Princeps euaſerit.

euaserit. Omnes autem satur cruoris gladius absorbuit, aut inundatior fugientes vndarum torrens inuoluit, aut victor suplicantes vinculis mancipat, iuxta prognosticum auguris ipsorum, qui pridie quando bellū essent ingressuri, super belli exitu ab eis consultus, lugubre fore portendi exitium, in extis phificulantibus fuerat auguratus. Quod illi hostibus portendi, non sibi arbitrantes in id discriminis prolabuntur, eodē nimirum auolandi scelere, quo Saul Samuelem à Phytonissa resuscitatum consuluerat. Israel inclyti, & arma bellica in montibus Gelboe ceciderunt. Sic tàm vrbe potitus, quàm victoria, quem proposuerat Principem instituit. Sed modico tempusculi interiectu. Princeps institutus veneno à suis propinato extinguitur. Extinctu Prouincia fratri eius Duci Laodomiriæ Romano, ratione obsequelæ indulgetur à Cazimiro.

COMMENTARIVS.

BELLVM hoc Cazimiri sic accidit. Boleslaus Krzywousty duas vxores legitur habuisse. Primā filiam cuiusdam Prin-

cipis Vonscij, inter Nobiles Ruthenorum, de qua Wladislaum exulem, & vnicam filiam generauit. Post cuius decessum, Henrici quarti Imperatoris Romanorum, sororem sibi in vxorem sociauit, de qua quatuor filios, scilicet Boleslaum Crispum, Mieszkonem senem, Henricum primum, & Cazimirum suscepit. Illam filiam de Ruthena genitam, Boleslaus Colomano Regis Hungarorum filio matrimonialiter copulat: cui nomine dotis Castellaniam Geluscnsem assignat: & Rex Vngariæ ratione donationis, nuptiarum vxori filij sui terram Przemisliensem donat. Et nihilominus eundem Colomanum Rex Boleslaus, vna cum Rege Vngarorum, Halicienſibus in Regem præfecerunt. Quæ filia Boleslai, cum eodem Colomano Rege Halicienſium vnum filium, defuncto autem dicto, Boleslaus Crispus frater Reginæ Halicienſis prædictæ, ipsam cuidam Principi Russiæ tradiderat in vxorem, de qua plures filios procreauit, in Halicienſi Regno existens. Et dum ille primogenitus nepos Regis Pannoniorum, Regnum Halicienſe à fratribus suis, & à victrico postulauit sibi restitui, ad ipsum pertinens

tinens ratione primogenituræ, & ex paterna successione, mater eius ad iussum viri, vt creditur, negabat, ipsum filium esse suum, asserens suppositum gratia complacendi viro suo primo. Et ob hoc successio sibi in Regno Halicien si negabatur. Qui primogenitus ad auunculum suum Cazimirum recurrit, & suas sibi inimicitias, & confusiones exposuit. Cazimirus igitur auunculus eius dictis sororis incredulus, nepotem suum Regno restitui curauit, propter hoc bellum de quo agitur, mouit. Etiam vt omni naturæ contrarium, & destructiuum euitasset, & Dominium Regni Poloniæ dilatasset, ad quod quidem bellum, Anno Domini 1182. proficiscens, primo Brzestiensem Ciuitatem est aggressus, circa quam quosdam obsides, quosdam verò exploratores relinquens, alios autem hinc inde prout expedire videbatur dirigens, solus cũ perpaucis Haliciam procedere voluit. Cui Vseulodus Dux Belziæ cum Principibus Laodomirensibus, & Primatibus Halicien sibus, electorumq; Tibianeorum, & Parthorum in mirabilibus turmis occurrit, bellumq; Campestre de sua multitudine con-

fidens cum Cazimiro gessit. Quorum primas acies Cazimirus impetuosè ad instar fulminis transuerberauit, vt litera deducit, & tandem de omnibus feliciter triumphat. Quod inquam bellum Cazimiricum prædictis Principibus se per simile habuit, sicut bellum ollæ cum lapide. Quanquam enim lapis sit paruulus, tamen magnam olam concutit, & solus manet illæsus. Sic Cazimirus locum & morem lapidis gerens, Ruthenos locum & moram gerentes occidit, & penitus superauit, & in nihilum redegit, vt clarè litera deducit. Post quorum victoriam Vrbi Przemisliensi, ac Regno Halicienſi, primogenitum sororis suæ electum eisdem præfecit, & Dominũ ipsorum instituit. Qui post Cazimiri recessum auunculi sui veneno, à suis sibi propinato est extinctus. Post cuius mortem Cazimirus Andreæ dicto Romano, Principi Laodomiriæ fratri eiusdem primogeniti suo, suo similiter nepoti, Regnum Haliciæ ratione obsequelæ contulit, & donauit.

Circa literam aduertendum. Duplex causa in principio tangitur literæ. Quare Cazimirus contra Ruthenos bellum mouerat, &

rat, & ad ipsos sic expugnandos consurrexerat. Prima, propter torporem ociꝰ deuitandum. Vnde Polycr. lib. 1. cap. 8. Exercitatio siquidem parit & alit, præstabitq; quietis gratiam, quæ ociꝰ continuatione, & quodam inertiæ suæ marcore perimitur, vtrumq; in desideriꝰs est omnis ociosus, cum & omnis ociositas inimica sit animæ, & de domicilio omnia studia virtutis dimittat. Secunda causa propter virtutem exercendam; Virtus enim secundum Guidonium, terminis non clauditur, quæ si terminis clauderetur, iam virtus censeri non meretur. Virtus ergo Cazimiri patriæ militibus dedignari ad exteriora sese explicat, vt litera docet.

Secundò notandum. Deuth. 18. Si surexerit in medio Prophetæ, aut qui dicit se somnium vidisse, & prædixerit signum atq; portentum, & veniret quod locutus est. Non audias Prophetam aut somniatorem. Ex qua lege diuina planè habetur. Quod illa quæ ab auguribus seu diuinatoribus dicuntur, non sic accipienda sunt, vt fiant quæ præcipiuntur ab eis, aut quæ coluntur ab eis, quia non secundum Deum talia

dicunt, vt fiant, sed magis secundum diabolum mendacem, & deceptorem. Vnde ibidem, inquit Dominus: Ariolos & Magos ne patiaris viuere.

CAPVT XV.

In quo Cazimirus Laodomiro fugato, Romanum Principem Regem Halicienſem instituit.

QVEM ob meritorum insignia, Regno quoq; Halicienſium Cazimiri liberalitas insignit, Rege ipsorum Laodomiro in exilio profligato, qui à Bela Pannoniorum Rege restitutionis implorat subsidium. Illico Rex non tàm exulantis commiseratione, quàm Regni ambitu Regem substitutum propulsat, Regnum occupat, filium instituit exulem, ne sit impedimento vinctum ergastulo in Vngaria includit. Qui custodia muneribus illecta clauculum tandem elabitur, & vix demum per plurima iactatus laborum dispendia in ipso confragosioris vitæ periculo, vt syrtis verte-

batur,

batur, partum salutis reperit. Vnde conceptus est languor, inde natum est languoris remedium. Hic siquidem quodam temeritatis impetu, limites Cazimiri cum latruncu-lis quondam irrepserat, & raptas Illustrium fœminas, transultima Barbarorum exterminia iure prædocinij distraxerat: defloratos taceo virginum flosculos: quosdam etiam immaturos, prostratam sileo matronarum pudicitiam, sanctuarium prophanatum, sacrificij ministros inter sacra in sacris infulis, à cornu altaris pertractos, sacerrimi fœdatam religionem temporis, imò Reginæ cœlorum, ignominiam sacro Assumptionis die, tàm execrabile flagitium sacrilega non horruit, irreuerendissimè calcare reuerentiam, eius tanta impietas. Quam ob causam, idem sceleris auctor in exilium est à Cazimiro actus, non iniuria igitur seuiorem eius indignationem trepidare debuit, in cuius Maiestatē cursu tàm temerario impegit. Quia tamen ad pñssimum Cazimiri numen supplex confugit, desperatæ licet veniæ successus illi non defuit. Non solum enim temeritatis indultioni, sed & consolatricis beneficium gratiæ, apud Sacrum Principis

Principis oraculum assequitur. A principali namq; serenitate, missus est palatij Princeps Nicolaus ille famosissimus, & filium Regis, quod cunctis videbatur Orientalibus impossibile cum omnibus Pannoniorū pompis, ac potestatibus potenter eradicat, & exulem Regno restituit. Sic manus eadem huic vulnus opemq; tulit. Vnde cuncta Orientaliū regna tantus horror concussit, vt omnes ad Cazimiri nutum, plusquā tremulū folium contremiscerent.

COMMENTARIVS.

CVM post mortem primogeniti sororis Cazimiri, Cazimirus Romanum Principem Laodomirieñ. fratrem eius, nepotem suum Regem Halicienſem instituit. Laodomirus Romanum de eodem Regno expulit. Quo audito Cazimirus, potenter Russiam ingrediens, Laodomirum de Regno Halicieñ. fugam inire coegit. Quo fugato Romanum viceuersa sororis suæ filium de secundo viro genitum, Haliciorum Regem instituit, & subacta Russia ad propria feliciter remeauit. Laodomirus verò à Rege Pan-

Rege Pannoniorum restitutionis implorat auxilium. Rex verò Pannoniorum Bela Laodomiro minimè compatiens, sed potius Regnum Halicien. ambiens Romanum eiecit, Regnum verò Halicien. occupauit, & filium suum regem in Regno eodem constituit: Laodomirum verò exulem ne filio suo noceret vinctum ergastulo includit, qui carceris squaloribus nimium angustiatus, custodibus munera promittens captiuitatem euadit, & ad partes Russiæ furtim rediens, bonis tantum patrimonialibus contentus fuit. Quadam tamen temeritatis audacia assumpta limites Regni Poloniæ, cum quibusdam latrunculis inuadens raptas illustrium fæminas, & vasa sacrilega, intra barbarorum regiones vltimas transtulit, vt latiùs in litera patet.

CAPVT XVI.

In quo, quomodo Cracouitæ derelicto Cazimiro Mieszkonem senem in Principem susceperunt, & quomodo idem Cazimirus Principatum Cracouien. & totius Pol. Regni recuperauit, ostendit.

Porrò

PORRO tàm superexcellentis gloriæ tituli, quantum illi gratiæ concepit, tantum peperit inuidiæ. Quidam enim quod in se virtutis assequi nequeunt, in alijs insectantur. Adeoq; infremuit olim conceptæ seditionis virus, vt septuaginta satrapæ in huius columnæ coniurauerint excidium. Cuius quasi cuiusdam solis occasu, suas æstimant vmbras posse clarescere. In quem ne gratis, ne sine causa factionari videantur, cum nec veras, nec verisimiles habeant rationes, quasdam nugaces, secundum non causam, vt causam congerunt ineptias. Allegant per ipsum omne huius Regni decus pessundatum, omne decoris firmamentum eneruatum, asserunt Regis Pannoniorum fœdere soluto, prorsus huius Regni securitatem expirasse aiunt. Gallicienſis hostis restitutione, omnem Lechitarum gloriam declinasse, quem potiùs deceret patibulo suffigi, quàm Regno sublimari. Addunt illius fastum arrogantiæ à nemine ferri debere, qui Senatus non inspecta reuerentia, qui celsiorum non tám superata, quàm suppressa celsitudine, ac deiecta suam cælotenus efferre contumaciam minimè erubescat. Cæterum,

terum, spectata illius erga Rempub. diligentia, experta fidei constantia, probatissima strenuitas, & omnibus non incognita innocentiæ virtus, omnia illorum figmenta in auras exuflant, solo vtpotè inuidiæ fremitu conflata, nec aliquo probabilitatis pondere subnixa; nihilominus tamen quod vi nequeunt, dolo peragere insistunt. Nouerãt enim stante Cazimiro illum cadere non posse. Vnde subtilius aggressi propositum, clam in Cazimirum proditione conspirata, ipsum conspirationis caput Cracouiensium præsidem, sub quadam defectionis ocasione, ad Mieszkonem transmigrare iubent, aptũ proditionis tempus cautius aucupantes. Itaq; remotioribus Principe occupationibus intento, nece interemptum fingunt, varias necis causas simulant, cum Mieszkone præsidem aduolare suggerunt, vrbem amicis exhaustã Cazimiri occupare intendunt. Cui præsidium Venerabilis Cracouiensis Antistes Fulco cum paucis amicissimorum anticipat, quo constantissimè proditoribus rebellante, proditorium tandem flagitium perpetratur. Traditur Ciuitas, produntur municipia, fasces, præfecturas, tribunatus, consulere decus, ac

cus, ac Senatorias dignitates, omnesq; magistratuum potestates, proditionalia monstra vsurpant. At verò sydus occidisse, quod mentiti sunt, ea tempestatis caligine rutilantiùs emicuit. Nam etsi vir fortis, quandoque langueat viribus, nunquam tabescit virtute; duabus etenim ab Oriente accitis aquilis, edaces arcet vultures Cazimirus, & coruos abigit perfidiæ.

Audito siquidem Cazimirum reuixisse imò cum Duce Laodomiriæ Romano & Principe Belziæ Vseulodo, cominus imminere noctis compendio fugam ineunt Mieszkonidæ: quibus inuicti Bohemorum Ducis Conradi copias occurrere fama crebro intentans, nonnihil formidinis incusserat. Hic enim tantus ac tantæ virtutis Princeps fuit, vt eius nutu Romani Cardo verteretur Imperij, vtpotè, quem victoriosus Romanorum Imperator Fridericus, in atrocissimum Dominici sepulchri hostem Zoldanum proficiscens, Imperialis coadiutorem celsitudinis filio suo Regi Henrico, præcæteris Principibus deputauerit. Qui cum esset frater iugalis Cazimiri, nullo pacto amicissimorum intimi, aut negligere debuit, aut dissimulare potuit,

potuit iniurias, quo tantum pro neceſſarijs Imperij detentionibus perplexo, nec fictas nectente moras. Cazimirus Cracouiam intrepidus adit, quàm eo quo obſidionibus cingit momento recuperat. Non vides clementiſſimã Cazimire numinis præſentiam. En vrbem tot electorum tuentur præſidia. Omnibus adminiculorum ſtudijs inſtructiſſimam, omnium copiarum inundatione vberrimam. Omnes roboris exercitatiſſimi, omnes coniurati, omnes animoſitate frendentes, omnes vnanimiter in necem proni, omnes vna in Cazimiri perniciem armati. Auget illis robur, hinc Mieſzkonides præſidiorum Princeps, inde conſiliorum ille artifex vrbis præfectus, ſtimulat illum Regni ambitus, armat iſtos pugio malitiæ, omnibus rebellandi ſuggerit animum, penes Cazimirum veniæ deſperatio. Tum verò lixarum quidam quaſi quodam leuitatis exercitio, è caſtris obſidionum euolans valum tranſilit, aggerem ſuperat, muroq; annixus exerit tuniculam Vrbis, imitatur incendium, ſubito ingens, ab excubijs clamor attolitur, vociferantibus vndiq; vrbem flagrare incendio. Vbi nunc

illa ô viri ſtrenuitas & vbi tam nuper feruens animoſitas & vbi pluſquam leonum frendens illa atrocitas & Omnes repente attoniti; omnes tanquam fulminis ictu percuſſi, tanquam flammarum denſiſſima inuoluti caligine, cum nihil omninò agatur periculi, vltrò in manus hoſtium è muris præcipites iactantur, nonnulli valuis patulis paſſim in vincula proſiliunt. Ingeniоſus ille artis Magiſter, è Baſilica inquam ſeſe tremebundus coniecerat, ſemiuiuus protrahitur, aquilarum auiditati exponitur, quarum vnguibus in Ruſſiam, inde in Pannoniam per miſeras exilij vices defertur, quod Sanctiſſimus olim Getko ſpiritu prædixerat Prophetico. Alioquin abſorptabere, inquit, ſicut gallus gallinaceus, qui nido matrem arcet, à nido pullos foueus alienos.

COMMENTARIVS.

CAPITVLVM hoc diuiditur in quatuor partes principales. In prima oſtendit. Quomodo Cracouitæ ducti inuidia, Comitem Nicolaum virtutibus relucentem conabantur

conabantur de Regno fallaciter ejicere. In secunda parte ostendit. Quomodo nedum Nicolaum, sed etiam & Cazimirum nitebantur à Regno alienare. In tertia parte ostendit. Quomodo Cazimirus Principatum, & Regnum nutu Dominico acquisiuit, & in principem traditionis prophetia adimpleta fuit. De quo satis euidenter in textu.

Circa literam notandum. Quanquàm secundum Philosophum, 2. Ethic. & Tullium in Rhetor. Virtus sit habitus quo quis bonus existit, & opus suum bonum reddit. Imò secundum Polycr. lib. 3. cap. 9. Virtus est quasi quidam radius solaris, in vsum omnibus datus, qui omnia quæ attingit claritate sua facit eximia. Nihilominus tamen secundum Iacobum in Zophilogio, parte 3. cap. 1. Ipsius virtutis comes est inuidia, Africano siquidem industria dedit virtutem, virtus gloriam, & gloria æmulos comparauit. Vnde dicit textus: Quidam vtpote inuidi hoc quod in se assequi virtutis nequeunt, in alijs insectantur. Quapropter si inuidi habeant oculos & aures in omnibus Ciuitatibus, de omnibus felicitatibus torquerentur: quot enim

sunt felicium gaudia, tot inuidorum gemitus, & lamenta. Narrat Valer. Max. lib. 7. Quod cum Fabius Regem Antiochum classibus priuaret. Sed per hoc quid sibi profuit, nunquam melius fuisset ex quo victor erat, si pactum prosperè tenuisset. Hoc tamen inuidia fieri non permisit, quæ nullum bonum permittere potest; sicut nec Dominos Cracouien. permisit virtutibus Nicolai Comitis fauere, sed eos inflammat virtutes eius odio habere. Qua quidem inuidia stimulati, nedum dictum Nicolaum persequi, & de Regno ejcere sunt conati, sed & Principem ipsorum Sereniſſimum Cazimirum alienare, & Mieszkonem tyrannũ assumere sunt impulsi.

CAPVT XVII.

In quo ostendit, quid Cazimirus fecerat cum his, quos vrbe acquisita, cũ toto Regno in captiuitatem acceperat.

NAM nepotem cum omni suorum vniuersitate captiuitate emancipat; comeatibus in-

tibus instruit, fratri quasi peculiare munus remittit, vrbe ac municipijs, quæ frater occupauerat receptis. Plurimum verò liberandis profuit viri clarissimi oratio præinsignis Petri Archiantistitis. Cum enim omnibus pænè fixa staret sententia vel exilijs distrahi, vel ergastulis captiuos debere includi, aut exquisitis exponi expluuijs, aut certe tolli seditionum seminaria. Non sic, inquit Petrus, filioli non sic: Iniquum est, vt iura pietatis impia vendicet seueritas, presertim cum sit honestior beneficij exhibitio, quam vltionis ocasio. Audire quæso libeat præclara huiusce honestatis insignia. Victorosus Rex Eprirotarum Pyrrhus victis Romanis, ducentos captiuos milites gratis Romam remisit, vt cognita viri virtute liberalitatem eius agnoscerent. Magnus Alexander cum Rege Poro congreditur, vincit, Porus capitur, qui victū se adeò doluit, vt eum veniam ab hoste accepisset, nec cibum sumere voluit, nec vulnera curari passus est. Quem Alexander ob virtutis honorem in Regnum incolumem remisit. Decet enim vt vir fortis, & animositate vigeat, & pietate non lan-

gueat. Heraclienſium quoq; non minus pietas fuit, quorum agros dum aduecti Athenienſes populantur, omnes naues repentino tempeſtatis turbine diſpereunt. Itaq; cum nec à mari, nec à terra, cum tam pauca manu reuerti poſſent, Heraclienſes eos cum vincere, aut omninò extinguere potuiſſent, communitos beneficijs adminiculorum remittunt, vt quos habuerant hoſtes redderent amicos. Si non ſapit forſitan veſtro pallato ſilueſtris labruſca, & gentilitatis acerbitas, inſipidum tamen eſſe nequit ſancti exemplum Helizei. Rex namq; Syriæ ſæpè ſinconclaui ſecreto diſponebatur contra Regem Iſrael. Quod Helizeus per Spiritum Domini, videns reuelabat Rei Iſrael. Sic eo docente, capti ſunt multi exploratores. Quo Rex Syriæ agnito, iratus miſit exercitum ad obſidendam Dotagim ciuitatem, in qua habitabat Helizeus, vt captus adduceretur. Mane autem facto, puer Helizei filius, vt quibuſdam placet Sunamittis quem ſuſcitaueranr, videns milites circa Ciuitatem, ſtupidus venit ad Helizeum, dicens: Pater, obſeſſa eſt ciuitas à Syris. Cui Helizeus: Noli timere quia plures nobiſcum ſunt. Et

sunt. Et puer : Nequaquam Domine. Tunc orauit Helizeus ad Dominum, vt aperiret oculos pueri. Quo orante, vidit puer currus ignitos, & milites in montibus, multo plures quam essent Syry, & ait : Vera sunt Domine quæ dicis. Iterum orauit Helizeus, vt hostes cæcitate Dominus percuteret, non vt viderent, sed quadam insensibilitatis specie, quæ dicitur acrisia, siue adorchia, qua percussi sunt Sodomitæ, Angelis hospitantibus apud Loth. Ad quos egressus Helizeus dixit : Quem queritis ? Et illi non cognoscentes eum, dixerunt : Nihil aliud nisi Helizeum. Et ille : Sequimini me, & inuenietis eum. Illi autem sequentes, venerunt ad Samariam. Qui cum essent in medio Ciuitatis, nec cognoscerent vbi essent, orabat rursum Helizeus, vt aperirentur oculi eorum. Et videntes se in medio ciuitatis inter hostes, timuerunt valde. Dixit igitur Ioram Rex Israel ad Propheram : Interficiemus eos ? Qui ait. Nequaquam. Nec enim tu adduxisti eos in arcu & gladio, sed Dominus in potentia sua. Imò detur eis ad comedendum, & remittuntur, quod & factum est eis : Viros quoq; captiuos non

abumili cæcitatis caligine Dominus inuoluit, illachrimante plusquam Propheta, cum omnium Ecclesiæ suæ de institutione, sacro Cracouiensium Antistite. Quis enim non cæcus euidenter istorum cæcitatem non videat? quibus illic flagrare visa sunt incendia, vbi nulla prorsus erāt incendiorum vestigia. Eorum ergo Captiuitas diuini muneris est, non vestræ humanæ virtutis. Ideoq; pium diuinitatis munus, pietate repræmiari conuenit, non cruenta impietatis vltione. Omnes itaque cum omnium suorum incolumitate pius Cazimirus remittit. Quæ res Mieszkonis animum tanto deinceps erga fratrem amore deuinxit, vt omnium omninò iniuriarum oblitus, fraternis gratularetur confoueri amplexibus. Vidit enim Vincentius, qui scripsit hæc, & scimus quia verum est testimonium eius, non credula solum, & fidissima inter illos colloquia inuicem, sed iucunda & præcordialissimæ plena dilectionis, conuiuiorum solennia. Fuit autem huius autor concordiæ ac funiculus, imò aurea cathena, vir omnium virtutum; omni scientiæ, omni sapientiæ quadratus industria, omnium morū venustate conspicuus, non minus prosapiæ, quam ani-

quam animi generositate, præinsignis idem Petrus Archipontifex. Cuius etsi me rupero, merita dictis non assequar. Quippè apla non axe tero scribens Cato paruus Homero. Est Petra namq; Petri celsior arce metri; Psallant centri metro, tot vatum secula Petro. Claudicat omne metrum, non capit omne Petrum. Vis benè nosse virum, tali circumspice girum. Dispice quosq; solo, solus hic absq; dolo. Nectare fons plenus, sol sydere blandus amænus. Sydere nectareus, nectare sydereus. Non benè te noscis bona si qua forinseca poscis. Omnibus omnifluo diues in orbe tuo. Te genus extollit, beat ordo, potentia ditat. Nobilius virtus te tua nobilitat.

COMMENTARIVS.

IN hoc Capitulo Cazimiri clementia erga captiuos describitur. Cuius quidem tantæ clementiæ autor fuit Venerabilis, omni industria, virtutum, sapientiæ, & scientiæ imbutus, & suffultus, omni venustate prosapiæ, & generositatis præclarus Petrus Archiepiscopus, Sanctæ Gnesneñ. Ec-

clesiæ, qui studiosissimè supliciter Regem exorauit, quatenus in eisdem captiuis non vltionem faceret, sed pietatem ostenderet. Vt autem præfatus vir præinsignis petitionem suam posset effectuare, animumq; Illustrissimi Cazimiri ad eandem petitionem exaudiendam flectere, & ad clementiam declinare, adducit sibi similia gesta, & exempla, tùm per scripturam Poeticam, tùm etiam per scripturam sacram exhibita. Primum exemplum, de clementia Regis erga Porum ostensa. Secundum de clementia, erga Romanos exhibita. Tertium de Heraclienſium pietate, & clementia. Quartum de pietate, Ioram Regis Israel, 4. Reg. 6. vt patet in textu. Vnde in oratione ista, ponit tres conclusiones. Prima est ista. Melior est pietas quam seueritas. Circa quam notandum secundum Valensem: Siue enim seueritas pro vitio truculentiæ sumatur, est vitium clementiæ oppositum: siue seueritas capiatur pro virtute, vtiq; pietas potior est quam seueritas.

Secunda Conclusio est ista: Melius est inimico benefacere, quam se in ipso vindicare. Circa quod sic patet. Cautius enim ho-

enim homo facit parcendo, quàm iniuriam debito suplicio coercendo. In constituendis enim pœnis secundum Senecam, lib. 2. de Clementia. Tutius est plura proponere, ne vna finitio rem comprehendat, & vt ita dicam formula excidat. Hinc est quod sapiens parcit, consulit, & corripit, & rectè facit. Aliquem verbis tantum admonebit, pœna non afficiet, ætatem eius emendabilē intuens.

Tertia Conclusio. Vir fortis non solum debet animositate vigere, sed etiam pietate pollere. Circa quod aduertendum. Si enim in eo est animositas absq; pietate, non animosus sed crudelis censetur. Sicut enim iustitia sine misericordia crudelitas, & misericordia sine iustitia fatuitas. Sic animositas sine pietate crudelitas, & pietas sine animositate mollicies est.

CAPVT XVIII.

De concordia Polonorum & Vngarorum.

REGIS quoq; Pannoniorum fœdera, idem qui eadem dissoluisse arguebatur, Palatij

Palatij Princeps Nicolaus, cum semper memorato Cracouiensium præsule Fulcone ad perfectum reintegrant, iuxta Sanctorum institutá, Regis videlicet beati Stephani, & Sanctissimi Polonorum Patroni Adalberti, comuniter debere coli vtriusq; Regni amicitias, comuniter alterius hostilitates insectari, comunes fore prosperitatum successus, ad indirimentes necessitatũ succursus.

COMMENTARIVS.

NICOLAVS Princeps militiæ. Illustrissimi Cazimiri & Venerabilis Fulco Episcopus Cracouiensis viri excellentes, profunditate suffulti consilij, Reges videlicet Vngariæ & Poloniæ, ad certum locum comportare studuerunt. Et ipsis sic conductis, pacem inter ipsos firmauerunt perpetuam, ipsamq; ex assensu vtriusq; partis, munimentis sub pæna Anathematis roborauerunt. Quam etsi quæ pars infringere præsumeret. Omnipotentis Dei, & Sanctorum Adalberti & Stephani Patronorũ indignationem incurreret. Caueant ergo Domini Vngari, & similiter Domini Poloni, dictam

pacem

pacem, iuxta instituta Sanctorum Patronorum vtriusq; Regni factam, & permulta tempora obseruatam infringere, aut quouis modo violare, ne indignationē Dei aut Sanctorum dictorum patronorum incurrant, desolationemq; suorum faciant, quoniam vicinos contra vicinos pugnare malum est: sed potius vna pars alteram fauoribus, atque auxilijs, fideq; integra prosequatur, & ab æmulis sinceriter tueatur.

CAPVT XIX.

De eo, quomodo Cazimirus Pollexianos ditioni suæ subegit, & vitæ suæ terminum clausit.

COMPOS itaq; Regni Cazimirus, certus amicorum, sed incertus amicitiarū, GETHICOS magnanimiter sudores aggreditur. Quorum contiguis per nimium afflictis, & per creberrima vix adactis prælia, in Pollexianorum ceruicosam feritatem animosus accingitur. Nullius hactenus bello vel virtute attentatam. Glorioso enim Cazimiro

zimiro visum est ingloriũ, paterna videri gloria contentum. Sunt autem Pollexiani GETHARVM seu PRVSSORVM genus, gens atrocissima, omnium ferarum immanitate truculentior, propter vastissimas intercapedines, propter concretissimas nemorum densitates, propter bituminata inaccessibilia palustria. Horumq; latrunculos quidem Ruthenorum Drohicinensis Princeps fouere clanculo consueuerat, primos indignationis excipit aculeos: vrbi siquidem quæ sui caput est principatus, quam Drohyczyn vocant, inclusis obsidionum perurgetur angustijs, non tàm deditionis legibus accedere, quàm perpetuæ seruitutis conditioni subesse. Illa subinde incommeabili heremi vastitate, trium naturalium dierum cursu citatissimo vix emẽsa, iubet quarto antelucano Catholicus Princeps omnem exercitum salutaris hostiæ, ante omnia sacramento confoueri, sacri ministro sacrificiũ viro Reuerendo Plocensiũ Antistite. Dicebat enim contra Soladimistas, contra sacræ professionis hostes, contra spurcissimos idololatras, pugnaturos, plus in armis fidei confidere, quam in Materialis armaturæ fiducia. Itaq; intrepidi bellum

quærunt:

quærunt: diu quæsitum nusquam reperiunt, cunctis hostium in delubris ac speluncis delitescentibus, non tàm timoris pusillanimitate, quàm cautelæ industria. Sicut enim in arte exercitatissimi, sed in plano nulli, plus arte quàm viribus, plus audaces temeritate, quàm animi virtute. Quibus non repertis, ne nihil agere viderentur, operosiorē populationem dant operam Lechitæ, fana, burgos, pagos, celsas ædium fabricas, cum spicarijs horrea flammis inuoluunt, quia municipiorum nullus apud illos vsus: eosdem enim vrbium habent muros, quos & feræ. Horum Princeps Pollexius, dolo ad Cazimirum accedit, victum se fatetur, misereri suorum postulat, famulitio suscipi obsecrat, tributaria sese obsequela obstringit. In fidei pignus vades aliquot, seu obsides exhibet, plures exhibiturum pollicetur, exercitus obsidum securitate soluuntur, Pollexiani prostrato interim nemore, omnem remeatū præcludunt, pactioni renunciant. Aiunt obsidū salutem, non debere ferre libertatis impedimentum, satiusq; esse filiorum vita defungi, quàm patrum libertate destitui, quos profecto mors honestior, honestioribus est inue-

ctura na-

ctura natalibus. Est enim omnium GETHARVM communis dementia, exutas corpore animas nascituris denuò infundi corporibus. Quasdam etiam brutorum assumptione corporum bruteścere, quos instantis quoq; facti subtilitas, à brutorum ruditate non secernit. Nam quis vnquam grex hedorum secum lupos caulis incluserit? quæ talpa tàm cecutiens proprio murilegum cauo inferare studuit? quæ vnquam noctua loramentorū fuit solicita? quibus implumes pullorum suorum nidos aquilæ commodarent? O perbruta simplicitas, quæ mansuetam natura leonū generositatem, quadam sæuiendi necessitate astringis. Eadem namq; arte Capitonem Regem suum proditurī, propter ingluuiem gobiunculi dispereunt. Etenim Capitonis deleti pænè voracitate, ipsum delere intendunt, à Siluris & auxilium, & consilium implorant, Responderunt Siluri, simili sese proprij tyranni peste laborare, lupum enim in Regem creauerunt, procrastinari tamen, sed celari placet deliberationis inducias: Cætus interim prædæ auiditatem secutus, proprio sese impetu in arentia sabula propellit, repentéq; resilientibus vndisq; vires in arido ex-

arido explicare tanta bellua non poterat, ab exiguis reptilibus & appetitur, & extinguitur. Quæ res, & viam, & audaciam visa detur suggessisse consilij. Quendam enim sinum nullius omninò profunditatis, latitudinis aliquantæ, sed in maris contiguitate angustissimum explorant & eligunt: aiunt aptissimum esse perdendorum Regum suorũ proposito, vt potè, qui innumeras rosorum capiat legiones, & regibus omnem virium amputat fiduciam, neque gobiones aut silu ros minimis esse minores reptilibus. Neq; lupum siue Capitonem cæto grandiores. Illic vniuersorum congesta infirmitate, vtrunque Regum concilio corrogant, quos aliquãtisper quasi renitentes crebris incursibus solicitant. Proinde lupus vt potè proteruior intro irrumpit, Capitoni remeatum obstruit. Sic imbellis illa pisciculorum plebicula, aut lupi dente discerpitur, aut Capitonis faucibus absorbetur. Non minus ergo fatua Pollexianorum fuit prudentia, quam gobionum simplicitas. In arcto enim constituti Cazimiridæ grassantius in hostes desæuiunt, animosius gobiunculos dentibus cuspidum proscindant, aut ensium, ac flammarum

faucibus absorbent, donec omnium pænè cõ-
flagrata Prouincia, tàm Princeps illorum,
quàm Magistratuum potestates, ad Cazimiri
scabellum pronis ceruicibus prosternuntur,
tàm suam, quàm reliquorum salutem depre-
cantes. Ad quorum calamitates Serenissimi
Principis pietas mox animi compassionem
inclinat, donaq; nomine obsequelæ, ac tri-
butorum cautione susceptâ, cum triumpho
ad propria reuertitur; Vbi non sui victus
torpore, sed suorum persuasus lassitudine,
aliquantisper otio indulget. Fuit autem sem-
per illi solenne, sanctorum venerari solen-
nia: Vnde cùm beati Floriani diem, nunc
in diuinis officijs, nunc in orationibus,
nunc in gratiarum actionibus totum Do-
mino impendisset, solennes in crastinum
Principibus ac satrapis, & primis Regni
epulas instituit. Suggerunt illis multa super
epulas lætitiam. Primò de hostibus vndiq;
triumphus. Secundò, post tanta bellorum
discrimina Principis incolumitas. Tertiò,
tàm propria, quàm amicorum securior tran-
quillitas. Quartò, & rerum & temporum
festiuior amænitas. Nec deerat omnibus
delitijs suauior Serenissima Principis ala-
critas,

critas, omnibus exultandi animos exultantius infundens. Cùmq; omnimodè vox exultationis inter omnes cælotenus attolitur, tantæ gloriæ serenitas repentina subitò tempestate obruitur. Nam tanti extrema gaudij, proch dolor, imò & media luctus occupat, & mæror iucunditatem rapit, & opprimit, in sinum concatenat ancillatum. Omnibus enim vndiq; versum exultantibus illud vnicum, & singulare sydus patriæ, cùm quasdam de salute animum quæstiones Pontificibus proponeret, permodico hausto poculo humi prolabitur, & expirat. Morbo, incertum est, extinctus, an veneno.

COMMENTARIVS.

CAPITVLVM hoc in duas diuiditur partes. In prima parte triumphus Cazimiri, aduersus Pollexianos obtentus describitur. In secunda parte, terminus vitæ Cazimiri lamentabiliter ponitur.

Circa primam partem duo sunt. Primò. Quomodo Cazimirus GETHAS vicinos Poloniæ superauit, quibus superatis, contra

Pollexianos processit. In quo processu quendam Principem Drohicinensem, eorundem Pollexianorum conseruatorem ditioni suæ subegit, & perpetuæ seruituti subiugauit. Secundò. Quomodo eosdem Pollexianos, aduersus quos principaliter processit, suæ ditioni subdidit.

Circa literam est aduertendum, secundum Polycr. lib. 2. cap. 26. Quòd nulli Ducum nisi de manu Domini exercituum contingit victoria. Non enim in multitudine exercitus victoria belli, sed de cœlo fortitudo est, quoniam facilè est concludi multos in manus paucorum. Ideò Princeps bellaturus debet se Deo committere, & illum orare, vt dignetur sibi cælitus victoriam tribuere. Sic enim Theodosium in Historia Romanorum legimus fecisse; qui cùm se vidisset à suis hostibus circumseptum, orationibus vacare cæpit, & signo crucis ante posito victor fuerat. Sic & noster Cazimirus, Princeps Christianissimus aduersus Pollexianos, pro fidei Catholicæ maiori dilatatione bellaturus, fidens plus in virtute Dei, quàm in potentia sui brachij, se, ac omnes suos committens Deo, eius corpus

sanctissi-

ſanctiſſimum ſuſcepit, ac venerandæ ſuæ paſſionis memoriam faciens, aduerſus eoſdem Paganos prælia mouit.

Secundò notandum. Quanquam variæ ſunt opiniones de anima, ad præſens tamen refertur opinio triplex, quæ etiam tempore prædicationis Chriſti viguit inter Iudæos. Prima fuit Saduceorum, qui negabant reſurectionem, putantes animas ſimul cum corporibus interire. Secunda fuit Ezeorum, qui dicebant omnes animas ab initio creatas, & corporibus pro temporibus infundendas. Tertia fuit Phariſæorum, qui dicebant defunctorum animas in alia corpora vſq; ad reſurectionem tranſire. Pollexiani ergo in parte ſectabantur opinionem Phariſæorum, qui dicebant aliquas animas denuò infundi corporibus hominum, & alias corporibus brutorum animalium.

Tertiò notandum ſecundum Aegidium, lib. de Regimine Princ. 3. part. 3. cap. 12. Acies conſtructa in forma rotunda vtilis eſt ad ſuſtinendum: in forma verò forficulari, vtilis eſt ad circumdandum & concludendum, cùm hoſtes ſunt pauci. Sed in forma acuta & piramidali, vtilis ad ſcinden-

dum & diuidendum, cùm hostes sunt plures. Quare modus pugnandi Pollexianorũ, fatuus in litera redditur quadruplici de causa. Primò, quia rectè se habuit, ac si Rex caprarum lupum sibi in caula occluserit. Secundò, quia, ac si talpa murilegũ in suo foramine seruerit. Tertiò. quia, ac si noctu aquilam circa nidum suorum pullorum ligauerit. Quartò. quia, ac si gobiunculi cum siluris debiles, in prælio contra Capitonem & lupum, reges suos fortes in arcto præliaturi concurrerint.

NOTA.

ANNO Domini 1183. per Aegidium Episcopum Mantuanensem, ossa S. Floriani Cracouiam fuerant allata: & per Cazimirum Principem ac Getkonem Episcopum Cracouien. deuotè susceptа. In honoremq; ipsorum extra Ciuitatẽ, per eosdẽ Basilica pulchra est fabricata, & erecta.

Caput

CAPVT XX.

In quo describitur iucunditatis querimonia contra mærorem facta.

AD EO tanti solis occasu tenebræ operuerunt terram, & caligo populos, vt omnia omninò mæror occuparet: ad quos quia tàm subiti calamitas infortunij, tàm subito peruenire non potuit, rebus nihilominus iucundis indulgent, & sic mixta est mærori iucunditas, quæ sese à mærore raptam ad eius pertrahi connubium, conqueritur hoc modo.

Iucunditas.

NON est pudor pro dolore,
Sed est dolor pro pudore.
Niti acrimonia.
Mærens queror de mærore,
Qui de meo serta flore
Nectit tàm funebria:
Eram nupta plus quàm Regi,
Quem præfoui, quem prælegi,
Regum super millia.

Hoc edicto mortis legi,
Eius nece mox impegi,
Necis infortunia.
De mærore rapta queror
Diro cuius axe teror,
Vi raptoris anxia.
Torquet, angit, arctat mæror,
Desperato frangi speror
Hostis ad colludia.

Mæror.

Causæ causas aucupari,
Lite litem conteſtari:
Iuris est iniuria.
Temet nostro sponte lari,
Cursum infers, cur vulgari
Strepis impudentia.
Foues planctum, foues luctum
Fletum, quæso, ob quem fructum?
Lambunt nocticinia.
Cum his ducis aquæ ductum,
Cum his blandum scis deductū,
Carpere per inuia.

Iucunditas ad libertatem.

En liber-

En libertas, ecce soror
Quibus arris fundat horror,
Pacta sponsalitia.
Sic suadeor, sic exploror,
His perfusa, vt quid moror,
Probus ad opprobria.

Libertas.

Spernis aris insigniri,
Spernis veris perpotiri,
Tam vernante gratia.
Nostram sortem vis metiri,
Inter scorta consortiri:
Cogimur stipendia.
Flet honestas, flet pietas,
Flet virtutum societas,
Omnis in Angaria.
Sexus omnis, omnis ætas,
Rebus lætis fixit metas:
Citra conterminia.
Cum proretha prora cessit
Vndas, fluctus, tunc expressit
Syrtes ac naufragia.
Tunc procella se ingessit,
Quæ profundo subimpressit,
Salutis remigia.

Ergo triſti pulſa nube,
Spe ſereni ſoror nube,
Serenatur triſtitia.
Gaude mæror lætus iube,
Hymænei clangant tubæ,
Reſonent tripudia.
Auro gemmis alacritas,
Triſtes ducit hypocritas,
Triſtis peſtilentia.
Fulget ſponſa gemmis, auro
Sertum illi virens lauro,
Iugis dat vernantia.
Mæſto mæror de theſauro,
Horta fuco tincta mauro,
Promit lanificia.
Claro ſponſæ chorus vultu,
Rutilante vernat cultu:
Ipſa rutilantia.
Mæror triſti cum tumultu
Eiulatus cum ſingultu:
Mæſta cient tædia.
Sæuum fœdus contrahitur,
Sponſi fides detegitur,
Doli euidentia.
Sponſæ decus detrahitur,
Splendor omnis extinguitur
Atra inter atria: Arguitur

Arguitur de crimine,
Inſcribitur ex nomine,
Adjicitur innoxia.
Inuoluitur caligine,
Sine viri examine,
Pænitet tot ſupplicia.

Mæror ad iucunditatem.

Nos veteris lege viri,
Sui luxu Cazimiri
Tentat ac laſciuia.
Sed nec vires demoliri,
Neque viros emoliri,
Phas eſt petulantia.
Crudam geſto cicatricem,
Si mutui reddo vicem:
Quænam eſt iniuria?
Verba verbis cur intricem
Par eſt noſſe contemptricem?
Contemptricis præmia.
Rogis rogo cetus ille,
Cibus eſto nec fauillæ,
Vlla fuit veſtigia.
Paranymphis licet mille:
Sint Charibdes, ſint & Scyllæ,
Prompta promptuaria.

Prudentia

Prudentia.

Furor furum cur hoc ſuades,
Mere cur ſic mæror mades,
Ceſſet truculentia,
Cedant lites, cedant clades,
Det amoris amor vades,
Præſide prudentia.
Anceps omnis eſt hinc inde,
Fortitudo ſed exinde,
Fortibus dat fortia.
Pacti fidemué reſcinde,
Odit nouum ius proinde,
Veterum repudia.
Sic venenum fel cicuta,
Ars veneno texit ſcuta,
Contra veneficia.
Sic ſalute res exuta,
Ad ſalutem reddit tuta,
Duce temperantia.
Ad nos ergo vos redire,
Lites, probra conſopire,
Imparat iuſtitia.
Is qui nolit obgrunire,
Iubet ſtrictum compedire,
Pectorali faſcia.

Probris

Probris nunquam desipies
Si te probus eripies,
Miti patientia.
Quædam dulcis temperies
Innascitur si socies,
Contrarijs contraria.

Iustitia.

Dulce canit hæc fistula,
Hic iubilus auicula,
Te sibilat ad retia.
O quàm dulce syrenula,
Nescis vocat ad pocula,
Mens abhorret sobria.
Vitæ mors est contraria,
Morte vitam inebria,
Mæsta matrimonia.
Dic obsecro prudentia,
Prudenti cum secordia,
Suntnè contubernia.
Quod si quando vult ratio,
Vt consona sit vnio
Inter dissonantia.
Est magistra proportio,
Vt muneri ministratio,
Disparia sint paria.

Proportio quod consulis
Vincis nodos in scopulis:
Reseras scrutinia.
Virus inest his poculis,
Mors in olla his osculis,
Sunt exitus exitia.
Quam sis prudens met declaras,
Quam prudenter littus aras,
Lauans lateritia.
Sceno gemmas da præclaras,
Sacras iunge porcis aras:
Prosterit sanctuaria.
O laborem sic impensum,
O deliræ mentis sensum,
Manceps delirantia.
Versa colum, versa pensum,
Vbi nullum scis consensum,
Nulla scis commertia.

COMMENTARIVS.

VINCENTIVS describens hanc iucunditatis querimoniam contra mærorem factam, vtitur vno modo prolongandi materiam, qui secundum Ganifredum in Poetica vocatur Prosopopæia, & est modus loquendi

loquendi attributus, impotenti loqui ad passionem, vel ad iocum prouocans auditorem. Committitur enim quando Orator causa prolongationis, materiæ introducit res tanquam loquentes, quæ ex materia loqui non possunt, & tunc potest prouocare ad iocum, vel ad compatiendum.

CAPVT XXI.

De Leszkonis Albi in Principem Cracouiensem ac totius Poloniæ electione.

SYDERE igitur Cazimiri occidente, Sortum est quasi quoddã chaos, & quædam rerum ac personarum confusio, quibusdam de tam inopinato euentu, super se stupentibus aliis quasi extra se raptis, multis velut quodam fulminis ictu ad terram doloris prostratis; Videres plurimos imaginum instar prorsus exanimes, nonnullos vberibus lachrimarum imbribus inundantes: Videres de vultu matronarum, virginum quibusdam sulcis vnguium crebra cruoris proscindi flumina, alli-

na, allisos quosdam ad statuas propriis pænè ictibus excerebratos; alios ferro præ mœroris anguſtia sese oppetentes: Omnibus illo moriente vna & eadem commoriendi voluntas: non desunt tamen eodem horæ puncto quidam tacita ducentes suspiria, qualiter Principes vel satrapas ad sua vota inclinent, vel vacantem occupent Principatum, sed in suis cogitationibus euanescunt. Nouit enim Dominus cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt: cui nec pupilli cura vnquam defuit, nec viduæ. Igitur ex equialibus ritè peractis, Venerabilis ille Cracouiensis Anthistes Fulco, primò cum Primatibus de Regni successione tractatu habito, in concionem omnes vocat, & vix tandem strepitu semisopito, ait pius: O Proceres, dolor est sed impia doloris atrocitas, piè quidem doletur, sed impiè sic dolore desipitur. Nec enim est desipientior vsquam desipiendi modus quam crudo vulneri minimè consulere, quam de profundo naufragij nolle cum possis emergere. Ob quam quæso causam examen sæpè apum defluit, ac prorsus deperit, nisi quod in locum demortui Regis alium subsistere vel ignorat, vel negligit. Vnde quædam re-

ám reptilia quæ ſtellionem habent Regem, o vix defuncto alium mox in eius locum reant, qui primus pro regis nece lachrimis rmaduit. Multis etiam eſt hodie perſolen-e, prius alium eligere quam defunctus Rex ũnaretur, vt ſucceſſor ſui deceſſoris funus quo ãm humanitatis honore ſolennius proſequa-ur. Quamuis enim in ſe Cazimirus mor-uus videatur, in ſuis tamen facilè mori non otuit, in quibus immortalibus vixit, & per-petuis eſt victurus beneficijs: nec vitis cre-ſitur ſubciſa imò propagata, quam vini ac inidi palmites viuere proteſtantur. Duæ amq; oliuæ duo ſuper ſunt luminaria, duo ſilij Cazimiri, Leſzko, & Conradus, licet mbo paruuli, ambo inter pupillares conſti-uti annos: dignum ergo eſt maiorem natu, paterna dignitate inſigniri. Tùm ve-rò quidam vir inſignis: ſanè inquit, pater venerande omnibus eſt amplectenda, ſani ſalubritas conſilij maximè in his quæ dila-tionem non capiunt: periculoſa eſt mora, & in ſe trahit periculum. Ideoq; in ſube-ligendo principe nulla ſit cunctatio. Sed de perſona principis omnium obſecro exper-giſcatur vigilantia. Non enim cano verti-

ci mentum conuenit impuberis, imò puérile est, vt prudentibus puerilis præsit imprudentia. Cum verbum sit sapientis : Ve terræ cuius Rex puer est, præsertim cum Principem discretum, serenum, cautum, & industrium esse in omnibus, & ad omnia conueniat. Nam si in minimis, puta in familiæ, domus, nauis, in vnius vel agricolæ, vel nautæ regimine periculosè negliguntur, quantò periculosiùs in Repub. regenda, clausisué dixerim cæcis oculis, hæc seponuntur, hæc autem astruebat, vt Mieszko senex, vel nepos eius Mieszko iuuenis princeps substitueretur. Ad hæc vir Zelo Dei plenus Antistes idem respondit ; Hæc à te, vt potè viro prudente, non ineleganter sunt allegata. Sed in præsenti articulo prorsus locum non habent, vt quæ tùm demum veræ sunt, cum de eligendo agitur, non de iure successionis disceptatur. Prorsus enim aliud habet iuris electio, aliud ius successorum. In illa enim est liberrima deliberationis libertas, ac in ista vrgentissima iuris necessitas : ab illa omnes citra legitimam ætatem relegantur, ab ista verò nec infantuli, nec posthumi excluduntur, qui etiam omni solen-

mni solennitate velatũ reprimit testamentũ. Sed & id quidem quod de regimine ac periculo Reipub. tetigisti, paruulis istis non officit. Nam si Respub. iuris testimonio, instar habet pupilli, constat idem esse iuris in vtroq; quia vbi eadem est ratio, eadem est iuris censura, aut ergo pupillis omnem omninò tutelam auferas, aut etiam Reipublicæ tutores non negabis. Nec enim per se Principes Rempublicam administrant, sed per administratorias potestates. Ideoq; perimpium periniquum est dissimulare, ne dum impedire quod ratio dictat, quod poscit vtilitas, quod iubet honestas, quod suadet pietas, quod iuris deniq; imperat necessitas: Nec impedit auita institutio, qua cautum erat, vt penes maiorem natu semper sit principandi auctoritas, quod per Papam Alexandrum & Fridericum Imperatorem, quamuis ius non habent apud nos condendi leges, est consultum, quando vtroque superstite seniore scilicet Mieszkone in eodem est principatu Cazimirus & constitutus & confirmatus, non est igitur quod principum consensum, quod fauorem Procerum, quod vota ciuium vel populi hac in parte possis

remorari. Proinde vnanimis omnium cælo tenus alacritas attolitur: Viuat, viuat princeps Leszko in æternum: Omnesq; tanta serenitas lætitiæ quadam festiuitate perfudit, quasi præteriti nullam doloris pertulerint angustiam, tanta illis dulcedo, tantus amor, tanta omnibus affectio amoris erga pupillos, vt non furor, non odium, non tribulatio, non gladius, non quæstus, nec vllius occasionis penitus necessitas, ipsos ab ipsorum latere, ac obsequio distringit. Propter quod Eubogionum primus ille comes Nicolaus summè omnibus regratians, omnes de constantia, de forma fidelitatis admonet, & instruit, omnesq; ne cui suam in contrarium liceat mutare in voluntatem, iurisiurandi relligione constringit. Nouerat enim vir prudens volatile semper esse mentis vehiculum, petulantes esse, ac in lubrico glaciari animi affectus.

COMMENTARIVS.

CAPITVLVM hoc diuiditur in sex partes. In prima parte ponuntur diuersa suplicia, quæ homines Cazimirum do

rum dolentes fatigabant. In secunda, quomodo nonnulli vacantem principatum occupare satagebant, sed Deo disponente minime proficiebant. In tertia parte, quomodo exequijs Cazimiri peractis, Venerabilis pater Fulco Episcopus Cracouien. omnes Regnicolas in concionem vocauit, & cum ipsis de successu ducatus & Dominij tractauit, inducens illos exemplis naturalibus. In quarta, cuiusdam insignis viri ponitur contraria persuasio, non de more seu dilatione, quia nulla fuit periculosa, sed de personæ electione, qui intendebat, vt non Leszko sed Mieszko senex, tunc Occupator Ducatus Gnesnen. vel nepos eius Dux Opolien. in Principem Cracouien. & Dominum totius Poloniæ reciperetur. In quinta parte viceuersa, Dominus Fulco prædicto viro insigni replicando rationem assignat, cur Leszko in Principem eligi debeat, vt eius argumentum contra electionis argumentum factum soluit, & cassat, imò modum regendi Regnum per tutores dat. In sexta parte, omnium regnicolarum consensus, & adhæsio in Principem Leszkonem ponitur.

Circa literam aduertendum. Pro iſtius literæ declaratione tres ponuntur concluſiones. Prima eſt iſta. Expedit incolis Monarchiæ, habere ſemper Principem Monarchiæ directorem, quæ concluſio eſt Venerabilis Aegid. lib. de regimine Principum, cap. 2. parte 24. Et probatur ratione multiplici. 1. Quia ſic incola Monarchiæ Principem habet, ſeruitusq; ab eiſdem incolis tollitur, & libertas creſcit, & multiplicatur. Viuere enim ſine fræno, & ſine ſecundum dictum Homeri eſt eſſe magis beſtiam, quam hominem. Secunda ratio. Quia ſic pax & tranquillitas Regno, & incolis procuratur, & abundantia exteriorũ bonorum multiplicatur.

Secunda Concluſio. Incolæ Monarchiæ, filio Principis non exiſtente debent ſibi per electionem Principem forenſem aſſumere, beneficentia, potentia, ac virtute relucentem. Et iſta Concluſio eſt de intentione Aegidij, lib. 3. parte 2. capite 5. Probatur quoq; ratione multiplici. Prima, ex parte Principis populum regentis. Si enim Princeps videat ſe debere principari, non ſolum ad vitam, ſed etiam per hæreditatem

ditatem in proprijs filijs maius reputabit bonum Regni, esse bonum suum. & ardentius solicitabitur, circa tale bonum, imò quia tota spes patris requiescit in filijs, & patres nimio ardore mouentur erga filiorum dilectionem. Secunda, ex parte succedentis, ad quem pertinet suscipere curam Principatus, & Dominij. Tertia, ex parte populi, qui debet per tale regimen gubernari. Consuetudo enim est quasi altera natura, propter quod regimina ex consuetudine, quasi naturalia efficiuntur.

Tertia Conclusio. Incolæ, Regni Monarchiæ filio Principis existente, debent ipsum in Principem sibi potiùs, quàm fotensem quempiam cæteris paribus adoptare.

Secundò notandum. Differentia est inter Regnum & Ducatum, quia Regnum liberè sibi eligere debet Regem & Dominum, prudentia & virtutibus redimitum. Et filij Regis ne quicquam habent successorij iuris. Ducatus verò tenetur filios sui Principis, in Principes & Dominos suscipere: habent enim filij Ducum in Dominijs suorum parentum ius successionũ, nec geniti solum, sed etiam pupilli & posthumi,

qui nascuntur post humationem vel obitum patris.

CAPVT XXII.

Qualiter Mieszko senex Leszkonis sui nepotis sublimationem deplangit, & se in Principē Cracouien. & totius Poloniæ eligere præcepit.

CONSTERNATVR ille senex Mieszko his auditis, & indignationis dolore humi prosternitur, ait, non suum apud illos dolere contemptum, non tantum viam primogenituræ confusam, quam super excellentem tantæ dignitatis mentem scurili ludibrio prostratam. Audire piget rem prorsus inauditam, rem non minus lugubrem, quam ridiculam. Hoc enim sine ludibrio dissimulari potest, tum desipiens, tam sapientum virorum infantia. Infantum enim est cum infantibus ludere par impar, equitare in arundine longa, doloris quoq; non dispar est ratio. quia cum fratre meo Cazimiro huius Regni Corona ceciderit, eam non v-

hon vtcunq; subleuare, sed in cæno, & in cuiusdam lacu miseriæ, Rempub. hostibus exponere studuerunt. Nam quis luporum gregi sine pastore pepercerit? Secundò, quis non gemat, quis non doleat adeò toxicata in se spicula torqueri. Quis demũ æquanimiter soluat non incalida calidissimorum ingenia. Infantem Principem creant, vt eo prætextu ipsis ipsi Principibus principentur, vt Regia stirpitus eradicata stirpe libero tandem poriantur imperio, vt pro vno capite tot vt ex ipsis succrescant Reges quot capita, vestri nempè, non mei me miseret. O mea pignora! Vestra me ô Proceres, non mea mouet calamitas, comune omnium hic agitur discrimen. Eis vos ob secundare oportet, quos vobis præesse decuerat. Eisdē verbis, eadē verborũ acrimonia ducem Boleslaũ, & fratrem eius Mieszkonem crebro sollicitat, & ad suum votum inclinat, aliorumq; tàm huius Regni, quàm exterorum vndiq; venatur subsidia, præterea precibus precio tenetur & ambit. Scit bene Murilegus cuius genu lambit. Cracouieñ. deinde magnatibus Prouinciæ mandat, vt resipiscant, ne arundineo innitantur baculo, vt Le-

szkone Principatu excedere iubeant, vt sese Principem recognoscant, & Caput suo non congruere vniuerso : Eligere igitur ipsos iubet, aut pacis gratuito mereri obsequio, aut gladio, aut gladij furorem, prælij experiri periculo.

COMMENTARIVS.

CAPITVLVM hoc diuiditur in tres partes principales. In prima parte ostendit, quomodo senex Mieszko Leszkonis sui nepotis sublimationem deplangit, & causam principalē sui planctus & doloris ponit, scilicet ridiculosam, imò periculosam ac fatuam Regni conditionem, per huius modi Leszkonis iuuenis in Principem electionem. In secunda parte, Proceres Regni ad suos nepotes, videlicet Boleslaum Principē Wratislauiēn. & Mieszkonem Loripedē Opolienſem, ac alios intraneos ac extraneos Principes, & alios nobiles ad se allicit, & subsidia contra Crac. ab eis petit. Quos quidē & signanter Regnicolas, vt celerius aliciat incommoda ipsis imminentia prænarrat, & præcipuè seruitutem & illibertatem, quā

quilibet

quilibet naturaliter fastidit, qui libertatem naturaliter diligit. In tertia parte. Optimatibus Cracouien. Prouinciæ mandauit, in Leszkonem à principatu destituant, & semet Mieszkonem in Principem accipiant, eiusq; gratiam sic obtineant. Secus enim si fecerint, prælium contra se mouendum sciant, per quod pericula magna timeant ne incurrant.

CAPVT XXIII.

De prælio inter Mieszkonem senem, & Cazimiridem, circa Andrzeiow in Mosgawa commisso. Anno Domini 1195.

AD hæc illi: pauidas mina dumulas exanimat, meticulosos etiam rubis lepusculos terror exagitat, ad leoni plus animositatis indignatio suggerit, plus Tygridem fragor ad vires exasperat: Acutius enim ferrum exacuit cotis asperitas: nec dici potest gratuitum, quod minaci strepitu extorquetur. Promptus ergo esto: promptos ad res resistendum

tendum inuenies. Pondus ineſt verbis, & vocem fata ſequuntur. Proinde augent illius partes Wladiſlaitæ, non tàm eius amore, quàm Regni ambitu, & odio pupillorum. Adeſt paruulorum ſubſidio Ducis de Wladimir, Romani pia miſeratio, non compara ua Ruthenorum numeroſitate. Meminit nãque idem Romanus, quanta erga ſe Cazimiri fuerint beneficia, apud quem pænè à cunabulis educatus, eodemq; quo fungitur ab eo principatu eſt inſtitutus: Sciebant enim illis exciſis ſuæ radici ſecurim imminere: Hinc à Mieſzkone ſi vicerit, illinc à Principe de Kiow, cuius filiam repudiauerant. Eſt autem in Cracouien. Prouincia nomine Mozgawa dictus, Andrzeiouien. cænobio non longè diſtans in eo loco, pineti ſiue rubeti cuiuſdam interiectu. Confundunt acies, ſtant hinc, ſtant inde, Phalanges ſtant vt nemora, ſtant pila minantia pilis. Quorſum quæſo viri, quorſum miſeranda iuuentus. Non furor eſt iungi, vel amore ſuo inter arma ruis, in te tua tela reſoluis, in te luxuriat ſeditioſa ſitis. O ſacrilega, ô Prophanata, ô luctuoſa congreſſus eiuſdem ſpectacula. Non hic filiatio paternitati re-

uerenti-

rerentiam exhibet, non filiationi paternitas ignoscit, non fraternitatem fraternitas, non sanguinitas consanguinitatem, non affinitatem affinitas, non necessitudinem necessitudo, nec illa sancta spiritualis cognatio semetipsam agnoscit. Omnes invicem sine omni delectu promiscua sese cæde interimunt. Hinc Mieszkonides Bolesslaus cuspide transfixus expirat; hic inclitorum gloria prosternitur, hic Mieszkonem quidam Gregarius miles vulnerat, quem cum occidere vellet, ille detecta casside se esse Principem declarat, quo ille cognito, veniam imprudētiæ petit, eumq; ab aliorum impetu conseruans, prælio declinare facit. Sed & Dux Romanus non sine magna suorum cæde, plurium destitutus auxilijs, non paucis nec leuibus sauciatus vulneribus, tùm angustia vulnerum, tùm desperatione victoriæ cogitur diuertere. Nam in principio congressus, suorum pars maxima Ruthenorum terga fugæ dederant, quod partæ victoriæ ademit triumphum, quorum plurimi non prælio intendunt, sed Ruthenos insectantur fugientes: Quidam auiditate prædæ, quidam indignationis animositate. Adest iterū

suis sub-

suis subsidio Wladislaides Mieszko, cum nepote filio Boleslai Iaroslao, qui nemine pænè in loco pugnæ reperto, quia iam ambæ partes diuerterant, qui victoriosè campum obtinuissent certaminis, gratulantur, & signa victoriæ illinc extollunt. cum quibus licet in manu pauca Comes Gouoricius cõgreditur, confligit, & frendentis instar fulminis impetum, vna cum viribus ne quicquam effundit. Dispari namq; hostium numerositate tandem fatigatus, non sine gloria quadam succumbit, capitur, captus abducitur, & captiui nomine diu tentus, vix demum à captiuitate amicorum interiectu absoluitur. Porrò iam sæpè dictus Præsul Fulco, inter spem & timorem anxius pendet, orationi propensiùs intentus, belli exitum in loco semoto præstolatur. Qui cum quendam reuertentem vidisset: ait, bonum nuncium, bonum, prospere nobiscum agitur, quod est verbum, quod factum est? qui respondit: Nostros nunquam deserat hostes, hodierna nostra prosperitas, cecidit Romanus, primorum primi prostrati, quidam capti, nonnulli diffugio dilapsi, totus populus nostri exercitus

mox in

mox in auras euanuit. cui Præsul. Vnde scis Romanum cecidisse. At ille, Papè inquit, ego funus comilitonis patris mei non nouerim? Illud certo certius accipe, Senem Mieszkonem cum triumpho spoliꝰ occisorũ onustorũ, Cracouiã proficisci. Vix hic finierat, & ecce alius, itemq; alius proferens mendacij aliud cõmentum. Vnde præsul tàm se, quàm suos aliquantulum consolatur, dicens: Non est ratio cur huic, quam secundo vel tertio magis credendum esset: aut ergo cuilibet horum creditur, aut nulli. Sed Quomodo tàm dicta dissonè conueniant? Supereſt igitur, vt alicuius nostrorum sagacitate rem diligentius perscrutemur, dicit quidam: Præsto ego sum Domine, mitte me, at ille: Tria verba tene, impiger, diligens, cautus esto: Angelus Domini tecum. Ille igitur habitu Clericali sepositò, Clericus enim erat, sese scurram & cursorem simulans, pedestri cursu ad prælij locum transuolat, rem diligenter explorat, nunc ab eis quos adhuc semiuoces reperit, nunc ab ijs qui prædicinijs erant occupati. Qui cum omnia exploratissimè didicisset, quantò citius reuertitur, cuncta ordine Pontifici pandit ac

dit ac digerit Senem Mieszkonem sub duplici onere prædæ, gementem ad patria remeare, sub onere videlicet mæroris pro morte filij, sub onere doloris pro vulneribus in se susceptis. Romanum vulneratum, non tamen lethaliter. Quem Pontifex noctis per opaca impigrè assequitur, assecutũ reuocare studet: ne forte senex Mieszko ad maiorem iniuriam, in iram magis incandescat & viribus instauratis, vel per se, vel per Wladislaũ Regni caput occupet. Cui Romanus: Sanè pater charissimè: Sed gemina me vt vides impedit debilitas, vna in me ipso corporis ob vulnera, altera in meis ob militiæ carentiã, quæ partim prælio corruit, partim fuga disparuit. Tum Præsul. Quid ergo consulis. Cui ille: Tuam non latet prudentiam, prudentia serpentis, quæ maxima est in capitis custodia. Caput ergo & custodiri, & defendi conuenit, donec nostrorum liuor vulnerũ detumescat: Piscis enim quorsum vis sequitur, si illius filo branceã teneas, Romano itaq; ad propria remeante, primi procerum. vt crastinus, primum illuxit dies, cum paucorum quidem exercitatissimorum manu, hostes quærunt vndique

quibus

quibus non inuentis, an senem Mieszkonē persequantur, an Wladislaidas, diligentius deliberant. Sed Præsulis consilio neutrum faciendum docet, impiam esse tam afflicti senis persecutionem: miserum enim est, miserabile cuiuslibet infortunium sectari, calamitas enim senis insectando in seipsa cōsabescit. Sed & ambos prosequendi nulla est ratio, vbi labor immensus, fructus quasi nullus, infructuosissimam esse operam, operis minus fructuosi, & frustra quispiam temporis terit in palea. Iubet ergo ad sedem Regni properare, ne quis Regiam quasi vacantem in turbine anticipet, nam piscium omne genus facilius deprehenditur in turbido, sub nubila maxime impetus cauet accipitué, rixantes vendunt aquilæ mortícinia coruis, corixans alius dat canis ossa cani, sic persuasi animositate sepositæ non animo, Cracouiam cum pueris liberè ademit, & solenniùs quam ab initio solennitates instituti principis instaurant. Itaque mater puerorum, tàm in consilionem industria, quàm rerum prouidentia, mulier super muliebrem sexum, prudentissima pupillorum ad se tutellam suscipit, donec maior

adoleſcat, qui proximus erat pubertati, ad huius mulieris nutum promeritis, cuiuſq; faſces diſtribuuntur dignitatum, hi ſubmouentur, illi ſubſtituuntur, vt nec tribunicia ſine ipſius arbitrio, nec minimè omninò concerterentur poteſtates, tanta omnibus erga illam reuerentia, vt ſuæ proceres oblita dignitatis obſecundare mulieri ac muliebres non turpes, tamen diſſimulare vel ferre malent ineptias, quam pueros deſerere: non poteſt enim quantumlibet prudentiſſimus eſſe, quandoq; ſine lapſu imprudentiæ. Vnde imprudentia facilius apud prudentes veniam imperrat, quam apud imperitos, cæterum ſæpè nominati viri, Præſul Fulco & Palatinus comes excellens Nicolaus, cum quibuſdam procerum Reipub. curam ſuſcipiunt, cuius adminiſtratione, idoneis ac fideliſſimis poteſtatibus diſtribuunt, ſiluitq; aliquantum terra, & pacis aliquantiſper facta eſt tranquillitas.

COMMENTARIVS.

CAPITVLVM hoc diuiditur in ſex partes. In prima, ponitur Cracouitarũ reſponſio

Responsio Mieszkoni seni facta, contra quam responsionem vna pars contra alteram, se, cum suis amicis cepit armare, Mieszko sex cum Wladislaidis, scilicet Boleslao Duce Wratislauiæ ducalis parte ex vna, & Cracouitæ cum Romano, & alijs Ruthenis parte ex altera. In secunda parte, autores belli, videlicet Mieszko loripes Dux Opolienſis, & Iaroslaus, Ducis Boleslai Wratislauien. filius adducuntur, cum quibus Gouoritius vir strenuissimus, ex parte pupillorum congressum fecit, viriliter pugnauit, propter inæqualitatem tamen vincere non potuit, captus adducitur, & tandem interuentu amicorum suorum, à captiuitate vix liberatur.

In quarta parte, ponitur per Fulconem finis prælij expectatus, & tandem certitudinata exploratio.

In quinta parte exitu belli cognito, ponitur Fulconis de pueris à Romano consultatio, quid cum eisdem agere debeat, quem Romanus cautè informat. vt ipsos diligenter velut serpens caput custodiat.

In sexta parte ostendit, qualiter tractatum, regimen ac tutelam matris Leszkonis

Cracouitæ ferre non potuerunt, ideò ne inter Regnicolas & Principes, diuisio aut sedirio fuisset: Fulco cum Nicolao comite Principe militiæ tutelam Regni susceperunt, & administrationem fidelibus, ac idoneis regnicolis distribuunt, & sic terra aliquantulum in pace quieuit.

CAPVT XXIV.

Qualiter Leszko in Halicia Romanum instituit.

PORRO Dux Leszko ætate proficiebat & industria, venaticis vt potè adolescens studijs sese ad iuuenile robur exercens. Iam iamq; in his exercitatior armorũ vsum aspirabat, qui nec dum Tyro, nec miles glorioſa in se militiæ protulit insignia: Ex quibus illud vnum ad gloriæ cumulum sufficit. Qui super omnes Russiæ Principes, licet adhuc adolescentulus, quasi quidam sol micuitt eo namq; temporis in fata concesserat, Dux Galiciæ Wladimir, hærede nullo relicto legitimo. Vnde Principes Russiæ quidam

quidam vi quidam arte, nonnulli vtroque modo vacantem ſtudent rapere principatum, inter quos Dux Romanus, quantò loco vicinior, tantò ſpe proximior, & ſic ambitu ſolertior, ſed quia ſeſe alijs viribus videt diſparem. Duci Leſzkoni obnixe ſuplicat, vt eum perpetuo famulatu ſibi obliget, vt eius obſequio cunctis Ruthenorum Principibus, ac Parthorum per ipſum partibus imperaret, dummodo ipſum non Principem Galiciæ, ſed procuratorem ibi ſuum conſtituat, alioquin indubitatum ſibi hoſtem imminere non ambigat, quicunq; aliorum illic ſedem fixerit, ſed friuola viſa eſt quibuſdam eius petitio, tùm quia tutum non eſt parem creare de populo, tùm quia res magna, res vtilis per ſe poſſidetur longè vtiliùs, quàm alteri ſubſtituitur, nec niſi raro extraneum extraneo certum, vinculum fœderis aſtrinxit, quia qui cauſa vtilitatis aſſumitur, tàm diu placebit, quàm diu vtilis eſt. Cæterum alij duo inquiunt, probant, nec noſtro principi, nec nobis eſſe Romanum extraneum, nam quo pacto extraneus dici poteſt, cum quo ſecundus conſanguinitatis gradus reperitur. Qua obſecro

ratione de hoc viro ambigi potest, qui huius Reipub. semper coadiutor, & quidam quasi Pædagogus extiterat, nam quid aliud docet, tempore Ducis summi Cazimiri examinatissima in omnibus suæ fidei constantia, horrendum certè nefas est, vel in consanguineo pietate destitui, & mutui debitum proximo non reddi. Igitur affluunt cohortes, instruuntur acies, mouenturq; Galiciam castra, sed ætatem cauent Principis, non Principem, vt potè bellis nondum idoneum, ideòq; saciùs ipsum interim domi iocis indulgere, quàm intempestiuè belli illaborare sudoribus, ac verò adolescens pænè illachrimans, proch dolor, inquit, ô Proceres! Me fœminam à vobis æstimari non Principem, parum enim distat à fœmina, qui semper cœtus colit fœmineos; modicum audio roboris habere exercitum Acefalon. Inutilis ego fateor, certè pila fixa stat in prælio, nec dimicant, omnes tamen præsentibus principibus animosiùs dimicant. Vnde fama est quosdam sine Rege confectos, quo in cunis tandem in prælio posito, de hostibus triumphasse, non ergo vt Princeps, sed vt signum Principis vestra

vestra Castra non deseram, alioquin vel solo comite vestra sequar vestigia, gratulantur omnes, virilis tantum habere animi adolescentem mirantur singuli, intra spicæ florem in tam spica tenella, tantæ maturitatis grana stupent, nucem nondum teste vestitam, solliditate immaturali nucis præferre saporem, ac in Duce dulcedinem Ducis indicant apiculæ, non ætatem. Nec dum Russiam milites attingunt, tùm Galiciæ primi pronis illi ceruicibus occurrunt, omne obsequium, omnem clientelam, omnem sudorem, ac fidelitatis subiectionem, perpetuitatem cum omni satisdatione pollicentur, ipsum Regem suæ salutis præsidium adoptant, & eligunt, eligere inquiunt, dignetur vestræ discretionis dignatio, in vestri persona nobis imperare velitis, an in substituta: nihil enim aliud quærimus, quàm vt vestri gloria nominis inuocetur super nos, quia non possimus ferre, iram terræ principum fastus, seditiones, inuidiam: hæc illi sed in dolo, vt quasi securos & incautos occuparent, nam dolum subesse, mox ipsa res prodidit, prima si quidem ipsorum Oppida, non deditione suplicant, sed rebel-

lione contumacius resistunt, qui tandem contriti & subacti, ad Galiciam belo contumaciùs resistunt, quibus tandem contritis progrediuntur vltra, sed arenæ instar hostilium numerositatem ibi conglobatam, & glomeratam inuenerunt, quibus Dux Leszko iuberi per suos iubet, vt mox finibus accedant, Galliciæ autem præliũ præstolentur, qui responderunt præliũ in instanti, sed hæc illorum atrocitas vapor fuit ad modicum parens, nam vbi primum ferè Polonorum efulserunt acies, tota illius multitudinis animositas pænitus contabuit, nec vlla prælij apud illos meditatio, sed fuga in instanti belli, tùm dilationem pacis deliberandi prætextu postulant, & impetrant, quibus deliberatione suspensis, Galicienses Principes primi ad scabelum ducis Leszkonis prosternuntur, nec iam fictæ, sed summæ deuotionis votis Principem sibi creari eflagitant, quia suorum Principum iures, in quorum infinitate fixerant fiduciam, pænitus emarcuisse prospiciunt, & quem initio plus quam fulgur horruerant, ducem Romanum suscipere cogantur, nouerant enim hominis astitutissimi super eos su-

eos super omnes ingeniosissimã tyrannidem, qui tàm atrocitatis impetu, quàm ambitionis studio nemini suorum parceret noui. Sunt angustiæ illis vndiq; , nam rebellandi nulla spes omnibus pænè suorum subsidijs, noctis beneficio dilapsis, in huius tyrannissima tyrannide terrentur. Quia nemo prudens horrendis rictibus leonis impingit, quid ergo? proceres precibus acumulant, argenti, auri talenta, munera gemmas, vasa & vestes, generis exquisitissimi, omne seticorum, omne præstantissimorum genus rerum offerunt. & propensiùs illaturos pollicentur, ne Rutheni iugo subesse compellantur, cuiuslibet conditionis obsequium omne, tributorum perpetuitatem promittunt, dummodo huius declinent imperium. Quid enim de acerba vua nisi stupor? quid de malo speraueris, cuius sucum vt virulentes expertus in delitijs, sed in alium destinari non potest hoc beneficium, nulla gratiarũ deuotione, nulla facultate. omnium Lechitarum in Romano fixa sententia. Omnibus itaq; Ruthenorũ primis ac præcipuis omninò renitentibus, Romanus princeps Galaciæ, per Ducem Leszkonem

constituitur. quomodo verò Polonis repẽdere studuit, suo loco docebitur. Nam formam fidelitatis erga omnes pari coluit perfidia in suos maximè crudelis: Vix enim dum Leszko pedem cum suis dimouerat, tùm Galicienſium Satrapas, & Iubagionum florentiſſimos incautos occupat, ac trucidat, quoſdam viuos terræ infodit, quoſdam membratim diſcerpit, alios excoriat multos, quaſi ſignum ad ſagitam figit, nonnullos prius exenterat quam interimit, omne genus ſupplicij in ſuis experitur, grauior ciuibus hoſtis factus quam hoſtibus. Nam quos palam apprehendere non potuit, pænè cunctis ad alias prouincias metu diſperſis donis, blandimentis, & quibus plurimum viguit ingenijs reuocat, amplectitur, honorat, ſublimat. Mox quibuſdam inſimulando figmentis immeritos præcipitat, præcipitatos tormentis iubet inexcogitato interire. Siue vt fortunas interemptorum eripiat, ſiue vt finitimis terrorem incutiat, ſiue vt potentioribus de medio ſublatis ſecuriùs imperaret. Vnde ſolenne illi erat, quaſi prouerbium, melle ſecurius vti apum non poſſe, niſi penitus oppreſſo, non rarefacto

examine

examine, nec sapere species, nisi creberimè pilo concussas. Aliorum ergo aduersitate imò sua prosperatus breui creuit in immensum, vt omnibus pænè Russiæ prouincijs, ac principibus potentissimis imperaret.

COMMENTARIVS.

CAPITVLVM hoc diuiditur in duas partes. In prima parte, Romani in Principem Halicien. consentientibus omnibus Polonis, dissentientibus verò omnibus Ruthenis institutio. In secunda parte, eiusdem Romani contra Ruthenos truculenta persecutio. Circa quod aduertendum, secundum Aegid. lib. 3. cap. 10. Quanquã plures sunt conditiones tyranni, quibus nititur se in suo Dominio conseruari, inter tamen alias hæc est vna, quia laborat excellentes perimere. Cùm tamen tyrannus non diligat, nisi bonum proprium, excellentes & nobiles existentes, in suo Dominio non valentes, hoc pati insurgunt contra ipsum. Tyrannus autem ex quo talem se esse agnoscit non cogitat, nisi quomodo posset

do posset excellentes perimere, ne sibi essent contrarij. Vt hoc fecit Romanus: qui nedum propter hoc excellentes perimebat, quia suæ electioni fuerunt contrarij, sed etiam ne tandem contra ipsum insurgerent.

CAPVT XXV.

Quomodo Mieszko senex, tertio & quarto Cracouiam cum dolo adipiscitur.

SED nescio quid sibi velit senum ambitio, quorum ætas, quantò decliuius in se vergit, tantò celsiùs per ambitum supra se attolitur, quantò grauiùs mole præmitur decrepita, tantò leuiùs ambicioſe pennis leuitatis rapitur trans aera. Nam cùm omnia pænè monstra vitiorum senex in se domet, cum omnibus pene dominetur, duo illi dominantur. Ambicio & cupiditas. Vnde quidam sapientum: Nescio quid sibi vult senilis parcitas, quia quo minus restat viæ, plus quæritur viatici. Siue ergo his duabus instimula-

instimulatus causis, seu iuste persuasus ductu rationis principatum repetere Mieszko Senex instituit, quod quia viribus assequi nequit viris ac robore impar, industriæ beneficiorum aggredi meditatur. Sæpè namque omnibus maiores viribus vires habet industria. Ideòque maiorum prius animos, quadam benignitate prætentat, conciliat, & ad suum consuadet propositum. Sed quia omnes amor adolescentum adeò demulserat, vt omnium animi ipsorum ex matris animo pendere viderentur. Nam sæpè numero tùm scriptis, tùm nuncijs nonnunquam munerum importunitate solicitat, ait, non principandi capi gloria, sed pro Regni tranquilitate, imò pro ipso & filiorum eius tranquiliore statu se esse solicitum, nec aliud se ad præsens optare, quam vt sese superstite omnium discordias fomite prorsus extincto, nullum inposterum, quauis occasione oriatur incentiuum; quod astruit aliter fieri non posse, quàm hoc pacto, cedat mihi filius tuus principatu, quem ego in filium adoptem, omnique consequenter militiæ cingulo à me insignito, eundem restituam, ipsum hæredem legitima solennitate instituam, vt Cracouiensis di-

ensis dignitas, imò totius Poloniæ Princi-
patus in tua stirpe perpetua successione so-
lidetur, quia momentaneum esse nequit
quod Princeps constituit, quod principali
autoritate roboratur, nihil momenti habe-
re, quod vulgi strepitu conclamatur. à qui-
bus quod summa vix dificultate construi-
tur, facilime disoluitur. Vix enim populi
ad honesta contrahitur consensus, qui tan-
tò est ad seditionem tumultus procliuior,
quantò numerosior, presertim cùm pænè
semper sit venalis fauor popularis. Quibus
tàm diu placebis, quàm diu vtilis eris, tàm
diu imperabis, quàm diu suplicabis, nec per-
petuus, nec salubris liquor, qui de humi-
libus carethis ac palustris, eliquatur, quan-
do etiam rudis brutorum natura, magis
naturale fontium sitit puritatem. Excute igi-
tur non coronam sed linteam, testam ridi-
culum, capitis gestamen, arte figulorum, &
compositum, & impositum, aureum decet
principes diadema, non fictile: Maxime
quod natura suo fabre fecit beneficio, quod
tuis & in præsens, & in posterum liberis
nostræ decreuit dulcedinis liberalitas. Et
quoniam credula est mulierum facilitas,
& cerea

& cerea virgultorum inflexio, his inebriata mater, ac filij cedendum esse censent ad tempus Principatu: Tutiùs patris loco fore patruum venerari, quam hostem perpetuo sustinere: satiùs esse patrui regnare munere, quàm ex vulgi semper pendere arbitrio. Iusiurandum proponitur, in medio iurat senex, iurant vtriusq; partis Proceres, intemeratissimæ tenendam præscripti pacti formam, quam qui temere tentauerit, vel consuluerit, seu quouis modo consuerit per Metropolitanum, & omnes huius Prouinciæ Pontifices, anathemate innodetur. Itaque Mieszko solennibus dignitatis, non sine solennitate potitur. Cuius desiderio, nec pacti, nec iurisiurandi visus est meminisse. Si quando enim ratione persuasus, vel nepotis mansuetudine deuictus meminit, aut formam pacti vbi potest dissimulat, aut vbi dissimulare nequit, eius effectum procrastinando frustratur. Rogat dux Leszko in Principem insigniri, rogat instat ratam fore patrui sponsionem, & se Cracouiæ hæredem insolidum institui: Factis priuatis ius publicum conuelli non posse. Conuelitur autem, si Reipub. conditio sit deterior. Quod fieri quis

fieri quis dubitet, si Regni regimen adolescentis imperitiæ committitur. Decentius enim adolescentia obsequitur, quam imperat, quia vtilius paxilo palmes astrigitur, quam liber luxuriari permittitur. Explorati enim iuris est non esse pacta inuita, inuitum autem putari qui consensisse non probatur. Qua ratione verò gratuitum quis iudicet, quod periculo est extortum præliorum, aut quis consensus est ense iugulo imminente, qui ergo tenet teneat, donec de medio fiat, breuiusculi tamen quiete, gaudet auaritia ipsũ expulsante, quoniam senibus prædominari maximè diximus. Quia enim opibus & facultatibus aliorum inhiari ac insidiari cepit, vt eos quocunque sibi colore applicaret, impatientia Ciuium è Cracouia expellitur, & dux Leszko recipitur, sic ergo tàm iurisiurandi, quam pacti contempti pœnam, quasi quadam depressionis confusione dependet. Ille tamen non immemor suæ artis ex parte rursus ope nititur ad matrem adolescentum, cuiusdam ingenij passibus recurit, eiusq; consilium & auxilium explorat & implorat, prius tamen perfidiæ suspicionem extenuat & amouet, ait pactum esse

summa

summa religione custoditum, sed ab æmulis impeditũ se fuisse, ac præuentum, nec sua fuisse responsa, quæ sua dicuntur, sed eorundem inuidia æmulorum conficta.

Nunc ergo vester duntaxat non desit fauor, fides non deerit à me pollicitis, non modo Cracouiam vobis perpetuò hæreditandam protestor & conscribo, sed etiam Cuiauiensem restituo Prouinciam, occupauerat enim illam idem senex, quamuis ad se minimè pertineret. Vnum inquit, vnum peto, vt hostis omnium communis exilio proscribatur, nec de Principibus à modo faciat ludibria, quando vult Principes creans, quando vult & præcipitans. Hoc autem de Comite significabat Nicolao, quem nouerat eidem fœminæ tunc temporis exosum, quamuis aliàs vt potè virum discretum, ac strenuũ per omnia, & omniũ amicissimum non modicum dilexerit. Inuidiorum tamen falsificante dolo causas odij, contra illum conflat, & quasi veras, cum illo atrocissimè prosequitur, ideòq; ad vota senis omnium consensum inclinat, vt vir innocens exilij perpetuitate damnetur. Rursus iterũ hac ratione paciscuntur, vt Cuiauiam in instanti restituat, in Cra-

couia ad finē vitæ regnet, Duce tamen Leſzkone ex illius inſtitutione ſucceſſuro. Sciens autem Nicolaus exilij ſibi imminere periculum, gratiam ſæpè ac ſæpius Ducis Leſzkonis ac matris eius multis modis prætendebat, quæ humillime queſita, nec inuenta, nec ſine dolore, cum plurima amiciſſimorū ſocietate ad ſenem tranſmigrat, quorum acceſſione ſenex alacrior Cracouiæ Principatu ingreditur, qui eandem fidei religionem poſteriori exibuit facto vt primo. Nam nec hæredem inſtituit Leſzkonem Cracouieñ, nec vt ſpoponderat Cuiauiam reſtituere curauit, imò quędam nepotum Caſtra, videlicet, Wiſliciam & alia caſtra occupauit, aſſerens illa Cracouienſis eſſe Prouinciæ, nec debuiſſe à capite membra reſcindi, quæ magnis maiorū cōſilijs ac ſtudijs vix tandē ſunt reparata, & Cuiauia reſtituta. Sic Mieſzko ſenex Cracouia potitur, breui tamen in pace factus eſt locus eius, & in ſyon etiam vtinam habitatio eius.

COMMENTARIVS.

CAPITVLVM iſtud in duas diuiditur partes principales. Prima pars eſt, de Mieſzko,

de Mieszkonis senis recuperatione dolosa principatus Cracouien. In secunda, de eiusdem tertia cum dolo adoptione principatus Crac.

Circa primam partem est notandum. Secundum Aegid. lib 1. par. 4. cap. 3. Senum sunt sex mores vituperabiles: sunt enim increduli, suspicioſi, timidi illiberales, malæ spei, & inuerecundi. Tamen hic Dominus Vincencius solum tangit duos mores vituperabiles ad propositum sibi deseruientes. Sunt autem senes. Primò ambicioſi, quia alios contemnunt, & se tàm in scientia, quàm in alijs operibus vltra omnes extollunt. Vnde Maximianus. Tu me sola sibi subdis miseranda senectus, laudat præteritos, præsentes despicit annos, &c. Secundò, senes sunt auari, seu parci vel cupidi. Vnde Polycrat. Monstro similis est auaritia senis.

CAPVT XXVI.

Leszko

Qualiter Mieszko Albus Cracouiensem respuit Principatum.

CRacouiensium namque primi Legatos ad ducem Leszkonem mittunt, & fi-

deliſſima illi obſequia & principatum offerunt. Sed quidam inhærebat fermenti, quod totam maſſam corũpebat. Erat enim vir quidam proſapia generoſus, moribus inſignis, conſilijs ſtrenuus, omnium virtutum ſtrenuitate conſpicuus, Gouoricius nomine, qui tunc apud Ducem Leſzkonem Palatina fulgebatur dignitate, imò dignitatum omnium cardo ipſius vertebatur arbitrio. Inter hunc & comitem Nicolaum, neſcio quod infortunium inexorabiles coniecerat diſcordias, ſuſuronum forſitan ingenio fabricatas, quorum ſtudium eſt virtutibus inuidere, ac promere triſtia, ſuperſeminare Zizania. Non aliter ergo Nicolaus ſuum ſpondet obſequiũ, nec ſuper principatu in ducem Leſzkonem conferendo ſuum accomodauit aſſenſum, niſi comitem Gouoricium à ſe repellat & expellat. Ait enim nec fidelitati, nec obſequij locum eſſe inter diſcordias, omnemq; Rempubl. tranquilitate gaudere non rixis. Neſcit dux Leſzko, & hæſitat, & ſui quid eligant ignorat. Cracouia careat, an virum tam vtilem, virum immeritum expellat, ſed primum damnoſum, ſecundum criminoſum. Quibus conſtantibus, indignum eſt, inquit Co-

quit Comes Gouoricius, in re tam prospicua vestram pendere discretionem. Nam quis ambigit multorum commoda modicillo mercari dispendio? quis nesciat cuiuslibet persona potiùs carendum esse quam vniuersitate? quis ignorat minùs malum eligendum, maxime, cùm publica vtilitas præferenda sit priuatæ? Quomodo ergo vitam obiectabit pro amico, qui exiliũ horret pro Domino? nec exilium dixerim, quando quis licet exul non amicos deserit, nec ab amicis deseritur. Felix exulatus, quem prosequitur gratia, non odium persequitur. Tùm quiddam fabulosum, videtur quod concepi; sed conceptum quis teneat sermonem quia granum est in palea. Tàm volucrum, quàm quadrupedũ, Gripho Rex dicitur: Cuius animositatem horrentes volucres in ramalibus Ilicis cuiusdam latitabant. Vnde Gripho visa auiditate forsan prædæ, vel indignatione animosior, ramis eiusdem arboris, iterum & iterum quodam impetu impingit, credens vel arborem ictibus prosternere, vel ramalia concrustare, suo magis quam ilicis periculo. Ala enim in feriendo enodata humi non sine dolore prouoluitur;

serò quia in se didicit quid impietas in alium persuadeat. Cumq; remedium vndeliber quæreret, adest vulpecula, pedetentim accedit: Quid artis magistra non nouerit? At ille: Da operam regiam secunda eris in Regno. Tunc illa: Si me medicantis operam expectas, opus est vt vulnus detegas. Qui agit: Alam enodaui. Et illa: Inæqualitas alarum est in causa cur volare non possis. Descendat ala superior ad statum enodatæ, quæ ad superiorem reduci non potest, redditaq; mox equalitate alarum, redditur quoq; volandi facultas. Approbo inquit ille, quia probabilitate nititur quod asseris. Iubet ergo vulpecula, vt alam, quæ elisa est inter duas arbores vsq; ad ascellū infigat, & summo conatu in anteriorē partem toto pectore prosilire, ala deinter arbores non mota. Audacter age, ne trepida: Salus tua in manu tua. Credit ille, vtque iussus est cum impetu sese interius iacit, & alam non eruit, sed minuatim confregit. Sic itaq; vtraq; carens famæ contabescit, & à vulpibus, & reptilibus corroditur. Ad hæc Dux Leszko: Tu hanc ita proponis parabolam, quasi mei sit animi quocunque

cunq; pacto votum ambicionis explere: sed omne absit à Principe nugationum genus: inhonesta procul absit honestorum comentio. Quid enim offerunt qui hominis innocentissimi precium quærunt; cum luctuosa plena sit euentuum dignitatum venalitas, & liberi capitis nulla sit æstimatio. Alium ergo quam Ducem Leszkonē quærant Crac. qui condicionibus ipsorum conueniat.

Quo intellecto, quasi de nullo adhuc eligendo habuissent tractatum, ad Mieszkonidem Wladislaum transmittunt. Asserunt fidelitatem patri promissam filio se debere ac dependere; nec multum distare, quod ad hunc articulum, attingere personam filij à persona patris. Ideoq; in ipso locū electioni non esse, quem ad paternam vocat successionem iuris ratio, & exigit. Quibus optime gratias Wladislaus, gratiora sibi ait, tantæ fidelitatis obsequia ipso principatu. Sola enim fides est quæ claudit & aperit, propagat & arctat, firmat, & conseruat imperia: hæc sola non solum Regna, sed & ipsos Reges non minùs regere quā regi docet: hæc sola est lucerna in obscuro, radius in sereno, tranquillitas in turbine, se-

curitas in tranquillo : hæc est regalium fundamentum, regni capitis dyadema, dyadematis gemmarũ gemma omniũ præstantissimorum præstantissima, omnium præinsignis insignium ; hac extincta omnis amicitia, societas omnis, omne fœdus, omnis obsequela, omnis gratia, omne déniq; omnium virtutum, & decus, & robur languet, & expirat. Sine fide viuit, quisq; nullus est quia iustus ex fide viuit : quæ hodie quantò est rarior, tantò gratiosior : vestræ itaq; fidei constantiam super omnia gratantissimè amplector, paucis præsentiarum regratior, totis gratiarum viribus regratiaturus in posterum. Sed magnis in rebus non paruis innittendum consilijs ; satiùs enim velo tranquiliore nauigare, si seditionum ac inuidiæ declinantur naufragia, quorum fluctus & procellæ subito surgunt, de subita rerum nouitate maxime eos nasci solent ex indeliberatis, & inprocuratis maximorum euentibus. Et quidem rem agredimur arduam, arduis egentem, tàm virium, quàm consiliorum adminiculis ; Aequũ autem est consortẽ fore consilij, quem oneris vis habere participem. Si ergo placet, imò quia placere omnibus

nibus debet, fratri nostro Duci Leszkoni nostrum pandatur propositum, quatenus nō sine effectu vestra laboret intentio. Ipse nāque dominus, & impedimento esse potest, & profectu? Nam frater iunior Dux Mazouieñ. Conradus per omnia sequitur arbitriū: sed & Wladislaides eius nutum sequi non ambigo. Quorundam enim & si magnum non sit habere fauorem, operosum tamen est non habere inuidiam. Proinde per Legatos ordine rem exponit? & hanc dirigit Epistolam. plus quam animæ suæ dilecto Duci Leszkoni, Dux Wladislaus cum salute vitæ vniuersum Status rationis non patitur sanæ statum à se mentis dissiderè, vel insemet corixari. Quippè quæ mens, quæ ratio dissidet ipsa sibi? Diffidentiam enim vix admittit identitas animorum. Porrò idem in nobis animæ eiusdem indiuiduum & naturam confabricat, & perpetuitas dilectionis concatenat, quæ res parem in vobis gignit voluntatem, consonum in omnibus consensum. & quoniam Cracouiensem vos respuisse Principatum, certò certiùs agnouimus, omnium in nos vota super eo nouetitis concurrere. Quod ad propositū tantò

confidentiùs ingredimur, quantò minùs de vestra dulcedine dubitamus. Non quod illo perpetuo potiamur, sed vt promptior cũ vestro insederit arbitrio, ad illum vobis per nos paretur facultas. Hoc igitur in facto non est nostra promotio, sed vestri prouentus honoris, alioquin negligere, cum possis augere, non aliud est quam minus.

Mente huius intelecta Epistolæ ac tenore, quicquid studij in se vel in suis Dux Leszko habere visus est, fraternis desiderijs accomodat, contra Pontificem, contra Primatum, ac prudentum consilia. Cernebant enim ac gemebant successionem filiorum Ducis Cazimiri, in illa vlterius dignitate hoc ex facto expirare, ipsumq; contra suum commodum laborare. Vnde frater eius Dux Conradus vix tandem quasi coactus, eorum voluntati superficietenus visus est accedere. Itaq; sub totius Poloniæ conspectu, principum Satraparum, consensu omnium à caligato milite vsq; ad supremum, Princeps Cracouien. Dux Wladislaus constituitur, qui tam accessibilem, tàm fauorabilem, tàm benignum, tàm dulcem & suauem prudentiæ, ideò ne aliorum crederetur affectus

contemnea

contemnere, imò potiùs ne de proprijs videretur arrogans virtutibus, seſe offerebat, cunctis affabilitate præſtabilem.

COMMENTARIVS.

CAPITVLVM hoc in nouem diuiditur partes. In prima parte, ponitur Leſzkonis ad Principatum Cracouieñ. per regnicolas condicionata vocatio, quæ conditio obiecta totum negotium infecit, ſic quod propter hanc conditionem, nec Leſzko Principatum Cracouienſem ſuſcepit.

In ſecunda parte, ponitur Leſzkonis ſuper eiuſdem principatus acceptione conſultiua, ac quodam modo perplexa deliberatio.

In tertia parte, ponitur militis Gouoritj ſuper acceptando principatu perſuaſiua conſultatio per fabulam, quaſi oppoſiti intentio per hoc, quia Leſzko principatum Cracouieñ. acceptãdo ſubmitteret ſe periculo.

In quarta, ponitur Leſzkonis ad propoſitionem Gouoricij reſponſio, & Principatus Cracouieñ. abiectio.

In quinta parte, ponitur Cracouitarum ad Wladiſlaum directio, ac eiuſdem ad principatum

cipatum Cracouien. ex sponsione patri eius, videlicet Mieszkoni seni facta, nec non ex iure successorio vocatio.

In sexta parte, ponitur Wladislai responsio Cracouitis facta: in qua præmissa gratiarum actione, de tanta fidelitate sibi exhibita ipsos consulit, vt Leszkonis consensum quærant, ne sibi in ipsius assecutionem dictus Leszko noceat.

In septima parte, ponitur Wladislai ad Leszkonem directio, ipsiusq; Leszkonis consensus, postulatio super ducatus Cracouien. adeptione, nec eiusdem ducatus ad Leszkonem formali reductione.

In octaua parte ponitur Leszkonis consensus in Wladislai promotione, quamuis cum primatum ac Pontificem disuasu, atq; cum fratris sui Conradi Principis Mazouiæ impulsiuo consensu. Sic enim terras Leszko cum Conrado inter se diuiserant, Leszko tanquam primogenitus Cracouiam, Sandomiriam, Syradiam, Lanciciam, & Pomeraniam possidebat: Conradus verò tanquam iunior totam Mazouiam & Cuiauiam plenissimè sortitus fuerat. Conradus verò primus Princeps Mazouiæ, à quo moderni

Principes

Principes Mazouiæ ortum traxerunt, tres genuit filios, scilicet Semouitum, Boleslaum, & Cazimirum.

Quorum Semouitus & Boleslaus totam Mazouiam obtinuerunt. Cazimirus verò Cuiauiam possedit. Cui patruus Leszko albus misertus, terram verò Syradiæ & Lanciciæ reddidit. Boleslao autē sine prole mortuo, Semouitus Cazimiro medietatem dedit.

Quorum Cazimirus quinq; filios genuit. 1. Leszkonem nigrum cui Siradiam assignauit 2. Sembionem cui Wratislauiam legauit. 3. Wladislaum Leszkonem, cui terram Brestensem donauit. 4. Cazimirum, qui Lanciciam possedit, 5. Semouitum qui terram Dobrzinensem accepit.

In nona parte, ponitur Wladislai in Principem Cracouiensem constitutum, ac eiusdem honesta atq; sagax erga omnes exibitio. Hic enim Wladislaus nedum glorioſum ad omnia regnicolis se exibuit, verum etiam munera pro his omnibus dare studuit. Cito post hoc est defunctus, subito principatui Cracouiensem idem Wladislaus cedere est coactus, & Leszko viceuersa in principem Cracouiensem & Dominum

minum totius Poloniæ, per vniuersitatem nobilium honorifice est acceptus. Quo Anno Domini 1207. vita functo, Boleslaus pudicus filius eius sibi successit: Sub quo Sanctus Stanislaus Canonizationem Anno Domini 1275. suscepit. quo sine prole defuncto, Leszko niger Dux Siradiæ successit. Quo iterum vita functo Henricus Dux cum Barba Wratislauiensis, maritus Sanctæ Heduigis Anno Domini 1288. principatum Cracouiensem obtinuit. Henricus autem licet Przemyslaum Ducem Poznanien. post se instituit, tamen Venceslaus Rex Bohemiæ, dictum Principatum Cracouiensem sibi resignari, apud eundem Przemislaum dolose dispositi. Deinde Poloniam fortiter ingrediens, seipsum in Gnesna fortiter coronari fecit. Qui & Cracouiam ex integro fundauit. Anno Domini. 1307. defuncto Wladislao, Leszko Dux Brzestensis Rex Poloniæ efficitur, & per Iaroslaum Archiepiscopum Gnesnensem coronatur.

Post mortem ipsius, filius eius Cazimirus in locum ipsius suscipitur. Post Cazimirum Ludouicus Rex Vngarorum. Post Ludoui-

Ludouicum Iagello supremus Dux Lithuan. quem Bodzanta Archiepiscopus Gnesnensis in Ecclesia Cracouien. baptizauit. Anno Domini, 1386. quo defuncto. Anno Domini, 1434. filius eius Wladislaus successit, quem Reuerendus Pater dictus Iatrzebiec, Archiepiscopus Gnesnensis cum suis coepiscopis, videlicet Sbigneo Cracouiensi, & Stanislao Plocensi, wladislao Wratislauiensi, Ianussio Przemysliensi. Cunctisq; exultantibus in Regem Poloniæ, in Ecclesia Cracouien. coronarunt.

BIBL. Z.N.IM.
OSSOLINSKICH

